

UKDE

UKDE KİTAPLIĞI: 94
MARAŞ KÜLTÜR VE EDEBİYAT SERİSİ: 26

Editör:

Yaşar ALPARSLAN
Serdar YAKAR

Baskı – Cilt:

ÖNCÜ BASİMEVİ
Kazım Karabekir Cad. No: 85/2
İskitler/ANKARA
Tel: 0.312.3843120

Kapak Tasarım:

Őukran İŐŐİ

ISBN :

978-605-87641-2-5

Baskı Tarihi :

Temmuz 2011

YazıŐma Adresi:

Vefa Kitap Kırtasiye
İsmetpaŐa Mah. Borsa Cad.
Buket Sitesi Altı No 17/C
Tel: 0.344.225 13 00
KAHRAMANMARAŞ

Neylü'l-Ereb fî Ma'rifeti'l-Edeb

Mahmûd Hamdî b. Davûd el-Merâşî ed-Dimeşkî

Çevirenler

Uzman Mehmet BALCIOĞLU

Doç.Dr. M.Akif ÖZDOĞAN

Kahramanmaraş

2011

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	9
EĞİTİMCİ ÜSÂME HÂNÎ'NİN TAKDİMİ	17
ESERİ TAHKİK EDEN ALİ ABDULHAMÎD BALTACI VE MA'RÛF ZÛREYK'İN MÜELLİF VE ESERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	20
MÜELLİFİN TAKDİMİ	26
1. ALLAH'A VE PEYGAMBERE KARŞI EDEP	27
1- Allah'a Karşı Edep.....	29
2- Peygamberlere Karşı Edep.....	33
2. SEÇKİN ŞAHSİYETLER	40
1- Sahabe-i Kiram.....	40
2- Dört İmam.....	41
3- Sahih Kitap Sahipleri.....	42
4- Müslümanların Halifeleri.....	42
5- Halifeliğin Şartları.....	42
6- İdarecinin Zulmü.....	43
7- Fudayl b. İyâz'ın Halifeye Vasiyeti (Nasihati).....	44
3. AKRABALAR	49
1- Anne-Baba.....	49
2- Çocuklar.....	53
3- Eşler.....	55
4- Yakın Akrabalar.....	56
4. MÜSLÜMANLAR:	59
1- Arkadaşlar.....	59
2- Salih Kimselerle Beraber Olmak.....	67

3-Kötü Kimselerle Arkadaşlık Etmek.....	68
4- Allah İçin Kardeşlik.....	69
5- Komşuluk.....	71
6- Misafirlik.....	74
5. ZAMAN VE MEKÂNLA İLGİLİ GÖRGÜ KURALLARI.....	75
1- Zamanla İlgili Görgü Kuralları.....	75
2- Mekanla İlgili Görgü Kuralları.....	76
3- Mescitlerle İlgili Uyulacak Kurallar.....	76
4- Yollarla İlgili Görgü Kuralları.....	77
5- Sokaklarla İlgili Görgü Kuralları.....	77
6-Bunların Dışındaki Yerlerle İlgili Görgü Kuralları.....	78
6. YARDIMA MUHTAÇ OLANLAR:.....	79
1.Yetimler.....	79
2- Miskinler.....	80
3-Fakirler.....	81
4- Yolda Kalanlar.....	83
7. İNSANIN ÂZÂLARI:.....	84
1- Kalp.....	84
2- Mide.....	86
3- Göz.....	86
4- Kulak.....	88
8. HAYVANLAR:	91
9. İSLÂMİN ŞARTLARI.....	92
1- Namaz.....	92
2- Oruç.....	98
3- Zekât.....	99
4- Hac.....	101
10. TERBİYEDE ÂDÂB.....	103
1- Mürebbi (Eğitimci).....	103
2- Sünnetlere Uymak.....	107
3- İnsanı Küfre Götüren Durumlar.....	109
4- Haram Kılınan Şeylerden Bazıları.....	110
5- Faiz.....	110

11. İSLÂM AHLÂKI	113
1- Kurân-ı Kerim Tilaveti.....	113
2- Taharet (Temizlik).....	117
3- Sadaka.....	117
4- Tevbe.....	120
5- Takva.....	122
6- İman ve Küfür.....	127
7- Allah Yolunda Cihad Etmek.....	127
12. RUHİ (PSİKOLOJİK) RAHATSIZLIKLAR	132
1- Tûl-i Emel.....	132
2- Kibir.....	134
3- Hased.....	137
4- Gıybet.....	139
13. DUA VE İSTİĞFAR	141
1- Dua.....	141
2- İstiğfar.....	166
14. BİR DEN ONA KADAR OLAN YAYGIN HİKMETLER	169
Birinci Bahçe.....	169
İkinci Bahçe.....	172
Üçüncü Bahçe.....	174
Dördüncü Bahçe.....	182
Beşinci Bahçe.....	188
Altıncı Bahçe.....	191
Yedinci Bahçe.....	193
Sekizinci Bahçe.....	195
Dokuzuncu Bahçe.....	197
Onuncu Bahçe.....	197
15. KAYNAKÇA	203

TAKDİM

Her şehrin zaman içinde coğrafyaya bağlı bir târihi olur, oluşur, doğar.

Coğrafya bazan sürekli önemli olur. Coğrafya olarak şehir hep önemli olur. Diyelim Tarsus, İstanbul gibi. Zirâ bunlardan biri bir ırmağın denize bitiştiği yerdedir. Liman yaratır. Kıbrıs Anadolu bağlantısı sağlar. Bir diğeri Karadeniz Marmara geçiş noktasındadır. Asya-Avrupa birleşim çizgisidir. Önemlerin yitirmezler.

Maraş tarih içinde konum olarak çok önemli noktada değildir. Ama çok önemsiz noktada da değildir. Hiç olmazsa coğrafyasının bütününe esas alırsak Suriye'nin, Çukurova'nın Anadolu'ya en ağırlıklı geçiş mıntıkası Maraş coğrafyasındadır. Onun için de ilk Anadolu'ya yapılan Müslüman fetihleri hep Maraş toprakları üstündendir.

Türk fethine kadar Maraş Araplardadır. Şam vilâyeti dahilindedir. Süğurdur. Sınır vilayetidir. Sırtını dayadığı Ahırdağı sınırdır. Arkası Vilâyet-i Rum'dur. Onun için o dönem Maraşlı önce Şamlı, sonra Maraşlıdır.

Yine o dönem Maraş yer yer süğurların merkezidir. Hiç olmazsa iki süğur bölgesinin birinin merkezidir. Stratejiktir. Önemlidir.

Ama o dönem Maraş şimdiki yerinde değildir. O zamanki Maraş'ın kuzey sınırı Erkenez, güney sınırı şimdiki Elmalar, Çokyaşar köyüdür. Ve konum olarak şimdikinden stratejiktir. Zira Çukurova'dan gelen yol Bahçe (Bâbülhades), Aksu köprüsü, Ferhuş, Elmalar üstü geçer. Hadesi bulur. Oradan Helete, Derbend, Elbistan'a ulaşır. Ki oradan öte asıl Anadolu'dur. Diyar-ı Rum'dur.

Yanî o zamanki Maraş yine de stratejiktir. Kışla şehridir. Sınır vilâyetidir. Ama o dönemki kitaplarda çok Maraşlı âlim vs adı geçmez, yoktur. Hades bu bakımdan Maraş'tan ileridir. Belki bu da sürekli tahrip görüp siyâsî ekonomik istikrar görmemesindedir.

Dulkadirli zamanında Maraş şuraya buraya bağlı değildir. Maraş-Elbistan merkezdir. Buranın ve mülhakâtının insanı konuşur yazarken Dulkadirim der. Dulkadiriyyenim (veya Zülkadiriyyeden) der. Çünkü epey bir yer buraya bağlıdır. Bura merkezdir. Başkenttir.

Ama o dönem buralarda çok âlim yetişmez. Yetişen de daha çok Memluklu'ya kaçar. Daha az Osmanlı'ya gider. Çünkü şâir de, yazar da âlim de daha çok siyasî - iktisâdî istikrârın olduğu yerde yetişir, kalır, eğleşir. İcrâ ettikleri sanatta gelenek, birikim yaratır. Yeniler daha büyükler bu gelenek ve birikimler üstünde yetişir.

Bizim için önemli olan şudur. O dönem âlim Dulkadirim der. Bölge kendini Dulkadire izâfe eder. Hele de Dulkadirin aşiret olarak çokca var olduğu beldeler, vilâyetler kendini daha çok Dulkadire izâfe eder. Dulkadir hisseder.

Dulkadir Beylikten Beylerbeyliğine geçtiğinde de bu bölge kendini daha çok Dulkadirli hisseder. Adam hayâtını yazarken, devlete özgeçmişini verirken Dulkadiriyyedenim, Maraşlıyım der. Osmanlı da bundan çok alınmaz. Çünkü bu tür şeyler millet birliğini belirlemez. Osmanlı millet sistemi bunlar üstüne değildir.

Osmanlıda Dulkadir eyâleti giderek küçülür. Sona doğru ise iki şey olur. Bir, dünyâda ekonomik hayat büyür. Sınır tanımaz hâle gelir. Ticâret bir de coğrafyanın tabîi sınırları içinde gelişir.

Kapalı toplumların yıkılmaya başladığı bu zamanda Haleb Maraş dâhil bölgenin tabîi ticârî merkezi olur. Eskiden Maraşlı bölgede bir Payas'ı bilirken bir de Haleb ortaya çıkar. Çünkü Haleb tabîatı içinde bölgenin ithâlât-ihrâcat merkezidir. Maraşlı tüm bölge gibi bir de Haleb vilâyeti üzerinden ticâret yapmaktadır. Zaten araları yakındır. Arada dağ silsilesi yoktur. İklimleri birbirine yakındır. İnsanları, içtimâî hayatları aynıdır. Çarşılar birbirine benzemektedir.

İki; tam bu şerâit içinde Maraş mülhakatı itibâriyle iyice küçülür. Ve coğrafyası içinde en uygun yer olan Haleb'e bağlanır. Haleb'e bu coğrafi birlik, kolaylık içinde bağlanan yer sâde Maraş değildir. Antep, Hatay vs de Haleb'e bağlıdır. Ya'nî sanki idâre Emevî Abbasi dönemine dönmüştür. Coğrafi birlik, benzerlik vilâyet olma sebebidir.

Zâten 1850'lerden sonra salnameler de çıkar. Osmanlı böyle bir gelenek başlatır. Bir devlet salnamesi çıkarılır. İki, vilâyet salnameleri çıkarılır. Buralara bakılsın vilâyetlerde sınır oluşumu dediğimiz gibidir.

İşte bu son dönemde Maraş'ta ticâret daha bir gelişmiştir. Maraş-Haleb arası ticâretten zengin olan Maraşlı âileler çıkmağa başlamıştır. Bunlar para kazanıp kalınlaştıkca konak yaptıрмаğa başlamıştır. Maraş'ta konaklar çoğalırken nacarlıkta gelişmiştir. Bu arada beylerin çadır kurma geleneği de ölmüştür.

Şöyle de demek mümkündür. Bu coğrafyada ulaşım kolaylaştıkça, ticâret geliştikçe, bölge insanları birbirine yaklaşmıştır. İctimâî hayatları birbirine benzemiştir. Ortak mutfak, yiyecek kültürü gelişmiştir. Değer ölçü birimleri aynileşmiştir. Yapılar benzeşmiştir. Çarşılar tamı tamına birbirinin aynı olmuştur.

Hatta şuna târîh düşmek için yazalım.

Adam Maraşlıdır. İşi ağırlıklı Haleb'tedir. Ne yapacak. Bir orada, bir burada evlenir. Her iki yerde de çoğalır. Sonra Harb-ı umûmî olur. Ülke bölünür. Haleb Suriye'de kalır. Adam mecbur kalır ikiden birinin yanında kalır, tercih eder. Sonra da âile fâciaları yaşanır. Bu bakımdan diyebiliriz ki bu bölgede Harb-ı umûmî sonrası yaşanan sınır fâciasını millet harb-ı umûmî de yaşamamıştır. Bu Suriye sınırı ile sınırlı da değildir. Çünkü bu satırların yazarının baba tarafından âilesi böyle bir fâcia yaşamıştır. Baba Suriye'de kalmış, buradakiler perişan olmuştur.

Maraş Haleb'e bağlanır. Zâten coğrafi birlik vardır. İktisâdî ve ictimâî birlik hasıl olmuştur. Haleb de Maraş'tan her bakımdan büyüktür. Bütün bu topraklar Devlet-i aliyyenindir. Zâten Haleb de kazâları dâhilinde çok da Arap değildir.

Bu durumda bir Maraşlı önce Halebli-Şamlı, sonra Maraşlıdır. Gurbette bir Maraşlıya sorsanız:

-Nerelisiniz?

-Halebli.

-Neresinden?

-Maraş'ından, diyecektir.

Yani şimdi bir Elbistanlıya sorsanız:

-Nerelisin?

-Maraşlı.

-Neresinden?

-Elbistan kazasından, dediği gibi...

Sonra Haleb o gün için mukaddes yerleri bakımından bütün bir bölge halkı için câzibe merkezidir. Daha târihîdir.

Bir de Dulkadirli de Haleb Türkmenidir. Oraya karşı bir âdiyyet duygusuna sâhiptir. Ora Anadolu'ya geldiği geçtiği yerdir.

Son dönem Maraşlı âlimlerin bir okuma yeri de Haleb'dir. Şam'dır. Çünkü bu bölgede âlim, müderris, medrese sayısı Kayseri'den az değildir. Çocuk gider. Buralarda okur. Zâten vilâyetidir. Coğrafi birlik vardır. Ulaşım kolaydır. Buralarda iklim Maraş'tan çok farklı değildir. Zîra bu şehirler Akdeniz'e yakındır. Bitki örtüsü Akdeniz bitki örtüsüyle örtüşmektedir. Bir insan için Maraş'ta yaşamakla Haleb de, Şam da yaşamak arasında pek fark yoktur. Aynı il olunca pek gurbet duygusuna düşmek mümkün değildir.

Ya'ni son asır buralar alim-tüccar Maraşlılarla doludur. Burada Maraşlılar bölgesi vardır. Tıpkı şimdi Maraş'ta Elbistanlıların olduğu gibi.

İşte kanâatımız tercemesini sunduğumuz kitabın yazarı Mahmud Hamdi bin Dâvud el-Meraşî ed-Dimeşkî de o günkü şartların bu tür bir insanıdır. Ya kendisi Maraş'ta doğmuş, orada eğitim alıp orada kalmıştır. Veya âile Maraş'tan oraya göç etmiştir. Göç işi yenidir. Gurbettir. Maraş'a âdiyyetini yitirmemiştir. Maraşlılığını bu nisbeti taşıyarak korumaktadır.

Bir de İslam târihinde Osmanlıda şöyle bir gelenek vardır.

Bir; kişi kendini şehrine izâfe eder. Onun için diyelim açın "Osmanlı Müelliflerini" bakın isimlerdeki nisbet eklerine. Ağırlık size şehirlerini verir.

Ortazamanlar bakın Maraş'ın yetiştirdiği en büyük âlim ismine: Saçaklızâde Muhammed elmeraşî'dir.

Sondan yine bakın son dönem İslamcılara. Maraşlı Mustafa Kâmil, Elmalılı Hamdi Yazır, Aksekili Ahmet Hamdi, Tokatlı Sabri Efendi vs.'dir.

O halde şehre nisbet bir âdetdir. Geçmişî vardır. Oturmuş bir gelenektir.

Bazan da bölge ismi ırk ismi olur. Adam ırkının ismini alır. Bu bizim Türk ırkı içinde az da olsa geçerlidir.

Bu bölgede tamıtamina gördüğümüz bir âdet daha var. Ki bu âdetin kaynağı da dîn-i mübîn-i İslamdır.

Hz. Peygamber da'vasına Mekke'de başlıyor. Fakat orada dîni yaşamak şiarlarını yerine getirmek mümkün değil. Arz geniş. Dinlerini rahat harfiyen yaşıyacakları yer var. Orası Habeşistan. Müslümanlar hasseten de cerbezeli oraya göç ettiriliyor. Gidin deniliyor. Onlar da hicret ediyor.

Gidiyorlar. Gün geliyor Medine-Yesrip İslam diyârı oluyor. Oraya çağrılıyorlar. Geliyorlar. Ne oluyor? Kültürünü yaşadığın yer asıl vatan oluyor. Elinde tutup dînini yaşadığın yaşamağa başladığın yer vatan oluyor. Vatan-ı aslı oluyor. Ya'nî vatan coğrafi unsur olmaktan çıkıyor, daha çok mücerred bir mefum oluyor.

Bu durumda Mekkelilere ne demek gerekiyor:

Doğum yeri itibâriyle (müvelleden) Mekkeli, dinlerini kültürlerini yaşamak bakımından (muvattenen) Habeşistanlı, Medîneli.

İşte bu durumda mücerredleşen vatan; coğrafya olarak onlarca ırkın vatani olabiliyor. Zira adam, adamlar içinde dînini yaşıyor. Dilediği gibi giyiniyor. Dilini konuşuyor. Türküsünü söylüyor.

Yeter ki hâkim unsur kültürünü yaşamada milletlerine hak tanısın. Yaşamak, kültürünü yaşıyarak yaşamak en büyük tabii hakdır desin. Bunu hoş karşılasın. Bunu versin.

O zaman noluyor. Mesela Türkün yanında Ermeni:

-Benim vatanım Maraş, dedi.

Türk alınmıyor. Neden? Vatanın kökü Osmanlının tapusu müslümanın olmakla berâber, vatan kültürün yaşadığı yer alan olarak bir de mücerred mefhum oluyor, oluşturuyor.

Türk diyor.

Onun da olsun öbürünün de. Nihayetinde kökü benim. Savunmasını ben yapıyorum. O da öbürü de kültürünü yaşıyor. Zâten nizâm-ı âlemde bu. Birlikte yaşatmak. Yaşatmayı sağlamak.

Diyelim hâkim olduğun vatan elden çıktı. Şöyle hareket ediliyor.

Toprağa yeni hâkim olmuş devlete, Müslümanlara Müslümanlığını yaşama hakkı ver deniliyor. Çekilme anlaşmasını böyle yapıyor. (Balkanlarda olduğu gibi). Diyelim vermedi. Veya verdi. Caydı. Müslümana

dînini yaşayacağıın bölgeye çekil deniyor. O da çekiliyor. (Endülüs'te olduğu gibi).

Osmanlının onlarca milleti hakim millet olarak içine alıp yaşatabilmesinin idâre edebilmesinin sırrı budur.

Ne zaman Fransız ihtilâli olur, bir fitne kapısı açılır. Fransızlar nahını pisler. Vatan, dil ortak târih millet olmanın şartı olur. Dananın kuyruğu kopar. Ortalık karman corman olur. Kimse işin içinden çıkamaz olur. Hele etle tırnak gibi olmuş Müslüman milletler hiç işin içinden çıkamaz olur. Akıllar karışır. Kördöğüşleri başlar. Birkaç yüz milyon insan ölür. İkinci cihan harbi biter. Güç biter. Takat biter. Yeniden ortak yaşayışın arayışları başlar. Ama iş işten de geçer. Artık Avrupa insan kaybının son raddesine gelir. Çoğalamaz olur. İstihdam için insan arayışı içine girer. Nüfus alır. Kendi içinde şark meselesine karşılık bir garb meselesiyle karşılaşır. Roma medeniyetindeki sonla yüz yüze gelir.

Netîce adam vatan-ı aslisinden çıkar. Yolculuk müddetince farzı iki kılar. Orucu isterse erteler. Sonra bir yer bulur. Yerleşir. Yolculuk sıkıntısı biter. Namazı tam kılar. Orucu tutar. Artık yeni vatan-ı asli oradır. Ya'nî vatan dînini îmanını kültürünü tam yaşadığın yerdir. O da gerektir. Böyle bir vatan için de her şey yapılır. Ölüdür. Şehid olunur.

Bu hükümden, âdetten sonra söyleyelim. Bizde bir uygulama da isim almada isimlendirmede şöyle.

Adam Maraş'ta doğar. Yaşını alır. Okumak için Şam'a gider. Okur. Orada kalır. Veya okur Haleb'e gelir. Adamın lakabı şöyle olur:

Müvelleden Maraşî, muvattan Şâmî, muvattan Halebî vs.

Ya'nî Maraş'ta doğdu ama vatan olarak Şam da, Haleb de herneyse yaşıyor. Dînî icablarını orada yerine getiriyor. Adam oluyor. Adam kalıyor. Dînîni yaşayarak rûhen tekâmül ediyor. Millet oluyor, ümmet oluyor.

Böyle dolu Maraşlı var. Maraş'ta doğar, okur, bir yere yerleşir, vatan edinir, Maraş'ı da unutmaz. Maraş'a da sahiplenir. Oraya da bağlılığın duygusunu o isim üstünden yaşar. Götürür. Gün gelir Maraşlılık hâtıra kalır. Sonraki nesil Maraş'tan gelmişiz der. Yeni yerine sahiplenir.

Bu sâde Maraş'a mahsus hâdise değildir. Her şehirde böyle doğupta büyüyüpte hicret edipte yeni vatan tutan insanlar olur.

Dâvud el-Meraşî ed-Dımeşkî'nin dört kitabı var. Baskılı. Benim kütüphânemde ikisi var. Diğerleri yok. O da olur inşallah.

Bu zat Maraşlı olduğun söylüyor. Lakap olarak nisbet ekiyle de kullanıyor. Kayıtlarda iyi Türkçe bildiği de ifâde ediliyor.

O halde bu zât Maraşlı. İyi Türkçe bildiğine göre büyük ihtimal burada doğma büyüme, oraya bir sebeble göç etme. Veya âile olarak oraya göç edip âile içinde büyüme.

Bizim bir vazifemiz bu tür Maraşlıları tesbit etme, gün yüzüne çıkarma, memlekete duyurma. Belki âilesi bulunur, bellikleme.

Bu fikirle Doç. Dr. M. Akif ÖZDOĞAN Beye bu kitaplardan birini “Neylülereb”i verdim. Terceme olsun, adı sanı duyurulsun, kitabı okunsun, insanlar istifade etsin, sevab kazansın. Adam ölmüş. Hânesine sevab yazılsın. Bir azık olsun dedim.

Sağolsun kabul ettiler. Aldılar. Geciktirmeden Mehmet BALCIOĞLU Bey ile berâber tercüme yaptılar. Nezâket gösterdiler. Getirdiler, teslim ettiler. Onlar vazifelerini yaptılar. Basılmak üzere bize teslim ettiler. Biz de basıyoruz, bastırarak üzerimize düşeni yapıyoruz.

Bu kitabı bastımakla da dînî muhtevâlî bir kitabı da bastırılmış oluyoruz. Serîmize yeni bir başlık kazandımış oluyoruz.

Bölgesinde Birinci Cihan Harbi'ni yaşamış, ömrünü ilimle geçirmiş talebeler yetiştirmiş, ilmin ahlâkını taşımış toplumun da takdir görmüş bir zâtı memlekete tanıtıyoruz. Memlekete yetiştirdikleriniz var, adını öğren, kitabını oku, sâhip çık diyoruz. Geçmişinle yüzleş, geleceğe daha bir sâhip çık diyoruz.

Daha çok Maraş'ın târihte kitap yazmış din adamı, hocası, âlimleri var. Bununla başlıyoruz gerisini de getiririz inşallah diyoruz.

Ben kitaplarda yazılan kadar bir de büyük sözü takip ederim.

Babamın Reşit GÜMÜŞER diye çok iyi bir ahababı vardı. Bu zatın dayısı Ahmet AMBAROĞLU bizim komşumuzdu. Reşit emmi gelir bu dayının bütün ihtiyaçlarını karşılardı. Onunla ilgilenirdi. Babam da bunu bana gösterir: “Bak oğlum bu adam evlatlarından hayır görür” derdi. “Sen de böyle ol evlatlarının hayrını gör” derdi. Reşit emmim gerçekten bütün evlatlarından hayır gördü.

Bu âilenin hepsi bizim dostlarımız.

Ben, onlardan, Ökkeş ve Halil İbrâhim GÜMÜŞER'e bu hayırlı işlere alakalarından mütevellid teşekkür ediyorum.

Bizim kırtasiye işimiz çok olur. Kitap getirtmemiz, kitap göndermemiz vs. hiç eksik olmaz. Bu işlerimizi muhterem yavrumuz HEDEF Kırtasiye sahibi Mehmet APAYDIN Bey takip eder. Ona da teşekkür ediyorum.

Biz Şam-Haleb toprağıyız. Buradan mübârek insan çok çıkar. Bunlar da ülke kaderiyle oynar. Oynamışlar da. Bunu da hatırlatıyoruz.

Biz bunlardan daha nicelerini sizlere tanıtmak ümidiyle Allah'tan yardım diliyoruz. Sağ kolumuz, baş kalfamız Serdar YAKAR Beyle yola devam ediyoruz. Kitaba emeği geçenlere teşekkür ediyoruz.

Yaşar ALPARSLAN

EĞİTİMCİ ÜSÂME HÂNÎ'NİN TAKDİMİ

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur, her türlü salât ve selâm ilk muallim, büyük âlim ve denizler büyüklüğündeki ilim dalgalarını harekete geçiren Hz. Muhammed (sav)'e olsun.

İşte bu hareket, Arap ve İslâm âleminde günümüze kadar birçok, yazar, âlim, fakîh, edip, şair, fatih, kahraman, müellif ve yazarın yetişmesine sebep olmuştur.

Şüphesiz bu hareketi başlatan Rasulullah (sav) idi.

Her şeyden önce; müellif eş-Şeyh Mahmûd el-Mer'aşî'nin (Rahmetullahi aleyh) ruhuna dualarımı gönderiyorum. (Mekanı cennet olsun)

Kıymetli okuyucu, işte elinizdeki bu kitap; sadece ihtiyaç hisseden samimi müslüman için değil, belki herkes için ilmî bilgilerle dolu, kolay bir üslupla yazılmış, okunması kolay kıymetli bir eserdir.

Kitap, okuyucuyu, çok güzel kokularla dolu bir çiçek bahçesine veya güzel meyvelerle dolu bir meyve bahçesine götürüp çiçeklerin ve meyvelerin arasında dolaştırıyor; hakikat ve marifete çekiyor ve onu kitabı okumaya bağımlı hale getiriyor. Böylece seni, Allah'ı hakkıyla bilen, ihlâslı büyük âlimin kalbinde yer etmiş olan marifetullaha götürüp bağlıyor.

Müellif bu kitabında, yüzlerce cilt kitapta anlatılabilecek söz konusu ahlakî sıkıntılar hususunda hassas banteline dokunuyor. Zira bu konular, her toplumun olmazsa olmaz köşe taşları mesabesinde. Bu sebeple biz, eserin ilim, edep, ahlâk ve insanı Allah'a götüren yollarla dolu olduğunu görmekteyiz.

Eser, bir ahlâk ve güzel yol hazinesi, geniş bilgiler ve yaşanmış tecrübeler ürünü olarak kabul edilebilir. O; ince düşünce, derin anlayış ve sürekli amel konusunda yüzlerce kitabın özeti gibidir. Bu kitapta sağlam bir muhakeme, adaletli bir mizan ve akıcı bir üslup kullanılmıştır.

İstersen bu kitaba ilahî marifetler ve Allah sevgisini tespit eden bir eser nazarıyla da bakabilirsin. Çünkü onda Allah sevgisi ve Allah'a saygı anlayışı bulunmaktadır.

Müellif, kalbini Kurân sevgisiyle, aklını da Allah'ın kitabının tefekkürü ile doldurmuştur. Buna ek olarak Peygamber'in (sav), temiz ve pak olan ehli-beyt sevgisiyle de dopdoludur.

Şüphe yok ki o, dini konulara yeni bir açılım getirmede iyi bir psikolog, zamanının samimi ve dürüst araştırmacısı olmakla beraber selef-i salihindedir. Sanki kalbi nura gark olmuş da isteyenleri kendine cezp ediyor ve Allah yolunda olanlara kolay yolu gösteriyor. Onun kalbini dolduran bu nur, yola çıkmadan önce ve sonra onların ihtiyaçlarını gideriyor ve yüce Allah'ın şu sözünde olduğu gibi nefisleri tezkiye ediyor: “Nefsini temizleyen ve Rabbini zikredip namaz kılan kimse kurtuluşa ermiştir. (Alâ Sûresi).

Müellifin bu eseri, onun geniş kültürel alanına işaret eden, büyük ilmi yeniliklerini içeren ve içinde ince duygular bulunan çok farklı konuları içermektedir.

Müellif toplum hayatını, müslümanın büyük yöntemi kapsamı içerisinde gördüğü için kitabına, o akıcı üslubuyla, toplumsal problemleri ıslah etmek gayesiyle, yer yer bu konulara değinerek çok etkileyici bir şekilde başlıyor.

Böylece kitap aydınlatıcı bir ışık olmakla beraber aynı zamanda çok önemli prensipler getiren bir hayat programı oluveriyor.

Bu kitap Allah (c.c)'ın şu sözlerini hatırlatan bir duygular ve zevkler kitabı gibidir: “Rabbimiz! Biz, imana çağırın ve “Rabbimize inanın!” diye tevhide davet eden bir zatı duyduk ve icabet ettik. Artık Sen bizi affet, kusurlarımızı bağışla ve iyilerle birlikte bizim canımızı al.”

Bir de Peygamber (sav)'ın şu sözünü hatırlatmaktadır: “Size iyinin en iyisini bildireyim mi? Allah (cc) iyinin en iyisidir. Ben de insanların en iyisiyim. Benden sonraki en iyiniz de Allah'ın kendisine ilim öğrettiği, bunu yayan ve kıyamet günü tek başına bir ümmet olarak yaratılan kimsedir. (Hadisi, Ebû Yalâ Müsnedinde, Enes b. Malik tarihiyle Beyhakî rivayet etmiştir.)

Kendisine ilim verilen ve bu ilmi etrafına yayan, hakkıyla âlim olan müellifin, kıyamet günü tek başına bir ümmet olarak haşr olmasını diliyoruz.

Eseri tahkik edip neşreden Ali Baltacî ve Ma'ruf Züreyki kutluyor ve takdim yazısını yazmam hususunda bana iltifat ettikleri için onlara çok teşekkür ediyorum. Bu tahkik çalışmasını ve üstün gayretlerini takdir ediyor, başarı dileklerimi sunuyorum. Mevlaya, onlara yardım ve destekçi olması hususunda dua ediyorum. Bu kitabın, Kütüphanelerin her köşesinde yer almasını diliyorum. Eserin eğitimcilere, alimlere ve hatiplere önemli bir başvuru kaynağı olacağını ümit ediyorum. Bu tür eserlerin, müslümanların evinde olması ne güzel! Bu eser, gece, gündüz ve boş vakitlerde okumak için

çok uygun. Eser, asrın sıkıntlarına, fikrî şaşkınlıklara, hayatın çalkantılarına, psikolojik farklı tutumlara karşı tedavi edici özelliğe sahiptir. Çok güzel bir eser... Eser, yolcunun, yalnızın, insanlarla birlikte olanın dostudur.

Değerli kitaplara sahip olmak isteyen kitap dostlarına işte bu eseri takdim ediyorum.

Çalışmalarımızda doğru görüş ve başarı vermesi hususunda Allah'a niyaz ediyorum.

ESERİ TAHKİK EDEN ALİ ABDULHAMÎD BALTACÎ VE MA'RUF ZÜREYK'İN MÜELLİF VE ESERİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Müellifin İsmi, Doğumu, Vefatı, Asen Maraşlı Oluşu, Lakabı, Kişiliği, Eserleri

A-İsmi: eş-Şeyh Mahmûd el-Mer'aşî. Tam adı ise, Mahmûd Hamdî b. Muhammed Dâvud el-Mer'aşî ed- Dimeşkî'dir. İnsanlar arasında ise, eş-Şeyh Mahmûd Efendi el-Mer'aşî olarak bilinmektedir.

B-Doğumu ve Vefatı:

a) Doğumu: Şam'da doğdu. Ancak doğum tarihiyle ilgili olarak Mu'cemü'l-Müellifin¹de¹ ve diğer kaynaklarda kesin bir bilgiye ulaşabilmiş değiliz.

Öğrencilerinden biri olan rehber, ilimde itimad edilen ve güvenilir biri olan Vecîh Seyyid Şefik el-Ahres, (Şam'da eski adalet kâtiplerinden biri) müellifin hicrî 1335, miladî 1917 yılında Mahmûd el-Mer'aşî'nin öğrencisi olduğunu bana anlatmıştı. O zamanlarda da hocasının 72 yaşında olduğunu söylemişti. Bu duruma göre hocanın doğum yılı h. 1261/m.1845 olmaktadır.

b) Vefatı: Mu'cemü'l-Müellifin²de² şöyle bir bilgi bulunmaktadır: eş-Şeyh Mahmûd el-Mer'aşî, hicrî 1312 yılından önce hayattaydı. Bu durumda vefatı 1894 yılına denk düşer. Ancak bu durum şu iki sebeple yanlıştır:

1- eş-Şeyh Mahmûd el-Mer'aşî, tahkikini yaptığımız (Neylü'l-Ereb fî Ma'rifeti'l-Edeb) isimli eserinin 1328 yılında Şam'daki "İslah matbaasında" basılan nüshasının 193. sayfasında, kitabın telifinin tamamlandığı tarihle ilgili olarak şöyle demektedir: Bu kitabın yazma işinin tamamlanması hicrî 1328 yılının üç aylarından biri olan mübarek Ramazan ayının 7. gününe rastlayan Perşembe gününde nasip oldu. Bu tarih de miladî 1909 yılına denk gelmektedir. Zikredilen bu tarih, Mu'cemü'l-Müellifin²de, müellifin vefat tarihi olarak bildirilen tarihten sonraki bir tarihtir.

---

¹ Mu'cemü'l-Müellifin, Ömer Rıza Kehhâle, Cüz: 12, S: 160

² Önceki dipnotun aynısı.

2- Abdulkâdir el-İskenderânî'nin Şam'da³ yazmış olduğu "Mecelletü'l-Hakâik" isimli dergide şöyle bir bilgi yer almaktadır: "Dostumuz allâme, fâdil eş-Şeyh Mahmûd Efendi el-Mer'âşî ed-Dimeşkî, "Neylü'l-Ereb fî Ma'rifeti'l-Edeb" isimli eserini bize armağan etti.

Aynı şekilde dergide verilen bu bilgi de, Mu'cemü'l-Müellifin'de yazarın vefatı ile ilgili tarihten sonrasına tekabül etmektedir.

Bu sebeple biz, müellifin vefat tarihini, Muhammed el-Edîb Âlu Takıyyiddîn el-Hısnî'nin "Müntehabâtü't-Tevârih li-Dimeşk" isimli eserinde verdiği şu bilgiyi kabul ediyoruz: "eş-Şeyh Mahmûd el-Mer'âşî ed-Dimeşkî, hicrî 1340, miladî 1921 yılında vefat etmiştir."

c- Aslen Maraşlı Oluşu:

Maraş, Suriye'nin kuzey sınırında bulunan, Türkiye devletine ait bir şehirdir. Miladî 637 yılında Ebû Ubeyde b. Cerrâh'ın valiliği zamanında görevlendirmesiyle Maraş'ı Halid b. Velid (ra) fethetmiştir. O sırada tahrip olan Maraş kalesini, Muaviye b. Ebû Süfyan tekrar yaptırdı. Daha sonra Abbâs b. Velid b. Abdulmelik kaleyi tamir edip sağlamlaştırarak oraya büyük bir cami inşa ettirdi. Bir müddet sonra Mervan, Hıms'lularla savaşırken Rumlar Maraş'ı muhasara altına aldı ve halkla bir anlaşma yaparak şehri imar etmeye başladı. Emevî fitnesi sırasında Rumlar şehri tekrar tahrip etti. Mansur'un hilafetinde Salih b. Ali şehre tekrar çekidüzen verdi. Bir süre sonra Rumlar tekrar şehre yöneldi ve muhasara altına aldılar. Miladî 779 yılında bu durum, Semâme b. Velid el-Abbâsî'ye Dabık'ta bulunduğu sırada bildirilince, Mehdi'nin yönetiminde şehre büyük bir atlı ordusu gönderdi ve Mehdi Maraş'ı tekrar aldı.

Mehdi Rumları şehirden çıkardıktan sonra halife Mervân b. Muhammed, üzerinde Mervânî ismiyle bilinen bir sûr bulunan büyük bir kale inşa etti. Daha sonra Harun Reşid oraya modern kapı olarak bilinen Haruniye adında bir yerleşim yeri yaptı.

Şâir Ebû Temmâm Maraş'ı şu şekilde anlatmaktadır:

Ey Ümmü Kudeyd, Maraşta akşam vakti Ermeni süvarileri ile nasıl savaştığımızı, süvariye ve atımı nasıl bir çırpıda yere devirdiğimizi, Maraş'ı ele geçirdiğimizi, tekrar vatanımıza kattığımızı görseydin çığlık atar, titrerdin.

d- Lakabı: eş-Şeyh Mahmûd el-Mer'âşî zamanında Maraş'ta şu iki nisbetin kullanılması yaygındı:

1- Meraşlı: İsmi sonuna "lî" getirilerek yapılan Türklere ait bir künyedir.

³ Cilt: 2 Cüz: 5 Zilhicce ayı, 1329 h/1910 m, S: 200

2- Mer'aşî: İsmi sonuna "yâ" getirilerek yapılan fasih Arapçaya ait bir künyedir.

e- Kişiliği:

eş- Şeyh Mahmûd el-Mer'aşî'nin kişiliğini şu başlıklar altında incelemek mümkündür:

1) Fizikî özellikleri: Orta boylu, sağlıklı, beyaz tenli ve etkileyici bir yüzü vardı. Orta uzunlukta ve kar gibi beyaz bir sakalı, beyaz sarığı, uzunca ve koyu renkli bir cübbesi vardı.

2) İnsanî kişiliği: Faziletli, saygın kişiliği ve güzel ahlâkıyla dikkat çeken bir insandı. İnsanları etkileyici, hürmet ve takdirlerini hak eden, bu sebeple insanların kendisini "Yüksek değer sahibi" olarak vasıflandırdığı bir kimse idi. Bütün iş ve muamelelerinde takva sahibi ve salih bir kimse olduğu için "salih kul" olarak anılır olmuştu.

3) İlmî kişiliği: Büyük âlimlerle aynı dönemde yaşadı ve onlardan ilim öğrendi. Arapçayı ve dinî ilimlerde uzmanlaştı. Usûlu'd-Dîn, fıkıh, mantık ve nahiv ilimlerinde yetki sahibi olup Türkçeyi de çok iyi bir şekilde biliyordu. Geniş ve engin bir kültüre sahip olduğu için ona: "zeki ve anlayışlı âlim" denilmiştir. Allâmelik seviyesine ulaştığından dolayı da: "Fakihlerin âlimi ve âlimlerin fakihî" şeklinde adlandırılmıştır.

4) Dinî Kişiliği: Saf ve dupduru bir akideye sahip olup milletine ve insanlığa çok değerli eserler bırakan büyük bir İslâm âlimidir. Karmatilere reddiye, Mutezilenin kuruntuları ve tevhid konularını anlattığı bir kitap yazdı. Kurân-ı Kerim'den istifade ederek oluşturduğu kendisine has bir yolu olan müellif, inancını doğrudan Kurân ve Selef-i Salihinden almıştır.

Kendisine özgü zikr-i hafî yöntemli olan tarikatını Allah (cc)'ın şu sözüne dayandırmaktadır: "Sabah ve akşam Rabbini, içinden yalvararak, ürpererek ve yüksek olmayan, kendin işitebileceği bir sesle zikret, gafillerden olma!" Aynı zamanda onun bu yolu: "Bizim uğrumuzda gayret gösterip mücadele edenlere elbette muvaffakiyet yollarımızı gösteririz. Muhakkak ki Allah iyi davrananlarla beraberdir." Âyet-i kerimesine ve şu hadis-i şerife "Her kim kırk sabaha tam ihlâslı bir şekilde uyanırsa, Allah o kimsenin kalbinden diline geçen birçok hikmetler ihsan eder." Dayalı olan, dünyadaki mahlûkatın güzelliklerini düşünerek ve inceleyerek keşfetmeyi sağlayan; güzel gayret, tefekkür ve zikir gibi bütün işlerde ihlâsa dayanan, insanın nefsindeki gizli güç ve güzellikleri ortaya çıkaran bir yoldur.

5) Eğitimci Kişiliği: Şam'da eğitim ve öğretimin yaygınlaşmasında emeği geçen insanlardan biri olarak kabul edilmekle beraber, Şam'daki âlim ve idarecilerden birçoğu da onun öğrencisidir. Saygı değer bir hoca ve

etkileyici bir vaizdir. Çağdaş eğitim ve öğretim yöntemlerini kullanmakta muasırlarını geride bırakmıştır.

Eğitim ve öğretim hayatı kırk yıl kadar sürmüştür. Şam'da Emevî caminin kuzeyinde bulunan "Çakmakıyye Medresesinde" ders okutmuştur. Bütün bunlardan dolayı müellife takdir ve saygı borcumuz vardır. Allah (cc) ona rahmet, makamını yüce ve mekânını Cennet eylesin.

f- Eserleri: Mu'cemü'l-Müellifin'de verilen bilgilere göre Şeyh Mahmûd el-Mer'aşî'nin telif ettiği dört eser sırasıyla şunlardır:

1) Bülğâtü'l-Mürîd fi'l-Fıkh ve't-Tevhîd:

Eserin özeti: Eserde şu yedi husus ele alınmaktadır:

1- İman ve İslâm: Meleklerle iman, Kitaplara iman, Peygamberlere iman ve âhirete iman.

2- Namaz: Hâcet namazı, istihare namazı, Tespih namazı, Cenaze namazı ve Yolculukta namaz.

3- Abdest: Büyük abdest ve her türlü temizlik işleri.

4- Kıraat: Harflerin mahreçleri.

5- Müekked sünnetler.

6- İmamlık, Vitir, Ramazan ve Kurban Bayramları ve Teravîh namazı.

7- Zekât, Oruç, İtikâf ve Hac.

Kitabın telif tarihi: eş-Şeyh Mahmûd el-Mer'aşî, kitabın yazılış tarihiyle ilgi olarak 152.sayfada şöyle demektedir: Kitabın tamamlanması, 1311 h / 1893 m yılının Şevval ayının son Cuma günü nasip oldu.

Kitabın baskısı: Kitap, 1312/1894 yılında Şam'da basılmıştır. 157 sayfadır. 23X17 cm ebatlarında basılmıştır.

2) Tuhfetu'n-Nâsik fi'l-Menâsik:

Kitabın özeti: Bu kitap, hac ibadetini ifa etmek isteyenlerin ihtiyaç duyacakları hususlarda bilgi veren bir kitaptır. Şu konuları ele almaktadır:

1- Hacc'ın vücubunun, edasının ve sıhhatinin şartları, rükünleri ve vacipleri.

2- İhram çeşitleri, ihramın sünnetleri, müstehapları, mekruhları, müfsitleri, kadınların ve hünsaların ihramı.

3- Tavaf; tavafın sıhhati, vacipleri, sünnetleri, müstehapları, mubahları ve tavafta yasak edilen şeyler.

4- İztibâ, reml, sa'y, cem-i takdim ve cem-i tehir, remy ve kurban.

5- Cezayı gerektiren hatalar, kurban kesmeyi gerektiren hatalar, değerini ödemeyi gerektiren hatalar sadaka ile karşılanabilecek olan hatalar.

6- Ziyaret edilecek yerler: Ziyaretin nasıl yapılacağı, Ebû Bekir es-Sıddik'i ziyaret, Ömer b. Hattab'ı ziyaret ve Ravza-i Mutahhara'yı ziyaret etmek.

Kitap, ilmin özelliklerini anlatan bir hatime ile tamamlanmıştır.

Kitabın te'lif tarihi: Şeyh Mahmûd el-Mer'aşî, telif tarihiyle ilgili olarak kitabın 40.sayfasında şöyle demektedir: Kitabın tamamlanması, hicrî 1311 miladî 1893 yılının Şevval ayının son Cuma gününde nasip oldu.

Kitabın baskısı: Kitap, 1313/1895 yılında, Ravdatü'ş-Şam matbaasında, 23x15 cm ebatlarında ve 40 sayfa olarak basılmıştır.

3) Tuhfetü'l-İhvân alâ Nasihati'l-Hillân:

Kitabın özeti: Kitap şu üç konuyu ele almaktadır:

1- İlim öğrenme ve öğretmeye teşvik: İlimin değerinin beyanı, ilim ehli, ilmin hakları.

2- Mükellefin ihtiyaç duyduğu şeyler: Tevhîd, Fıkıh ve Tecvid.

3- Muharremât: Zina, livata, içki içmek, faiz, anne- babaya isyan, sıla-ı rahmi kesmek, Ramazanda oruç tutmamak, namazı terk etmek, zekât vermemek ve hacca gitmemek.

Bunlara eklenen konular da şunlardır: Şu konularla ilgili dini âdâb ve fikhî hükümler; ilmin kısımları, zekâ, zaman, islamda resme ait hükümler.

Kitabın telif tarihi: Kitabın 53. sayfasında Şeyh Muhammed el-Mer'aşî telif tarihiyle ilgili olarak şöyle demektedir: Kitabın tamamlanması, 1327/1908 yılının Zilkade ayının son Perşembe günü nasip oldu.

Kitabın baskısı: Kitap, Şam'daki "Bedâiu'l-Fünûn" matbaasında, 1327/1908 yılında 56 sayfa olarak basılmıştır. Altın yaldızlı olarak, 23x17 cm ebatlarında basılmıştır.

4) Neylü'l-Ereb fi Ma'rifeti'l-Edeb:

Bu, müellifin tahkik ve baskıya hazırlığını yapmakta olduğumuz kitabıdır.

Telif tarihi: Kitabın 193. sayfasında müellif Şeyh Mahmûd el-Mer'aşî telifiyle ilgili olarak şöyle demektedir: Kitabın tamamlanması; 1328/1909 Ramazan ayından sonraki yedinci güne denk gelen Perşembe gününde nasip oldu.

Kitabın baskısı: Kitap, Şam'daki "İslâh" matbaasında 1328 h / 1909 m yılında basıldı. 200 sayfa olan kitap, 17x12 ebatlarında basılmıştır.

SONUÇ

Bu kitaptaki çalışmalarımız diğer insanların yaptığı bir takım çalışmalar gibi soyut, sıradan bir çalışma değildir. Bu çalışma; ciddi çalışmalara dayanan, kitaplardan modern ve güzel yöntemlerle elde edilen bilgilerden oluşturulmuştur. Kitapla ilgili bazı özellikler;

1- İsim:

Kitabın ismi önce, “Neylü’l-Ereb fi Ma’rifeti’l-Edeb” (Edebi öğrenmede maksadı elde etme) idi, sonra bu ismi “Edebu’l-Huluk fi’l-İslâm” (İslam’da Ahlak Prensipleri) olarak değiştirdik. Bunun iki sebebi vardır:

a) Son zamanlarda te’lif edilen eserlerin isimlerindeki secili üslupların, manaya katkısının sınırlı olması ve asrımızdaki tekellüften kaçınmanın ve açık olmanın gerekliliğinden dolayı.

b) Kitabın ilk ismi, ikinci isme göre, içerik hakkında ayrıntılı ve yeterli anlam ihtivâ etmemekteydi.

2- Bölümlendirme:

Kitap; sürekli konuşmaya dayalı, muhtelif yerlerde fikirlerin tekrar edildiği görülmekteydi. Bu nedenle eseri, yeni bablara, mantıksal kurgulu bölümlere, tamamlayıcı bir üslup ve gerekçeli ilkelerden oluşan konu başlıklarına böldük.

3- Konu Başlıkları:

Kitap, neredeyse bıkkınlık verecek kadar, konu açıklamalarına dayalı çok az başlıktan oluşmaktaydı. Bu sıkıntıyı gidermek için biz de konuları açıklayan başlıklar koyduk ve konuları peşpeşe küçük başlıklara ayırdık.

4- Âyet ve Hadislerin Tahrici:

Âyet ve hadislerin tahricini yaptık, her hadisin kaynağına ulaşarak o hadisin zayıf ve mevzû hadis olmasına sebebiyle birlikte işaret ettik. Ancak hasen ve sahih hadislere- kolay ulaşılabilir ve kuvvetli delil olmasından dolayı- mümkün mertebe işaret etmedik.

5- Tercüme ve Ta’lik:

Kitabımızda yer alan büyük âlim, sahabe ve muhaddislerin biyografilerini insanların bilgilendirmeleri açısından kısa şerhlerle ele aldık.

6- Kitabın Donanımı:

Fihrist, faydalı ve özel bir şekilde hazırlanmış içindekiler kısmı.

MÜELLİFİN TAKDİMİ

Kendisine yakın olmaya çalışan nefisleri eğitmesiyle temizleyen, samimi davranan kimselere kurtuluş şarabından kâselerle içirecek olan Allah (cc)'a hamd olsun.

Kazasına boyun eğen, hüküm ve kararlarına teslim olan bir kulun şahitliği gibi, Allah'tan başka ilah olmadığına ve ortağı da olmadığına şahitlik ederim.

Hz. Muhammed (sav)'in; O'nun edebiyatıyla bütün Peygamberlerden üstün, Allah'ın hususi fazl ve ikramına nail olan bir Resulü olduğuna da şahitlik ederim.

Her türlü salât ve selâm O'na, ashabına, etbâna ve onun tarafında olanlara olsun.

Bütün bunlardan sonra:

Ey kardeşim; Allah beni ve seni kendi edebiyatıyla edeplendirsin, sevdiği kimseler olan mukarrebîn'in arasına koysun. Ancak bunun olması için şunun olması gerektiğini bil: Her kim Allah'a vasıl olmak isterse O'na varacak yoldan gitmesi gerekir ve O'na ulaştırılacak sebeplere tutunması lazımdır.

Bu sebep ve kapıların en önemlisi¹ ise edeptir. Zira edep, asıl gayeye ulaşmanın en önemli sebebidir.

Aklıma bu kitabı bu amaçlar için yazma fikri geldi. Kitabı bir mukaddeme ve iki bâb olarak düzenledim. Lafzı, manaya ve ismi de anlatılana uygun olduğundan dolayı kitaba “Birden ona kadar yaygın hikmetler” bölümünü ekledim ve adına da “Neylü'l-Ereb fî Ma'rifeti'l-Edeb” ismini verdim.

Allah'tan dileyip, Resul-ü Ekremine de tevessül ederek şunu istiyorum: Bu kitabı sırf kendi rızası adına muvafık kılsın, kendi fazl ve ihsanıyla onu kabul buyursun, Peygamberlerin evveli ve sonuncusu olan Hz. Muhammed (sav)'in hürmetine bu kitabı okuyanlara ondan faydalanmayı nasip etsin. Zira O'nun gücü her şeye yeter ve her şey de O'nun isteğine icabet eder.

Her türlü yardım ve tevfiğ Allah'tandır.

---

¹ Önemli babları: Doğru-yanlış açısından: Birçok babı önemlidir.

1-ALLAH'A VE PEYGAMBERE KARŞI EDEP

—Bir bilge şöyle demiştir: “Edep, ısrarla istenince kendisiyle kurtuluşa erilen, kokusuyla etrafta hissedilen ve nasihatçi olarak dinlenildiğinde faydalı olan şeydir.”

— Nefis eğitimi, ders eğitiminden daha önemlidir.

— Edepli olursan¹ asaletli olursun.

— Halifenin biri, bir zaman güzel görümlü, güzel konuşan ve iyi davranışlı bir çocuk gördü ve ona: “Sen kimin oğlusun?” diye sordu. Çocuk da: “Edebin oğluyum.” diye cevap verdi. O'nun bu şekildeki güzel cevabı asaletindendi.

—Şöyle denilmiştir: “Edep olmadan akıl çirkin, akıl olmadan edep ise yükür.”

—Edep parçaları, altın külçeleri gibidir.

—Erkeklerin süsü, giydiklerinde onları güzelleştiren, kadınların süsü ise giydikleri şeylerdir.

— Odunla ateşi parlattığın gibi edeple de aklını parlat.

— Edepsiz akıl, silahsız kahraman gibidir.

Beyt:

Bırakın beni kendi değerime ulaşayım,

Zira her insanın kıymeti yaptığı iyilikler kadardır,

Edep, her türlü iyiliğin kapısını açan,

Her türlü kötülüğün kapısını da kapatan bir anahtardır.

İnsanı, Allahü Teâlâ'ya ulaştıran şey edeptir, O'na ulaşmasına engel olan da edepsizliktir. Allah (c.c)'a giden yollar, mahlûkatın nefesi sayıncadır ve bunların en kısası da edep yoludur. Allah'a ulaştıran yolların en kısalarından biri de alçak gönüllülük ve kalp kırıklığıdır. Bunlar da edebın iki özelliğidir.

---

¹ Lisanü'l-Arab'ta şöyle denmiştir: “Edebin edep olarak isimlendirilmesinin sebebi; insanların onunla iyi şeylere yönelmesi ve kötü şeylerden de uzaklaştırılmasıdır.

— Denilmiştir ki: “Edep, her türlü iyiliğe götüren ve insanı dine ulaştıran iyi bir vesiledir.

— Her kim asil davranırsa, edebi onu ileriye götürür.

Beyit:

Aklı edeple eğitilmemiş kişiye soyundan gelecek nasihatın faydası olmaz,

Milletler içinde prensipler belirleyen her toplumu, akli ve edebi efendi yapmıştır.

— Nice aziz kimseleri cehaleti zelil duruma düşürmüştür, nice zelil kimseleri de akılları aziz hale getirmiştir.

— Kim mütevazı olursa yücelir, büyüklense (kibir) alçalır, yumuşak huylu (halim) olmayan pişman olur, sukut eden rahat eder, ibret alan basiretli olur, basiretli olan anlar, hevasına tabi olan şaşırır, sadece kendi görüşünde direten alçalır.

— Büyüğümüz ve efendimiz Ali b. Ebû Talib² (r.a) arkadaşlarına ve kendisiyle birlikte oturanlara edepli olmalarını şu sözleriyle hatırlatırdı:

Beyt:

İyiliğe kaynak ol, kötülüğü bağışla; şüphesiz bildiğin ve duyduğun şey karşına çıkar.

Bir kimseyi sevdiğin zaman ölçülü sev, çünkü ne zaman düşman olacağı belli olmaz.

Birine kızdığın zaman da ölçülü kız, çünkü ne zaman dost olacağı belli olmaz.

Bu söz Peygamber (s.a.v)’in şu sözünü hatırlatmaktadır: “Dostunu, bir gün düşmanın olabileceği gibi sev, düşmanına da bir gün dostun olabileceği gibi kız.”³

Edep iki kısımdır:

1- Yaratıcı’ya (Allah) karşı edep,

2- Mahlûkata karşı edep. Her biriyle ilgili birçok konu vardır. Bunları Allah’ın izniyle inceleyeceğiz.

---

² Ali b. Ebî Tâlib (600/661 m). Ebû’l-Hasen: Emiru’l-Mü’minin. Hulefa-i Raşidin’in dördüncüsü ve Cennetle müjdelenenlerden biridir. Peygamber (sav)’in amcasının oğlu ve akrabasıdır. Hz. Hatice’den sonra ilk müslüman olan cesur ve hatip bir kişidir. Kûfe’de şehid edilmesinden sonra halk oğlu Hz. Hasan’a biat etmişlerdi.

³ Buhârî, “Edeb”, 1328; Tirmizî, 1998; Taberanî, “Esvat”, “el-Kebir”, “Mecmeu’z-Zevaid” 8/88; Suyutî “Şuab”ta Beyhakî’ye dayandırarak, Darekutnî’de “Efrad”da İbn Adî’ye dayandırarak hadisi almışlardır. Feyzu’l- Kadir, 1/176.

ALLAH'A KARŞI EDEP

Allahü Teâlâ'nın büyüklüğü:

—Şanı yüce ve azametli olan Allah'ın yaratıcı, rızık veren, yaşatan ve öldüren, kalbe genişlik veren ve daraltan, alçaltan ve yücelten, dilediğini aziz ve dilediğini zelil eden, kendinden başka Rab ve ma'bud olmayan, kendisinden başka zararları engelleyecek kimse olmayan, herhangi bir kimseye bir fayda sağlamak veya zarar vermek için bütün mahlûkat bir araya gelse (O takdir etmediği müddetçe) bunu gerçekleştiremeyecek olan, azlığı ve bolluğuyla bütün nimetleri veren olduğunu bilmelisin.

Bu konuda yüce Allah'ın üzerimizde olan haklarını itiraf sadedinde gerçekten birçok edep meselesi bulunmaktadır.

1- Allah (c.c)'a ortak koşmamak (şirk):

Bu durum, edebin başıdır. Bütün ibadetler onunla sahih olur ve derecelerin en yükseğine onunla ulaşılır.

Buhârî,⁴ Muaz b.Cebel'den⁵ şu hadis-i şerifi rivayet etmektedir:

Peygamber (s.a.v)'in arkasında⁶ yürüyordum. Onula benim aramda yürüyen başka bir kimse de yoktu. Ey Muaz! Dedi. Ben de: "Ey Allah'ın Resulü, ne buyurdunuz" dedim. Sonra bir müddet daha yürüdü. Sonra ey Muaz! Dedi. "Buyur ey Allah'ın Resulü, ne buyurdunuz" dedim. Bir müddet daha yürüdü. Tekrar ey Muaz! Dedi. "Buyur ey Allah'ın Resulü, ne buyurdunuz" dedim. "Allah'ın kulları üzerindeki haklarının neler olduğunu bilir misin?" dedi. Ben de: "Allah ve Resulü daha iyi bilir" dedim. "Allah'ın kulları üzerindeki hakkı, O'na kulluk etmeleri ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamalarıdır" dedi. Sonra bir müddet daha yürüdü. Ve "Ey Muaz b. Cebel dedi. "Buyur ey Allah'ın Resulü, ne buyurdunuz" dedim. "Eğer bunu yaparlarsa, kullarının Allah (c.c) üzerindeki haklarının neler olduğunu bilir

---

⁴ Muhammed b. İsmail el-Buhârî (810/870 m): Buhara'da doğdu ve orada vefat etti. Hadis âlimlerindedir. Hadisle ilgili "Camîu's-Sahih", "Duafâ" ve "Edebü'l-Müfred" isimli eserleri telif etmiştir.

⁵ Muaz b. Cebel el-Ensârî el-Hazrecî (603/639 m): Şereflî bir sahabedir. Kurân'ı cem eden altı sahabeden biri ve Peygamber (sav)'in Yemen'e kâdı ve mürşit olarak görevlendirdiği bir kimse idi. Şam savaşına iştirak etti. 157 hadis rivayet etmiştir. Ürdün'de, geride çocuk bırakmadan vefat etmiştir.

⁶ Peygamber (sav)'in arkasında yürüyordum.

misin?” dedi. Ben de: “Allah ve Resulü daha iyi bilir” dedim. “Kulların Allah üzerindeki hakkı, onlara azap etmemesidir.”⁷ Dedi.

2- Allah (c.c)’ın emirlerine uymak ve nehiyelerinden sakınmak.

3- Allah (c.c)’ın farz kıldığı şeyleri uygulamak,

Senin için her şeyin en değerlisi ve en sevimsisi, Allah’ın emirlerini yerine getirmek ve nehiyelerinden sakınmak olmalıdır. Şüphesiz, Allah’ın emir ve nehiyeleri doğrultusunda O’na kulluk yapman, senin için, sana farz kılınmayan şeylerden kendin için yaptığın tercihlerden daha iyidir.

Görürsün ki, Allah’ın emir ve yasakları, senin kendin için istediklerinden daha faydalıdır. Öyle ki, insan kendini açlık, yokluk ve benzeri şeylerle terbiye eder. Ancak kulun, devamlı olarak, kendisine farz kılınan şeyleri gözetmesi ve Allah’ın koyduğu hükümlere uyması gerekir. Aynı şekilde kendisine yasaklanan şeylerden de sakınması gerekir.

Allah (c.c), Rablerine olan kulluklarını terk eden kimselerin, imanını tadını tatmalarını, doğruluğun lezzetini hissetmelerini ve kalplerinin ahirete yönelmesini engeller. Ve Allah (c.c) ahirette dostlarına ve düşmanlarına onların görebileceği nimetler hazırlamıştır. Ancak onlar kendilerine farz kılınan şeyleri kalpleri, kulakları, gözleri, dilleri, elleri, ayakları, karınları ve ırzlarıyla yerine getirmekte gevşeklik gösterdikleri için bunlardan mahrum kalırlar. Eğer bunları yerine getirirse ve onlarla hükümlerle Allah (c.c) onlara mutlaka her türlü iyiliği verirdi.

Onların bedenleri Allah’ın verdiği rızık taşımaktan, marifetin güzelliğinden ve kerametinin faydalarından mahrum oldu. Fakat Kurân okuyan ve kulluk yapanların birçoğu küçük günahları önemsemedi ve onların azında gevşeklik gösterdiler de bu sebeple sadıkların sevap lezzetinden mahrum oldular.

Söylediğimiz fakat yapmadığımız şu şeylerden Allah’a tevbe istiğfarda bulunmalıyız:

1- Her şey Allah (c.c) için olmalıdır:

Müslüman Allah’ı sevmeli ve O’nu çokça zikretmelidir. Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur: “Amellerin en faziletlisi, Allah için sevmen ve Allah için buğzetmendir. Dilini Allah’ın zikrinde kullanman,

---

⁷ Buhârî: 13/300; Müslim: 30; Tirmizî: 2645; Ahmed “Müsned”: 5/228; Bezzar: 18; Ebû Nuaym “Hilye”: 8/122; İbn Kesir Tefsiri’nde: 3/13.

kendin için istediğini insanlar içinde istemen, kendin için istemediğini onlar için de istememen ve ya hayır söylemen veya susmandır.”⁸

2- İnsan kulluk için yaratılmıştır:

Allah-u Teâlâ: “Ben insanları ve cinleri ancak bana kulluk yapsınlar diye yarattım.”⁹ Buyurmuştur.

3- Allah (c.c)’ın kulları için yaptığı taksime razı olmak:

Yüce Allah’ın şu ayet-i kerime’de buyurduğu gibi: “Biz dünyalık rızıklarını onların arasında taksim etmişizdir.”¹⁰ Müslüman Allah’ın takdirine kızmamalı ve rızkın, O’nun tekeffülünde olduğuna tam bir şekilde inanmalıdır. Bu konuda yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Yeryüzünde yaşayan bütün canlıların rızkı Allah (c.c)’a aittir.”¹¹ Şu ayet-i kerime’de de bu konu yeminle anlatılmaktadır: “Gökte rızkınız ve size verilen söz (sevap ve cennet) var. Göğün ve yerin Rabb’ine andolsun ki bu iş, sizin konuştuğunuz gibi gerçektir.”(Sizin birbirinizle konuşmanız nasıl gerçekleşse bu da öyle gerçektir. Buna kendi sözünüz gibi güvenebilirsiniz.)¹² Aslında Allah (c.c) rızkı tekeffül etmemiş olsaydı bile bunu problem yapmamak ve Allah’ı suçlamamak gerekirdi. Peki, Allah, rızkı tekeffül ettiğini yeminle bildirmesine rağmen bunu problem yapmak, edep anlayışına yakışır mı?

Rızık işi ve onu problem haline getirme konusundaki şaşkınlık, inanç zayıflığından, Allah’a yönelişin azlığından ve Allah’a güvensizlikten kaynaklanmaktadır. Şu ayet-i kerime’de olduğu gibi: “Kim Allah’tan korkarsa (Allah) ona bir çıkış yolu yaratır. Ve onu ummadığı yerden rızıklandırır. Kim Allah’a güvenirse, ona yeter.”¹³

4- Allah’a İsyân yapılan şeylerde rızık aramamak:

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Allah (c.c) hiçbir nefsin ecelini tamamlamadan ve rızkının bütününe almadan ölmeyeceğini kalbime üfledi. Allah’tan sakının ve O’ndan güzel şeyler isteyin. Sizden hiç kimse rızkını haram yollardan talep ederek zorla elde edemez. Allah(c.c) kendi yanında bulunan rızkı ancak O’na itaat edenlere verir.”¹⁴

---

⁸ Taberanî Muaz b. Cebel’den “Mecmeu’z-Zevaid”: 1/79; Ahmed ,“Müsned”: 5/247; Tirmizî: 2523; Ebû Davud: 4599; Beğavî, “Şerhu’s-Sünne”: 1/39; Ahmed, “Müsned”: 3/430 ve 438.

⁹ Zariyât: 56

¹⁰ Zuhruf: 43

¹¹ Hud: 6

¹² Zariyât: 22

¹³ Talâk: 3

¹⁴ İbn Hibban: 1084; Hâkim, “Müstedrek”: 2/4; Beğavî, “Şerhu’s-Sünne”: 14/303; Ebû Nuaym, “Hilye”: 10/26; İbn Mace: 2144; Beyhakî, “Edep”: 952.

Bir başak hadiste de: “Eğer Allah’a hakkıyla tevekkül etseydiniz, Allah sizi, sabahleyin aç gidip akşam tok olarak dönen kuşları rızıklandırdığı gibi rızıklandırır.”¹⁵

5- Her durumda Allah’a sığınmak:

Şüphesiz işlerin neticesinin nasıl olacağını, onlarda sevinç ya da üzüntü olup olmadığını bilemezsin. Sen bir işin hakkında faydalı olduğunu zannedersen fakat sana zararı dokunur. Bazen de kötü zannettiğin şeyden yarar görürsün. Allah (cc)’ın buyurduğu gibi: “Bazen hoşunuza gitmeyen bir şey, hakkınızda iyi olabilir ve hoşunuza giden bir şey de hakkınızda kötü olabilir. Allah bilir, siz bilmezsiniz.”¹⁶

Zünnun-u Mısrî’ye¹⁷ bir adam: “Bana sıdk ve marifet yolunu gösterir misin” dedi. O da: “Ey kardeşim; sen halini kitap ve sünnete uygun ve doğru bir şekilde Allah’a arz et. Olman gereken yerden daha yükseğine göz dikme, yoksa ayağın kayar. Şüphesiz seni Allah kaydırırsa düşmezsin, kendin çıkmak istersen düşersin. Kesin olarak bildiğin bir şeyi kesin bilmediğin şeyle değiştirme.”

6- Bela ve musibetlere karşı sabır:

Musibetleri nimet olarak değerlendir. Peygamber (s.a.v) buyurdu ki: “Allah kime iyilik dilerse ona musibet verir.”¹⁸ Başka bir rivayette de: “Müslüman’ın başına gelen, ayağına diken batması dahil,¹⁹ fiziki rahatsızlık, hüzn, eza ve keder gibi hiçbir musibet yoktur ki, Allah onları hatalarına kefaret yapmasın.”²⁰

7- Allah (c.c)’ı ta’zim etmek:

Adının anıldığı her yerde şanı ne yücedir ve ne kadar büyüktür. Her haline ve nimetlerinin bütününe karşı hamd ve şükürde bulunmak. Belki de hakkında sıkıntı zannettiğin şey nimet olabilir.

8- Allah’ı çokça zikretmek:

---

¹⁵ Tirmizî: 2345; İbn Mace: 4164; Ahmed: 1/30; Tayalîsî: 50; Hâkim: 4/318; Beyhakî, “Edep”: 949; İbn Mübarek, “Zühd”: 559; Beğavî: 14/301.

¹⁶ Bakara: 216

¹⁷ Zü’n-Nûn el-Mısrî: Sevbân b. İbrahim. Mısırlı âbid ve zahid biridir. Miladî 859 yılında vefat etmiştir.

¹⁸ Buhârî: 10/93; Malik, “Muvatta”: 1707; Ahmed, “Müsned”: 2/237; İbn Mübarek, “Zühd”: 264; Beyhakî, “Edep”: 894; Beğavî: 5/232.

¹⁹ Vesab; Çoğulu: Evsab, Bir tür hastalık ve sürekli ağrı şekli. Baş dönmesi.

²⁰ Buhârî, 10/91; Müslim, 2573; Ahmed, 2/335; Tirmizî, 966; Beyhakî, Müsned, 3/373; “Edep”, 905.

Allah'ın özel ismi olan Allah lafzını veya üzerine dinin diğer rükünlerinin bina edildiği kelime-i şهادeti, kolaylıkla alıp verdiğimiz her nefeste zikredecek kadar bu işi çok yapmak gerekir.

Buhârî'de Ebû Zerr el-Gifârî'den²¹ şöyle bir hadis-i şerif rivayet edilmiştir: "Allah'tan başka ilah yoktur diyen ve bu inanç üzere ölen her kul cennete girer. Ebû Zerr: "Zina yapsa ve hırsızlık etse de mi?" diye sordu. Peygamber (s.a.v): "Zina yapsa ve hırsızlık etse de" dedi. Ben: "Zina yapsa ve hırsızlık etse de mi?" dedim. Peygamber (s.a.v): "Evet zina yapsa ve hırsızlık etse de dedi. Ben tekrar: "Zina yapsa ve hırsızlık etse de mi?" dedim. Peygamber (s.a.v): "Evet, Ebû Zerr'in hoşuna gitmeyecek olsa bile zina yapsa ve hırsızlık etse de buyurdu."²²

Bir başka hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: "Kıyamet günü şefaatiyle en mutlu olacak insanlar, kalplerinin bütün samimiyetiyle: "Allah'tan başka ilah yoktur" diyenler olacaktır. Kalbin samimiyeti nedir? Diye sorulunca Peygamber (s.a.v): "Onu Allah'ın yasaklarından korumaktır"²³ buyurdular.

Malumdur ki "Allah'tan başka ilah yoktur" ifadesi "Hz. Muhammed (s.a.v) O'nun Resulüdür" kısmı olmadan makbul değildir. Ve bu ikisi cennetin anahtarlarıdır.

PEYGAMBERLERE KARŞI EDEP

Peygamberlere karşı edepli olmak, onların günahsızlığına inanmak (ismet), onları doğru sözlülük ve güvenilir olmakla vasıflandırmak (sıdk ve emanet), yalan söylemek ve ihanet etmekten onları tenzih etmek, onlara, insanlara ait bir takım zaafaların (yemek, açlık, insanları nefret ettirmeyecek bir takım hastalıklar gibi) eksiklik getirmeyeceğine inanmak şeklinde ortaya çıkar.

Peygamberlerden bazılarında- ileri gelen bir takım insanlardan nakledilse bile- bazı kusurların nispet edilmesi aslı olmayan uydurma

---

²¹ Ebû Zerr el-Gifârî: Cündeb b. Cünade, Sahabenin büyüklerindedir. Doğruluk konusunda örnek bir insandır. Peygamber (sav)'in vefatından sonra Şam'a hicret etmiş ve 752 m yılında orada vefat etmiştir.

²² Buhârî, 10/238; Müslim, 94; Tirmizî, 2646; Ahmed, 5/166; Beğavî, 1/96. Yüzü yere sürtülsün: Yani aşağılansın ve zelil olsun. Bundan murat ise; işin onun isteğinin hilafına bir şekilde gerçekleşmesidir.

²³ Buhârî, 1/173; Ahmed, 2/373; Beğavî, 10/165.

şeylerdir. Örnek verecek olursak: Eyyub²⁴ (a.s)'in hastalığı, Ya'kub²⁵ (a.s)'in gözlerinin kapanması gibi.

Yusuf (a.s)²⁶ hakkında Allahü Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Andolsun, kadın O’nu arzu etmişti. Yusuf da onu arzu etmişti.”²⁷

Yani- en doğrusunu Allah bilir- Kadın ondan murat almayı arzu etmişti, O da ona meyletmişti²⁸.

Bir de Davud (a.s)'a nispet edilen şey: Bunların hiç birisini, en küçük bir edep anlayışına sahip olan ve aklını kullanan hiç kimsenin kabul etmesi mümkün değildir. Çünkü peygamberlik makamı günahlardan korunmuştur.

Hz. Muhammed (S.A.V)

Hususi bir edep şekli ve mübalağalı bir tazim; cömertliğin kaynağı, bütün mevcudatın²⁹ yaratılış sebebi, insanları Allah'a ulaştıran en büyük vesile, kâinatın efendisi, sapıklığın her çeşidinden kurtaran, Hakk'a götüren, doğruya çağırان, rahmet peygamberi, ümmetin rehberi, mükemmel vasıfların sahibi, âdil komutan, en şerefli özelliklerin kendisinin toplandığı kendisine

---

²⁴ Eyyüb: Sabır kahramanı Peygamber, Musa (as)'dan önce gelen Peygamberlerden biri. Filistin'in kuzeyinde bulunan “Us”da yaşamış, fakirlik ve hastalıklara sabretmesiyle meşhur bir Peygamberdir.

²⁵ Ya'kub (as): İshak (as)'ın oğludur, 12 çocuğu oldu. En meşhurları Yusuf (as)'dır. Ya'kub (as)'ın on iki oğlu diye adlandırıldılar.

²⁶ Yusuf (as): Ya'kub (as)'ın oğludur. Mısır Firavununa vezirlik yaptı, kıtlık zamanında maliye bakanlığı yaptı.

²⁷ Yusuf: 24.

²⁸ Âyet için bu, mantikî bir açıklamadır, ancak bu durum: “Rabbinin delilini görmeseydi” ifadesiyle ters düşmektedir. Gerçekte ise, luğavî tefsir açısından en doğru olan yorum; “lev lâ” ifadesi bu olayın gerçekleşmesine engeldir. “ Rabbinin delilini görmeseydi” ifadesi Hz. Yusuf (as)'ın bu olayı gerçekleştirmesine mani bir durumdur. Bu yorum da Peygamberlerin ismet sıfatına daha uygundur. Bu durum Musa (as)'ın annesiyle ilgili şu duruma benzemektedir: “Kalbine bildirmeseydik neredeyse annesi olduğunu açığa vuracaktı.” Kalbe bildirilmesi için ortaya çıkmasına engel oldu. En doğrusunu Allah bilir.

²⁹ Bütün mevcudatın yaratılış sebebi: En doğrusunu Allah bilir. Allah (cc)'in iradesi mahlûkatı yaratmaya yönelince bu şekilde yaratmaya karar verdi. Kurân-ı Kerimdeki: “ Andolsun ki, Allah'ın Resulünde sizin için alınacak çok güzel örnekler vardır.” Ve “ Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.” Âyetlerle Peygamberimiz (sav)'in kendisi için söylediği: “ Ben Âdem'in çocuğuyum; bunda övünülecek bir şey yok, Âdem ve ondan sonra gelecek herkes kıyamet günü benim “Hamd Bayrağım” altında olacaklardır, bunda da övünülecek bir şey yok.” Hadis-i şerifi itibariyle en kâmil ve rehber olarak Peygamber (sav) yaratılmıştır. Bu hadisi, Müslim ve Ebû Davud Ebû Hüreyre'den; Ahmed, Tirmizî ve İbn Mace Ebû Said el-Hudrî'den rivayet etmiştir. Keşfu'l-Hafâ, c: 1 s: 234.

cevamiu'l-kelim (az sözle çok mânâ ifade edebilme yeteneği) verilen, özellikle fazilet, akıl ve ganimet ile şereflendirilen efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v)'e gösterilmelidir.

O Efendimiz (s.a.v) ki:

Beyit:

O, bütün mükemmelliğin, özellikle faziletin ve güzel konuşmanın kendisine verildiği zattır.

O, bize bir rahmet, dalaletle hidayeti ayrıca olarak gelmiştir. Bütün güzel özellikleri üzerinde bulunduran, Haşim oğullarından gönderilmiş,

Hz. Muhammed (s.a.v), yaşadığı sürece Allah'ın kendisine salât ettiği, kuzey rüzgârının kokularını getirdiği peygamberdir.

O'na (s.a.v) karşı edepli olmak şöyle olur:

Sünnetine uymak ve kesintisiz bir şekilde O'nu sevmek, kendi nefsin dâhil, peygamberi her şeyden daha çok sevmek. Bu durumu hadis-i şerifinde şöyle dile getirmiştir: “Ben kendisine anne-babasından, çocuklarından ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça hiç biriniz kâmil mümin olamazsınız”³⁰

Peygamber (s.a.v) sana faydası vardır ve kıyamette O'nu sevenlerle birlikte haşrolursun. Bu konuda Buhârî, Enes bin Malik”ten³¹ şöyle bir hadis rivayet etmektedir: “Çölde yaşayan (bedevi) biri geldi ve peygamberimize: “Kıyamet ne zaman ey Allah'ın Resülü?” diye sordu. Peygamberimiz de: “Sana yazıklar olsun, onun için bir hazırlığın var mı?” dedi. Adam da: “Allah'ı ve Resulünü sevmekten başka hiçbir hazırlığım yok” dedi. Peygamber Efendimiz(s.a.v): “Öyleyse sen, sevdiklerinle birlikte olacaksın.” buyurdu. Sahabe: “Biz de mi?” dedi, peygamberimizde “evet” deyince “o gün çok sevindik”³² diyor.

Peygamberin söylediği bir şeyi O'na isnad etme. Çünkü O (s.a.v): “Bana yalan isnat etmek her hangi birine yalan isnat etmek gibi değildir. Kim bilerek bana yalan isnat ederse Cehennemdeki yerine hazırlansın.”³³ Buyurmuştur.

---

³⁰ Buhârî, 1/55; Müslim, 44; Nesâî, 8/114; İbn Mace, 167; Ahmed, 3/167.

³¹ Enes b. Malik (612-712 m), Asıl ismi: Enes b. Malik b. Nadr el-Buhârî el-Hazrecî el-Ensârî. Peygamber (sav)'in sahabelerindendir. Kendisinden 2286 hadis rivayet edilmiştir. Çocukken Peygamber (sav)'e teslim edildi ve vefat edinceye kadar O'na hizmet etti. Basra'da vefat eden en son sahabelidir.

³² Buhârî, 1/462; Müslim, 2639; Ahmed, 1/392 ve 3/104; Beğavî, 1/13.

³³ Buhârî, 3/130; Müslim, 4; Tirmizî, 2264; Ahmed, 4/245; Beğavî, 1/255; Bezzazî, 207.

Peygamber (S.A.V)'e Salavat Okumak:

Nebi (s.a.v)'e çokça salâvat zaruri bir durumdur. Çünkü o, kârlı bir alış-veriş ve kazançlı bir ticarettir. Hangi kâr bundan daha büyüktür ve hangi ticaret bundan daha kârlı bir ticarettir. Senin getirmiş olduğun bir salâvat, Allah'tan sana sevap olarak on katıyla geri döner.

Uzak beldelerden birinde yaşayan bir tüccara, bir dirheme iki dirhem ve bir dinara iki dinar kazanılan bir yer olduğu söylene hemen oraya koşar ve insanlar oraya yığılır. Orada büyük kâr ve fayda olduğundan orada açık artırım çalışmaları başlar. Hâlbuki peygambere salâvat getirme işi Allah'ın şu sözleriyle emrettiği bir farzdır: Şüphesiz ki, Allah ve melekleri peygambere salât eder. Ey iman edenler! Siz de peygambere salât ve selam getirin.”³⁴

Bu şekilde salâvat getirme, sahibini cimrilikten korur ve yanında peygamber anılınca her müslüman'a şart olur.

Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “Yanında adım anıldığı halde bana salât ve selam getirmeyen bir mümin'in cimrilik alametidir.”³⁵

Başka bir hadis-i şerifinde ise: “Namazda tahiyata oturduğun zaman, sakın bana salâvat getirmeyi terk etme. Çünkü o, namazın zekâtıdır.”³⁶ Diye buyurmuştur. Bu salâvatın diğer zamanlarda da söylenmesi tavsiye edilmiştir. Hiç bir zaman onu unutma. Çünkü o, peygamberin yokluğunda bir mürşid-i kâmilidir.

Müslüman, peygambere salâvat getirdiği müddetçe melekler de ona salâvat getirirler. Onların salâvatı duadır ve onların duaları geri çevrilmez.

Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “Bir kimse bana salâvat getirdiği müddetçe melekler de ona dua eder. O halde insan bunu söylemeye ve çoğaltmaya çalışsın.”³⁷

Cuma günü ve gecesinde salâvatı çokça yapmak matluptur. Bu konuda Peygamber Efendimiz(s.a.v) şöyle demektedir: “Cuma (garrâ) gecesinde ve gündüzünde bana çokça salavat getirin”³⁸

Başka bir hadiste ise: “Cuma günleri bana çok salât ve selam okuyun, çünkü o gün, meleklerin şahitlik ettiği bir gündür. Eğer insanlardan hiç kimse bana salâvat getirmezse, bana meleklerin salâvatları arz olunur.”³⁹

---

³⁴ Ahzab: 56

³⁵ Tirmizî, 3540; İbn Hibbân, 2388; Buhârî, “ Tarihu'l-Kebir”, 3/1/148; Nesâî, “Elyavmu velleyle”, 55 ve 56.

³⁶ Darekutnî, 1/355; Ebû Ya'lâ, “Mecmau'z-Zevaid”, 2/144.

³⁷ İbn Mace, 907; Ahmed, 3/445; Beğavî, 3/198; Ebû Nuaym, 1/180.

³⁸ Taberanî, “Evsat” ve Beyhakî, “Şuabu'l-İman” ve İbn Adî, “Mecmeu'z- Zevaid”, 2/169 ve “Feyzu'l-Kadir”, 2/87.

Bir başka hadis-i şerifte ise: “Kim bana daha çok salâvat getirirse, makamı bana daha yakın olur.”⁴⁰

Başka bir hadiste de: “Kim bunu yaparsa ben ona şahit veya şefaataçı olurum.”⁴¹ Buyrulmaktadır.

Bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Her kim bana Cuma günü seksen defa salâvat getirirse, Allah onun seksen yıllık günahlarını bağışlar.”⁴² Ya Rasulallah! Sana nasıl salâvat getirilir?” diye sorulunca Peygamberimiz (s.a.v) : “Allah’ın birliğine inanarak; Ey Allah’ım! Ümmî nebin, resulün ve kulun olan Muhammed (s.a.v)’e salât eyle⁴³ şeklinde söylemelidir buyurdular.

Peygamberimiz (s.a.v) ’e çok salâvat getirmek günahların bağışlanmasına sebeptir. Bu hususta Peygamberimiz (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “Bana çokça salâvat getirin, çünkü bana getirdiğiniz salâvat günahlarınızı bağışlatır. Benim için Allah’tan derece ve vesile vermesini isteyin. Çünkü Rabbimin yanında benim vesileliğim sizin için şefaata edebilmemdir.”⁴⁴

Nebi (s.a.v)’e çeşitli şekillerde salâvat getirilebilir. Bunların en faziletlisi ise Buhârî’nin, Muhammed b. Abdurrahman Ebi Leyla’dan⁴⁵ rivayet ettiği şu hadis-i şeriftir: “Ka’b b.Ucre⁴⁶ ile karşılaştım ve bana Sana bir hediye vermemi iste misin?” dedi.

Bir zaman Peygamber (s.a.v) yanımıza geldi. Biz de O’na: “Ey Allah’ın Resülü! Bize, sana nasıl salât ve selam getireceğimizi öğretir misin?” dedik. Dedi ki, şöyle söyleyin: “Ey Allah’ım! Muhammed’e ve O’nun ailesine İbrahim’e salât eylediğin gibi salât eyle. Şüphesiz sen çok hamd edilen ve çok övülensin. Ey Allah’ım! İbrahim’i mübarek kıldığın gibi Muhammed’i ve

---

³⁹ İbn Mace sahih bir isnatla Ebû’d-Derdâ’dan, 1637; Hâkim, 2/421.

⁴⁰ Beyhakî, “Sünen”, 3/249.

⁴¹ Münavî, “Feyzu’l-Kadir”, 2/87; Beyhakî, “Şuab”.

⁴² Darekutnî, “Efrad” da zayıf hadis olarak rivayet etmektedir. Ezdî, “Duafâ”, “Kenzu’l-Ummâl”, 1/491.

⁴³ Ahmed, 3/47.

⁴⁴ İbn Asakir Hz. Ali (ra)’dan. “Kenzu’l-Ummâl”, 1/489.

⁴⁵ Muhammed b. Abdurrahman Ebi Leylâ (693-765 m): Kûfelidir. Kadı ve fakihdir. Rey ehliendir. 33 yıl kadılık yapmıştır.

⁴⁶ Ka’b b. Ucre (miladî 671 yılında vefat etmiştir): Sahabedendir. O dönemdeki her şeyi görmüştür. Kûfe’de yaşadı. 75 yıllarında Medine’de vefat etti. 47 hadis rivayet etmiştir.

O'nun ailesini mübarek kıl. Şüphesiz sen çok hamd edilen ve çok övülensin.”⁴⁷

Bir hadis-i şerifinde Nebi (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: “Ümmetimden her kim bana bir salâvat getirirse, Allah ona on salâvat sevabı verir. Ve ona on iyilik sevabı yazar, ondan on kötülüğü de siler.”⁴⁸

Bir başka hadiste: “Yeryüzünde bir takım melekler vardır, onlar bana ümmetimin selamını ulaştırmakla görevlidirler.”⁴⁹

Peygamberin (sav)'in Vasıfları:

Buhârî rivayet ediyor: “Bana Malik b. Enes,⁵⁰ o da Rabia b. Ebî Abdurrahman'dan, o da Enes b. Malik'ten (Allah hepsinden razı olsun) şöyle işittiğini söyledi: Peygamber (s.a.v) dikkat çekecek kadar uzun veya kısa boylu değildi. Saçları kısa ve dökülmemişti. Çok da uzun⁵¹ değildi. Kırk yaşında iken Allah O'nu peygamberlikle görevlendirdi. Mekke'de 13, Medine'de ise 10 yıl peygamberlik yaptıktan sonra Allah O'nu 63 yaşında vefat ettirdi. Saçında ve sakalında 20 den fazla beyaz kıl yoktu.”⁵²

Mübarek Anısına Yapılacak İşler:

Peygamberimizin mübarek anısına yapılacak işlerden bazılarını zikredeceğiz:

1- Peygamberimizin doğumunu kutlamak:

Peygamberimizin doğum günü, genel kabule göre her yılın Rebiu'l- evvel ayının 12. gecesidir. Bu ve başka gün ve gecelerde gerçekleşen hadiseleri anlatan mevlid-i şerifi dinlemek için bir araya gelmek O'na olan saygının gereğidir. Vasıflarının anlatıldığı yerde Peygamberimizin mübarek ruhaniyetinin hazır bulunacağını düşünmek ve bu nedenle kemal-i edep ve saygıda bulunmak lazımdır. O'nunla ilgili anlatılan bütün kıssaların doğruluğuna ve bu saygıyı göstermenin gerekliliğine, hatta müstehap olduğuna inanarak saygı göstermek gerekir. Özellikle bu zamanda, bir takım insanların, yasaklanmış olan bidat-ı seyyie ile teşvik edilmiş olan bidat-ı

⁴⁷ Buhârî, 6/292; Ebû Davud, 976; İbn Mace, 904; Tirmizî, 483; Nesâî, 3/47; “Elyavmu Velleyle”, 54.

⁴⁸ Nesâî, “Elyavmu Velleyle”, 64.

⁴⁹ Nesâî, 3/43; “Elyavmu Velleyle”, 66; İbn Hibban, 2393; Darimî, 2/317; Hâkim, 2/421; Beğavî, 3/197.

⁵⁰ Malik b. Enes (712-795) rivayet etmiştir. Hicret yurdunun imamıdır. Medine'de doğmuş ve orada vefat etmiştir.

⁵¹ Açık uzun: Aşırı derecede uzun. Açık beyaz: Aşırı derecede beyaz. Âdem: Esmer. Kısa: Saçı kısa olmak. Uzun: uzatılmış saç.

⁵² Buhârî, 6/412; Müslim, 2347; Tirmizî, 3627.

haseneyi ayırt edemediklerinden dolayı, bidattır iddiasıyla alıkoymaya çalıştıkları için bunu yapmak gerekmektedir.

Hâlbuki yasaklanmış olan bidatı, Peygamberimiz (s.a.v) şu sözüyle ifade etmektedir: “Her bidat dalalettir, her dalalet de cehennemdedir.”⁵³ Bu ise sahabeden sonra, dine bir şey eklemek veya ondan bir şey çıkarmak şeklindeki bir durumdur. Bunu söz veya fiille, açıkça veya işaretle olması fark etmez. Aslında bunlar örfün yerini tutmaz, aksine inançların bir kısmına zarar verebilir. Peygambere olan saygı anlayışının dışında yapılması doğru değildir, zaten Peygamber (s.a.v)’e saygı göstermek de dinin tavsiyelerindedir. Nerede olursa olsun, O’na saygı gösterir ve O’nu översen bil ki, bu durum O’nun bize olan keremine, bizi karanlıktan aydınlığa çıkarmasına ve O’nun ümmetinden olmamıza karşılık yerine getirmemiz bir sorumluluktur.

2- Mübarek kabrini ziyaret etmek:

Bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “Kim kabrimi ziyaret ederse şefaati ona hak olur.”⁵⁴ O’nu vefatından sonra ziyaret etmek hayattayken ziyaret etmek gibidir.

Bu konuda şöyle buyurmuşlardır: “Her kim vefatımdan sonra kabrimi ziyaret ederse, hayattayken beni ziyaret etmiş gibidir. Kim de hayattayken beni ziyaret ederse şefaati ona hak olur.”⁵⁵

Mennân, Kerim, Rahim ve Rahman olan Allah (c.c)’tan, mübarek kabirlerini ziyaret edebilmeyi, O’nun sevgisiyle ölmeyi, konumuna hakkıyla saygılı davranabilmeyi başaranlardan olabilmeyi, ahlâkıyla ahlâklanabilmeyi, bizi havzunun başına getirmesini, yüzünü görebilmeyi, rahmet ve Rıdvan makamında bir araya gelebilmeyi, dostluğuna ve şefaatine nail olabilmeyi talep ediyoruz. Âmin.

Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v)’e, âl ve ashabının tümüne salât ve selam olsun.

---

⁵³ Müslim, 867; Nesâî, 3/188; Ahmed, 3/310.

⁵⁴ Bezzâr, 2/57; Darekutnî, 2/278; İbn Adî, İbn Huzeyme ve Beyhakî’de rivayet etmiştir.

⁵⁵ Darekutnî, “Sünen”, 2/278; Taberânî, “Evsat”, ve “Sağır”. “Mecmeu’z-Zevaid”, 4/2; Hadisin bir kısmını Beyhakî, “Sünen”, 5/246.

2. SEÇKİN ŞAHSİYETLER

(SAHABE-İ KİRAM, DÖRT İMAM, SAHİH HADİS KİTABI OLANLAR VE MÜSLÜMANLARIN HALİFELERİ)

1- SAHABE-İ KİRAM:

Onlar, hidayet ışıkları ve doğruya götüren yıldızlardır. Peygamber (sav)'in buyurduğu gibi: “Ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarmanız hidayeti bulursunuz.”¹

Onlara karşı edepli olmak; yollarına uymak, onları sevmeye teşvik etmek, üstünlüklerini kabul etmek, onlara karşı saygılı olmak, herhangi birine karşı kötü söz söylemekten ve sövmekten dili korumakla olur.

Peygamber (sav) bu konuda şöyle buyurmuşlardır: “Ashabımı ve akrabalarımı savunun. Kim onları savunursa Allah (c.c) da onu savunur. Her kim de onları benim için savunmazsa Allah'ta onu kendi haline bırakır.”²

Bir başka hadis-i şerifte ise: “Benden sonra onlara düşmanlık etmeyin, onları sevenleri ben de severim, onlara buğzedenlere ben de buğzederim, onlara eziyet eden bana eziyet etmiş, bana eziyet eden de Allah (c.c)'a eziyet etmiş gibi olur. Allah'a eziyet edeni de Allah mutlaka cezalandırır.”³

Aralarında gerçekleşen tartışmalar konusunda dikkatli olmak gerekir. Çünkü bu durum onların dini konulardaki aşırı gayretlerinin sonucudur. İctihadında isabet ettiren iki, isabet ettiremeyen de bir sevap alır.

Hz. Ebû Bekir⁴(ra)'ın Peygamberimizle arkadaşlık yaptığına Allah (c.c) şu âyet-i kerimeyle işaret ettiği için buna inanmak gerekir: “Mağarada iki kişinin ikincisi şöyle demişti: Tasalanma, Allah bizimle beraberdir.”⁵

---

¹ Hadis imamlarının çoğuna göre zayıf hadistir. İbn Abdilberr “el-Cami” adlı eserinde rivayet etmiştir: 2/91; Suyutî “İbane” de ve İbn Asakir rivayet etmiştir. Münavî'de Beyhakî'ye isnatla rivayet etmiştir. “Feyzu'l-Kadir”, 4/76.

² Taberanî, “Mecmau'z-Zevaid”, 10/16; Beğavî, Ebû Nuaym “Ma'rifetu's-Sahabe” de; İbn Asakir “Tarih”inde ve Deylemî. “Feyzu'l-Kadir”, 1/197.

³ Tirmizî, 3861; İbn Hibban, 568; Ahmed, 4/87.

⁴ Ebû Bekir es-Siddik (Abdullah b. Osman, miladî 634 yılında vefat etti.): Sahabidir, Hulefa-i Raşidinin ilkidir. Mekke'de doğdu. Zengin ve saygıdeğer bir insan olup

Tarihçilerin icmasıyla sabit olan, hicret yolculuğunda Onunla birlikte olan kişi, Hz. Ebû Bekir-i Sıddık (ra)'dır. Hicret esnasında onun Peygamberle beraber olduğunu inkâr eden nassı (âyeti) ve icmayı inkâr ettiğinden dolayı kâfir olur. İmameti (hilafeti) konusunda da icma olduğu için aynı durum söz konusudur.

Ey Allah'ım! Onlardan hiçbirine karşı boynumuza zulüm işleme günahı yüklemek ve onları sevmekle bizi âhîret sıkıntılarından kurtar.

2- DÖRT İMAM:

Onlar müctehid imamlardır. Onlara bağlılık konusunda icma oluşmuştur. Dört imam şu kimselerdir:

İmam Ebû Hanife Numan b. Sabit⁶ Rahmet ve Rıdvan bulutları onun üzerine olsun.

İmam-ı Şafî Muhammed b. İdris,⁷ Allah'ın rahmeti üzerine olsun. İmam-ı Malik b. Enes (ra), İmam Ahmed (ra)⁸ Allah hepsinden razı olsun. Onlara karşı edep; eksiksiz ve itirazsız bir şekilde, imanî ve amelî konularda onlardan birinin görüşüne uymaktır. Şüphesiz, Peygamberimizin söz ve fiillerini bizlere bu imamlar ulaştırmışlardır. Hiçbir kimsenin, onların sözlerine tabi olmaması, delillerine tutunmaması, görüşlerini taklit etmemesi ve tercihlerine uymaması doğru değildir.

Dine olan faydalarından dolayı Allah onları en güzel bir şekilde ödüllendirsin, bizleri de Peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (sav)'in hamd bayrağı altında onlarla beraber haşretsin.

---

mürtetlerle savaşmış, Şam'ı ve Irak'ın bir kısmını fethetmiştir. Hatiptir ve 142 hadis rivayet etmiştir.

⁵ Tevbe: 40.

⁶ Ebû Hanife Numân (699–767 m): Hanefî mezhebinin kurucusudur. Hayatını delillerden hüküm çıkarmakla ve icthadda bulunarak geçirmiştir.

⁷ Şafî, Muhammed b. İdris (767-820 m): Gazze'de doğdu ve Mısır'da vefat etti. Mekke'de yetişmiş ve Bağdad'a yerleşmiştir. Usul-u Fıkh ilmini bulan ve onu derleyen kimsedir. Eserlerinden biri: “Ümm” dür.

⁸ Ahmed b. Hanbel (780-855 m): Bağdat'ta doğdu. Hadis öğrenmek için Şam, Yemen ve Hicaz'a seyahat etti. Mu'tezileye karşı çıktı, bundan dolayı Me'mun onu hapse attı Mütevekkil'de serbest bıraktı. Hadisle ilgili “Müsned”i telif etti.

3- SAHİH KİTAP SAHİPLERİ:

Hükümleri tedvin ve kitapları tasnif eden kimselerin faziletini kabul etmek gerekir. Özellikle sahih kitaplar tasnif eden Buhârî, Müslim⁹, Tirmizî¹⁰, İbn Mace,¹¹ Nesâî¹² ve İbn Hibbân¹³ ve onlardan faydalanarak onları taklit eden kimseler...

4- MÜSÜLÜMANLARIN HALİFELERİ:

O, Müslümanların imamı ve âlemlerin Rabbi olan Allah (c.c)'ın Resulü'nün halifesidir. Emir ve nehiyelerine itaat edilerek ve dinlenilerek, iki cihan Efendisinin şeriatının koruyucusudur. Bu konuda Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “Ey iman edenler! Allah’a itaat edin. Resulüne ve sizden olan ulüemre de itaat edin.”¹⁴

Peygamberimizin (sav) de: “Başı siyah üzüm gibi kara olan Habeşli bir köle de olsa size idareci olduğunda, onu dinleyin ve ona itaat edin.”¹⁵ Masiyeti emrederse ona itaat edilmez. Peygamberimizin buyurduğu gibi: “Allah’a isyan konusunda mahlûka itaat edilmez.”¹⁶

5- HALİFELİĞİN ŞARTLARI:

Müslümanların idaresini üstlenecek kimsenin dini korumada duyarlı olması, halkının ıslahına çalışması, onları zulümden koruması, bir kısmının

---

⁹ Müslim, Ebû'l-Huseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî (820-875): Horasan'ın Nisabur şehrinde doğdu. Hadis öğrenmek için Hicaz, Mısır, Şam ve Irak'a seyahat etti. Tasnif ettiği hadis kitabı “Sahih” tir.

¹⁰ Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî (824-893 m): Maveraunnehir bölgesindeki “Tirmiz” beldesinde doğmuştur. İlim öğrenmek için birçok yolculuk yapmıştır. Hadis kitabı “Sahih” tir.

¹¹ İbn Mace: Muhammed b. Yezid el-Kazvinî (824-887 m): Hadis âlimlerinden biridir. Kazvinlidir. Hadis öğrenmek için seyahat etti. “Sünen-i İbn Mace” isimli kitabını telif etmiştir.

¹² Nesâî, Ahmed b. Ali (830-915 m): Sünen yazarıdır. Kâdı, fazıl ve şeyhu'l-İslamdır. Aslen Horasan'ın “Nesa” şehrendendir. Hadis öğrenmek için seyahat etmiş ve sonra Mısır'a yerleşmiştir. Hadis ilmiyle ilgili “Sünenu'l-Kübrâ” ve “Sünenu's-Suğrâ” olarak bilinen “el-Müctebâ”yı yazmıştır.

¹³ İbn Hibbân, Muhammed b. Hibban et-Temimî (vefatı: 965 m): Tarihçi, Coğrafyacı ve Muhaddistir. Kadılık yapmıştır. Eserleri vardır.

¹⁴ Nisa: 59.

¹⁵ Buhârî, 13/108; Tayalisi, 280; Beğavî, 10/42.

¹⁶ Buhârî, 8/47; Müslim, 1840; Ebû Davud, 2625; Nesâî, 7/159; Beğavî, 10/44; Ahmed, 5/66.

diğerine zulmetmesine engel olması gerekir. Çünkü zulüm birçok nedenle helal değildir.

Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Ey kullarım! Haberinizi olsun ki ben zulmü kendi nefsiime haram ettim. Onu size de aranızda haram kıldım. Binaenaleyh birbirinize zulmetmeyiniz.

Ey insanlar! Benim hidayet verdiklerim müstesna, sizler her biriniz doğru yoldan sapıcılarırsınız. Binaenaleyh benden hidayet isteyin ki sizlere hidayet vereyim.

Ey insanlar! Sizler hep açsınız. Ancak benim doyurduklarım müstesnadır. Onun için benden yiyecek isteyin ki size yiyecek vereyim.

Ey insanlar! Benim giydirdiklerim hariç sizler hep çıplaksınız. Onun için benden giyecek isteyin ki sizi giydireyim.

Ey insanlar! Sizler gece gündüz hatalar yaparsınız. Ben ise bütün günahları mağfiretimle örterim. O halde bana istiğfar edin ki size mağfiret edeyim.

Ey insanlar! Sizler asla bana zarar verecek dereceye ulaşamayacak ve bana zarar veremeyeceksiniz. Ve asla bana fayda verecek dereceye ulaşamayacak ve bana hiçbir fayda veremeyeceksiniz.

Ey insanlar! Sizin evveliniz, âhiriniz, insanların, cinleriniz, içinizden en temiz kalpli bir adam olsa o benim mülkümde bir şey arttırmaz.

Ey insanlar! Sizin evveliniz, âhiriniz, insanların, cinleriniz, içinizden en fena kalpli bir adam gidişinde olsa o benim mülkümde bir şey eksiltmez.

Ey insanlar! Sizin evveliniz, ahiriniz, insiniz ve cininiz hepiniz bir yere toplanıp benden isteseler de ben sizlerden her insana istediğini versem o benim mülkümde bir şey eksiltmez. Bunun hepsi benim katımda olanlardan ancak dikiş iğnesinin denize bir kere daldırıldığı zaman denizden eksilmesi gibidir.

Ey insanlar! Sade sizin amellerinizdir ki ben onları sizin için sayar, size karşı hıfzeder, saklar, sonra da onları size tastamam veririm. Onun için her kim hayır bulursa hemen Allah’a hamd etsin. O’ndan başka bir şey bulan da ancak kendi nefsinin kınasın.”¹⁷

6- İDARECİNİN ZULMÜ:

İdarecinin zulmetmesi veya zulme yönelmesi, bereketin ortadan kalkmasına sebeptir.

---

¹⁷ Müslim, 2577; Tirmizî, 2497; Beyhakî, “Edeb”, 1027.

et-Terğîb ve't-Terhîb kitabının yazarı, İbn Abbas¹⁸ (r.a)'dan şöyle rivayet etmiştir: “Eski idarecilerden biri tebdil-i kıyafetle memleketinde dolaşmaya çıkmıştı. İneği olan bir adama misafir oldu. O gün, inek otuz ineğin vereceği süt miktarı kadar süt verdi. Melik bu duruma hayret etti ve bu ineği alması gerektiğini düşündü.

Ertesi gün inek meraya gitti. Dönünce sağıldı ve önceki günün yarısı kadar süt verdi. Melik ineğin sahibini çağırarak ona: “Bana ineğin sütünün niçin eksildiğini söyle. Bugün de dün gittiği meraya gitmedi mi?”

Adam: “Evet doğru, fakat inek Melik’in kötü niyetini hissedince sütü eksildi. Zira idareci zulmeder veya zulme yönelirse bereket yok olur.

Adam durumu şöyle anlattı: “Melik, o ineği almayacağına ve hiç kimseye zulmetmeyeceğine dair Allah’a söz verdi. Sonraki gün inek meraya gitti. Döndüğünde sağıldı ve ilk gün verdiği kadar süt verdi.

Melik bu durumu şu şekilde yorumladı: “Şayet Melik zulmeder veya zulme yönelirse bereket gider. Kesinlikle adaletli olacağım ve iyi insan olmaya çalışacağım.”

7- FUDAYL B. İYÂZ’IN HALİFEYE VASİYETİ (NASİHATİ)

Şeyh Muhyiddin b. Arabî¹⁹ (r.h) şöyle anlattı:

Emiru’l-Müminin Harun Reşîd²⁰ ve Fadl b.Rebî²¹ bir arada idiler.

Fadl dedi ki: “Emiru’l-Müminin bana geldi ben de hızlıca onu karşıladım ve: “Ey müminlerin emiri! Eğer haber gönderseydin ben gelirdim” dedim. Bana: “Sana yazıklar olsun, beni bu durum rahatsız etti, bunu kendisine sorabileceğim birisini bana göster” dedi.

---

¹⁸ İbn Abbas, Abdullah b. Abbas el-Kureşî el-Haşimî (619-687 m): Hibru’l-Ümme’dir. Çok değerli bir sahabelidir. Mekke’de doğmuş ve Peygamberden hiç ayrılmamıştır. Cemel ve Sıffin savaşlarında Hz. Ali (ra)’ın yanında yer almıştır. Taif’e yerleşmiş ve orada vefat etmiştir. Buhârî ve Müslim’de 1660 hadisi bulunmaktadır.

¹⁹ Muhyiddin b. Arabî (1165-1240 m). Asıl adı: Muhammed b. Ali b. Arabî el-Hatemi et-Taî el-Endeluşî. Tasavvuf, Kelâm ve Felsefe imamlarının büyüklerindedir. Fütühât-ı Mekkiyye ve diğer eserlerini telif etmiştir.

²⁰ Harun Reşîd (766-809 m): Abbasî halifelerinin beşincisidir. Zamanında devlet en zengin dönemini yaşamıştır. Fıkıh, Hadis ve Edebiyatta âlim idi. Birçok savaşta komutanlık yapmıştır. Cömert ve mütevazı idi. Bir sene savaşa katılır bir sene de hacca giderdi.

²¹ Fadl b. Rebî’ (755-824m): Harun Reşîd’in veziri, Edip ve Hekim idi. Bermeki’lerin hasımlarındandı. Tus şehrinde vefat etti.

Ben de: “İşte Süfyan b. Uyeyne²², ona sorabilirsin” dedim.

“Beni onun yanına götür” dedi. Birlikte ona gittik. Kapıyı çaldım, kim o dedi?

“Kapıyı aç, gelen müminlerin emiridir” dedim. Hızlıca dışarıya çıktı.

Süfyan b. Uyeyne ona: “Ey müminlerin emiri! Haber gönderseydin gelirdim” dedi. Bunun üzerine Harun Reşîd: “Allah sana merhamet etsin dedi ve onunla bir müddet konuştu. Sonra ona: “Borcun var mı?” diye sordu. Evet deyince bana: “Onun borçlarını öde” dedi.

Süfyan b. Uyeyne’nin yanından çıkınca Harun Reşîd bana: “Dostunun bana bir faydası olmadı. Bana başka birini tavsiye et” dedi. Ben de: “Aburrezzak Ebû Bekr es-Sanânî²³ var dedim.” Süfyan b. Uyeyne’nin yanında yaşananların aynısı burada da yaşanınca Harun Reşîd: “Bu dostunda da fayda göremedim, bana başka birini tavsiye et” dedi. Ben de: “Fudayl b. İyâz²⁴ var dedim. Harun Reşîd de: “Bizi ona götür” dedi.

Onun yanına gittiğimizde onu, namaz kılıp, Kurân okur halde bulduk. Harun Reşîd: “Kapıyı çal” dedi. Ben de kapıyı çalınca Fudayl: “Kim o dedi?” Ben de: “Gelen emirü’l-müminindir, kapıyı aç” dedim. Fudayl: “Benim müminlerin emiriyle ne işim olabilir” dedi. Ben de: “Sübhenallah! Ona itaat etmen gerekmez mi?” dedim. Bunun üzerine aşağıya indi ve kapıyı açtı. Sonra odaya çıktı ve lambayı yakarak odanın bir köşesine oturdu. Arkasından biz de girdik ve musafaha için elimizi ona doğru uzattık. Emirü’l-müminin’in eli benim elimden önce uzandı. Bunun üzerine Fudayl b. İyâz: “Ey bana uzanan el! Acaba yarın kıyamette kendini Allah (azze ve celle)’nin azabından kurtarabilecek misin? Dedi. Ben kendi kendime şöyle demekten kendimi alamadım: “Bu gece onu, Allah (c.c) muttaki bir kalple konuşturuyor olmalı. Harun Reşîd, Fudayl’e: “Allah sana merhamet etsin, bizi sana getiren konu şudur” dedi.

Fudayl b. İyâz da ona şu nasihatte bulundu: “Ömer b. Abdülaziz²⁵ halife olunca, Salim b. Abdullâh, Muhammed b. Ka’b el-Kurazî ve Reca b.

---

²² Süfyan b. Uyeyne (725-814 m): Mekkeli muhaddislerdendir. Kûfe’de doğmuş ve Mekke’ye yerleşmiştir. Hâfız ve Sikadır. Geniş ilim ve kıymetli bir insandır. 70 defa hacca gitmiştir. Hadisle ilgili “Câmi” isimli eseri bulunmaktadır.

²³ Ebû Bekir es-Sanânî, Abdurrezzak el-Himyerrî (744 –827 m): San’a şehridendir. Hadis hâfızı ve sikalarındandır. “Camîu’l-Kebîr” “Tefsîru’l-Kurân” ve başka eserleri vardır.

²⁴ Fudayl b. İyaz (723-803 m): Ebiverd şehrinde yetişmiştir. Hadiste sikadır. Mekke’ye yerleşmiş ve orada vefat etmiştir.

²⁵ Ömer b. Abdülaziz (681-720 m): Emevî dönemine ait adaletli bir halifedir. Medine’de doğdu. Şam’da Süleyman b. Abdülmelik’in vezirliğini yapmıştır. Sonra

Hayve"yi çağırıldı ve onlara şöyle dedi: "Ben böyle bir sıkıntıya maruz kaldım, bana yol gösterin" dedi. Hilafeti bir imtihan olarak gördü. Sen ve dostların ise onu, bir nimet olarak kabul ettiniz.

Salim b. Abdullâh²⁶ ona şu nasihatte bulundu: "Eğer Allah (c.c)'ın azabından korunmak istiyorsan dünyaya küs ve ölünceye kadar bu halini devam ettir."

Muhammed b. Ka'b el-Kurazî de şöyle nasihat etti: "Şayet Allah (c.c)'ın azabından kurtulmak istiyorsan, Müslümanların yaşlılarını baba, orta yaşlılarını kardeş ve küçüklerini de çocukların olarak düşün. Babalarına saygılı, kardeşlerine cömert ve çocuklarına da şefkatli ve merhametli ol."

Reca b. Hayve²⁷ ise şu şekilde nasihatte bulundu: "Eğer Allah'ın azabından korunmak istersen, kendin için istediğini Müslümanlar için de iste. İstemediğini onlar için de isteme. Sonra istersen öl."

Ey Harun! Ben de sana şunu tavsiye ediyorum: "Ayakların kayacağı kıyamet gününde senin hakkındaki en büyük korkum şudur: "Allah sana merhamet etsin ama bu gün sana kötü rehberlik yapanların o gün bir faydası olacak mı?"

Harun Reşîd bayılıncaya kadar şiddetli bir şekilde ağlamaya başladı. Ben de Fudayl'e: "Emiru'l-Müminin'e biraz acısan" dedim. O da bana: "Sen ve dostların onu öldürürken ben acıyayım öyle mi?" diye sitem etti.

Harun Reşîd kendine gelince: "Allah sana merhamet etsin, nasihate devam et dedi.

Fudayl: "Ey müminlerin emiri! Bana Ömer b. Abdülaziz'in bir işçisinin ona şikâyetinde bulunarak şöyle bir mektup yazdığı haberi geldi: "Ey kardeşim! Seni cehennem ehlinin sonsuza kadar içinde kalacağı cehennem azabının şiddeti konusunda uyarıyorum. Allah yolundan dönmemen konusunda da ikaz ediyorum. Son zamanlarda ise O'na karşı bir ümidin olamayacağını da hatırlatıyorum."

---

halife oldu. Hutbede Hz. Ali'ye beddua edilmesini yasaklamıştır. Müslüman olanlardan cizye almaya başlamıştır. İslâma davet işini başlatmış, dost ve düşmanlarının yanında değeri olan, müslümanların sevdiği bir kimse olup imam, davetçi ve halifelerin nezdinde iyi bir komutan idi. Vali ve raiyyetine şöyle derdi: Ne kadar kötü düşünüyorsun? (Muhakkak ki Allah (cc), Peygamberi Muhammed (sav)'i tahsildar olarak değil rehber olarak göndermiştir.)

²⁶ Salim b. Abdullâh b. Ömer b. el-Hattab (miladi 725 yılında vefat etmiştir): Kureşî ve Adevî'dir. Medine'deki yedi fakihten biridir. Tabiinin büyüklerinden olup âlim ve sikadır. Medine'de vefat etmiştir.

²⁷ Recâ b. Hayve (miladi 730 yılında vefat etmiştir): Kindî. Yaşadığı dönemde Şam'ın büyüğüdür. Fasih vaaz eden bir vaizdi.

Kâtipler mektubu okuyunca sanki bütün dünya Ömer b. Abdülaziz'in başına yıkılmış gibi oldu. Ve o adama: "Ne oldu?" diye sorunca adam şöyle cevap verdi: "Mektubunla kalbim yerinden fırladı. Allah bu yükü üzerimden alıncaya kadar valiliğe gitmeyeceğim"

Fadl diyor ki Harun Reşîd, tekrar şiddetli bir şekilde ağladı ve Fudayl b. İyâz'a devam et dedi.

Fudayl şöyle devam etti: "Peygamber (sav)'in amcası Hz. Abbas²⁸ (ra) Peygambere gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Resulü! Bana da bir idarecilik ver." Bunun üzerine Peygamber (sav) ona şöyle dedi: "Ey amca! İdarecilik kıyamet gününde üzüntü ve pişmanlığa sebep olur. Şayet idareci olmamaya gücün yeterse bunu yap."²⁹

Bunun üzerine Harun Reşîd tekrar ağladı ve nasihatine devam et dedi.

Fudayl b. İyâz da "Ey güzel yüzlü insan! Muhakkak Allah (c.c) kıyamet gününe bu güzel yaratılışını muhafaza ederek gelmeni ister. Bu güzelliği koruyabilirsen bunu yap. Sabah-akşam raiyetinden birine karşı kalbinde onu kandırma düşüncesi olmasın.

Harun Reşîd tekrar ağladı ve: "Senin borcun var mı?" diye sordu. Fudayl: "Evet, Rabbime karşı muhasebesini yapamayacağım kadar borcum var. Eğer alacağımı isteyecek olursa vay halime, bunun bana hesabını soracak olursa gene vay halime. Şüphesiz Rabbim bunun hesabını sormaz. Şu âyet-i kerime'de buyurduğu gibi: "Şüphesiz Allah (c.c), işte o mutlak rızık vericidir."³⁰

Bunun üzerine Harun Reşîd: "Al şu bin dinarı ve onu tanıdıklarına infak et, daha iyi kulluk edebilmek için onu kullan" dedi.

Fudayl b. İyâz ise: "Sübhenallah, ben sana kurtuluş yolu gösteriyorum, sen ise beni ödüllendirmeye kalkıyorsun. Allah sana selamet versin ve seni muvaffak kılsın." Sonra sustu ve bizimle başka bir şey konuşmadı.

Yanından çıkıp kapıya varınca Harun Reşîd bana: "Bana birisini tavsiye edeceksen bunun gibi bir adam tavsiye et. Bu adam Müslümanların efendisidir" dedi.

---

²⁸ Abbâs b. Abdulmuttalib (miladi 653 yılında vefat etmiştir.): Peygamberin amcasıdır. Zengin bir tüccar idi. Bedir savaşında müşriklerin ordusunda idi ve müslümanlar tarafından esir edildi. Fidyeye vererek kurtuldu ve müslüman oldu. Müslümanlarla beraber savaşmaya başladı.

²⁹ Hadisi bu lafızla hadis kitaplarında bulamadık. Ancak İbn Sa'd'ın Tabakatında (4/27), buna yakın rivayetlere rastladık. O rivayette şöyledir: "Ey Peygamberin amcası Abbas! Kendini kurtarman sayısız işler yapmandan daha iyidir."

³⁰ Zariyât: 58.

Bu arada Fudayl b. İyâz'ın yanına hanımlarından biri girdi ve ona: “Ey adam! İçinde bulunduğumuz durumu görüyorsun, şayet o parayı kabul etseydin bizi bu sıkıntıdan kurtarmış olacaktın” deyince Fudayl ona: “Sizinle benim durumum bir devesi olan ve onun kazancını yiyen, yaşlanınca da kesip etini yiyen bir toplumun durumuna benziyor” dedi.

Harun Reşîd bu konuşmayı duyunca: “Tekrar girelim, belki bu parayı kabul ettirebiliriz” dedi.

Fudayl b. İyâz durumu fark edince odadan çıktı ve yere oturdu. Harun Reşîd gelip karşısına oturarak onunla konuşmasına rağmen Fudayl ona cevap vermedi. Biz bu durumdayken zenci bir cariye çıka geldi ve Harun Reşîd'e: “Ey adam! Bu gece şeyhe yeterince eziyet ettin. Allah sana merhamet etsin git artık” dedi ve biz de oradan ayrıldık.”³¹

---

³¹ Hikâye: Muhyiddin b. Arabî'nin vasiyetler isimli eserinden alınmıştır.

3. AKRABALAR

(ANNE-BABA, ÇOCUKLAR, KARI-KOCA, YAKIN AKRABALAR)

1- ANNE-BABA:

Anne ve babaya karşı edepli olmak, en önemli bir edep ve âhîret işlerinin en mühimlerindenidir. Zira onlar varlık sebebidirler. Ebedi saadeti elde etmek ancak onlara iyilik yapmakla mümkündür. Allah-u Teâlâ şu âyet-i kerime ile onlara iyi davranmayı tavsiye etmektedir: “Allah, kendisinden başka hiç kimseye kulluk yapmamayı ve anne-babaya iyilik yapmanın gerekliliğini karara bağlamıştır. Onlardan ikisi veya ikisinden biri yanında yaşlanırsa onlara öf bile deme ve onları azarlama. Onlara güzel sözler söyle. Onlara rahmet kanatlarını aç. Ve Rabbim! Onlar bana çocukluğumda acıdığı gibi Sen de onlara merhamette bulun de.”¹

Anne ve babaya iyilik nasıl yapılmalıdır?

Şüphesiz anne-babaya iyi davranma Allahü Teâlâ'nın şu âyet-i kerimede emrettiklerini yapmakla olur: “Dünya işlerinde onlara iyi davran”² Yemeğe ihtiyaç duyarlarsa onları doyurmak, elbise ihtiyacı olursa giydirmek, bir hizmet isterlerse isteklerini yerine getirmek, çağırdıklarında yanlarına gitmek, emrettiklerinde itaat etmek, konuştuklarında onlarla yumuşak bir üslupla konuşmak, birlikte yürürken önlerinde değil tam tersine hizmetçi gibi arkalarında yürümek³, kendisi için istediği şeyi onlar için de istemek, kendisi için istemediği şeyleri onlar için de istememek, kendisi için her dua ettiğinde onların bağışlanması için de dua etmek.

Âyet-i Kerime'deki kanatları aşağıya indirmekten kastedilen şey şudur: Onlara kaşları çatmamak, konuşmalarına olumsuz cevap vermemek ve onların yanında izinsiz konuşmamaktır.

Anne-babana sövülmesine ve onlara kötü şeyler söylenmesine sebep olman iyi ve güzel bir durum değildir. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

---

¹ İsra: 23.

² Lokman: 15.

³ Bu mübalağalı anlatım şu ayetin tatbikinden başka bir şey değildir: “Onlara karşı şefkat kanatlarını yerlere kadar indir.”

“Bir kişinin başkasının babasına lanet etmesi en büyük günahlardandır. Sonra o insan da onun anne ve babasına söver.”⁴

Bir kimse Perşembe akşamı akşamları yatması arasında, her rekatinde fatihadan sonra âyete'l-kürsî, ihlâs ve muavazateyn sûrelerinin her birini beşer defa okuyarak iki rekat namaz kılar ve sevabını anne-babasına bağışlarsa haklarını ödemiş olabilir.

Anne-Babaya İyilik ve Cihad:

Şüphesiz anne-babaya iyilik cihaddan daha faziletlidir. Bu konuda Abdullâh b. Ömer el-Hattab'dan şöyle bir hadis rivayet edilmiştir: “Bir adam Nebi (sav)’e geldi ve cihada gitmek istiyorum dedi. Peygamberimiz de ona: “Anne-Baban yaşıyor mu? Diye sordu. Adam: “Evet” deyince Peygamberimiz:”Onlarla ilgilenmen cihaddır” buyurdu.”⁵

Peygamber (sav)’e: “Hangi amel daha faziletlidir” diye sorulduğunda Peygamberimiz: “Vaktinde kılınan namaz, sonra anne-babaya iyilik yapmak sonra da Allah yolunda cihad etmektir.” Buyurdular.⁶

Cabir b. Abdullâh (ra)’dan⁷ şöyle rivayet edilmiştir: “Peygamber (sav) minbere çıktı. Birinci basamağa çıkınca “Âmin” dedi. Sonra ikinci basamağa çıktı ve “Âmin” dedi. Aynı şekilde üçüncü basamağa çıktı ve “Âmin” dedi. Sahabe: “Ya Rasulallah! Seni dinliyoruz. Üç defadır âmin diyorsun” dediklerinde Peygamberimiz: “Birinci basamağa çıktığımda Cebrail (as) geldi ve: Ramazan ayına ulaştığı halde onu değerlendirip de bağışlanmayı elde edemeyen adam kötü bahtlı olsun dedi. Ben de “âmin” dedim. Sonra anne-babası veya ikisinden biri yanında yaşlandığı halde onların ihtiyaçlarını karşılayarak cenneti kazanamayan kişi kötü bahtlı olsun dedi. Ben de “âmin” dedim. Sonra yanında adın anıldığı halde üzerine salât ve selam getirmeyen kişi kötü bahtlı olsun dedi. Ben de “âmin” dedim.”⁸

Aynı zamanda anne-babaya iyilikte bulunmak, ömrün uzamasını sağlayan amellerdendir. Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Allah insanın ömrünü anne-babasına yaptığı iyilikten dolayı uzatır.”⁹

⁴ Buhârî, 10/338; Müslim, 90; Tirmizî, 1903; Ebû Davud, 5141.

⁵ Buhârî, 9/96; Müslim, 2549; Buhârî, “Tarih”, 4/1/24; Ahmed, 2/188, 193, 197; Beyhakî, “Sünen” 9/25, 26; Buhârî “Edebü'l-Müfred”, 20.

⁶ Buhârî, 2/7, “Edebü'l-Müfred”, 1; Müslim, 85; Tirmizî, 1899.

⁷ Cabir b. Abdullah (607-697 m): Hazrecî, Ensarî ve Sahabidir. 19 gazaya katılmıştır. Buhârî, Müslim ve diğerlerinde rivayet edilen 1540 hadisi bulunmaktadır. “Müsned” i vardır.

⁸ İbn Hibban, 593; Beyhakî “Sünen”, 4/304; Hâkim, 4/153.

⁹ Buhârî, “Edebü'l-Müfred”, 22; Hâkim, 4/154; “Kenzu'l-Ummâl”, 16/465.

Anne-Babaya isyan etmek:

Anne-babaya isyan büyük günahlardandır. Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Size büyük günahları haber vereyim mi?” Sahabe: “Evet ey Allah’ın Resülü” dediler. “Allah’a ortak koşmak ve anne-babaya isyan etmektir”¹⁰ buyurdular.

Anne-babaya iyiliğin ve isyanın karşılığı onların ölümünden sonra ortaya çıkar. Onlara yaptığının aynısını kendi çocuklarından görürsün. Peygamber (sav) Ebû Hüreyre’den rivayet edilen bir hadiste şöyle buyurmuşlardır: “Diğer kadınların iffetlerine saygılı olun ki, sizin hanımlarınıza da saygılı olunsun.

Babalarınıza iyi davranın ki, çocuklarınız da size iyi davransın. Her kime kardeşi özel olarak ziyarete gelirse o da ona aynı şekilde mukabelede bulunsun. Kim bunları yapmazsa bana havz-ı kevserimin başında kavuşamaz.”¹¹

Anne-babanın bedduasını almamalısın, zira çocuk müstahak olmasa da onların duası reddedilmez. Bilakis âbid kul Cüreyc’in¹² annesinin duasının latif bir şekilde kabul edildiği gibi kabul edilir.

Cüreyc’in olayını Buhârî Ebû Hüreyre¹³ (ra)’dan şöyle rivayet etmektedir: “İbadethanesinde ibadet ederken annesi oğluna ey Cüreyc diye seslendi. Cüreyc: “Allah’ım, bir tarafta namazım diğer tarafta annem” dedi. Annesi tekrar ey Cüreyc diye seslendi. Cüreyc gene: “Allah’ım, namazım ve annem” dedi. Annesi üçüncü kez: “Ey Cüreyc diye seslendi” Cüreyc: “Allah’ım, annem ve namazım” deyince annesi şu şekilde beddua etti: “Ey Allah’ım, bir iftiraya maruz kalmadan canını alma!”

Cüreyc’in ibadethanesine kadın bir koyun çobanı sığınmıştı ve orada doğum yaptı. O kadına: “Bu çocuk kimden?” diye sorulunca kadın: “Cüreyc’ten” dedi. Cüreyc: “Bu kadın çocuğun benden olduğunu nasıl iddia edebilir dedi ve çocuğa dönerek: “Ey bebek, senin baban kim” diye sordu. Çocuk da: “Koyun çobanı” dedi.

---

¹⁰ Buhârî, “Sahih”, 5/193; “Edebü’l-Müfred”, 16; Müslim, 87.

¹¹ Cabir’den yakın lafızlarla Taberanî ve Hâkim, “Müstedrek”, 4/154; “Mecmau’z-Zevaid”, 8/81.

¹² Rahip Cüreyc, bir suçla töhmet altında kalan ve süt emen bir çocuk tarafından temize çıkartılan salih bir kimse.

¹³ Ebû Hüreyre, Abdurrahman b. Suhr ed-Devsî (602-679 m): Sahabidir. En fazla hadis rivayet eden sahabelerdendir. Peygamber (sav)’den 5374 hadis rivayet etmiştir. Kedilere olan şefkatinden dolayı “Ebû Hüreyre” şeklinde lakap takılmıştır. Medine’de valilik yapmıştır.

Annesi seslendiği zaman Cüreyc'in cevap vermesi gerekirdi. Zira fıkıhçılar, anne-baba seslendiği zaman nafilâ namazın bozulabileceğini ve anne-babaya cevap vermenin namazı tamamlamaktan daha faziletli olduğunu bildirmişlerdir.

Peygamberimiz (sav) de: “Şayet Cüreyc bu durumu bilseydi annesine cevap verirdi.” Buyurmuşlardır.¹⁴

Anne-Babaya iyi davranmanın zorunluluğu:

Bir adam gelerek Peygamber (sav)'e: “Ey Allah'ın Resulü, Kendisine iyilik yapmam konusunda kim daha çok hak sahibidir?” diye sordu. Peygamberimiz (sav): “Annendir” buyurdu. Adam: “Sonra kim?” dedi. Peygamberimiz: “Annendir” dedi. Adam tekrar: “Sonra kim?” diye sordu. Peygamberimiz: “Annendir” dedi. Adam dördüncü kez: “Sonra kim?” diye sorunca Peygamberimiz: “Babandır”¹⁵ buyurdular.

Hz. Musa (as)¹⁶ şöyle demişti: “Ya Rabbi, saygılı olmam için birini tavsiye eder misin?” Allah (cc): “Bana kulluk yapmanı tavsiye ediyorum” buyurdu. Musa (as): “Birisini daha tavsiye eder misin?” deyince: “Annene iyi davranmanı tavsiye ediyorum” buyurdu. Hz. Musa (as) tekrar aynı soruyu sorunca Allah (cc): “Babana iyilik yapmanı tavsiye ediyorum” buyurdular.

Peygamber (sav): “Cennet annelerin ayakları altındadır” buyurmuşlardır.¹⁷

Bu konuda bir şair de şöyle demektedir:

Bilirsen annenin sende hakkı çoktur,

Onun için yaptığın çok şey, aslında çok azdır,

Nice geceler senin sıkıntılarının verdiği dertlerden inleyip, darlandı,

Seni dünyaya getirirken çektiği acı ve sıkıntıyı bir bilsen,

Onun çektiği acıyı görseydin,

Hayatını kaybetmek üzere olduğunu farkederdin,

---

¹⁴ Buhârî, 6/371; “Edebü'l-Müfred”, 33; Müslim, 2550; Taberanî, “Evsat” ve “Kebir”. “Mecmau'z-Zevaid”, 8/145.

¹⁵ Buhârî, 13/4; “Edebü'l-Müfred”, 5; Müslim, 2548; Beyhakî, “Edeb”, 2.

¹⁶ Musa (as): Firavun'un karısı onu sudan kurtardı ve Firavun'un sarayında yetiştirdi. Sonra Sina çölüne sığındı. Allah (cc) onu, İbranileri Firavun'un zulmünden kurtarması için Peygamber olarak gönderdi. Onları Firavun'un zulmünden kurtardı ve onlarla beraber Sina çölünde kırk yıl kalarak onlara dini yasaları tespit etti. “Kelimullah” olarak isimlendirilmiştir.

¹⁷ Bu lafız, el-Hatîb el-Bağdadî'nin “Câmi”nde, Kuzai'nin “Müsnedü's-Şihab”ında, “Keşfu'l-Hafa”, 1078 deki lafızdır. Hadis, Nesâî, 6/11 ve Ahmed, “Müsned”, 3/429 da bulunmaktadır.

Onun yanında gönüller şaha kalkar,
Onun yanında nice sıkıntıların yok oldu,
Onun kucağı adeta yatak gibiydi,
Dertlerin için kendini kendini paralıyordu,
Göğsünden sana çok faydalı içecek veriyordu,
Sen küçükken açtıığında şefkat ve merhameti neticesinde
Yemeyip seni doyuruyordu,
İnsanlar arzularına uyarken o akl-ı selim davranıyordu,
Kalpler gerçeği görmezken o basiret sahibiydi,
Bırak her şeyi, onun duasını almaya bak,
Sen daima onun duasına muhtaçsın.
Vefatından sonra anne-babaya iyilik yapmak:

Vefatlarından sonra anne babaya iyilik, onlar adına sadaka vermek, onlara dua etmek, kabirlerini ziyaret etmek ve dostlarıyla ilgiyi devam ettirmekle olur. Onlar adına sadaka vermek hediye vermiş gibi onlara ulaşır ve onlara yapılan duadan da hayatta iken bir şeyle faydalandıkları gibi faydalanırlar. Bunun için Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Rabbim, onlar bana küçüklüğümde nasıl acıdılar ise Sen de onlara merhamet et.”¹⁸

Kabirlerini ziyaret etmenin sana faydası vardır. Sana sevap yazılır ve Allah seni bağışlar. Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Her kim Cuma günü anne babasının veya birinin kabrini ziyaret eder ve Yasin suresini okursa Allah (c.c) onu mağfiret eder ve ona sevap yazılır.”¹⁹

Anne-babanın dostlarıyla ilgiyi devam ettirmek de en büyük iyiliklerden biridir. Peygamberimiz şöyle buyurmuşlardır: “Bir insanın babasının vefatından sonra onun dostlarıyla ilgisini devam ettirmesi en büyük iyiliklerdendir.”²⁰

2- ÇOCUKLAR:

Çocuğun anne baba üzerindeki hakları:

Çocuğun anne babası üzerinde geçimini sağlamak, şartlara uygun olarak giyimini temin etmek, yedi yaşına geldiğinde namaz kılmasını emretmek, yedi yaşına ulaştığı halde namaz kılmazsa hafifçe dövmek, kız ve erkek çocukların yataklarını ayırmak gibi bir takım hakları vardır.

¹⁸ İsrâ: 3

¹⁹ İbn Adî, İbn Neccâr, Deylemî, Sayrafî, Râfiî ve Halil, “Kenzu'l-Ummâl”, 16/479.

²⁰ Buhârî, “Edebü'l-Müfred”, 41; Müslim, 2552; Ebû Davud, 5143; Tirmizî, 1904.

Aynı şekilde sağ kulağına ezan okumak ve sol kulağına da kamet okumak (dünya da kulağına giren ilk sesin Allah'ın birliği olması için) da müstehaptır.

Hurma ile eğer hurma yoksa tatlı bir şeyle ağızını tatlandırman (tahnik etmek) iyi olur. İyi bir insanın bu tahnik işini yapması daha iyidir.

Çocuk için akika kurbanı kesmesi de çocuğun haklarından. Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Doğan çocuğa akika kesmek gerekir. Onun için kan akıtın ve ondan belaları uzaklaştırın”²¹ Akika doğumun yedinci gününde kesilir, ergenlik çağına kadar da ertelenebilir, şayet ergenlikten sonraya kalırsa babadan sorumluluk kalkar, eğer isterse çocuk kendisi için akika kurbanı kesebilir.

Anne babanın çocuğa karşı bir başka görevi de onu tıraş ettirip saçının ağırlığı kadar gümüş tasadduk etmesidir. Peygamberimiz (sav) kızı Fatma'ya²² Hz. Hasan ve Hüseyin'in doğumlarının yedinci günü (saçlarını tıraş etmesini ve saçlarının ağırlığına gümüş tasadduk etmesini emretmişti).²³

Babanın çocuğa güzel bir isim vermesi gerekir. Konuşmaya başladığı ilk anda ona kelime-i tevhidi telkin etmelidir. O sözde: “Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resulullah” tır.

Sünnet ettirmek, erkek ve kız çocukları arasında eşit davranmak, her hangi bir şey ikram edilecekse önce kız çocuğuna vermek, ona geçineceği bir iş öğretmek. Çünkü bu durum fakirlikten kurtulmak için önemlidir.

Çocuğuna dua etmek, onu tok gözlü biri olarak yetiştirmek, evlilik çağına gelince evlendirmek de anne babanın görevleri arasındadır. Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Çocuğun anne babası üzerindeki hakkı ona okuma yazma öğretmesi, ona güzel bir isim vermesi, evlilik yaşına gelince evlendirmesi.”²⁴ Kuran-ı Kerim, sünnete bağlı, ahlak kuralları ve dini ilimlerden faydalanma yollarını öğretmesi, dininin yarısını koruması için onu evlendirmesidir.

Peygamber (sav): “Çocuğa yedinci gün akika kurbanı kesilir, kötülüklerden uzak tutulur, yedi yaşına gelince yatağı ayrılır, on üç yaşına geldiğinde ise namaz kılmaya zorlanır, on altı yaşına gelince babası tarafından

---

²¹ Buhârî, 6/371; “Edebü'l-Müfred”, 33; Müslim, 2550; Taberanî, “Evsat” ve “el-Kebir”. “Mecmau'z-Zevaid”, 8/145.

²² Fatıma (605-632 m): Mekke'de doğdu. Peygamberimizin Hz. Hatice'den olan kızıdır. Onu Hz. Ali ile evlendirmiş, Hz. Ali'nin ondan Hasan ve Hüseyin isimli çocukları olmuştur.

²³ Tirmizî, 519.

²⁴ İbn Neccâr, Ebû Hüreyre'den , “Kenzu'l-Ummâl”, 16/457.

evlendirilir, sonra ona yardım eder ve ona şöyle der: “Seni terbiye ettim, evlendirdim, dünya fitnelerine düşmenden ve ahiret azabına yakalanmandan Allah’a sığınırım.”²⁵

Ey Allah’ın kulları, sizlere çocuklarınızı terbiye etmek, babalarınıza iyi davranmak, annelerinize hizmet etmek ve ahiret hayatınıza da hazırlanmak gerekir.

Yüce Allah’tan, kalplerimizi bozulmaktan korumasını, dünya ve ahiret ait ayıplarımızı örtmesini dileriz.

Allah’ım, af ve mağfiretinle günahlarımızı bağışla, günahlarımızı affet, anne ve babalarımıza iyilik yapanlardan eyle, manen sana yakın kullarından eyle, çocuklarımızdan ve eşlerimizden göz aydınlığı nesiller ver, bizi muttakilere önder yap.

Efendimiz Hz. Muhammed (sav)’e onun âl ve ashabına ve bütün yakınlarına salât ve selam eyle.

3- EŞLER:

Şüphesiz evlilik akrabalık tesis etmektir. Bundan dolayı karı kocanın birbirlerine karşı bir takım sorumlulukları vardır:

1-Kocanın görevleri:

Kocanın, hanımın nafakasını sağlamak, eşinin iffetini korumak gibi bir takım sorumlulukları bulunmaktadır.

2-Hanımın görevleri:

Hanıma düşen birçok sorumluluk vardır. Peygamber (sav) bu konuda şöyle buyurmaktadır: “Eğer bir insanın bir başkasına secde etmesini isteyecek olsaydım hanımın kocasına secde etmesini emrederdim.”²⁶ Bu, hanımın kocasına karşı olan sorumluluklarından en büyüğüdür. Bundan dolayı eşinin isteklerini yerine getirmesi ve istemediği şeylerden de sakınması gerekir.

Şöyle bir olay anlatılır: Bir adam yolculuğa çıkarken hanımına, babasının yanına²⁷ gitmemesini tembihledi. Adam gittikten sonra kadının babası hastalandı. Kadın Peygamber (sav)’e, babasını ziyaret etmesi maksadıyla kendisine izin vermesi için birini gönderdi. Peygamber (sav): “Kocana itaat et” dedi. Derken kadının babası öldü. Tekrar izin istedi. Peygamberimiz aynı şekilde: “Kocana itaat et” buyurdu. Adam defnedildi.

²⁵ Hadisi bu lafızla bulamadık. Ancak buna yakın olarak İbn Sinnî “Amelu’l-Yevm Velleyle”, “Kenzu’l-Ummâl”, 16/442.

²⁶ Tirmizî, 1159; Ahmed, 5/227; İbn Mace, 1853; İbn Hibban, 314; Beğavî, 9/158.

²⁷ Aşağı: Yer ismi olup babasının oturduğu yerdir.

Peygamber (sav) kadına: “Kocasına itaat ettiğinden dolayı babasının Allah tarafından bağışlandığı haberini ulaştırdı.

Aynı şekilde kocasının izni olmadan kadının nafile oruç tutması caiz değil, şayet tutacak olursa sevabı kocasına günahı da kadına olur. Bir bineğin üzerinde olsa bile kocasının isteğini reddetmesi doğru değildir.

Her namazın arkasından kocasına da dua etmezse duası kabul edilmez. Haftada bir kez anne babasını ziyaret etmesi engellenemez.

Dışarıya zaruri ihtiyaçlarını karşılamak için izin almış olarak çıkabilir. Dışarıya çıkması gerektiği zaman edepli bir şekilde, giyimine dikkat ederek çıkmalıdır. Günümüzün kadınlarının yaptığı gibi kendilerine izin verilmese bile süslenerek çıkmaları şeklinde olmamalıdır. Çok pahalı ve göz alıcı renkteki kıyafetleri giymemelidir. Altın ve akik taşından gösterişli bilezikler takarak insanların parmakla gösterdiği bir halde dolaşmamalıdır. Elbisenin boyu, yerlere sürünmesin diye elleriyle onu yukarı çekecek kadar uzun olmamalıdır. Kadının bunun dışındaki giyim tarzından kastı ancak süs eşyalarını göstermek olabilir.

Nefsimizin kötülülüğünden Allah’a sığınırız, cömert olan Allah’tan bize doğru yolu (Peygamber, âl ve ashabının yolunu) göstermesini dileriz. Mahlûkatın efendisi Hz. Muhammed (sav)’e salât olsun.

4- YAKIN AKRABALAR:

Allah (cc) şöyle buyurmaktadır: “Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah’ın ve akrabanın haklarına riayet etmemekten de sakının. Allah şüphesiz hepinizi görüp gözetmektedir.”²⁸

Peygamber (sav) de şöyle buyurmuşlardır: “Akrabalık arşta asılı olup şöyle yazılıdır. “Beni gözeteni Allah da gözet sin, beni terk edeni Allah da terk etsin.”²⁹

Buhârî’de de Ebû Hüreyre (ra)’dan şöyle rivayet edilmektedir: “Yüce Allah yaratacağı mahlukatı yarattıktan ve yaratma işlemi tamamlandıktan sonra akrabalık ayağa kalkarak: Ya Rabbi, burası akrabalık bağı kesmekten sana sığınanların makamıdır dedi. Cenab-ı Hak da: Evet öyledir. Sen benimle bağlılığımı muhafaza edenlere benim de iyilik etmeme; senden onu kesenlere benim de onu kesmeme razı olmaz mısın? Buyurdu. Akrabalık: Evet olurum diye cevap verdi. Yüce Allah: Durum istediğin gibi olsun buyurdu.”³⁰

---

²⁸ Nisa: 1.

²⁹ Buhârî, 10/350.

³⁰ Buhârî, 8/445; Müslim, 2554; Beğavî, 13/21; Beyhakî, “Edeb”, 6.

Bundan sonra Peygamber (sav) isterseniz şu ayetleri de okuyabilirsiniz buyurdu: “İdareyi ve hâkimiyeti ele alırsanız hemen yeryüzünde fesat çıkaracak ve akrabalık bağlarını bile keseceksiniz öyle mi? Onlar öyle kimselerdir ki, Allah kendilerini rahmetinden kovmuş da duygularını almış ve gözlerini kör etmiştir.”³¹

Akrabalık, kan akrabalığı ve hısımlık yoluyla oluşur ve şunlardır: Anne, baba (yukarıya doğru ne kadar yaşayan varsa), çocuklar (aşağıya doğru ne kadar varsa), erkek ve kız kardeşler, amca ve halalar, dayı ve teyzeler ve bunların çocukları.

Her hak sahibine hakkını vermek edeptendir. Geçimine yardımcı olmak, ziyaret etmek, hediye vermek, selam alıp vermek, halini hatırını sormak gibi... Nafakayı hak etmiş birinin hakkı bunun dışında başka bir şeyle ödenemez. Belirlenmiş bir nafakanın ödenmesi gerekir. Daha fazlasıyla ödenirse bu menduptur.

Bu konuda Allah (cc) şöyle buyurmaktadır: “Şüphesiz Allah, adaleti, iyiliği ve akrabayı gözetmeyi emreder, fenalığı, çirkinliği ve haddi aşmayı yasaklar ve düşünüp tutasınız diye size öğüt verir.”³²

Akrabalık bağını devam ettirmek ömrü uzatır, rızkı genişletir, evleri mamur eder, sekarat-ı mevdi (ölüm sarhoşluğu) kolaylaştırır ve sadakayı çoğaltır. Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Her kim rızkının bolllaştırılması veya ecelinin geri bırakılması³³ kendisini sevindirirse akrabalık bağlarını koparmasın.”³⁴

Akrabalık bağlarını kesenlere Allah’ın rahmeti inmez ve amelleri kabul edilmez. Bazı salih kimselerden şöyle bir olay nakledilir: “Bende acem beldelerinden salih bir adamın bir miktar sadakası vardı. Mekke-i Mükerreme’ye yakın bir belde idi. Geceleri tavaf ibadetiyle meşgul olur ve Kurân okumaya devam ederdi. Bu durum senelerce devam etmişti. Ona bir miktar altın teslim ettim ve Yemen’e yolculuk yaptım. Döndüğümde ölmüştü. Çocuklarına emaneti sorduğumda o konuda bilgilerinin olmadığını söylediler. Malik b. Dinar’la³⁵ karşılaştım ve ona durumu anlattım. Dedi ki: “Cuma günü gece yarısı olunca, tavaf alanında da kimse olmadığı zaman Hz. İbrahim’in

---

³¹ Muhammed: 22.

³² Nahl: 90.

³³ Ecelinin geri bırakılması: Ömrünün uzun olması, bereketlenmesi ve iyilikle anılması demektir.

³⁴ Buhârî, 10/348; Müslim, 2557; Beğavî, 13/19.

³⁵ Malik b. Dinar (Miladi 748 yılında vefat etmiştir): Basralıdır. Hadis ravilerinden, vera sahibi ve elinin emeğiyle geçinirdi. Ücretle kitap çoğaltırdı. Basra’da vefat etmiştir.

makamı ve Hacerü'l-Esved'in arasında dur ve adamı kendi ismi, babasının ismi ve dedesinin ismiyle çağır. Eğer Salih bir kimse ise gelir ve onun ruhu seninle konuşur. Çünkü müminlerin ruhları rükünle makam arasında toplu halde bulunurlar.

Adam diyor ki, bana Malik b. Dinar'ın dediği gibi yaptım, fakat kimse gelmedi. Sabahleyin durumu Malik b. Dinar'a anlattığımda istirca' etti³⁶ (Şüphesiz Allah'tan geldik ve O'na döneceğiz) ayetini okudu ve şöyle dedi: Herhalde senin arkadaşın cehennemlik. Yemen'e git, orada (Berhut) denilen bir kuyu vardır, azap edileceklerin ruhları orada toplanır, burası cehennemin ağzıdır. Kuyuya doğru dur ve onu sevdiğini yüksek sesle söyle.

Gittim ve dediğini yaptım, dayak ve cezaya maruz kalan bir adam geldim diye cevap verdi. Ona emanet olarak verdiğim şeyi sordum. Bana evinde sakladığı yeri söyledi. Ben de ona niçin bu suçluların yanına ayıldığını sordum. Dedi ki Acem ülkesinde fakir olarak terk ettiğim bir kız kardeşimden dolayı, onu orada bıraktım ve Mekke-i Mükerreme'de ibadetle meşgul oldum. Ölünce Allah (c.c) beni ondan dolayı kınadı ve azarladı: Celalim ve izzetim hakkı için akrabalık bağlarımı kesenlere acımam.

Kardeşim şimdi sen ona git ve beni affetmesini söyle ve beni bu durumdan kurtar.

Ben adamın evine gittim emanetimi bana söylediği yerde buldum ve aldım. Sonra acem ülkesine giderek kardeşini araştırdım. Onu buldum ve olayı anlattım. Ağladı ve kardeşini affetti. Ona dünya malından bir miktar verdim³⁷.

Ey akrabalık bağlarını kesenleri buluşturan Allah'ım! Bizim bağlılığımızı da senin kopmaz ve sağlam ipin kıl. Ey sorumluların en hayırlısı! Bizi akrabalık bağlarını kesenlerden eyleme. Peygamberlerin ilkinin ve sonunun efendisi olan Peygamber Efendimize, âl ve ashabının bütününe salât ve selam olsun.

---

³⁶ İstirca': "İnna lillahi ve inna ileyhi raciun" demektir.

³⁷ Hikâye, sembolik olsa da onda büyük bir ibret vardır.

4. MÜSLÜMANLAR

(ARKADAŞLAR - İYİ KİMSELERLE BİR ARADA OLMAK - GÖSTERİŞ YAPANLARLA SOHBET – ALLAH İÇİN KARDEŞLİK – KOMŞULAR VE MİSAFİRLER)

1- ARKADAŞLAR:

Kardeşim, biliyorum ki müminler bir vücut gibi bir bütündürler. Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Gerçekten müminler, vücudun bir yerindeki bir ağrıdan dolayı acı hissetmesi gibi birinin acı duyması karşısında hepsi üzüdür.”¹

Yardımlaşma:

Cemaat halinde yaşamaktan uzak durma, zira Allah’ın yardım eli cemaatle beraberdir. Allah (cc): “Allah, Nuh”a, tavsiye ettiği din anlayışını size de emretti. Sana vahyettiğimiz şey, İbrahim, Musa ve İsa”ya tavsiye ettiğimiz şeydir. O da dini dosdoğru yaşayın ve ayrılığa düşmeyin emridir.”²

Şöyle bir olay anlatılır: Bilge bir kişi ölmeden önce çocuklarını topladı ve onlara şöyle bir tavsiyede bulundu: Bana birkaç tane sopa getirin dedi. Sopaları bir araya getirerek şimdi onları kırın dedi. Sopaları bir arada iken kıramadılar. Sonra her birini teker teker verdi ve kırmalarını istedi. Onları rahatlıkla kırdılar. Bunun üzerine onlara dedi ki: “İşte siz de benden sonra böyle olacaksınız. Toplu halde durduğunuz müddetçe mağlup olmazsınız. Fakat ayrılığa düşerseniz düşmanınıza sizi mağlup etmesi için imkân hazırlamış olursunuz. İşte dini yaşamaya çalışanlar da böyledir. Şayet ayrılığa düşmezlerse düşman onları mağlup edemez”.

Dostlarla iyi geçinme:

İnsanlara yumuşak huyla muamelede bulun. Allah (cc): “Müminlerden sana tabi olanlara kanatlarını yerlere kadar indir.”³ Buyurmuştur.

Onların görüşünü de al ve kendi görüşünü kabule zorlama. Çünkü kim kendi görüşünde diretirse yanılır. İstişareyi terk etme. Zira Allah (cc): “Onlarla istişare et”⁴ buyurmaktadır.

¹ Ebû Şeyh, Muhammed b. Ka’b’den mürsel olarak rivayet etmiştir. “Kenzu’l-Ummâl”, 1/145.

² Şûrâ: 13.

³ Şuarâ: 215.

Hiç kimseyi alaya alma. Allah (c.c): “Ey iman edenler! Sizden hiçbir topluluk başka toplulukla alay etmesin. Belki alay edilenler edenlerden daha hayırlıdır. Kadınlar da başka kadınlarla alay etmesinler. Belki de alay edilenler, edenlerden daha hayırlıdır”⁵ şeklinde buyurmuştur.

Kimseyi kötülüğüyle anma. Haklarında su-i zanda bulunmaktan sakın. Gizli hallerini araştırma. Kurân-ı Kerim’de: “Ey iman edenler! Zandan çok sakının. Çünkü zanların bir kısmı günahtır. Birbirinizin gizli hallerini araştırmayın. Kiminiz kiminizi gıybet etmesin. Hiç sizden biriniz ölmüş kardeşinin cesedini dişlemekten hoşlanır mı? İşte bundan hemen tiksindiniz! Öyleyse Allah’ın azabından korkun da bu çirkin işten kendinizi koruyun. Allah tevabuttur, rahimdir (tevbeleri kabul eder, merhamet ve ihsanı boldur)”⁶ buyrulmaktadır.

Hiç kimseyle üç günden fazla kūs durma. Peygamberimizden şöyle rivayet edilmiştir: “Bir müslümana, müslüman kardeşiyle üç günden fazla kūs durması helal değildir. Karşılaştıklarında her birinin yüzünü başka yöne dönmesi durumunda hangisi daha önce selam verirse o daha hayırlı mümindir.”⁷ Süfyan-ı Sevrî’nin⁸ bunu üç defa duyduğunu söylediği anlatılır.

Başka bir hadis-i şerifte şöyle bir ilave bulunmaktadır: “Birbirinize buğz etmeyin, birbirinizi haset etmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin. Ey Allah’ın kulları, kardeş olun. Hiç kimse bir başkasına zulmetmesin.”⁹

İnsanlara eziyet etmekten sakın. Peygamber (sav): “İnsanlara kötülük yapmaktan sakın. Şüphesiz böyle davranman sana sadaka sevabı kazandırır.”¹⁰ Buyurmuştur.

İnsanlardan arkadaşlık yaptıklarınla iyi geçin. Peygamberimiz şöyle buyurmaktadır: “Bir kişi başka biriyle dost olmak isterse ismini, babasının ismini ve nereli olduğunu sorsun. Çünkü bu sevgiye götürür.”¹¹ Başka bir hadiste de: “Eğer dostun hazırda değilse ise onun haklarını koru, hasta ise ziyaret et, ölürse hüsn-ü şahadette bulun.”¹²

---

⁴ Âl-i İmran: 159.

⁵ Hucurât: 11.

⁶ Hucurât: 12.

⁷ Buhârî, 10/413; Müslim, 2560; Ebû Davud, 4911; Tirmizî, 1933.

⁸ Süfyan-ı Sevrî: Fakih, Muhaddis ve değerli bir âlimdir. (716- 778).

⁹ Buhârî, 10/403; Ebû Davud, 4910; Tirmizî, 1936.

¹⁰ İbn Ebi Dünya, “es-Samt”, “Feyzu21-Kadir”, 5/8.

¹¹ Buhârî, “Tarihu’l-Kebir”, 4/2/413; Tirmizî, 2394.

¹² Buhârî, 3/90; Müslim, 2162; Tirmizî, 2738; Ebû Davud, 5030.

İyi işler yapma ve yararına olanı elde etmesi konusunda ona yardımcı ol. Onu sevdiğini kendisine söyle. Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Bir kimse mümin kardeşini severse bunu ona söylesin.”¹³

Kendisinde şu beş özellik bulunan kimseyle dost ol: “Akıl, güzel ahlak, salih olma, dünya hırsı olmama ve doğru sözlülük.”

Emr-i bi'l-ma'rûf ve'n-Nehy ani'l-Münker:

Dostlara, iyilik yolunda yardımcı olmak ve bunu yapmalarını teşvik etmek, kötü yolları göstermek ve yapmalarını engellemek onlara karşı takınılması gereken bir edeptir. Bu durum dinde çok önemli bir husustur.

Allah (c.c), Muhammed ümmetinin iyiliğe yönlendiren bir ümmet olduğuna şahitlik yapmaktadır. Bu durum şu ayetle ifade edilmektedir: “Siz insanlar için çıkartılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder ve kötülüğü nehyedersiniz.”¹⁴

Aynı şekilde Allah (c.c), bazı ümmetleri, kötülüğü nehyetmedikleri için kınayarak şöyle buyurmaktadır: “Kötülüğü yasaklamadıkları gibi onu yaparlardı. Yaptıkları ne kötü şeydir.”¹⁵

Kötülükten nehyetmemek büyük günahlardandır.

Allah (c.c), kötülükten nehyetmeyi kurtuluş sebebi olarak belirtmiş ve şöyle buyurmuştur: “Sizden, iyiliği emreden, kötülüğü nehyeden ve hayra çağıran bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.”¹⁶

İyiliği emredip kötülükten nehyetmek, iyilik kapılarını açan ve kötülük kapılarını kapatan bir anahtardır. Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Bazı insanlar vardır, iyilik kapılarını açar ve kötülük kapılarını kapatırlar. Bazı insanlar da vardır, kötülük kapılarını açar ve iyilik kapılarını kapatırlar. Elleriyle hayır kapılarının açılmasına sebep olan kimselere müjdeler olsun. Elleriyle şer kapılarının açılmasına sebep olan kimselere de yazıklar olsun.”¹⁷

İyiliği emretmek hayır anahtarı, kötülüğü emretmek de şer anahtarıdır. Birinci özellikle vasıflanmak iman ehlinin alametlerindedir. Bu konuda Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “Mümin erkekler ve mümin kadınlardan bazıları bazılarının dostudur. İyiliği emreder ve kötülükten nehyederler.”¹⁸

---

¹³ Buhârî, “Edebü'l-Müfred”, 542; Ebû Davud, 5124; Tirmizî, 2393; İbn Hibban, 2514; Beğavî, 13/67.

¹⁴ Bakara: 110.

¹⁵ Maide: 79.

¹⁶ Âl-i İmran: 114.

¹⁷ İbn Mace, 2370; Tayalisî, 277.

¹⁸ Tevbe: 71.

İyiliği emretmek ve kötülükten nehyetmeyi terk etmek ise münafıklık alametlerindedir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Münafıkların bazıları bazılarındandır, kötülüğü emreder, iyilikten de nehyederler.”¹⁹

Bu davranış, Allah (c.c)’in en çok hoşlandığı amellerdendir. Bir adam Peygamber (sav)’e gelerek: Allah-u Teâlâ’ya göre en sevimli amel hangisidir diye sordu. Peygamberimiz de: “İman etmektir” buyurdu. Adam: Sonra hangisi dedi. Peygamber (sav): “Akrabalık bağlarını sürdürmektir” buyurdu. Adam sonra nedir diye sordu. Peygamberimiz: “İyiliği emretmek ve kötülükten nehyetmektir” buyurdular.

Bu kez adam: Allah’ı en çok kızdıran amel hangisidir diye sordu. Peygamberimiz (sav): “Allah’a ortak koşmaktır” buyurdu. Adam: Sonra nedir diye sordu. Peygamber efendimiz: “Akrabalık bağlarını koparmaktır” dedi. Adam sonra nedir diye sorunca: “İyiliği emretmek ve kötülükten nehyetmeyi terk etmektir” buyurdular.²⁰

İyiliği emretmek kötülükten nehyetmeyi terk etmek hususi ve genel belaların gelmesine sebeptir.

Huzeyfe b. Yeman’dan²¹ (r.a) şöyle bir hadis rivayet edilmiştir: “Nefsim kudret elinde bulunan Allah’a yemin olsun ki, ya iyiliği emreder ve kötülükten nehyedersiniz ya da Allah başınıza zalim bir sultan musallat eder de büyüklerinize saygı göstermez, küçüklerinize de acımaz. İyileriniz dua eder fakat kabul edilmez. Yardım istersiniz size yardım edilmez. Tevbe edersiniz fakat affedilmezsiniz.”²²

el-Isbehanî, Peygamber (sav)’in şöyle dediğini rivayet etmektedir: “Lâ ilahe illallah kelimesi, onu söyleyene sürekli fayda sağlar, ondan azabı ve sıkıntıyı giderir, hakkının hafiflemesini engeller” Sahabe dedi ki: Ya Rasulallah, hakkının hafiflemesi ne demek?

Peygamber (sav): “Allah’a isyan hususundaki günahları ortaya dökülür, fakat ona herhangi bir şey eklenmez veya değiştirilmez” buyurdu.²³

Emr-i bi’l-ma’rûf, bizden öncekilerin cennete girmesine sebep olan amellerdendir. Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Dünya”da

---

¹⁹ Tevbe: 67.

²⁰ Ebû Ya’lâ, “Müsned”, ve “Mecmau’z-Zevaid”, 8/151.

²¹ Huzeyfe b. Yeman el-Absî (miladi 656 yılında vefat etmiştir): Sahabidir. Cesur valilerdendir. Peygamber (sav)’in sırdaşıdır. Medain’de valilik yapmış ve orada vefat etmiştir. Hadis kitaplarında kendisinden 225 hadis rivayet edilmiştir.

²² Tirmizî, 2170; Beğavî, 14/345; Bu ikisi yakın lafızlıdır. Hadisi bu lafızla bulabilmiş değilim.

²³ Hâkim, “Tarih”, “Kenzu’l-Ummâl”, 1/63.

iyiliği emredenler topluluğu ahirette de aynı şekilde olacaklardır. Cennete ilk girecekler de iyiliği emredenler olacaklardır.”²⁴

Emr-i bi'l-ma'rûf, onu yapan kimselerden kötülüğü giderir. Peygamber (sav): “Şüphesiz gizli bir şekilde verilen sadaka Allah'ın gazabını giderir, akraba bağlarını kesmemek ömrü uzatır, emr-i bi'l-ma'rûfta bulunmak kötülüklerden korur. Aynı şekilde: “Lâ ilahe illallah” sözü onu söyleyene en küçüğü üzüntü olmak üzere 99 tane bela kapısını kapatır”²⁵ buyurmuşlardır.

Ömer b. Abdülaziz şöyle demektedir: “Allah (c.c), kişiye özel günahlarla bütün toplumu cezalandırmaz. Ancak kötülükler işlenir de toplum buna engel olmazsa bütün toplum cezayı hak etmiş olur. Allah şöyle buyurmaktadır: “Cezası, sizden sadece onu işleyenlere dokunmayacak olan fitneden sakının.”²⁶

Cenab-ı Hak, Yuşa (as)'a: “Kavminden 4 bin iyi ve 6 bin de kötü insanı helak edeceğim” deyince Yuşa(as): “Ey Rabbim, haydi bunlar suçlu, peki iyi kimseleri niçin cezalandırıyorsun? Diye sordu. Çünkü dedi Allah (c.c): “Onlar benim öfkelenmiş şeylere öfkelenmiyorlardı. Diğerleriyle beraber yiyip içiyorlardı.

Emr-i bi'l-ma'rûf yapan kimsenin, anlattığı şeylerin kabul görmesi için yaptığı şeyleri söylemesi gerekir. Bu konuyla ilgili olarak şöyle bir olay anlatılır:

İmam Azam Ebû Hanife Numan b. Sabit (Rahmet ve Rıdvan esintileri üzerine olsun), öğrencileriyle ders yaparken köle azad etme bahsine gelince derse bir müddet ara vermiş, sonra devam etmiştir. Kendisine bunun sebebi sorulunca özür dileyerek şöyle demiştir: “Köle azad etme bahsine gelince benim maddi durumum buna müsait değildi. Bu sebeple derse ara verdim. Sonra bu imkâna sahip olup da bir köle azad edince derse devam ettim.

Onun şu verâ (kılı kırk yararcasına ince düşünme) anlayışını görüyor musun? Yapmadığı bir şeyi kimseye emretmiyor.

Bu anlamda şöyle güzel bir şiir vardır:

Ey başkasını eğitmeye çalışan kişi,
Eğitime önce kendinden başla,
Hasta ve biçarelere ilaç yazıyorsun,

²⁴ Taberanî, “Evsat” ve “el-Kebir”, “Sağir”, “Mecmau'z-Zevaid”, 7/263; Bezzar, 3295.

²⁵ Taberanî, “Evsat”, “Mecmau'z-Zevaid”, 3/115; İbn Asakir ki lafız ona aittir: “Kenzu'l-Ummâl”, 6/398.

²⁶ Enfal: 25.

Ancak hasta birisi nasıl ilaç yazar,
Sen kendini akılları irşat ermeye ehil görüyorsun,
Ancak irşatta cehil değilsin,
Önce kendinden başla, heva ve arzularını bırak,
Arzularını terkedersen işte o zaman hikmet sahibi olursun,
Bu durumda söylediklerin kabul görür,
Sözlerine uyulur ve eğitimin fayda verir.
Ve gene şöyle denilmiştir:

“Sen yaptığın bir şeyi insanlara yasaklama,
Bunu yaparsan senin için büyük bir kusurdur”.

Peygamberimizin şu sözüne gelince: “Yapmasanız bile iyiliği emredin, kendiniz kaçınmasanız da kötülüğü nehyedin”²⁷ bu, zararı en aza indirmek emr-i bi'l-ma'rûf sorumluluğundan kurtulmak içindir. Yoksa günah, işleyenin sorumluluğunda kalır.

Emr-i bi'l-ma'rûfu, öğüt vermenin en etkili yöntemlerinden olduğu için gizli bir şekilde yapmak gerekir. Ebu'd-Derda²⁸ (ra) bu konuda şöyle demektedir: “Kim bir kardeşine herkesin önünde açıktan nasihatte bulunursa kötü bir iş yapmış olur, kim de bunu gizli bir şekilde yaparsa güzel bir iş yapmış olur. Gizlice yapılan nasihatın faydası olmazsa o takdirde açıktan yapılabilir. Kötülükler hakkında korkutması için bu konuda hayır ve iyilik ehli kimselerden yardım alınmalıdır.

Şayet hayır ve iyilik ehli bu yardımda bulunmazlarsa, günahları galip gelir ve hepsini helak eder.”

Emr-i bi'l-ma'ruf yapacak kimselerde şu beş vasf bulunmalıdır:

- 1- Bu işi yapabilecek yeterli bilgiye sahip olmak,
- 2- Amacı, sadece Allah (c.c)'ın rızası olmak,
- 3- Dinin izzetini korumak için yapıyor olmak,
- 4- Şefkatli, yumuşak huylu, kaba ve katı kalpli olmamak, çok sabırlı ve anlayışlı olmak,
- 5- Anlattıklarının kabul görmesi için söylediklerini kendisi de yapıyor olmak.

---

²⁷ Taberanî, “Evsat”, ve “Sağır”, “Mecmau'z-Zevaid”, 7/277.

²⁸ Ebû'd-Derdâ: Umeyr b. Malik el-Ensârî el-Hazrecî (miladi 652 yılında vefat etmiştir): Sahabidir. İyi bir binici ve idarecilerin hâkimlerindendi. Muaviye onu Şam'a vali olarak atamıştır ve Şam'ın ilk valisidir. Kurân-ı Kerim'i cemedenden biridir. Şam'da vefat etmiştir. Muhaddisler ondan 179 hadis rivayet etmişlerdir.

Emr-i bi'l-ma'rûf yapacak kişi bu özelliklere sahip olursa Allah (c.c) ona yardım eder ve onu muvaffak kılar. Böyle yapmayıp ta nefesine mağlup olursa Allah onu perişan eder.

Bu konuda şöyle bir olay anlatılır: Bir adam ilahlaştırılıp kendisine tapılan bir ağaca rastladı. Allah'ın bu işe razı olmayacağını düşünerek baltasını aldı, eşeğine bindi ve o ağacı kesmeye gitti. Yolda ona şeytan musallat oldu. Adam niyetini ve düşüncesini ona anlattı. Şeytan onu bu düşünceden vazgeçirmeye çalıştı, fakat kabul ettiremedi. Bunun üzerine tartışılar ve kavga ettiler.

Şeytan onu bu düşünceden vazgeçiremeyeceğini ve buna güç yetiremeyeceğini anlayınca ona bir hile yapmaya karar verdi. Adama, bu işten vazgeçmesine karşılık her gün dört dirhem vereceğini vaat etti. Ve şöyle dedi: Yatağını kaldır ve altından paraları al. Adam anlaşmayı kabul etti ve evine döndü. İki veya üç gün dirhemleri aldı. Sonra para gelmez oldu. Para gelmeyince adam gene baltasını aldı, eşeğine bindi ve ağacı kesmeye gitti. Yolda İblisle karşılaştı, İblis ona nereye gittiğini sorunca durumu anlattı. İblis ona: Sen bunu yapamazsın, çünkü ilk defasında bunu Allah için yapacaktın, eğer bütün gök ve yer ehli toplansa seni vazgeçirmezlerdi. Ama şimdi paralar gelmediğinden kendin için yapmaya karar verdin. Bir adım daha atarsan seni öldürürüm dedi. Adam korktu ve geri döndü.

Peygamber (sav)'e, iyiliği emreden fakat kendileri buna uymayan insanların durumu arz edildi. Buhârî, Enes b. Malik'ten Peygamberimizin şöyle dediğini rivayet ediyor: "Bir gün beni götürdüler, yolda bazı insanların dudaklarının makasla kesildiğini gördüm.

Ey Cebrail, bunlar kim diye sorduğumda Cebrail(as): "Bunlar, senin ümmetinin iyiliği emreden fakat kendileri yapmayan hatipleridir dedi."²⁹

Emr-i bi'l-ma'rûf yapmak sadaka olarak kabul edilmiştir. Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuşlardır: "Her müslümanın sadaka vermesi gerekir. Sahabe dedi ki: "Sadaka verecek bir şeyi olmayanlar ne yapsın?" Peygamberimiz: "Çalışsın, kazandığını hem kendi yesin, hem de sadaka versin" buyurdu. Sahabe: "Bunu da yapamaz veya gücü yetmezse" diye sorunca Peygamber (sav): "Yardıma muhtaç olan mazlum veya zorda kalmış bir kimseye yardım eder" buyurdu. Böyle bir yardım etmeye de gücü yetmezse" dediklerinde: "Ma'rûf ile yahut hayır ile emreder" buyurdu. "Bunu yapmaya da gücü yoksa" deyince: "Kötülük yapmaktan kendisini alıkoyarsa bu da onun için sadaka olur" buyurdular.³⁰

²⁹ Ahmed, 3/130; Buhârî, "Tarihu'l-Kebir", İbn Hibbân,29; Beğavî, 14/353.

³⁰ Buhârî, 4/50; Müslim, 1008; Beğavî, 6/143; Beyhakî, "Edepe", 107.

Her kim bir kötülük görür ve buna engel olamazsa kalbiyle ona buğzetsin ve onu çirkin bir şey olarak kabul etsin. İbn Mesud³¹(r.a)'dan Peygamber (sav)'in şöyle dediği rivayet edilir: “Sizden biriniz bir münkerle karşılaşır da ona engel olamadığı zaman, kalbiyle ondan hoşlanmadığını Allah’a bildirmesi gerekir.”³²

Bazı sahabeler Peygamberimizin şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: “Sizden biriniz bir münker görür de bunu değiştirmeye güç yetiremezse üç defa şöyle desin: “Allah’ım, biliyorum ki bu bir kötülüktür, beni bundan sorumlu tutma. Eğer böyle derse o kimseye emr-i bi’l-ma’rûf ve’n-nehî ani’l-münker yapma sevabı verilir.”

Ferrârî, aynı isnadla hadisi şöyle rivayet etmiştir: “Bu gün size Rabbinizden, yaptığımız işlerle ilgili bir açıklama yapılacaktır. Allah size takip edeceğiniz yolları açıklamıştı.

Size sarhoşluk vereceğini bilmediğiniz iki yol şudur:

- 1- Yaşama (Dünya hayatı) sarhoşluğu,
- 2- Cehalet sarhoşluğu.

Bu sarhoşluk içerisinde bu gün sizler iyiliği emrediyor ve kötülükten nehyediyorsunuz, Allah yolunda mücahede ediyorsunuz, sizden önce yaşayan muhacir ve ensar gibi Allah’ın kitabını açıkça ve gizli olarak anlatmaya çalışıyorsunuz.”³³

Müslim, Nebi (sav)’den şu hadis-i şerifi rivayet etmektedir: “Sizden kim bir kötülük görürse onu eliyle değiştirsin. Buna gücü yetmezse diliyle değiştirsin. Buna da gücü yetmezse kalbiyle buğzetsin. Bu sonuncusu imanın en zayıf derecesidir.”³⁴

Bazı hikmet sahibi (bilge) kişiler şöyle demişlerdir: “Kötülüğü elle değiştirmek hâkimlerin, dille değiştirmek âlimlerin ve kalple değiştirmek de avam halkın işidir.”

Ey iyilik ve cömertlik sahibi Allah’ım, bizi iyiliği emreden kimselerden eyle. Ey merhametlilerin en merhametlisi Allah’ım, bizi sevdiğin ve razı olacağın işleri yapmaya muvaffak eyle.

---

³¹ İbn Mes’ud, Abdullah b. Mes’ud el-Hüzelî (miladi 653 yılında vefat etmiştir): Sahabidir. Mekkelidir. İslama ilk girenlerden olup Mekke’de Kurân’ı açıktan okuyan ilk kişidir. Peygamber (sav)’e hizmet etmiştir. Peygamber (sav)’in vefatından sonra Kûfe valiliği yapmıştır. Medine’de vefat etmiştir.

³² Buhârî, “Kebir”, 2/1; Taberânî. “Mecmau’z-Zevaid”, 7/275.

³³ Ebû Nuaym, “Hilye”, 8/49; Bezzar, 3312.

³⁴ Müslim, 49; Ahmed, 3/10; Ebû Davud, 1140; Tirmizî, 1173.

Her türlü salât ve selam Peygamber Efendimiz (sav), sahabe, tabiin ve bütün Salih kulların üzerine olsun.

Ve hamd, âlemlerin Rabbi olan Allah (c.c)’a mahsustur.

2- SALİH KİMSELERLE BERABER OLMAK:

Muhyiddin b. Arabî (r.a) şöyle demiştir: “Bize Ebû Yakub er-Razi”den³⁵ şöyle rivayet edildi. Zünnun-i Mısırî’nin yanından ayrılacağı zaman ona: “Kimlerle oturup kalkayım diye sordum.”

Bana: “Gördüğünde sana Allah’ı hatırlatan, görünüşü kalbine etki eden, düşünceleri kulluk şuurunu arttıran, yaptığı işler dünya malına karşı ilgini azaltan, ona yakın olduğun müddetçe seni Allah’a isyana götürmeyen, sözleriyle değil de yaptıklarıyla sana nasihatte bulunan, sana yasakladıklarını kendisi de yapmayan, yani sana verdiği nasihatlerden kendisi uzak olmayan insanlarla arkadaşlık yapmanı tavsiye ediyorum. Çünkü bir insan iyi bir iş yapıyorsa o hale uygun davranmaya çalışır. Yaptığı şeyleri de sana söylediği için sen de öyle davranmaya gayret edersin. Yoksa ona benzemeye çalışmazsın. Yaptıklarıyla (yani istikamet üzere olduğu şeylerle) sana nasihatte bulunur. Bu da Allahü Teâlâ’nın şu sözüyle aynı manadadır: “Siz insanlara iyiliği emrediyor kendiniz yapmıyorsunuz öylemi? Bir de kitap okuyorsunuz. Aklınızı kullanmıyor musunuz?”³⁶

Salih kimselerin meclisinde bulun, çünkü meclislerde insanlar birbirinden etkilenir. Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “İyi kimse ile oturup kalkanla kötü kimse ile arkadaşlık yapmanın durumu misk taşıyanla demirci körüğünü yelleyip çeken kimse gibidir. Misk taşıyan ya sana da verir, ya sen ondan satın alırsın yahut ta ondan güzel bir koku duyarsın. Fakat körükçüye gelince o, ya elbiseni yakar yahut da ondan fena bir koku duyarsın.”³⁷

İşi gücü eğlenmek olan kimselerden ve onların eğlenme toplantılarından uzak dur. Her türlü edepsizliği yapan ve sınır tanımayan, hep eğlenen ve boş boş dolaşan ve her türlü fenalığı yapan kimselerden de sakın.”³⁸

---

³⁵ Ebû Ya’kub er-Razî - Yusuf b. Hüseyin (vefat: m, 916): Zahid bir sufi olup âlim ve ediptir. Zamanının Kelam ve Tasavvuf bilginlerindedir.

³⁶ Bakara: 44.

³⁷ Buhârî, 9/569; Müslim, 2628; Beğavî, 13/68.

³⁸ Elhaleatü: Hayâyı terk etmek ve sınır tanınamak. Temrîk: Eğlenmek ve boş boş dolaşmak. Şenaet: Her türlü kötülük ve çirkin şeyler.

Haliyle seni ikaz eden ve sözleriyle de Allah yoluna davet eden kimselerle arkadaş ol. Peygamber (sav): “Kişi dostunun dini üzeredir. O halde sizin her biriniz kiminle arkadaş olduğuna dikkat etsin.”³⁹

“Şair şöyle demiştir:

Kişiyi kendinden değil arkadaşından sor,
Çünkü her arkadaş arkadaşını örnek alır.
Eğer kötülük sahibi ise hızla ondan uzaklaş,
İyilik sahibi ise ona arkadaş ol ve onu örnek al.”

Bir başka şiirde:

“Tembelle arkadaş olma,
Nice iyi kimseler bir başkasının etkisiyle bozulmuştur.
Ahmak insanın akıllı ve güçlü insana düşmanlığı şiddetlidir,
Nitekim ateş koru külün içine konuluğunda söner.

Başka bir şiirde ise:

“Eğer ilmi ehlinden istersen,
Ya da şahitten gaib hakkında haber almak,
Mekânlara isimlerine göre itibar ettiğin gibi,
Arkadaşa da arkadaşına göre itibar et.”

Edebi ehlinden öğren, Allah’tan ihsanını iste, bu ibareleri de dikkatlice düşün. Aklını kullanana işaret yeter.

3- KÖTÜ KİMSELERLE ARKADAŞLIK ETMEK:

Âlimlere, bize nasihat edin denildiğinde şunları söylemişlerdir: Kendi aralarında boş şeyler konuşan, yalaka sözler söyleyen, kalpleri hile ve yalandolanla dolu, yine kalpleri hased, kibir, hırs, tama, buğz ve düşmanlık, tuzak ve düzenle dolu olan, dinleri taassup ve inançları nifak, işleri gösteriş, tercihleri dünyalık şehvet, sonsuza kadar kalamayacaklarını bildikleri halde dünyada kalacakmış gibi düşünen, yiyemeyecekleri şeyleri biriktiren, oturamayacakları evler yapan, anlayamayacakları şeyleri düşünen, haram kazanç elde eden, günah yolunda harcayan, iyiliği engelleyen ve kötülük yapan kimselerin meclislerinde bulunmaktan sakın.

---

³⁹ Ebû Davud, 4833; Tirmizî, 2379; Ahmed, 2/303; Hâkim, 4/171.

4- ALLAH İÇİN KARDEŞLİK:

Müslümanın müslüman kardeşi üzerindeki hakları, “et-Terğîb ve’t-Terhib” yazarının, Müslümanların ihtiyaçlarının karşılanması gerektiği bahsinde müminlerin emiri Ali b. Ebû Talib’ten rivayet ettiği şu hadis-i şerifte bildirilmektedir: “Müslümanın müslüman kardeşi üzerinde ödemediği ve affetmediği müddetçe bulunan 30 hakkı vardır:

- 1-Kusurlarını bağışlamak
- 2-Günahlarına ve kayıp düşmelerine acımak
- 3-Gizli, kimsenin bilmediği suçlarını örtmek
- 4-Düşüp sürçmelerini görmemezlikten gelmek
- 5-Özrünü kabul etmek
- 6-Gıyabında onu savunmak
- 7-Arkadaşlığı devam ettirmek
- 8-Olmadığı yerde haklarını korumak
- 9-Haklarını gözetmek
- 10-Hastalandığında ziyaret etmek
- 11-Öldüğünde cenazesine katılmak
- 12-Davetine icabet etmek
- 13-Hediyesini kabul etmek
- 14-Yakınlığını karşılıksız bırakmamak
- 15-İyiliğine teşekkür etmek
- 16-Yardıma daha iyisiyle mukabelede bulunmak
- 17- Arkadaşının eşini korumak
- 18-İhtiyaçlarını karşılamak
- 19-Problemlerine yardımcı olmak
- 20-Yardım talebini kabul etmek
- 21-Hayal kırıklığına uğratmamak
- 22-Aksırdığı zaman “yerhamukellah” demek
- 23-Şaşırdığında ona yol göstermek
- 24-Selamını almak
- 25-Onunla güzel bir şekilde konuşmak
- 26-İyiliklerine fazlasıyla karşılık vermek
- 27-Yeminini tasdik etmek

28-Zalimde olsa mazlumda olsa ona yardım etmek. Zalimlik yapıyorsa zulmüne engel olmak suretiyle ona yardım etmek. Mazlumsa, hakkını almasına yardımcı olarak ona yardım etmek

29-Ona dost olmak, düşman olmamak, onu düşmana teslim etmemek ve onu zor durumda bırakmamak

30-İyilik olarak kendisi için istediğini onun için de istemek, kötülük olarak da kendisi için istemediğini onun için de istememek.⁴⁰

Yine müslümanın müslüman üzerindeki haklarından bazıları da şunlardır: Öldüğü zaman cenaze namazını kılmak, cenazesini teşyi etmek, geciktirmeden cenazeyi hızlıca götürüp defnetmek.⁴¹ Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Cenazeyi süratlice naklediniz. Eğer cenaze iyi bir kimse ise onu hayra (çabuk) yaklaştırmış olursunuz. Eğer cenaze iyi bir kimse değilse o bir şerdir. O şerri omuzlarınızdan (çabuk) indirmiş olursunuz.”⁴²

Ebû Said el-Hudrî⁴³ (r.a)’dan Peygamberimizin şöyle dediği rivayet edilmektedir: “Cenaze (tabuta) konulup erkekler omuzlarına yüklendiklerinde o cenaze iyi bir kişi ise: Beni (sevabıma) ulaştırın der. Eğer cenaze kötü bir kişi ise: Eyvah! Bu cenazeyi nereye götürüyorsunuz? Diye feryat eder. Cenazenin bu sayhasını gafil insanların dışında her varlık iştir. İnsan da bunu duysa derhal bayılır.”⁴⁴

Eğer mutlaka insanlarla bir araya gelmen gerekiyorsa onlarla çok haşır neşir olmaktan sakın. Gözlerini günahlardan koru. Başına gelen sıkıntılara sabret.

Şair Beşşâr b. Burd’ün⁴⁵ dediği gibi:

Her işte arkadaşlarını azarlarsan,

Onlardan sen de azar işitirsin,

Bu durumda yalnız yaşarsın,

Ama arkadaşlığını sürdürürsen arkadaş insana bazan hata yaptırır,

Bazan hatadan uzaklaştırır,

---

⁴⁰ Tahricini yapamadık.

⁴¹ Hâb: Bir çeşit yürümek, hızlıca yürümek.

⁴² Buhârî, 3/147; Müslim, 944; Ebû Davud, 3181; Tirmizî, 1015.

⁴³ Ebû Said el-Hudrî, Sa’d b. Malik (vefat: m: 613- 693): Ensardan olup Hazrecli bir sahabidir. Peygamberimizin yanında bulunmuştur. 170 hadis rivayet etmiştir. Medine’de vefat etmiştir.

⁴⁴ Buhârî, 3/145; Nesâî, 4/41; Beğavî, 5/325.

⁴⁵ Beşşâr b. Burd (vefat: m: 696-783): İran asıllıdır. Emevî şairlerinden olup Abbasîler döneminde de yaşamış, ömrünün sonunda kör olmuş ve çok kötü bir görünüş almıştır. İnsanlar onunla alay etmiş ve uzaklaşmışlardır.

Hangi insanın içtiği şey, temizdir,
Kimin bütün özellikleri güzeldir,
Kişiye erdem olarak kusurlarını ifade etmesi yeterlidir.

Yine denilmiştir ki:

Hayır taptazedir, Ancak insanlar arasında insafı insan yok gibi.

Dostlar artık külfet halinde, anlaştığın herkes, anlamaya sadık kalmıyor,

Vaad ve anlaşmaları bozuyor,

Bu asrın gençlerine güven kalmadı,

Gençler cahil ve aşırı.

Tam bir edebe sahip olmanın göstergesi, her türlü kusuru kendinden bilmek ve insanlara eziyet etmeme konusunda dikkatli olmaktır.

5- KOMŞULUK:

Senin bir kimseye komşu olabilmen veya birinin sana komşu olabilmesi için ya o kimseye iyilik yapman veya ondan bir zararı giderme gayreti içinde olman gerekir. Zira komşu kelimesi meyil, eğilim ve istek anlamlarına gelmektedir.

Komşuyla iyi geçinme nasihatleri:

Allah (c.c) şu âyet-i kerimeyle komşuya iyilik yapmayı tavsiye etmektedir:

“Yakın ve uzak komşuya güzel muamele edin.”⁴⁶ Peygamber (sav), Cebraîl’in kendisine komşuluk hakkında şöyle tavsiyede bulunduğunu bildirmektedir: “Cibril, komşu haklarına dikkat edilmesini bana sürekli vasiyet ederdi. O kadar ki, hatta ben yakında komşuyu komşuya mirasçı kılacak sandım.”⁴⁷

Peygamber (sav) de komşu hakkında şu tavsiyede bulunmaktadır: “Allah’a ve ahiret gününe inanan kimse komşusuna eziyet etmesin. Allah’a ve ahiret gününe inanan kimse misafirine ikramda bulunsun. Allah’a ve ahiret gününe inanan kimse ya hayır söylesin ya da sussun.”⁴⁸

Said b. Müseyyeb (r.a) Peygamberimizden şöyle bir hadis rivayet etmektedir: “Komşunun komşuya karşı göstermesi gereken saygı, kişinin annesine göstermesi gereken saygı gibidir.”⁴⁹

---

⁴⁶ Nisa: 36.

⁴⁷ Buhârî, 10/369; Müslim, 2624; Ebû Davud, 5151; Tirmizî, 1943.

⁴⁸ Buhârî, 10/373; Müslim, 47; Ebû Davud, 5154.

⁴⁹ Ebû Şeyh, “Sevab”, ve Deylemî. “Feyzu’l-Kadir”, 3/381.

Komşuluk Hakları:

Komşuların birbiri üzerinde bir takım hakları vardır. Bu haklar üç kısımda incelenebilir: Bazı komşular vardır bunların tek hakkı bulunur, bazılarının iki, bazılarının ise üç hakkı bulunur. Peygamber (sav): “Komşuluk üç türlüdür: Üç hakkı olan, iki hakkı olan ve bir hakkı olanlardır. Üç hakkı olan komşu aynı zamanda akraba ve müslüman olan komşulardır. İki hakkı olan müslüman komşudur. Bir hakkı olan ise zimmî olan komşudur”⁵⁰ buyurmaktadır.

Komşuluk haklarından biri de ona sözlü veya fiili olarak eziyet etmemektir. Bu konuyla ilgili Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Diğer insanların elinden ve dilinden güvende olmadığı kimse müslüman olamaz. Komşusu, kötülüklerinden güvende olmadığı kimse de mümin olamaz. Sahabe: Kötülükler nelerdir? Diye sorunca: Peygamberimiz: “Aldatmaları ve zulmetmesidir”⁵¹ buyurdu.

Muhyiddin b. Arabî (r.a) şöyle demiştir: “Komşu ve komşuluk haklarını gözet. Akraba ve akrabalık haklarına dikkat et. Allah’ın sana verdiği nimetlerden komşularına ikramda bulun. Zira sen onlardan da mesulsün. Onlara zarar verecek şeylere engel ol.”

Şüreyh (r.a) Peygamber (sav)’den şöyle rivayet etmektedir: “Vallahi iman etmemiştir, vallahi iman etmemiştir deyince sahabe: Kim bu zarara ve hüsrana uğrayan ey Allah’ın Resulü! Diye sordu. Peygamberimiz de: “Komşusu kötülüklerinden emin olmayan kimse”⁵² diye cevap verdiler.

Komşusu kötülük yapsa bile onunla iyi geçinmek gerekir. Şair Ömer b. Verdî’nin⁵³ dediği gibi:

“Eğer komşun kötü olursa onu idare et,
Sabredemezsen en güzel yol, oradan taşınmaktır.”

Konevî, Ümeyye b. Verdî’nin “Allah’a ve ahiret gününe inanan kimse komşusuna ikram etsin”⁵⁴ hadisinin şerhinde şunları zikretmektedir: Komşuya ikram edilmesindeki tavsiyenin uygulanması, kişiyle komşusu arasında bir sınır olduğu takdirde geçerlidir. Zira aralarında duvar ve sınırın olmadığı komşuların, birbirinin hukukunu gözetmesi gerekir. Birbirlerine eziyet etmemeleri gerekir. Karşılaştıkları iyiliklere birlikte sevinmeleri, başlarına gelen kötülüklerle de birlikte üzülmeleri tavsiye edilmiştir. Birbirlerine

⁵⁰ Bezzar, 1896; Ebû Nuaym, 5/207.

⁵¹ Haraitî, “Mekarimu’l-Ahlâk”, ve Ahmed ve Beyhakî. Hepsi yakın lafızlarla rivayet etmiştir.

⁵² Buhârî, 10/371; Ahmed, 2/288.

⁵³ Ömer b. Verdî (vefat: m: 1289-1348): Maarratî’n-Nu’mân’da doğmuş ve Halep’te vefat etmiştir. Edebiyatçı, dilci, gramerci, tarihçi ve fâkihtir.

⁵⁴ Bu hadisin Tahrirci daha önce verilmiştir.

ikramda bulunmaları, Allah'a ve haramlardan sakınma konusunda birbirini teşvik etmeleri gerekir. Bu durumdaki iki komşu birbirlerine ikramda bulunma konusunda diğer komşulardan daha önce gelir.

Hasan Basrî⁵⁵ (r.a) şöyle demiştir: “Komşuyla iyi geçinmek, ona eziyet etmemek değildir. Aksine ondan gelecek eziyetlere karşı sabırlı olmaktır.”

Komşunun, senin hakkında yaptığı iyi ya da kötü bir insan olduğun şeklindeki şahitliğin, Allah indinde makbul bir şahadet olduğunu unutma. Peygamber (sav): “Komşun, hakkında iyi bir kimse olduğunu söylüyorsa demek ki, sen iyi birisin. Kötü biri olduğunu söylüyorsa demek ki, sen kötü birisin”⁵⁶ buyurmaktadır.

Bir zaman Peygamber (sav): “Komşunun ne gibi hakları var bilir misiniz?” diye sordu ve kendisi şöyle cevaplandırdı: Yardım istediğinde ona yardım etmen, borç istediği zaman ona borç vermen, fakir düşerse ona cömertçe yardımda bulunman, hastalandığında ziyaret etmen, vefat edince cenazesine katılman, iyi bir şey yaptığında onu tebrik etmen, başına kötü bir şey gelirse onu teselli etmen, ondan izin almadan evini onu rahatsız edecek kadar onun evine yakın yapmaman, evine bir yiyecek aldığına ona da vermen, eğer ona bu yiyecekte veremeyeceksen onu evine gizlice girdirmen, onun çocuğunun da canı çeker diye kendi çocuğuna da o yiyeceği açıkta yedirtmemen, pişirdiğin yemeğin kokusuyla onu rahatsız etmemen veya ona da ikramda bulunman gerekir.

Peki, komşuluk hakkı nedir bilir misiniz? Diye sordu. Ve yine kendisi şu şekilde cevapladı: Nefsim elinde olan Allah'a yemin olsun ki, Allah (c.c) merhamet edip de yardımda bulunmadıkça hiç kimse komşuluk hakkını gerçek anlamda yerine getiremez. Çünkü komşunun köpeğine taş atsan bile ona eziyet etmiş olursun.”⁵⁷

Hz. Ali (r.a)'ın oğlu Hz. Hasan⁵⁸ (r.a)'ın (Allah (c.c) ikisinden de razı olsun) Yahudi bir komşusu olduğu rivayet edilir. Komşusunun duvarı çatlamış ve pis su oradan Hz. Hasan'ın evine sızıyordu. Fakat Yahudi bunun farkında değildi. Bir gün Yahudi'nin karısı Hz. Hasan'ın evine girdi ve pis suyun evde birikmiş olduğunu gördü.

---

⁵⁵ Hasan Basrî (vefat: m: 642-728): Medine'de doğdu ve Vadi'l-Kura'da ve Basra'da yetişerek orada vefat etmiştir. Vera sahibi, muttaki ve keşif sahibidir. İslâm davetinde çok büyük etkisi olmuştur.

⁵⁶ Hâkim, 1/378.

⁵⁷ Haraitî, “Mekârimu'l-Ahlâk”, ve İbn Adî, “el-Kâmil”; “Kenzu'l-Ummâl”, 9/59.

⁵⁸ Hasan b. Ali (m: 624-669): Hz. Ali (ra)'ın Hz. Fatıma'dan olan ilk çocuğudur. Babasının şehid edilmesinden sonra Irak'ta halife olmuştur. İslama olan sevgisinden ve kan akıtılmaması için Muaviye ile anlaşma yapmış ve hilafetten çekilmiştir.

Hemen kocasına haber verdi. Yahudi Hz. Hasan'a geldi ve özür diledi. Hz. Hasan: Dedem Hz. Muhammed (sav) bana komşuya iyi davranmamı emretti. Ben de onun için böyle davranıyorum deyince Yahudi bunun üzerine müslüman oldu.

İşte bundan dolayı ey kardeşim, komşu hakkında Allah'ın ve Peygamber Efendimizin ve selef-i salihin (Allah onlardan razı olsun) uygulamalarına tabi olman gerekir.

Ve her türlü salât ve selam Peygamberimize, âl ve ashabına olsun.

Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

6- MİSAFİRLİK:

Misafir ağırlamanın kuralları:

Bir kişi sana misafir olursa ona ikramda bulun. Bu konuda Peygamber: "Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse komşusuna ikramda bulunsun. Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse misafirlerine misafirlik süresince ikramda bulunsun. Misafirlik süresi ne demektir diye sorulunca Peygamberimiz: Gece ve gündüzdür, misafirlik süresi de üç gündür buyurdular. Bundan daha fazla süreyle misafire ikramda bulunmak artı sadakadır. Allah'a ve ahiret gününe inanan kimse ya hayır söylesin ya da sussun"⁵⁹ buyurmuştur.

Ev sahibinin bizzat, misafire hizmet etmesi, onu sevinç ve mutlulukla karşılaması, hazırladığı şeyleri ona takdim etmesi, fiili ve sözlü ihsanlarını sürdürmesi misafire yapılmış güzel bir ikramdır.

Misafirin dikkat etmesi gereken kurallar:

Misafirin dikkat etmesi kurallar; ev sahibinin izni olmadan başka birini eve davet etmemek, ev sahibinin ikramlarını reddetmemek, çünkü bu karşılıksız olan bir iyiliktir, yemek konusunda acele etmemek ve aç olduğunu söylememek, ev sahibinin yaptığı ikramdan hiçbir şey yemeyeceğine yemin etmemek, çocuklarını aşağılamamak, yardımcılara emirde bulunmamak, ev sahibinin malından onun izni olmadan başkasına yardımda bulunmamak, kendisinden istenen bir şeyi geri çevirmemek, oturması istenmeyen yere oturmamak ve yemekten sonra Allah'ın, ev sahibine bereket vermesi için dua etmek gibi bir takım hususlardır.

---

⁵⁹ Malik, "Muvatta", 1684.

5.ZAMAN VE MEKÂNLA İLGİLİ GÖRGÜ KURALLARI

1-ZAMANLA İLGİLİ GÖRGÜ KURALLARI:

Zamanla ilgili olan görgü kuralları üç kısımdır: Geçmiş–Gelecek–Şimdiki zaman.

Geçmiş zamanla ilgili görgü kuralları:

Unutulmuş ve ondan uzaklaşmış olmasıyla beraber insan geçmişte yaptığı kötülükleri hatırlayınca pişmanlık duymalı ve tevbe istiğfarda bulunmalı, yaptığı iyi şeyleri hatırlayınca da Allah’a hamd ve şükretmelidir.

Gelecek zamanla ilgili görgü kuralları:

Henüz gelmemiş olmasına rağmen, kader açısından gerçekleşmiş olanlara bakarak tedbir ve yapılacakları tercih maksadıyla¹ bazı şeyleri terk etmek, her şeye gücü yeten Allah (c.c)’ın icraatına teslim olmak, çünkü her kim yapacağı işlerde tedbirli davranırsa karşılığını görür. Allah’ın sana hazırladığı şeyler senin kendin için düşündüklerinden daha iyidir. Kendin için beğendiğin ve istediğin nice şeyler vardır belki de onlar aleyhinedir. Allah sana senden daha merhametli ve senin için iyi ve faydalı olanı senden daha iyi bilir.

Şu sözleri söyleyenler ne güzel söylemişler:²

Sen benden uzaklaşmak istedin,

Ama ben seninle olmak için ne kadar istekli oldum,

Hala sen benim için en idealsin,

Senden başkasını hatırıma getirmemeye kararlıyım,

Sen hep öndesin,

Sen istemesen de kalbimde her zaman büyük bir yerin var.

Şimdiki zamanla ilgili görgü kuralları:

---

¹ İslamiyet, bize sebeplere yapışmamızı ve işlerimizde başarılı olabilmek için onları vesile yapmamız gerektiğini öğretti. Bundan dolayı tedbir aldıktan sonra Allah’a dayanmak, O’na tevekkül etmek ve Allah’tan yardım istemek gerekir.

² Tercih etmek: Bir şeyi diğerinden üstün tutmak demektir.

Ölmeden önce hayatın, kaçırılmadan önce fırsatların kıymetini bilmek ve şu sözde denildiği gibi iyilik yapma konusunda yarışarcasına gayret etmektir:

Sürekli yarışmak sürekli yarışmak lazım söz ve fillle,
Yoksa nefsinin, yarışı kaybedenin nedametini hazırla.

2- MEKÂNLA İLGİLİ GÖRGÜ KURALLARI:

Mekânlara karşı saygı, onlara hürmet etmekle olur. Mekânların en şerefli ve en faziletli, içinde Nebi (sav)'in mübarek vücudunu barındırdığı için onun hürmet ve faziletinden dolayı mescid-i Nebi'dir. Ondan sonra bütün büyüklük ve değeriyle Allah'ın evi olan kabe-i müşerrefedir. Sonra saygıya değer diğer yerlerdir. Sonra avlanılması yasaklanmayan ve kıymetli oluşu ortadan kaldırılmayan saygın yerlerdir.

Sonra hürmet edilecek diğer şehirler, sonra Mescid-i Aksa, diğer mescitler, salih kimselerin mezarları ve diğer yerler.

3- MESCİTLERLE İLGİLİ UYULACAK KURALLAR:

Bu kuralları şu şekilde sıralamak mümkündür: Oralarda dünya işleriyle ilgili şeyler konuşmamak,³ çünkü mescitlerde mubah şeyleri konuşmak bile ateşin odunu yiyip bitirdiği iyilikleri yer bitirir. Mescitleri terzilik ve kâtiplik gibi bir takım işlerden korumak. Alış veriş yapmamak ve kaybettiği şeyi orda aramamak. Peygamber (sav): “Mescitte bir şey satan birini görürseniz ona: Allah ticaretine bereket vermesin deyin, kaybettiği şeyi arayan birini gördüğünüzde de: Allah sana onu vermesin deyin”⁴ buyurmuştur.

Soğan sarımsak gibi kötü kokulu şeyleri yiyerek mescide gitmemek, kasap, hamal ve benzeri insanlara eziyet verecek kıyafetlerle oralara gitmemek. Bu konuda Peygamber (sav) şöyle tembihte bulunmuştur: “Her kim şu koku neşreden yeşillikten yerse mescidimize yaklaşmasın. Çünkü melekler de insanların eziyet çektikleri şeylerden eziyet çekerler.”⁵

Başka bir rivayette ise: “Her kim, sarımsak yerse bizden ve mescidimizden uzak durup evinde otursun”⁶ buyurmuştur. Bir başka rivayette

³ Boş şey konuşmamak: Söylenmesi gerekmeyen şeyleri konuşmamak.

⁴ Müslim, 568; Tirmizî, 1321; Hâkim, 2/56; Nesâî, “El-Yevmu Velleyle”, 176.

⁵ Müslim, 564; Beğavî, 2/387.

⁶ Buhârî, 9/498; Müslim, 564.

de: “Bir kimse mutlaka soğan ve sarımsak yiyecekse, pişirerek onun etkisini gidersin”⁷ buyurmuşlardır.

Mescitlerde tartışmak, yüksek sesle konuşmak ve itikâf hariç uyumak mekruhtur. Delilerin ve çocukların girmesi de hoş karşılanmamıştır.

Mescitlerin duvarlarını ve zeminlerini tükürük ve sümkürük gibi kötü şeylerden korumak lazım. Peygamber (sav): “Ümmetimin amelleri, güzeli de fenası da bana gösterildi. Amellerinin çirkin işleri arasında mescitte olan ve izale edilmeyen tükürüğü⁸ gördüm.”⁹

Zor durumda kalınırsa tükürüğünü mendile almak lazımdır.

Mescidin bitişiği olan fakat ona ait olmayan yerde namaz kılmamak. Peygamber (sav): “Mescitte değil de ona bitişik olan yerde kılınan namaz namaz değildir”¹⁰ buyurmuşlardır. Yani kâmil namaz değildir.

Mescitlere cünüp, hayızlı ve loğusa olanların girmesi haramdır. Aynı şekilde mescitte avret yerini açmak da haramdır. Orada istinca yapmak çok kötü, bevl etmek ise daha da kötüdür.

4- YOLLARLA İLGİLİ GÖRGÜ KURALLARI:

Peygamberimiz (sav): “Yolar üzerine oturmaktan sakınınız buyurdu. Sahabe:

—Ya Rasulallah! Bizim için meclislerimizden vazgeçmek mümkün değildir. Buralarda biz kendi işlerimizi konuşuruz dediler. Resulullah:

— Eğer burada oturmayı terk etmeyecekseniz o halde yol hakkını veriniz! Buyurdu. Sahabe:

—Yolun hakkı nedir? Diye sordular. Rasulallah:

—Gözü haramdan korumak, eza vermekten çekinmek, selamı almak, ma'rûf ile emredip münkerden nehyetmektir buyurdu.”¹¹

5- SOKAKLARLA İLGİLİ GÖRGÜ KURALLARI:

Sokaklar dalgınlık ve gaflet yerleridir. Oralarda yapılacak en iyi şey güzelce Allah'ı anmak ve O'nu hatırlamaktır. Ömer b. Hattab (r.a) Peygamber (sav)'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: “Kim bir çarşıya girerse şöyle

⁷ Ebû Davud, 3827.

⁸ Nuhaatu: İnsanın burnundan veya boğazından gelen balgam.

⁹ Müslim, 553; Ahmed, 5/180; Tayalisî, 65; Beyhakî, “Edeb”, 464.

¹⁰ Darekutnî, 1/420; Hâkim, 1/246; Beyhakî, “Sünen”, 3/57.

¹¹ Buhârî, 11/9; Müslim, 2121; Ebû Davud, 4815.

desin: Allah'tan başka ilah yoktur. O'nun ortağı da yoktur. Mülk O'nundur ve hamd O'na mahsustur. Yaşatan ve öldüren O'dur. O sonsuza yaşayacak ve ölmeyecektir. Her türlü hayır O'nun elindedir ve dönüş O'na olacaktır. O'nun gücü her şeye yeter. Peygamberimiz sesini yükselterek: Allah o kimseye binlerce hasene verir, binlerce günahını siler ve mertebesini binlerce kat yükseltir.”¹²

6- BUNLARIN DIŞINDAKİ YERLERLE İLGİLİ GÖRGÜ KURALLARI:

Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür: Allah'a isyan etmekten sakınmak, her meclisin hakkını Allah (c.c)'ı anarak vermek, verilen selamı almak, gözleri haramlardan korumak, gıybet etmemek, her şeyin sahibi ve her şeyden haberi olan Allah (c.c)'ın razı olmayacağı şeyleri dinlememek, oralarda yapılan yanlışları düzeltmeye çalışmak, üzüntülü ve masuma arka çıkmak ve âcize yardım etmek. Bir meclisten ayrılmak istediğinde son sözün şu olsun: “Allah'ım, Seni tesbih ve hamd ederim. Senden başka ilahın olmadığına şahitlik ederim. Tevbe eder ve istiğfarda bulunurum. İzzet sahibi olan Rabb'in her türlü noksandan münezzehtir. Peygamberlere de selam olsun. Hamd, âlemlerin Rabb'i Allah'a mahsustur.”¹³

---

¹² Tirmizî, 3424; Hâkim, 1/538; Tayalisi, 4; İbn Mace, 2235.

¹³ Tirmizî, 2429; Ebû Davud, 4859; Nesâî, “Sünen”, 3/71; “El-Yevmu Velleyle”, 400; Hâkim, 1/537.

6. YARDIMA MUHTAÇ OLANLAR

(YETİMLER – MİSKİNLER – FAKİRLER – YOLDA KALANLAR)

1-YETİMLER:

İnsanlar için yetimlik babanın, hayvanlar için ise annenin yokluğudur. Hem anne ve hem de babası vefat eden kimselere öksüz denir.

Yetimlere iyilik etmek:

Yetimlere iyilik; onları eğitmek, terbiye etmek, okuma, yazma ve sanat öğretmek, ebedi hayatında kendisine faydası olacak dini bilgileri öğretmek, ona şefkat ve merhametle davranmakla yerine getirilebilir.

İkrime¹ (r.a)'dan Abdullâh b. Abbas (r.a) şöyle bir hadis rivayet etmektedir: “Kim Müslümanların yetimlerinden bir yetiminin yeme ve içme ihtiyaçlarını üstlenirse Allah onu zenginleştirir ve ona cenneti garanti eder. Bağışlanmayacak günahların dışındaki bütün günahlarını Allah bağışlar.”²

Yetim malı hakkında dikkat edilecek hususlar:

Yetimin malından hiçbir şey yemek caiz değildir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler ancak karınlarını ateşle doyurmuşlar ve cehennem ateşine yaslanacaklardır.”³

Yetimlerin eğitiminde yöntemler:

Allah (c.c), onlara itina gösterilmesini istemiş ve onları azarlamaktan da nehyetmiştir: “Yetime gelince onu da azarlama”⁴ ayetiyle bu hususa dikkat çekmiştir. Peygamber (sav) de yetime iyi davranan kimsenin cennette kendisine komşu olacağını Sehl b. Sad⁵ (ra)'ın rivayet ettiği şu hadis-i şerifte

---

¹ İkrime b. Ammâr (vefat: m: 776): Aslen Basralı olup hadisçidir. Basra'da ve Mekke'de hadisçilik yapmıştır. Mekke'de vefat etmiştir.

² Zayıf hadistir. Taberanî'nin rivayet ettiği bu hadisin ravileri içerisinde rivayeti kabul edilmeyen Hanş b. Kays er-Rahbî vardır.

³ Nisa: 10.

⁴ Duha: 9.

⁵ Sehl b. Sa'd (vefat: m: 710): Ensardan olup Hazrecli sahabidir. Medinelidir. Kendisinden 188 hadis rivayet edilmiştir.

bildirmektedir: “Ben ve yetime sahip çıkan kimse cennette şu şekilde yakın olacağız.⁶ Orta şahadet parmağını ayırarak, bu durumu işaret etti. Başka bir rivayette de: “Evlerin en hayırlısı içinde yetime iyi davranılan evdir, en kötü ev de içinde yetime kötü davranılan evdir.”⁷

Şöyle bir söz vardır: “İçinde yetimin hakkının gözetildiği ev halkına müjdelersun. İçinde yetimin hakkının gözetilmediği ev halkına da yazıklar olsun.”

Şayet yetimin eğitimi onu dövmeden mümkünse bu en iyisidir. Çünkü onu dövmek çok kötü bir şeydir. Onun ağlamasından dolayı Rahman’ın arşı titrer. Bununla beraber eğitim esnasında onu dövmek kaçınılmaz bir hal almışsa bu, hastanın ilaç almak zorunda kalması gibi değerlendirilebilir.

Bir adamın Peygamber (sav)’e gelerek şöyle dediği rivayet edilmektedir: “Evimde bir yetim var, onu nasıl dövebilirim? Diye sorması üzerine: “Çocuklarını nasıl dövüyorsan öyle”⁸ buyurdular.

Yetimin başını okşamak insandaki merhametin göstergesidir. Büyük fakih Ebu’l-Leys es-Semarkandî⁹ Abdullâh b. Evfa tarikiyle Peygamber (sav)’den şu hadisi rivayet etmektedir: “Kim bir yetimin başını şefkatle okşarsa, elinin değdiği saç sayısınca Allah (c.c) ona iyilik yazar, bir o kadar da kötülüklerinden siler ve her bir saç teli için onu bir derece yükseltir.”¹⁰

Bu şekilde yetimin başını okşamak insanın kalbini yumuşatır. Ebu’d-Derda’nın (ra)’ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte, bir adam gelerek Peygamber (sav)’e kalbinin katı olduğu şeklinde şikâyetinde bulunmuştu. Peygamber (sav)’de ona: “Kalbinin yumuşamasını istiyor musun? Öyleyse bir yetimin başını okşa ve karnını doyur”¹¹ buyurdular.

2- MİSKİNLER:

Fakir ve miskin kim olduğu konusunda ihtilaf edilmiştir.

A) Fakir: En düşük durumda olan kimsedir. Çünkü miskin az da olsa bir şeye sahiptir. Bunun delili de şu ayet-i kerimedir: “O gemi miskinlere

⁶ Buhârî, 13/143; Müslim, 2983; Ebû Davud, 5150; Tirmizî, 1919; Beğavî, 13/43.

⁷ İbn Mace, 3679; Beğavî, 13/43.

⁸ Taberanî, “Sağir”. “Mecmau’z-Zevaid”, 8/163.

⁹ Ebû’l-Leys es-Semarkandî- Nasr b. Muhammed b. Ahmed (vefatı: m: 983): Rehber imamdır. Hanefî imamlarından allâme olup zahid ve mutasavvıftır. Eserleri: “Tefsiru’l-Kurân” ve “Hizânetu’l-Fıkh”.

¹⁰ Ahmed, 5/250; Ebû Nuaym, 8/179, Benzerini; Bezzar, 2/386, Tamamını.

¹¹ Beyhakî, “Sünen”, 4/60; “Edeb”, 48.

aitti.”¹² Peygamber (sav)’in de bu konuda şöyle bir sözü mevcuttur: “Miskin, şu kapı kapı dolaşmayı sanat edinen, sadak için halkı dolaşıp halkın da kendisine bir iki lokma, bir iki hurma verdiği dilenci değildir “buyurdu. Sahabeler:

—Öyleyse miskin kimdir ya Rasulallah! Dediler.

—Miskin, kendini geçindirecek şeye sahip olmayan ve kendisine verilmesi için (halk tarafından) ihtiyacı bilinmeyen, kendisi de kalkıp halktan bir şey istemeyen kimsedir”¹³ buyurdular.

B) Tam tersine, miskin hiçbir şeyi olmayan kimsedir. Bunun delili de şu ayet-i kerimedir: “Hiçbir şeyi olmayan yoksulu”¹⁴ yani fakirliğinden dolayı vücudu toprak gibi olan kimsedir. Bu kimseleri hakir görmemek, onun gönlünü kıracak şeyler yapmamak, mümkün olduğu kadar onlara yardımda bulunmak, güzel sözlerle gönüllerini hoş tutmak onlara karşı uyulması gereken görgü kurallarındandır.

3- FAKİRLER:

Ehlullâh¹⁵ tarafından fakirlik, istemekle karara bağlanmıştır. Şeyh Ebu’l-Hasen (r.a) şöyle demiştir: Fakirlere yapılmaması gereken dört davranış vardır. Halkın en bilgilileri olsalar bile onlara böyle davranmak gerekir: Onlara zulmetmekten kaçınmak, ahiret için çalışanlara cömertlik yapmak, geçim zorluğu çekenlerin yanında olmak, beş vakit namazı cemaatle kılmaya gayret etmek ve doğru sözlü olmak.

1- Onlara zulmetmekten kaçınmak dini açıdan selamete olmayı sağlar. Çünkü onlarla iyi geçinmek iman nurunun inkişaf etmesine neden olur ve onlara zulümden kaçınmak da cezadan kurtuluş sebebi olur. Bu konuda Allah (c.c): “Sakın zulmedenlere en ufak bir meyil duymayın, sonra size de ateş dokunur”¹⁶ buyurmaktadır.

2- Ahiret ehli insanlar seçilmelidir. Takva sahibi olmalıdır. Bu tür insanlara yapılan yardımların bereketi verende farklı şekillerde tezahür eder.

3- Geçim zorluğu çekenlerin yanında olmak, belaların define sebep olur.

---

¹² Kehf: 79.

¹³ Buhârî, 3/269; Müslim, 1039; Ebû Davud, 1631; Nesâî, 5/85.

¹⁴ Beled: 16.

¹⁵ Ehlullah: Allah’ı hakkıyla bilenler, Allah dostları ve âlimlerdir. İstemekten maksat: Allah’a yönelik olmaktır.

¹⁶ Hud: 113.

Şüphesiz ki fakirlik, evliyanın şiarı, asfiyanın süsü, Cenab-ı Hakk'ın Peygamberler ve muttakilerin seçkinlerinden bazılarına verdiği bir özelliktir.

Fakirlerin mevcudiyeti, zenginler için yüce Allah'ın vermiş olduğu en büyük nimetlerden biridir. Zenginlerin azıklarının ahirete taşıdıklarından dolayı en değerli bir nimettir. Onlar fakirler için bir imtihandır. Bu durum şu ayet-i kerime de belirtilmektedir: “Biz sizi birbiriniz için bir imtihan vesilesi yaptık. Sabrediyor musunuz? Rabb'in her şeyi görendir.”¹⁷

Fakirler için kıyamet günü büyük bir mükâfat verilecektir. Ali b. Ebû Talib (r.a)'dan Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Fakirlerden kendinize yardımcıları edinin. Çünkü onlar için kıyamet günü büyük bir mükâfat vardır.”¹⁸

Fakirler, Allah'ın kulları arasından seçtiği önemli kimselerdir. Yarattıkları arasında esrarlı bir konumları vardır. Onlarla korunulur. Onların bereketiyle kullarının rızkını artırır. Durumlarına sabreden fakirler, kıyamet günü Allah'ın yakınında olacaklardır. Ömer b. Hattab (r.a)'dan Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “Her şeyin bir anahtarı vardır. Cennetin anahtarı da miskinleri sevmektir. Fakirlerden durumlarına sabredenler kıyamet günü Allah (c.c)'a yakın olacaklardır.”¹⁹

Ebû Ali ed-Dekkâk şöyle demiştir: Bana peygamberimiz (sav)'in şu sözü hakkında ne düşündüğüm soruldu: “Neredeyse fakirlik kâfirlik olacaktır”²⁰ Ben de: “Her şey zıddıyla bilinir dedim.”²¹

Bir şeyin zıddı, aslının değerini ve kıymetini ortaya koyar. Her zaman bir şeyin aslı mükemmel zıddı ise eksik olur. Örnek olarak iman hasletlerin en şerefli, en ehemmiyetlisi olunca bunun zıddı küfür olur. Fakirlik ve zenginlik de böyledir.

İki şey arasında yakınlık, ilgi ve aynı cinsten olma söz konusu olursa, aynı yakınlık bu iki şeyin zıtları için de söz konusu olur. İmanla birlikte fakirlik, küfürle birlikte olan zenginliğe mukabil gelir.

Bu, fakirlikle kâfirliği birbiriyle irtibatlandıran hadis-i şerifi anlaşılır kılmaya yönelik bir açıklamadır. Burada mantıkî ilzam ve zorunluluk

---

¹⁷ Furkan: 20.

¹⁸ Zayıf hadistir. Mevzu hadistir diyenler de olmuştur. “Keşfu'l-Hafâ”, 1/37; “Esraru'l-Marfua”, 47 ve 48; Suyutî Ebû Nuaym'in “Hilye”sine nispet etse de biz orada bulamadık.

¹⁹ İbn Lâl, “Kenzu'l-Ummâl”, 6/469.

²⁰ Zayıf hadistir. Ebû Nuaym, “Hilye”, 3/53 ve 109; Taberanî ve Beyhakî, “Şuab”. İbn Hibban ve Neşâî'de şu şahit vardır: “Allah'ım! Fakirlik ve küfürden sana sığınırım.” “Feyzu'l-Kadir”, 4/542.

²¹ Zıt: Muhalif, ters veya nazir demektir.

olmaması için Peygamberimiz neredeyse anlamına gelen “Kâde” fiilini kullanmıştır.

4- YOLDA KALANLAR:

Yolda kalan kimselerde maksat, bir şekilde yolu kesintiye uğrayan yolculardır. Vatanında zengin olmasına rağmen, bulunduğu yerde zor durumda olan ve vatanına dönecek imkânı olmayan ve borç alabilecek kimseyi de bulamayan kişidir. Bu insan bir miktar mal ve güzel bir söze muhtaçtır. Eğer ona tahsis edilmiş olan hakkı verilmezse ihtiyacı beytü’l-mal’den karşılanır. Böylece diğer müslümanların ilminden faydalanmış olur.

Allah bizi rahmetiyle rızıklandırсын, doğru yoluna iletсин ve kopmaz ipiyle bizi kendine bağlasın.

Salât-ü selam Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)’e, âl ve ashabının üzerine olsun.

Hamd, âlemlerin Rabb’i Allah’a mahsustur.

7. İNSANIN ÂZALARI (KALP, MİDE, GÖZ, KULAK)

1- KALP:

Kalp; sürekli değiştiğinden, kararsızlığından dolayı kalp olarak isimlendirilmiştir.

Kalp, tehlikeye en yakın fazla açık olan, en çok etkilenen, durum olarak en ince olan, ıslahı en zor olan ve konumu en güç olan bir uzuvdur. Bundan dolayı onun ıslahına ve onu korumaya çalışman gerekir. Zira gaybleri bilen Allah nazar ettiği yer orasıdır. Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Allah (c.c) sizin suretlerinize ve cisimlerinize değil ancak kalplerinize bakar.”¹

Allah ve kalp:

Kalp, âlemlerin Rabbi Allah (c.c)’ın nazar ettiği bir yer olmasına rağmen, ne gariptir ki, birçok kimse insanların gördüğü yerleri her türlü kir ve pislikten temizlemesine, insanlar onda bir kusur görmesinler diye oraları mümkün mertebe tezyin etmelerine karşılık Allah’ın nazargahı olan kalbini, kirlerden, ayıplardan ve kötülüklerden temizlemek için o kadar özen göstermiyor.

Tam tersine, insanlar bir tanesini bile görse onu yapan insanı terk edecekleri, kaçacakları, uzaklaşacakları ve onu yalnız bırakacakları çirkin ve kötü şeylerle kalplerini ihmal etmektedirler.

Kalbine gelen hiçbir şeyin, her türlü eksiklikten münezzehtir olan Allah (c.c)’a gizli kalmayacağını bilmen lazım. Bu konuda Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “Allah kalplerinizde olanı bilir, O hakkıyla bilendir ve hikmet sahibidir.”²

Her şeyi hakkıyla bilen ve her şeyden haberdar olan Allah’ın, yaptıklarına muttali olması ve kalbine gelen şeylere göre sana muamelede bulunacak olması yeter.

Kalp ve diğer azalar:

---

¹ Müslim, 2564; İbn Mace, 4143; Ahmed, 2/285; Beğavî, 14/341.

² Ahzab: 51.

İnsanda bulunan bütün azalar kalple irtibatlıdır. Onların ıslahı kalbin ıslahı ile doğru orantılıdır. Peygamber (sav): “Vücutta bir et parçası vardır. O sağlam olursa bütün vücut sağlam olur. O bozuk olursa bütün vücut bozuk olur. İşte o kalptir.”³ Madem bütün azaların sağlam olması onun ıslahına bağlıdır o halde onu sağlam tutmak için çok büyük özen gösterilmelidir.

Kalp her türlü cevherin hazinesidir:

Bu cevherlerin ilki kulun nefsidir ki, o da akıldır. O cevherlerin en hayırlısı ise iki dünya mutluluğunun sebebi olan marifetullahtır (Allah'ı tanıma). Sonra kendileriyle görüş ilerleyebildiğimiz ve Allah'a yöneldiğimiz gözlerdir. Daha sonra kendisiyle sonsuz sevabı kazanabileceğimiz, Allah'a itaatteki halis niyetimizdir. Sonra insana şeref ve değer kazandıran ilim ve fenlerdir.

Son olarak insanların onlar aracılığıyla fazilet elde ettiği; güzel bir şekilde tevekkül, nimetleri verene nimetlerinden dolayı şükür, günah ve isyanlara kararlı bir tevbe, reca (ümit), havf (korku), dünyalık şeylere gönül bağlamama (zühd), sabır, kazaya rıza ve sürekli ölümü hatırlamakla uyanık olmak gibi güzel ahlak sahibi olmak da bu cevherlerdendir.

Kalbe karşı sorumluluğumuz:

Kalpteki bu hazineleri elde edebilmek ancak, her türlü kir ve kötülüklerden korunmak, hırsızlık ve yol kesicilik gibi kötü davranışlardan sakınmak, hiçbir kötülük duygusunun bulaşmadığı ve düşmanların da muvaffak olamayacağı iyilik ve cömertlikte bulunmakla mümkündür.

Şu sayacağımız kötü ahlaklardan korunup sakınmadan şeytanın kalbi yönetmesinden, kalbi istila edip onun üzerine kapaklanmasından kurtulmak çok zordur: Hırs, gazap (öfke), cimrilik, kibir, ucub, hased, riya, hubb-u cah (şöhret düşkünlüğü), hubb-u mansıb (makam düşkünlüğü), dünya sevgisi, idarecilik düşkünlüğü, hile, aldatma, tembellik, katı kalplilik, iki yüzlülük, sırrı açığa vurma, tûl-i emel (ölmeyecekmiş gibi düşünme), cehalet, dünya malına aşırı düşkünlük (hisset), korkaklık, zulüm, şuursuzluk, hıyanet, kin, kalp katılığı, hayasızlık, gayret azlığı, kalbin incelik ve saflığını giderecek açıklıktan hoşlanmama, nefis zilleti, şehvet düşkünlüğü, ibadete engel olan uykudan kurtulamamak, faydasız şeyleri konuşmaya karşı olan aşırı istek; zira bu tür konuşmalarda insanı aşırı övme ve yermeye, gıybet ve laf götürüp getirmeye sürükleyen büyük tehlikeler vardır.

Hâsılı: Kalbin sahip olduğu iyi hasletler doksandan fazladır. Kötü hasletlerin ise en büyükleri şu üçüdür: Tûl-i emel, kibir ve hased.

---

³ Buhârî, 1/117; Müslim, 1599.

2- MİDE:

Mideyi çok yemekle öldürmekten kaçınmalıyız. Peygamber (sav): “Çok yemek ve çok içmekle kalbi öldürmeyin, zira kalp, ekinin çok suyla ölmesi gibi çok yemekle ölür.”⁴

Bazı salih kimseler mideyi kalbin atlında kaynayan bir tencereye benzetmişlerdir. Tencereden buhar kalbe yükselir, buhar çoğalınca kalbi üzer ve onu hararetlendirir. İnsanın davranışları yediği ve içtiği şeylerle doğru orantılıdır. Haram olan bir şey mideye girerse haram bir davranışa, helal olan bir şey de mideye girerse helal bir davranışa dönüşür. Yenilen şeyler davranışların tohumları durumundadır, davranışlar onlardan meydana gelir.

Eğer insanın midesi tok olursa diğer azaları aç olur. Mesela göz, sahibine her hangi bir faydası olmayan gereksiz ve haram olan şeylere karşı iştahlı olur. Kulak da onları dinlemeye, dik de onları konuşmaya meyilli olur. Ferc de şehvete istekli olur ve sahibi de onları yapmak zorunda kalır.

Fakat insanın midesi aç olursa diğer azalar sakin ve tok olur. Göz sadece Allah (c.c)’ı görmeyi ister. Bir insan için de her iki dünyada da bundan daha büyük bir mutluluk olamaz.

Burada kayda değer bir durum da şudur ki, Allah’ın o insana vereceği bu iyilik duygusu o insanı yukarıda sayılan kötülüklerden koruyacağı ve uzaklaştıracağı umulmasıdır.

3- GÖZ:

Ey kardeşim, gözünü haramdan koruman gerekir, çünkü göz her türlü fitnenin sebebidir. Her türlü afetin merkezidir. Rabbi’nin şu emrine uyararak gözünü günahlara karşı kapamalısn: “Müminlere söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu (hareket) onlar için daha temizdir. Şüphesiz Allah, onların her yaptıklarını haber almaktadır. Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (haramdan) sakınsınlar, ırzlarını korusunlar.”⁵

Bu ayet-i kerimede çok manalar vardır: “Tedib, tembih ve tehdit”:

1-Te’dib: Te’dib kısmı ayetin şu bölümündendir: “Müminlere söyle: “Gözlerini haramdan sakınsınlar” çünkü bu bir emirdir. Ve kula, efendisinin emrine uymak gerekir. Edepli olmak onun adabındandır. Aksi takdirde kul kötü edepli olur ve bu yüzden efendisinin ikram ve ihsanlarından mahrum kalır.

---

⁴ Başvurduğumuz hadis kaynaklarında bulamadık. Fakat Gazzalî İhya’da zikretmektedir. Irakî, araştırmış ve aslı yok demiştir.

⁵ Nur: 30.

2- Tembih:

Tembih de ayetin şu kısmındadır: “Bu durum onlar için daha temizdir.” Yani kalplerini daha temiz hale getirir. Onlar için daha hayırlıdır. Bu sebeple Allah (c.c) onlara, kalplerini temizlesin, hayır ve taatlerini çoğaltsın diye gözlerini sakınmalarını tembih etti.

3- Tehdit:

Tehdit de şu ifadededir: “Şüphesiz Allah onların her yaptığını haber almaktadır.” Kötülükten sakındırmak için bu da yeter.

Bakmanın tehlikeleri:

Nice bakışlar vardır ki, onları hasretler, üzüntüler takip etmiştir. Şöyle anlatılır: “Kul bir bakışından kalbi baktığı şeye bağlanır ve onun sıkıntısını çeker.”⁶

İsa⁷ (as)’ın şöyle dediği rivayet edilir: “Harama bakmaktan sakının. Çünkü o şekildeki bakış kalbe fitne tohumları eker. Bu da sahibine fitne olarak yeter.”

Peygamber (sav)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: “Kadının güzelliğine bakmak, İblisin zehirli oklarından bir oktur. Kim böyle bakmayı terk ederse, Allah ona ibadetin zevkini tattırır ve onu böylece sevindirir.”⁸

Şöyle denilmiştir: “Her kim kendisine faydası olmayan bir bakıştan kaçınırsa, yaptığı ibadetlerin lezzetini, itaatın tadını, daha önce bulamadığı kalp temizliğinin zevkini alır.”

Aynı ifade “Minhacü’l-Âbidin” isimli eserde de vardır. Risaletü’l-Kuşeyrî’de, Ebû Ümame⁹ (r.a)’dan Nebi (sav)’in şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: “Kim bir kadının güzelliğini görür de ilk seferde gözünü kaçırırsa Allah (c.c) o kimseye ibadetin tadını tattırır.”¹⁰ İlk bakış günah olmasa da ikinci bakış günahdır. Şayet ilk bakışta temkinli olmazsan bunu ikinci bakış takip eder.

---

⁶ Kalbin bağlanıp kalması: Kalbin görülen şeyin güzelliğine takılması, onun dışındaki şeylere kapalı hale gelmesi ve ona kavuşamamaktan dolayı sıkıntı duymasıdır.

⁷ İsa (as): Hıristiyanlık dininin Peygamberidir. Beyt-i Lahm’de doğmuştur. Nasıra’da yaşamış ve tıpla ilgili birçok mucizesi vardır.

⁸ Hâkim, 4/314; Taberanî, “Mecmau’z-Zevaid”, 8/63; Hâkim ve Tirmizî ve İbn Naccar, “Kenzu’l-Ummâl”, 5/328.

⁹ Ebû Ümame, SAdî b. İclan el-Bahilî (vefatı: m: 700): Sahabidir. Sıffin savaşında Hz. Ali’nin yanında yer almıştır. Şam’da yaşamış ve Hıms’da vefat etmiştir. Şam’da vefat eden son sahabelerden biridir. Buhârî ve Müslimde 250 hadisi vardır.

¹⁰ Ahmed, 5/264; Taberanî, “Mecmau’z-Zevaid”, 8/63; Kuşeyrî Risalesinde, 108.

Bu temkinli bakış (yani ikinci haram olan bakış), yabancı kadınlar, sakal-bıyığı çıkmamış çocuklara şehvetle, kendilerine bakılması caiz olmayan kimseler ve başkalarına ait, korunmuş ve bakılması yasaklanmış evlere bakmaktır.

4- KULAK:

Dinlemek:

Dinlemekten maksat, Allah (c.c)'ın kelamını dinlemektir. Sözün kulak ve kalpteki durumu, yemeğin karındaki durumu gibidir. Onlardan bazıları zararlı, bazıları ise faydalıdır. Bazılarında gıda vardır bazıları ise öldürücü zehir gibidir.

Kulağını sana faydası olmayan şeyleri dinlemekten korursan, sana faydası olur ve seni rahat ettirir. Dinlediğin nice sözler vardır ki, ömür boyunca seninle kalır, onu unutamazsın, bu sözün seni bir belaya götürüp götürmeyeceğinden de emin olmazsın. Seni büyük bir afete de sürükleyebilir.

Gıybet ve yalanı dinlemek nerede olursa osun haramdır.

Söz:

Söz, insanı tevhid, Kurân tilaveti gibi şeylere götüren dilin vazifelerindedir. İnsan onunla tevfik ve kurtuluşa da, tehlike ve hüsrana da ulaşabilir. Gene onunla diğer azalar da kurtarılabilir.

Ebû Said el-Hudrî (r.a) şöyle rivayet etmektedir: “İnsanoğlu sabahleyin uyanınca bütün azaları dile şöyle derler: “Allah’a, seni istikamette bulundurması için yalvarıyoruz. Çünkü sen istikamet üzere olursan biz de istikamette oluruz. Fakat sen eğilirsen biz de eğiliriz.”¹¹

Durumu böyle olan kimse düşüncelerini kontrol etsin ve Gereksiz şeyler konuşmasın. Şöyle denilmiştir: “Boş ve fuzuli şeylerden sakın, çünkü bu tür şeylerin hesabı uzundur.” Ve yine “Çok söz hüsrandır” denilmiştir.

Şöyle bir söz vardır: “Her insan, dilinin altında sakladığı şeyle gizlenmiştir, elbisesinin altına değil.”¹²

Malik b. Dinâr (Rahmetullahi aleyh) “dan şöyle dediği rivayet edilir: “Eğer kalbinde bir katılık, bedeninde bir gevşeklik, rızkında da bir azalma varsa, demek ki seni ilgilendirmeyen gereksiz şeyler konuşmuşsun.”

¹¹ Ahmed, 3/96; Tirmizî, 2409; Beğavî, 14/316.

¹² Taylasan: Yeşil renkli, Acem kıyafeti olup Şeyh ve âlimlerden bazılarının giydiği kıyafetin çoğuludur.

Ey kardeşim, boş şeyler konuşmaktan dolayı insanın başına bu belalar geliyorsa, diğer sözlerden de aynıysa olacaksa, o halde sen dilini koru ve çok söz konuşma.

Şair şöyle demiştir:

“Sustuğum için bir kere pişman olmuşsam, konuştuğum için defalarca pişman olmuşum.”

Bütün bu sebeplerden dolayı dilini tut, konuşmadan önce söyleyeceğini düşün, helakine sebep olmaması için dilinin afetlerinden sakın.

Şöyle denildiği gibi:

“Ey insan, dilini muhafaza et seni sokmasın, çünkü o bir yilandır.

Mezarlarda dili tarafından öldürülen nice kimseler vardır, kahramanca ona karşı giden.”

İnsanın aklının ne kadar olduğu, sözünden anlaşılır. “Dilini koru, çünkü lisan kişiyi ölüme götüren çok hızlı bir araçtır.

Şüphesiz lisan aklın varlığının delilidir, adamın aklının varlığına delalet eder.”

Kimseyi kınama, senin de başına gelir. Hiç kimseyi yaptığından dolayı suçlama, sen de müptela olursun.

“Lisanını muhafaza et, yoksa belaya düşersin,

Çünkü bela konuşmakla bir aradadır.”

Akıllı insan, mükerrem iki yazıcıdan¹³ utanır. Onları faydasız ve boş şeylerle meşgul etmez. Onların yazdığı şeylerin Allah’a arz edileceğini düşünerek utanır. Her şeyi hakkıyla gören yüce Allah’ın huzurunda onun okunacağından korkar. Ayıplanıp kınanacağından çekinir. Dilini koruduğundan dolayı cennete gireceğine ve cehennem ateşinden kurtulacağına inanır.

Peygamber (sav): “Her kim bana iki dudağı ve iki bacağı¹⁴ arasını garanti ederse ben de ona cenneti garanti ederim”¹⁵ buyurmuşlardır.

İhtiyaç anında konuşmak caiz görülmüştür. En güzel bir ifade şekli, en ince mana, en latif işaretlerle konuşmak gerekir. Sözünü ölçerek konuşursan faydasını görürsün. Dengesiz şeyler söyleme yoksa pişman olursun.

¹³ Kiramen Katibin: İnsanın sağ ve sol omuzlarında bulunup iyilik ve kötülüklerini yazmakla görevli iki melektir.

¹⁴ İki çene arası: ağız, İki bacak arası da: Avret mahallidir. Birinciden maksat konuşmak, ikinciden maksat ise cinsî şehvettir.

¹⁵ Buhârî, 11/264; Tirmizî, 2410; Ahmed, 5/333; Beğavî, 14.

Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Konuşunca ondan fayda gören, sükûtunda da kurtuluşa eren kimseye Allah rahmet eylesin.”¹⁶

Hz. Ali (r.a) şöyle demiştir: “Lisan bir ölçü birimidir, cahil kimse onu olur olmaz yerde kullanır, akıllı kimse ise yerinde kullanır. Bundan dolayı ya bir meseleyi açıklığa kavuşturmak ya da bir yanlış ortadan kaldırmak veya bir güzelliği anlatmak için konuşmalısın. İnsanları övmeye ve yermeye aşırıya kaçma, kınanacak şeyleri söyleme konusunda dilini tut, herkesle yumuşak dille konuş, kötü sözleri kullanmaktan sakın, verilen selamı dahi güzel bir şekilde iade et, sana iyilik yapan kimselere teşekkür et, ahlakını güzelleştir ve zamanı iyi kullan.”

---

¹⁶ İbn Mübarek, “Zühd”, 128; Beyhakî, “Şuab”, ve Ebû Şeyh, “Kenzu'l-Ummâl”, 3/550.

8. HAYVANLAR

Bunlar: Dört ayaklılar, kuşlar, bütün haşereler, karıncalar, sinekler, sivrisinekler ve diğerleri...

Bunlara karşı dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır: Onlara eziyet etmemek, haklarına riayet etmek- keserken bile, hayvanı açlıktan ölüncüye kadar hapsetmek, Peygamber (sav): “Bir kadın, ölüncüye kadar hapsettiği bir kediden dolayı azaba düçar oldu ve cehenneme girdi. Onu hapsettiği sırada ona yiyecek ve içecek vermedi, yerdeki şeylerden yemesi için de onu serbest bırakmadı”¹ buyurmuşlardır.

Hayvanlara güçlerinin üstünde yük yüklememelidir, gereğinden fazla dövülmemeli, yüzlerine vurulmamalı, onları ölüme götürecekt yerlerine de vurulmamalı, hayvanlara yiyecek ve içecek ihtiyaçları tam olarak verilmelidir.

---

¹ Buhârî, 6/254; Müslim, 2242.

9. İSLAMIN ŞARTLARI

Davranışlar, insanın mutluluk ve sıkıntılarının emmareleridir. Peygamber (sav) bu konuda şöyle buyurmaktadır: “Sizden hiç kimse kendi ameliyle cennete giremez. Sahabe: Sende mi ya Rasulallah? Diye sordu. Peygamberimiz (sav): Evet bende. Ancak Allah (c.c) rahmetiyle beni muhafaza edecektir buyurdu.

Bunun üzerine sahabe: Öyleyse amel işlemeyelim dedi. Peygamber (sav) de: “Amellerinize devam edin. Çünkü her yaratılan varlık kendisine müyesser olanı yapar”¹ buyurdular.

Her kim salih amele muvaffak olur, iyilik yolunda bulunabilirse Allah (c.c)’a hamd etsin, zira bu ona Allah’ın bir nimetidir. Ve bunda iki dünyanın mutluluğu vardır. Bir Kutsi hadiste Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Allah Teâlâ şöyle buyurur: Ey Âdemoğlu, gönlünün zenginleşmesi ve fakirlikten kurtulmak için ibadete zaman ayır. Eğer böyle yapmazsan bir ömür çalışırsın ama gene de fakirlikten kurtulamazsın. Bütün gayretini ahireti kazanmaya sarf edersen kazançlı çıkarsın. Burada Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur: “Eğer kul gayretini ahireti kazanmaya teksif ederse Allah (c.c) ona istediğini verir ve zenginliği onun kalbine kayar da o kimse de zengin olur.”

Bütün gayretini dünya işlerine yönelten kimseyi ise Allah muvaffak kılmaz, hep fakir olarak yaşatır, fakir olarak akşamlar ve fakir olarak sabahlar.”²

1.NAMAZ:

Şüphesiz namaz dinin başı ve direğidir. Peygamberimiz (sav): “Namaz dinin direğidir. Kim namazı kılsa dinini korumuş olur, kim de onu terk ederse dinini yıkmış olur”³ buyurmuşlardır.

---

¹ Buhârî, 11/252; Müslim, 2816.

² Tirmizî, 2468; Ahmed, “Zühd”. “Kenzu’l-Ummâl”, 3/192.

³ Muhaddislerin hiçbirinden bu lafızlarla bir rivayete rastlamadık. Hadisin rivayeti, “Namaz dinin direğidir.” Ve “Namaz dinin en sağlam direğidir.” Şeklinde. Bu şekilde de hadisi Beyhakî, “Şuab” da ve Taberanî, Ebû Nuaym, Deylemî rivayet

Namazın faydaları ve hususiyetleri:

Namaz emredilmiş bir hayırdır ve hareketinde Allah (c.c) tazimi işaretler vardır. Azaların yıkanması zahiri temizlik, kalbin desiselerinden, düşmanlık ve hasetten arındırılması ise batını temizliktir. Tekbir alırken elleri kaldırmak, kalbin dünyayla ilgili olduğu her şeyi arkaya atmak demektir.

Namaz, Rabb'in razı olduğu, meleklerin sevdiği, peygamberlerin sünneti, marifetin nuru, imanın aslı, duanın kabulü, amellerin kabul edilmesi, rızıkla bereket, beden için bir rahatlık, düşmanlara karşı bir silah, şeytanın hoşuna gitmeyen, ölüm meleği ile namazı kılan kişi arasında bir şefaatchi, kabirde lamba, gene mezarda kişiye yatak, Münker-Nekir'e verilecek, cevap ve kıyamet gününe kadar kabirde insana en yakın bir dosttur.

Kıyamet koparken namaz, insana bir gölgelik, başına bir tac, vücuduna giyeceği bir elbise, önünü aydınlatan bir ışık, cehennemle kişi arasında bir perde, müminlerin Rabbü'l-âlemine karşı sunacakları bir kurtuluş delili, mizanda ağır basan, sıratı geçebilmek için izin belgesi ve cennetin anahtarı hükmünde olan bir ibadettir.

Namaz, kıyamet günü hesabı ilk sorulacak olan ibadettir. Hasan Basrî (ra) Peygamber (sav)'den şöyle rivayet etmektedir: "Kulun kıyamet günü hesaba çekileceği ilk şey namazdır, onun hesabını tam olarak verirse artık hesabı kolaylaşır. Şayet namazda bir eksiklik çıkarsa Allah (c.c)şöyle buyurur: "Bakin bakalım kulumun nafileleri var mı? Noksanlarını nafileleriyle tamamlayın." Eğer eksikleri tamamlanırsa diğer amellere de bu şekilde devam edilir."⁴

Namazı terk etmek:

Namazı terk etmekle insan, günahkâr olur. Abdullâh b. Abbas (ra)'dan Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: "Ey Allah'ım! İçimizdeki şaki ve mahrumların duasını kabul etme dedikten sonra: Şaki ve mahrum kimdir bilir misiniz? Diye sordu. Sahabe: Hayır, bilmeyiz Ya Rasulallah dediler. Peygamber: Şaki ve mahrum namazı terk eden kimsedir, çünkü onun islamdan bir payı yoktur" buyurdu.

Bir tek farz namazı terk eden kimsenin ismi cehennemin kapısına şu şekilde yazılır: "Filan kimsenin cehenneme girmemesi mümkün değildir."

Sefîrî şöyle denildiğini nakleder: Melekler sabah namazını terk eden kimseye ey facir, öğle namazını terk eden ey hasir, ikindi namazını terk edene

---

etmişlerdir. Hadisin bizim almış olduğumuz şekli "Musannaf'ta vardır. Gazzalî İhya'da zikretmektedir, 2/146; Aclunî "Keşfu'l-Hafa" 1/40'da bu rivayet şeklinin fakihlerin sözü olduğunu söylemektedir.

⁴ Tirmizî, 413; Ebû Davud, 864; Ahmed, 5/72; Nesâî, 1/232.

ey âsi, akşam namazını terk edene ey kâfir, yatsı namazını terk eden de ey zâyi, Allah da seni zayı etsin diye seslenirler.

Geçmiş zamanların birinde iblisin (Allah'ın laneti üzerine olsun) bir adama görüldüğü ve aralarında şöyle bir konuşmanın geçtiği anlatılır: Adam şeylana Ey Ebû Mürre, senin gibi olabilmem için ne yapmam lazım diye sorar. Şeytan adama: Sana yazıklar olsun, şimdye kadar hiç kimse böyle bir şey istemedi. Sen neden istiyorsun? Adam: Çünkü ben öyle olmak istiyorum deyince İblis: Eğer benim gibi olmak istiyorsan namazı geçiştir, yalan ve doğruluğuna bakmadan yemin et dedi. Adam bunun üzerine: Fakat ben namazı terk etmeyeceğime ve kesinlikle temin etmeyeceğime dair Allah'a söz verdim dedi. İblis: benden bunun dışında bir hile öğrenemeyeceksiniz, ben de hiçbir insana bir daha nasihat etmeyeceğime söz veriyorum dedi.

Namazı terk eden kimsenin ömründen bereket gider, Salih kimselerin yüzündeki güzellik onun yüzünden silinir, Allah amellerine ecir vermez, duası kabul edilmez, Salih kimselerin dualarından nasibi olmaz, mahlûkatın öfkesini alır, zelil olarak ölür, kabrinde güç yetiremeyeceği kadar sıkıştırılır, ona zulmedilir, kabrinde gece gündüz üzerinde ateş yakılır, diğer vakitlerde kendisine eziyet etsin diye bir yılan musallat edilir, Allah (c.c) ona öfke nazarıyla bakar, ona karşı öfkesi şiddetlenir, cehenneme atılmasını emreder ve onu cehenneme doğru sürüklemesi için bir zebani görevlendirir.

Namazı eda etmek ise Allah (c.c)'in sevdiği şeylerdendir. Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Allah (c.c) şöyle buyurdu: Kim benim bir veli kuluma düşmanlık ederse ben de ona harp ilan ederim, kulumun bana farz ibadetlerden biriyle yaklaşmasını severim, kulum bana nafil ibadetlerle yaklaşırsa ben de onu severim. Bir de onu seversem artık onun işten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden bir şey isterse onu mutlaka veririm. Bana sığınırsa onu korurum. Bana bir şey havale ederse onu yaparım. Kulum ölüm anında ruhunun alınmasından nasıl hoşlanmazsa, ben de ona gelecek kötülüklerden öyle hoşlanmam.”⁵

Namazın âdâbı:

Abdulganî en-Nablusî'nin⁶ “el-Hediyye” isimli eserine İbn İmâd'ın yaptığı şerhinde denildiği gibi, namazın adabına riayet, etmek kişinin ahiretini koruma altına alması gibidir. Çokça nafil namaz kılmak hem çok hayırlı hem de farzların eksiklerini tamamlar.

⁵ Buhârî, 11/292: Buhârî bu hadisi Ebû Hüreyre (ra)'dan rivayet etmektedir.

⁶ Abdulganî en-Nablusî (m: 1641-1731): Şam'da doğup büyümüş meşhur tasavvuf âlimlerinden olup büyük eğitimci ve ârif-î billâhtır.

Ataullah-ı İskenderî”nin⁷ “et-Tenvir fi İskati’t-Tedbîr” isimli eserinde dediği gibi: “Bil ki, Allah Teâlâ bizlere fazları zorunlu kılmıştır, farz kıldığı her ibadet cinsinden de nafîle tavsiye etmiş ki, bu farzlarda herhangi bir eksiklik olursa onu nafîlelerle tamamlasın. Bu sebeple hadis-i şerifte Allah (c.c)’ın, kulunun farzlarına baktığı, eğer bunda bir eksiklik varsa bunu nafîlelerle tamamladığı bildirilmektedir. Bununla Allah (c.c)’ın sana ne kadar merhametli olduğunu anla ve farzlarında herhangi bir noksan bırakma. Bilakis Allah Teâlâ’nın sana farz kılmadığı muamelelerde de onları yerine getirmek için çok istekli ve uyanık ol.

Kullar, mahşer yerinde kurulacak olan mizanda, farzların ve terk ettikleri haramların sevabının, isteyip de elde edemedikleri, hissedip⁸ de yakalayamadıkları şeylerin dışında bir şeylerinin olmadığını görerek birçok hayrı ve Allah’tan gelecek ihsanı kaçırdıklarını fark edince Allah, onlara nafîlelerinden dolayı kendisine ulaşabilecekleri kapılar açacaktır.

Sürekli yaptığın vird’in olsun. Zira devamlı bir şekilde yapılan az dua, ara ara⁹ yapılan çok duadan daha hayırlıdır. Peygamber (sav): “Ey insanlar, amellerden, daime takat getirebileceklerinizi üzerinize alıp yapınız. Çünkü siz usanmadıkça Allah usanmaz. Allah’a amellerin en sevimli olanı az da olsa devamlı yapılındır.”¹⁰

Aynı manada şöyle bir söz vardır: “Suyun damla damla akmasıyla denizin oluşması gibi sıkıntı üstüne sıkıntının gelmesi de talebeyi âlim yapar.”

Mânâsı: “Damlaların birbirini talip ederek yere düşmesinin denizi oluşturması gibi problemlerin üst üste gelmesi de ilim öğrenmek isteyen kimseyi âlim yapar. Suyun ara ara çok miktarda yere düşmesi bir defa düşmek gibidir.

Namazda olmazsa olmazlardan biri de huşu’dur. Huşu, namazın ruhudur. İnsan kimin huzurunda olduğunu bilmeli, ona göre namazını kemal-i edeple eda etmeli ve Allah tarafından görüldüğünü düşünmelidir. Peygamber (sav): “Allah’ı görüyormuş gibi O’na ibadet edin. Siz O’nu görmeseniz de O sizi görmektedir.”¹¹

---

⁷ İbn Ataullah el-İskenderî (vefatı: m: 1309): Şazelî tarikatındandır. Zamanının meşhur sufilerinden ve büyük bir ârifdir. Kahire’deki Mansuriye medresesinde vefat etmiştir. “Hikem-i Ataiyye” isimli eseri bulunmaktadır.

⁸ Hazır: His ve tahmin etmek.

⁹ Fetret: İnkıta, kesinti.

¹⁰ Buhârî, 1/109; Müslim, 782; Ebû Davud, 1/315; Nesâî, 3/218.

¹¹ Müslim, 58; Tirmizî, 2738; Ebû Davud, 4695.

Namazı hüznün, huşu”, zelim ve hudu” içinde kılmak gerekir. Peygamber (sav): “Sizden biriniz kıldığı her namazı son namazı imiş gibi kılsın. Bir kere daha namaz kılamayacakmış gibi.”¹²

İhlâs da namazda olmazsa olmaz şartlardan biridir. Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Dini yaşarken ihlâslı ol, böylece az amel de olsa sana yeter.”¹³

Namazda boş işlerle uğraşan kimsenin durumu, bir ihtiyacını temin etmek, hatasını ve suçunu affettirmek için kırılın huzuruna gelen fakat onun adabına uymayacak şekilde hal ve hareketlerde bulunan kimsenin durumu gibidir. Kırıl o kimsenin ilgisizliğinden ve uygunsuzluğundan dolayı ihtiyacını karşılamayacaktır.

Ihyâu Ulumi'd-Dîn adlı eserde şöyle bir olay anlatılır: “Hatemi-Asam'a¹⁴ namazı nasıl kıldığı ve onun da şöyle cevap verdiği rivayet edilir: Namaz vakti yaklaşınca abdestimi alırım, namaz kılacağım yere giderim, bütün azalarım namaz kılacak kıvama gelinceye kadar otururum, sonra namaz kılmak için kalkarım, Kabenin gözümün önünde, sıratın ayaklarımın altında, cehennemim sol tarafımda, ölüm meleğinin arkamda, kılacağım bu namazın son namazım olacağını düşünür; sonra korku ile ümit arasında bulunarak, hakkıyla tekbir, tertil üzere kıraatte bulunur, tevazu içinde rükûa eğilir, huşu içinde secde yapar, sol ayağımın iç kısmına oturur, sol ayağımın dış yüzünü yere koyar, sağ ayağımın parmaklarını dik tutar, ihlâslı olmaya çalışarak namazımı kılarım. Buna rağmen namazımın kabul olup olmadığını bilmiyorum.”

İbadette tembellik yapma ve sakın bunu alışkanlık haline getirme, çünkü bu çaresi olmayan bir hastalıktır. Bu durum da çok yemekten kaynaklanır. Peygamber Efendimiz (sav): “Ümmetim hakkında en çok korktuğum şeyler; şişmanlık, çok uyumak, tembellik ve yakın azlığıdır”¹⁵ buyurmaktadır. Gece namazı gayret et, zira gece namazı müminin Allah yanındaki şerefini artırır. Bu konuda Peygamberimizin şöyle bir hadis-i şerifleri vardır. “Cebrail (as) bana geldi ve: Ey Muhammed! İstedığın gibi yaşa sonunda öleceksin, kimi seversen sev sonunda ondan ayrılacaksın, ne yaparsan yap onun karşılığını göreceksin, müminin Allah katındaki değerini

---

¹² “Feyzu'l-Kadir”, 1/389'de olduğu gibi Deylemî, “Fırdevs”; Hâkim, Beyhakî ve İbn Mace rivayet etmişlerdir.

¹³ “Feyzu'l-Kadir”, 1/217'de olduğu gibi Hâkim, 4/306; Deylemî ve İbn Ebi Dünya “İhlâs” da rivayet etmektedir.

¹⁴ Hâtem-i Asam (Doğumu: m: 851): Belh'li, zahid, vera ve keşif sahibi bir kimsedir.

¹⁵ Darekutnî, “Efrad” ve Deylemî. “Feyzu'l-Kadir”, 1/215.

gece namazı kılmakta ve insanlara karşı müstağni davranmasından olduğunu bil” buyurdu.”¹⁶

Başka bir hadis-i şerifte Peygamber (sav): “Cennette bir takım odalar vardır. Dışarıdan bakıldığında içleri, içeriden bakıldığında da dışarıya görülür. Allah (c.c) bu odaları yoksula yemek yedirene, insanlarla yumuşak bir üslupta konuşana, oruca devam edene, geceleyin insanlar uykuda iken kalkıp namaz kılan ve aile efradını da uyandırarak birlikte namaz kılip, Allah’ı çok zikredenler sınıfına yazılanlara hazırlanmıştır.”¹⁷

Bir başka hadiste: “Her kim geceleyin uykusundan uyanır, ailesini de uyandırır ve birlikte iki rek”at namaz kılsa, Allah katında, Allah’ı çok zikreden, erkek ve kadınlar sınıfına yazılırlar”¹⁸ buyrulmaktadır.

Cüneyd-i Bağdadî’yi¹⁹ rüyada gördüler ve ona: Allah sana nasıl bir muamelede bulundu diye sordular. O da şöyle cevap verdi: Bütün bu deliller, yollar kayboldu, bütün ibareler yok oldu, bütün ilimler fani oldu, bütün bu görünen şeyler helâk oldu ve bize seher vakti kılmış olduğumuz namazlardan başka hiçbir şeyin faydası olmadı.

Kuşluk namazına çok ehemmiyet vermek lazım. Kuşluk namazına devam eden kimselerin rızkı bol olur. Peygamberimiz (sav) şu hadis-i şerifleriyle kuşluk namazına devam eden kimselere, Allah (c.c)’in cennette özel bir kapı yaptıracağını haber vermektedir: “Cennette kuşluk namazı adı verilen bir kapı vardır, kıyamet günü gelince münadiler şöyle seslenir: Nerede kuşluk namazını kılan kimseler, bu sizin kapınızdır, Allah’ın rahmetiyle girin oradan içeriye.”²⁰

Allah’ım! Tevfikinle imanımızı güzelleştir, hakikatinle gizli olan şeylerimizi süsle, bizi söz ve davranışlarımızla yanlış yapmaktan muhafaza eyle.

Senden her türlü iyiliği, önünde ve sonunda mutluluğu ve cennette de en yüksek mertebeyi istiyoruz. Âmin.

Peygamber Efendimiz, ashab ve onlara tabi olanlara salât-ü selam olsun.

---

¹⁶ Hâkim, 4/324; Ebû Nuaym, “Hilye”, 3/253.

¹⁷ Tirmizî, 1985, Ahmed, 5/343; İbn Hibban, 641.

¹⁸ Ebû Davud, 1309; Hâkim, 2/416.

¹⁹ Ebû’l-Kasım el-Cüneyd (vefatı: m: 910): Ârif-i billâh olan büyük bir âlim, keskin bakışlı bir sufi, büyük imam ve asfiyadan bir zattır. Bağdat’ta doğmuş, yetişmiş ve vefat etmiştir. Bağdat’ta tevhit ilmi konusunda ilk söz eden kişidir. Birçok eseri vardır.

²⁰ Taberanî, “Evsat”. “Mecmau’z-Zevaid”, 2/239.

2- ORUÇ:

Yüce Allah'ın seni ve beni, Allah'ın ahlâkı olan oruç ibadetini yerine getirmeye muvaffak kılmasını diliyorum. Oruç tutan kimse de bu ahlâkla ahlâklanmış demektir.

Oruç Allah (c.c)'ındır:

Oruç, ibadetlerin en önemlilerindedir. Çünkü o, sadece Allah için yapılan bir ibadettir. Öyle bir ibadet ki, kişi onu ancak Allah sevgisinden dolayı yapar. Oruç onu yazan meleklerin dışında hiç kimsenin muttali olamayacağı bir ameldir. Peygamber (sav)şöyle buyurmaktadır: “Allah (c.c): Oruç hariç bütün ibadetler kulumdur. Oruç ise benimdir ve onu ancak ben ödüllendiririm. Oruç bir kalkandır. Herhangi biriniz oruçlu olduğu gün kötü söz söylemesin ve bağırıp çağırmasın. Eğer biri kendisine söver yahut onunla dövüşürse sadece: Ben oruçluyum, desin. Muhammed'in nefsi yed-i kudretinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, oruçlunun ağız kokusu²¹ kıyamet gününde Allah indinde misk kokusundan daha güzeldir. Oruçlunun kendileriyle sevineceği iki sevinç vakti vardır: İftar ettiği vakit iftarıyla sevinir, Rabbi'ne kavuştuğu zaman da orucunun mükâfatı ile ferahlanıp sevinir.”²²

Orucun manevi yönü:

Oruç, sadece yeme, içme ve cinsi istekten uzak durularak yapılan bir ibadet değildir. Bilakis oruç bütün uzuvları fuzulî şeylerden meneden bir ibadettir. Oruçlu bir kimse ayaklarıyla günaha gitmemeli, elleriyle helal olandan başka bir şey tutmamalı, diliyle faydasız şeyler konuşmamalı, yalan söylememeli ve kimseyi aldatmamalı, vaktini boş ve faydasız şeylerle geçirmemeli, hadis-i şerifte şöyle bir ifade vardır: “Oruç, yeme ve içmeden uzaklaşmak değildir, ancak oruç insana herhangi bir faydası olmayan söz ve davranışlardan ve faydasız şeylerden uzak durmaktır”.

Oruç ibadeti:

Oruç birkaç çeşittir:

1-Farz oruç: Eda veya kaza olan ramazan orucu ve her çeşidiyle kefaref oruçları...

2-Vacip olan oruçlar: Adak orucu ile bozulan nafil orucun kazası.

---

²¹ Oruçlunun ağız kokusu: Ağzının kokusu değişir ve kötü kokusu gider.

²² Buhârî, 4/87; Müslim, 1151.

3-Sünnet olan oruçlar: Muharrem ayının onuncu günü dokuzuncu günle birlikte aşure²³ orucu.

4-Mendub olan oruçlar: Pazartesi ve Perşembe günleri, her aydan üç gün ve şevval ayında altı gün.

5-Nafile oruçlar: Bunların dışındaki oruçlar...

Orucu, karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek, nefsi temizlemek ve isteyerek tutmak lazım. Peygamber (sav): “Her kim inanarak ve yalnız Allah'ın rızasını umarak Ramazan orucunu tutarsa geçmiş günahları mağfired olunur.”²⁴

Orucun faydaları:

Oruç, ırzı korur. Bununla ilgili olarak Abdullâh b. Ömer (r.a) şöyle demiştir: Biz bir grup genç Peygamberin yanındaydık ve yiyecek bir şeyimiz de yoktu. Resulullah (sav) bize şöyle buyurdu: “Ey gençler topluluğu! Sizden her kimin evlenmeye gücü yeterse evlensin. Çünkü evlenmek gözü haramdan daha çok meneder, iffeti de muhafaza eder. Evlenmeye güç yetiremeyen kimse de oruç tutsun. Çünkü oruç şehveti kırar.”²⁵

Oruçlunun iftar duası:

Oruçlunun duasının kabul edileceği umulur. Bu nedenle oruç tutan kimse iftar vakti şu duayı yapabilir: “Ey Allah'ım! Senin rızan için oruç tuttum. Sana inandım ve sana güvendim. Senin verdiğin rızıkla orucumu açtım. Yaptığım ve yapacağım günahları bağışla. Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'e, âl ve ashabına salât-ü selam eyle.”

3- ZEKÂT:

Zekâtın, malı kale gibi koruduğunu bil.

Zekâtı verilmemiş malın sahibi aynı cinsten bir cezaıyla cezalandırılır. Parayla dağlanırlar. Allah (c.c) bu konuda: “Altın ve gümüşü biriktirip de bunu Allah yolunda infak etmeyen kimseler var ya, işte onları elim bir azapla müjdele. Kıyamet günü biriktirdikleri bu paralar, cehennem ateşinde kızartılır, alınlarına, yanlarına ve sırtlarına mühür gibi basılarak: İşte bunlar kendiniz

---

²³ Aşure: Allah (cc)'ın Musa (as)'a, Firavun'a karşı yardım ettiği gün olan Muharrem ayının onuncu günüdür. Peygamber (sav) Medine'ye hicret ettiği zaman Yahudileri, Allah'a şükür için bu orucu tutarken gördü ve biz buna Musa'nın kavminden daha layıgız diyerek Müslümanlara bu orucu tutmalarını tavsiye etti.

²⁴ Buhârî, 4/221; Müslim, 760.

²⁵ Buhârî, 9/92; Müslim, 1400.

için biriktirdiğiniz şeyler, biriktirdiğiniz bu şeylerin azabını tadın denilir”²⁶ buyurmaktadır.

Peygamber (sav) de: “Kıyamet günü Allah’ın huzuruna zekâtını vermediği bir malla gelen kimseye şucâu’l-akra” denilen iki başlı bir yılan musallat olur. O kimseye dolanarak çenesinden²⁷ tutar ve ona: Ben malikim. Senin biriktirdiğin malınım der. Sonra şu âyet-i kerimeyi okur: “Allah’ın kendilerine lütfu ile bol bol verdiği nimetlerde cimrilik edip harcamayan kimselerin, sakın bu hali kendileri için hayırlı sanmasınlar. Hayır! Bu, onların hakkında şerdir”²⁸ buyurmuşlardır.

Başka bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “Kıyamet günü, dünyadayken zekâtı verilmemiş deve, dünyadaki halinden daha iyi bir vaziyetteyken sahibine gelir, dünyadayken zekât hakkı verilmediği ona bir kemiğiyle vurulur. Aynı şekilde bir koyun getirilir ve bir kemiğiyle sahibine vurulur, boynuzlarıyla sahibini toslarlar.”²⁹

Şöyle bir olay anlatılır: Bir adamın zekâtını vermediği bir koyunu vardı. Başka bir adam ona bir zaman ihtiyacı olduğunu söyleyince adam ona acıdı ve kendisine bir koç verdi. O gece rüyasında bütün koyunların ona saldırdığını ve onu tosladığını, aciz kaldığını ve ağladığını ve kimsenin ona yardım etmediğini, derken fakire verdiği o koçun gelerek koyunları kendisinden uzaklaştırdığını, her bir koç saldırdıkça bu koçun onu engellediğini, koyunların hep birlikte saldırdığını, koçun da onlara engel olamadığı için neredeyse kendisini öldüreceğini gördü. Uykudan uyandığında neredeyse kalbinin fırlayacağını zannetti. Bunun üzerine şöyle dedi: Allah’a yemin ederim ki, senin benzerlerini çoğaltacağım. Hemen koyunların yanına gitti ve koyunların üçte birini sadaka olarak vermek için ayırdı. O güne kadar vermediği zekâtından dolayı Allah’a tevbe etti.

Zekât, nisaba bağlı farz bir ibadettir. Altının nisabı 20 miskal, gümüşün 200 dirhem ticaret mallarının ise üzerinden bir yıl geçtikten sonra nakit para gibi 1/40’ı zekât olarak verilir.³⁰ Meralarda atlayan küçükbaş(koyun, keçinin)’ın üzerinden bir yıl geçtiğinde, iki yüz taneye kadar her kırk tane de bir tane koç, iki yüzü geçince iki koç zekât olarak verilir. Develerde ise 25 deveye kadar her beş deve için zekat olarak bir koç verilir. Senenin çoğunu otlayarak geçiren küçük baş hayvanlarda ise kırka kadar bir

---

²⁶ Tevbe: 34.

²⁷ Çene: Sakal, çene.

²⁸ Buhârî, 3/214; Neşâî, 5/39; Beğavî, 5/478.

²⁹ Neşâî, 5/24; İbn Mace, 1786.

³⁰ Tam bir yıl geçtikten sonra kıymeti hesaplanır ve bunun üzerinden zekâtı verilir.

tane kırktan sonra iki tane zekat verilir. Her beş deve de ise bir koyun zekat verilir.

Allah (c.c) bizleri nefislerimizin cimriliğinden korusun.

4. HAC

Hac ibadetin günahların keffareti için çok önemli bir ibadet olduğunu bilmek lazım. Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Her kim hac yaparda kadına yaklaşmaz ve günah işlemezse, o kimse anasının onu doğurduğu gibi (günahsız olarak) döner.”³¹

Kabul edilmiş bir haccın (hacc-ı mebrur) karşılığı ancak cennet olabilir.

Hac, şu şartları taşıyan kimselere farzdır:

1. Müslüman olmak,
2. Özgür olmak,
3. Akıllı olmak,
4. Ergenlik çağına gelmiş olmak,
5. Hac aylarında yapılması gerektiğini bilmek,
6. Hac süresince ihtiyaçlarını karşılayarak imkâna sahip olmak,
7. Sağlıklı olmak,
8. Hacı yapabilecek manevi şartlara (âdetli olmamak ve kadının yanında mahreminin bulunması gibi) sahip olmak.

Hac ne zaman farz olursa ertelemeden hemen onu yapman gerekir.

Çünkü Allah tarafından başına neyin geleceğini bilemezsin. Belkide bir sonraki sene şu imkânsızlıktan veya ölümden dolayı ifa edemezsin de hadis-i şerifin tehdidi içine girersin: “Gücü yettiği halde hacc etmeyen kimse, Yahudi ve Hristiyan gibi ölmüş olabilir.”³²

Eğer farz olan haccı yapmaya muvaffak olursan Allah (c.c)’a hamd et ve Allah’tan ikinci ve üçüncü kez hacc yapabilmeyi dile. Zira bir kere hacc yapmış kişi farzını yerine getirmiş olur. İkinci kez hacc yapan kimse ise Rabbi’ne borç vermiş olur. Üçüncü kez hacc yapan kimseye ise Allah (c.c) cehennem ateşini haram kılar.

Bazı keşif ehlinin, İblis’i (Allah’ın lâneti üzerine olsun) vücudu zayıflamış, rengi sararmış, ağlar ve beli bükük bir halde gördüklerinde aralarında şöyle bir konuşma geçtiği rivayet edilir:

³¹ Buhârî, 3/302; Müslim, 1350; Ahmed, “Müsned”, 2/484; Beğavî, 7/4.

³² Tirmizî, 812; yakın lafızla. Hadisin bütün rivayetleri zayıftır.

—Niçin ağlıyorsun?

—Hacıların hiçbir ticaret düşüncesi olmadan hacca gitmelerine ağlıyorum.

—Peki, vücudun neden bu kadar zayıflamış?

—Atların Allah yolunda çıkardıkları seslerden. Eğer benim için böyle yapsalardı benim çok hoşuma giderdi.

—Pekâlâ, belini büken şey nedir?

—Kulların şu sözleri: Allah'ım! Senden, dünyadan iyi bir şekilde ayrılabilmeyi dileriz. İşte böyle...

Allah (c.c)'den bizlere, üçüncü kez harem-i şerifini, Kadir kıymeti yüksek olan evini ziyaret etme imkânı vermesini dileriz. Hem hacc yapmayı hem de Peygamberimizin mübarek kabrini ertelememeyi O'ndan diliyoruz.

Hamd, Âlemlerin Rabb'i Allah'a mahsustur.

10.TERBİYEDE ÂDÂB

Gençliğin korunması:

Her insanın biri dünyaya, diğeri ahirete yönelik iki gençliğı bulunur. Bunlardan birincisini zayi olmaktan korumak, ölümden sonra yok olmayacak olan ebedî hayattaki ikinci gençliğin daha iyi olması içindir. Bu gençliğı korumak, beşikten mezara kadar sürekli onu gözetmekle olur.

Çocuk altı yaşına gelince anne-babanın şunları yapması gerekir:

1-Çocuğun yeme içmesine dikkat ederek sağlığını korumak.

2-Gezip dolaşırken, uyurken ve uyanırken sıcaktan ve soğuktan onu koruyacak kıyafet temin etmek.

3-En güzel kelimelerle konuşmayı öğreterek konuşmasını güzelleştirmek, en güzel ahlâkı kazandırmak, en güzel davranış sahibi olmasını sağlamak, nihayet onu gençliğini en iyi şekilde yaşayacak bir halde yetiştirmek.

Güzel ahlâk, nefsi kötü huylardan temizlemek ve onu güzel huylarla bezemekle olur.

Sonra çocuğı, öğretmenlerinin iyi ve başarılı bir şekilde onu eğiteceğı güzel bir okula kaydettirmek.

1-MÜREBBİ (EĞİTİMCİ)

Çocuğun Eğitimi:

Bir insana bir çocuğun sorumluluğı verilmişse bu kişinin; iman, fıkıh ve tecvit konularından da ona gerekli olan kadarını, Allah'ın ondan istediklerini yerine getirecek kadar, dini inancın aklında yer etmesi, iman ve yakın nurunun kalbinde yanması için fen ilimlerinden önce bunları öğretmesi gerekir. Çünkü o yaşayken çocuğun zihni müsait ve almaya hazırdır. Küçükken ilim öğrenmek taşa yazı yazmak gibidir.

Böyle yetişmiş bir genç, gençliğini bilinçli bir şekilde yaşar. Tembellik ve dostların aşırılıkları hariç bilgisiz onu mağlup edemez.

Bu konuda şair şöyle demiştir:

“Nefis çocuk gibidir, serbest bırakırsan gençliğe kadar süt emmeye devam eder.

Fakat süttten kesersen bırakıverir.”

Her öğretmen ve anne-babaya, çocuğa, Allah’ın bize emrettiği namaz, oruç, sadaka, güzel ahlak ve iyi şeyleri alışkanlık haline getirmek gibi sorumlulukları yerine getirmek konusunda rehberlik etmek gerekir.

Bu şekildeki sağlam temel eğitiminden sonra çocuğu ya başka bir okula göndermek ya da bir sanata yerleştirmek lazımdır. İnsanın bir sanat sahibi olması fakirlikten korunmak için iyi bir güvencedir.

Yetişkinlik çağına gelince artık onun eğitimi, ahiretini kurtarabilmesi için kâmil bir müşid gözetiminde olmalıdır. Eğer çocuk isterse kâmil müşidin sohbeti en iyi bir nasihatçi hükmüne geçer. Çünkü bir sohbetin teberrüken yapılabilmesi için şeyhe intisap etmek onu sevmek yeter. Aynı zamanda şeyhin, arif, âlim, zahid, vera sahibi, âl-i himmet sahibi ve Peygamber ahlâkına sahip, ayrıca iki ilmi (şeriat ve hakikat), kendinde toplayan, iki huzurda (hazır ve gayb) kudret sahibi, sahih bir niyet ve kuvvetli bir başarı isteği olmalı ve buna kalbiyle inanmalı, çocuk onu rehber kabul etmeli, davranışlarına itirazı olmamalı, kemali hakkında da bir tereddüdü bulunmamalı, aksine ona hürmet ve saygıda bulunmalı, ondan alacağı şeyleri elde edebilmesi, ona gelen ilhamlardan faydalanabilmesi için ona teslim olmalı, davranışlarını dinin kurallarına göre ayarlamalıdır.

Eğer bütün bu davranışlarında dine uygun davranış olursa öğrenci de ona uysun. Aksi takdirde onun sözünü şu hadis-i şerife göre reddedilebilir: “Üzerinde iznimiz bulunmayan her iş merduttur.”¹

Biat’ın ve ahd’in Allah için olduğu bilinmelidir. Bu konuda Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “Sana biat edenler gerçekte Allah’a biat etmektedirler.”²

Sözde vefa da Allah (c.c) kendisiyle irtibatlandırmaktadır. “Verdiğiniz sözde yerine getirin. Çünkü verilen söz sorumluluk gerektirir.”³

Müşidin Şartları:

Her müşidin, ister dini ilimler ister hakikat ilmi, isterse bunlarla ilgili şeyler öğretsin ehliyetli bir nasihatçi, kaba-saba ve katı kalpli olmama gibi özellikleri olması gerekir. Allah Teâlâ: “Eğer sen katı kalpli ve kaba saba olsaydın o insanlar etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onlar için tevfe istiğfarda bulun. Bundan sonra yapılacak işlerde onlarla istişare et.”⁴

¹ Buhârî, 5/221; Müslim, 1718; Ebû Davud, 4606; İbn Mace, 14; Ahmed, 6/146.

² Fetih: 10.

³ İsra: 34.

⁴ Âl-i İmran: 159.

Aynı zamanda mürşid, yaptığı iyilikleri baş kalkan biri olmamalı. Zira başa kalkmak yapılan iyiliği yok eder. Allah (c.c): “Ey iman edenler! Verdiğiniz sadakaları başa kalkmak ve eziyet etmek suretiyle boşa çıkarmayın”⁵ buyurmaktadır.

Mürşid, ister az ister çok olsun dünya malına düşkün olmamalıdır. Fakirliğe düşme endişesi olmamalıdır⁶. Allah (c.c)’a kulluğu sadece Allah için yapmalıdır. Allah (c.c): “Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk yapsınlar diye yarattım. Ben onlardan bana rızık vermeleri ve beni doyurmalarını da istemiyorum. Şüphesiz Allah, mutlak rızık verici ve güç, kuvvet sahibidir.”⁷

Eğitimci veya öğretmen vazifesi, dünyalık bir şey elde etmek için değil, belki kendisine büyük bir mükâfat vereceği, çalışmaları Allah tarafından kabul edilmiş kimselerden olmak, bütün ameli boşa giden kimselerden olmamak ve Peygamber (sav)’in “Bizi aldatan bizden değildir”⁸ tehdidine maruz kalmamak için Allah’ın rızasını gözeterek yapmalıdır.

Müridin uyumu:

Söylenilen sözlerin en güzel ve en kapsamlı olanı, onu yasaklayan kimsenin kendisinin de uyduğu ve mubah olan kimsenin de gene kendisinin de uyguladığı sözlerdir. Her kim marifet nurundan bir şey yakalarsa yoluna devam etsin, aksi takdirde Allah’ın nehiyelerine uymaları kendileri için daha sağlıklı ve daha sağlam bir yoldur.

Mürid vazifesini iyi bir şekilde yerine getirirse, mürşid de ona, doktorun ilgili bir hastasına davrandığı gibi şefkatli ve dostça davranır. Fakat nasıl doktor ilgisiz ve kendisine dikkat etmeyen bir hastaya aşırı ilgi gösterdiğinde, hastanın aleyhine olursa mürşidin de ilgisiz bir müride zahiri ve batini konularda aşırı ilgi göstermemesi göstermemesinden daha iyidir. Bu eğitim bir anda olmaz. Belki müridin belki müridin istidadı ve mürşidin onda gördüğü şu durumlarla doğru orantılıdır:

İlk iş olarak emirlere uymayı ve yasaklanan şeylerden de kaçınmayı düşünmeli, sünnetlere uymalı, menduplara ve âdâp kurallarına uymalı, sonra mürşid ona tarikat yolunu gösterir ve yavaş yavaş evrad-u ezkan verir, onu kandırmaz, gücünün yettiği kadar ona görev verir, çoğu zaman yolun başında müridin gayreti çok olur, sonra bu istek azalır, hoca öğrencinin üstüne çok yüklenmemeli, aksine onu dengelemelidir. İşlerin en hayırlısı orta yolda

---

⁵ Bakara: 264.

⁶ Fâkatü: Muhtaç ve fakir olmak.

⁷ Zariyât: 56.

⁸ Müslim, 102; Ebû Davud, 3452; Beğavî, 8/66.

olandır. Mürşid sürekli müridi gözetmelidir. Eğer ilk zamandaki durumunu koruyorsa sorumluluğu arttırabilir. Bir sıkıntı varsa problem çözülmelidir.

Eğer eğitimi bu seviye de değilse başarının sağlanması mümkün değildir. Bu konumu sürdürmeye çalışması da doğru değildir.

Şayet mürid bir Mürşid-i Kâmil bulma ümitsizliğine düşmüşse, Nebi(sav)'e salâvat getirsin. Bu duruma mürşid-i Kâmile ulaşıncaya kadar devam etsin Çünkü: Nebi(sav)'e salâvat getirmek, mürşidin yokluğunda mürşid-i Kâmil yerine geçer denilmiştir.

Zikir:

Elh-i tarikin zikrin hususiyeti hakkında belirlenmiş olduğu prensipleri bilmek gerekir. Bu hususlardan bazıları: Zikri açıktan yapma, ayakta yapma, sallanma, bazı vakitlerde Allah (c.c)'ın zat isimlerini kısaltma, Zikri belli vakitlerde yapma, La ilahe illallah'ı tek başına değil de Muhammedin Resulullah ile birlikte söyleme, toplu halde zikir yaparken Salih kimselerin zikirlerinin riya ve süm-a olmaması, zikirde huzuru kalbin yakalanması, gayretin ve dinçliğin canlı tutulması için birlikte söylenmesi gibi...

Gösteriş için bulunanlardan biri uyusa bile, o zikir halkasından hiç kimseye sevap olmaz.

Güsül abdesti alması gereken birinin zikre katılması caiz değildir. Dinlemesi bile şayet hastanın ilaç kullanma durumu gibi bir zaruret yoksa caiz olmak şöyle denilmiştir: Gelişi güzel, hevasına göre zikir yapan kimseyi, takvalı gibi görüneni dinlemek, hastanın ihtiyaç duyduğu ilacı olduğu gibi bir şeydir.

Mürebbi (Eğitimci) Rehberdir:

Eğer rehber konumundaki kişi salih biri ise çocuk güzel bir şekilde yetişir, iyi özellikleri rehberinin iyi özellikleri gibi olur. Şayet rehber iyi değilse çocukta dini konularda uzak, kötü ahlakla ahlânarak yetişmiş olur. Böylece onun kötülüklerinden etkilenmiş olur.

Mürid, şeyhinin, içinde buldukları asrın en kâmil insanı olduğuna inanması gerekir. Aşırılığa kaçmadan ölmüş ve yaşayan insanların en kâmil olduğunu düşünmeli. Şöyle diyen kimseye de kulak asmamalı: "Yaşayan mürşid ölmüş olandan daha üstündür."

Eğer bunu peygamberlerden birisi için dese küfre girer.

Allah'a sığınmak lazım. Allah'tan bizi selamete çıkarmasını, kardeşlerimizi ve onları yolların en sağlamına ulaştırmasını dileriz. Çünkü O'nun gücü her şeye yeter, bizlere de O'na inanmak düşer.

Allah'ım! Bizleri hidayete vesile olan ve hidayete vesile olanlara uyanlardan eyle. Sapan ve başkalarını da saptıranlardan eyleme. Merhametine

mazhar olan iyi kimselerden, kendilerine nimet verdiği Nebi, siddik, şehit ve Salih kimselerden eyle.

Peygamber (sav)'e, âl ve ashabına salât-ü selam olsun.

2- SÜNNETLERE UYMAK:

Sünnetlere uymada insanların faydaları:

Toplum halinde yaşarken insanların faydalarını gözetmek, onlara zararlı olan şeyleri de defetmek bir edeptir. Hatta hadis-i şerife göre bir mahsuru olmasa bile ehl-i zimmetin lehine olan şeylerin bizim de lehimize, aleyhlerine olanların bizim de aleyhimize olduğunu düşünmek de edep anlayışındandır.

Ehl-i Beyt'e hürmet etmek:

Peygamber (sav)'in soyundan olan kimselere özen göstermek, onlara hizmet etmek ve onları sevmek gerekir. Bu konuda Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “De ki: Ben buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Ancak akrabalık sevgisini diliyorum.”⁹

Selam:

Şüphesiz âciz kimseye yardım etmek, zor durumda kalana destek olmak ve yanından geçtiğin herkese tanışan da tanımasan da selam vermek güzel ahlâktandır.

Abdullâh b. Amr¹⁰ (ra), bir adamın Peygamber (sav)'e:

“-Hangi Müslümanlık daha hayırlıdır” diye sorduğunu, Peygamberimizin de: -İnsanlara yemek yedirmen, tanıdığın ve tanımadığın herkese selam vermindir”¹¹ buyurduğunu anlatır.

Selam sözle verilmelidir. “Esselamü Aleykum” veya “Selamun Aleykum” gibi. Kendisine selam verilen kimsenin iştirah için yüksek sesle söylenmelidir. Kibirli ve büyüklenen kimselerinin yaptığı gibi aynı imada bulunmak veya elle işaret etmek yeterli değildir. Sana birisi selam verirse sen den “ve aleyhkumusselam” şeklinde selamı almalısın. Her karşılaştığında selam verilmelidir. Peygamber (sav): “Sizden biriniz müslüman kardeşiyle

---

⁹ Şûra: 23.

¹⁰ Abdullah b. Amr b. As (m: 616-684): Kureyşli zahid sahabelerdendir. Mekkelidir. Babasından önce müslüman olmuştur. Çok ibadet ederdi. Muaviye tarafından Kûfe'ye vali olarak atanmıştır. 700 hadis rivayet etmiştir.

¹¹ Buhârî, 1/52; Müslim, 39; Nesâî, 8/107; Ebû Davud, 5194.

karşılaştığında ona selam versin. Aralarında bir ağaç, duvar ya da kaya girse de sonra tekrar karşılaşırsalar tekrar selamlaşsınlar”¹² buyurmuşlardır.

Selamın manâsı karşılıklı güvendir. Selam verme de usul; Küçüğün büyüğe, yürüyenin oturana, azınlığın çoğunluğa ve binekte olanın yaya olana selam vermesidir.”¹³

Selam verdikten sonra “merhaba” demek sünnettir. Aynı şekilde musafaha yapman, her iki tarafın Peygamber (sav)’e salâvat getirmesi, birbirine mağfiret dilemesi, diğer Müslümanlara da mağfiret dileğinde bulunması sünnettir. Peygamber (sav): “İki müslüman musafaha ettiklerinde daha ellerini bırakmadan bağışlanmış olurlar”¹⁴ buyurmaktadır.

Sarık:

Sarık sarmak da sünnettir.

Sakal ve Bıyık:

Unutulmaya yüz tutmuş sünnetlerden bir tanesi de: “Bıyıkları kesmek ve sakalı uzatmaktır.” Bıyık, yaratılışı çirkinleştirmeyecek durumda olmalı, sakal ise insan avucu kadar olmalıdır. Bundan daha kısa olursa Mecusilere, tamamen kesilirse ehl-i kitaba benzemiş olur.

Bu ve bunun gibi ihmal ettiğin diğer sünnetlere veya unutulmak üzere olan, değişikliğe uğramış olan sünnetlere uymaya gayret et. Eğer kurtuluşa ermek, başarılı ve kârlı çıkmak veya Peygamberimizin sünnetine uyanlardan olmak istiyorsan uymaya çalış.

Peygamber (sav) Hz. Bilal-i Habeşi’ye¹⁵ şöyle demişti: “Ey Bilal! Kim benim terk edilen bir sünnetimi ihya ederse, o kimseye o sünneti işleyenlerin sevabı kadar sevap verilir. Onların sevaplarından da hiçbir şey eksilmez. Her kim de Allah ve Resulünün razı olmayacağı bir bidat ortaya çıkarırsa, onu yapan insanların günahı kadar o kişiye de günah yazılır. Onların günahından da hiçbir şey eksilmez.”¹⁶

---

¹² Ebû Davud, 5200.

¹³ Buhârî, 11/13; Müslim, 2160; Ebû Davud, 5198; Tirmizî, 2704.

¹⁴ Taberanî, “Mecmau’z-Zevaid”, 8/37.

¹⁵ Bilal b. Rebah el-Habeşi (vefatı: m: 641): İslam’da ilk müezzindir. Beytü’l-mal’e bekçi tayin edilmiş olup çok esmerdi. Uzun boylu ve nahif biriydi. Medine’ye hicret etmiş ve Şam’da vefat etmiştir.

¹⁶ Tirmizî, 2679; Beğavî, 1/233.

Ebû Bekir es-Sühtanî'ye¹⁷ ait şu beyitler, Muhyiddin b. Arabî'nin "Muhâdaratü'l-Ebrâr ve Müsâmeretü'l-Ahyâr" isimli eserinde bulunmaktadır: "Allah'ın ipine sarıl ve Hûda'ya tabi ol, bidat ehli olma ki, belki kurtulursun.

Peygamberden gelen sünnetlere ve Allah'ın kitabına tutun ki kurtulasın ve kârlı çıkasın.

İnsanların görüş ve sözlerinden vazgeç, Resulullah"ın sözü daha temiz ve tercihe şayandır.

Dinlerinde aşırı giden kimselerden olma, onlar ehl-i hadis tarafından kınanmış ve kötölemişlerdir.

Ey adam! Eğer sen bu zamanda böyle inanırsan, her gün hayır üzere sabahlar ve akşamlarsın."

Yüce Allah'tan bize doğru yolu göstermesini, kardeşlerimizin ve vatandaşlarımızın hukukuna riayet etmeyi dileriz.

Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)'e, âl ve ashabına salât-ü selam olsun.

Hamd âlemlerin Rabbine mahsustur.

3- İNSANI KÜFRE GÖTÜREN DURUMLAR:

Bunlar insanın yaptığı bütün iyilikleri yok eder. Onları, öğüt vermek ve insanları korumak için anlatacağız. İnsanın, Allah'a ortak, çocuk ve eş isnad etmesi. Veya Allah'ın (c.c) zatî sıfatlarından birini inkâr etmesi: Vücut, kıdem, beka, muhalefetün li'l-havadis, Kıyam bi-nefsihi, vahdaniyet, kudret, irade, ilim, hayat, semî, basar, harf ve sese ihtiyaç duymaksızın konuştuğu kelam, Allahü Teâlâ'nın kadir, mürid, âlim, hayy ve mütekellim oluşu gibi... Ya da Allah (c.c) için muhal olan yukarıdaki sıfatların zıddını kabul etmesi: Yokluk, sonradan olma, diğer varlıklara benzeme, kendiliğinden olamaması, zerrelere oluşması, sıfat ve fiillerinde diğer varlıklara benzemesi gibi... Veya bütün sıfatların aynı cinsten olmasını düşünmek. Bazı şeylerin O'nunla beraber olabileceğine inanmamak: Cehalet, ölüm, körlük, sağırlık ve dilsizlik gibi... Veya Allah'ın isimlerinden birini alaya almak. Veya verdiği sözle veya tehdidiyle (vaad ve vaid) dalga geçmek. Ya da Allah'a mekân isnat etmek, kendisi veya başka birisi için Allah'tan başkasına dua etmek, kâhine gidip onu tasdik etmek; Kıyamet, bas, haşr, cennet, cehennem, mizan, hesap, sırat ve insanların amellerinin yazıldığı kitaplar gibi varlığı nalsa ispat edilmiş şeyleri inkâr etmek. Ya da Kurân Arapça yabancı dille inmiştir (acemi) demek,

¹⁷ Ebû Bekir es-Suhtanî, Eyyub b. Ebi Temime Keysan el-Basrî (m: 685-748): Zamanının büyük fakihidir. Tabiinin zahitlerinden olup hadis ilminde hafızdır. Kendisinden yaklaşık 800 hadis rivayet edilmiştir.

güneşin hareket ettiğini inkâr etmek; haram mal yemek, zulmetmek, haksız yere insan öldürmek, içki, fuhuş, zina gibi Kuran-ı Kerim'in ayetleriyle kesin bir şekilde haram edilen şeylerin haram olmadığını iddia etmek.

4. HARAM KILINAN ŞEYLERDEN BAZILARI:

Haram kılınan şeyleri yemekten kaçınmak gerekir. Çünkü vücut, yenilen şeylerle beslenir. Peygamber (sav): “Haramla¹⁸ beslenen her vücuda uygun olan şey cehennem ateşidir”¹⁹ buyurmuşlardır.

Haram olan şeyler çoktur, biz bazılarını zikredeceğiz:

Eğlence, saldırganlık veya kan parası olarak kazanılan günahlar:

Kumar oynamak: Kemikle, zarla veya zor kullanarak ya da bunların dışında bir oyunla olsa da fark etmez. Her iki tarafın şartla bulunmasıyla oynanan oyun, şarkıcı kadının kazandığı ücret, fuhuş yapan kadının kazancı, saldırganlık, haksızlık, gasp, emanete ihanet, kan parası, içki, köpek, erkek koyunla başkasının dişi koyunu aşılardan alınan para, rüşvet ve yalan yere şahitlik gibi elde edilen kazançlar haramdır.

5. FAİZ (RİBA):

Günümüzde faiz tüccarlar arasında çok yaygınlık kazanmıştır. Neredeyse onu işlerinin olmazsa olmaz bir şartı ve ticaretlerinin de bir parçası yaptılar. Fakat lanetlenmiş olduklarını unuttular. Hâlbuki faiz insanları faiz insanları iyi kimseler olma konumunda uzaklaştırır. Onu normal kabul etme peygamber (sav)'in şu sözüyle yasaklanmıştır: “Allah faiz yiyene, onu başkasına yedirene, ona şahitlik edene, yazana, onu aklamaya ve aklamaya çalışana, onu helal sayana ve buna sebep olana ve zekâta engel olana lanet etti.”²⁰

Bu insanlar sadece faizin peşin faydasını dikkate alıyorlar. Her faiz alan ve veren bundan bir kolaylık elde etmiş gibi görünüyor. Faiz olan, görünür her hangi bir riske girmeden malı arttığı için memnun oluyor. Ancak bu durum zor durum zor durumda kalanlara borç vermeyi ortadan kaldırıyor. Faiz altında Allah (c.c)'in söylediği şu ifadeye ters düşüyor: “Allah faizi yok eder ve sadakayı bereketlendirir. Şüphesiz Allah hiçbir günahkâr ve inkârcıyı sevmez.”²¹

---

¹⁸ Suht: Haram mal demektir.

¹⁹ Ebû Nuaym, “Hilye”, 11/31.

²⁰ Taberanî, İbn Mes'ud'dan, “Mecmau'z-Zevaid”, 4/118; Nesâî, 8/147; Ahmed, 1/83.

²¹ Bakara: 276.

Kendisini faize kaptırmış insanlar, Allah (c.c)’ın kendilerini tehdit ettiği ve savaş açtığını bildirdi şu ayeti duymamak için sağır gibi davranıyorlar: “Ey iman edenler! Allah’tan korkun, eğer inanıyorsanız faizden (henüz alınmayı) geri kalan kısmı bırakın.. Eğer böyle yapmazsanız, o takdir de Allah ve Resulü ile savaşa girdiğinizi bilin.”²²

Allah’la arasında savaş çıkan kimseye yazıklar olsun. O kimse Allah’ın öfkesini hak etmiş demektir.

Ey güçsüzlüğüne rağmen faiz yiyerek Allah’la savaşa giren gururlu kimse! Cehenneme atıldığın zaman kimin mağlup olduğunu göreceksin. Dinlerinden dolayı kendilerine iltifat ettiğin kimselerin durumunu da göreceksin. O kimse sadece şöyle diyerek kurtulacağını zanner: “Allah’tan başka güç ve kuvvet sahibi kimse yoktur.” Bu umumî bir beladır ve kendisi de bunun bir bela olduğunu bilir. Bu kimselerin bundan kurtulmasının yolu: Faiz düşkünlüğünden vazgeçmek, faiz yoluyla kendisi, eş, dost ve akrabalarına kazandırdıklarını geri vermek suretiyle tevbe etmeleridir.

Bu konuda Allah (c.c): “Tevbe ederseniz ana sermayeniz sizindir. Ne haksızlık edesiniz, ne de haksızlığa uğratılırsınız”²³ buyurmaktadır.

Faize bulaşan kimseler, akıllarına uyarak ve şeytanın etkisinde kalarak ahirete karşı kör hale gelmiş, kalpleri doğru haberlerden çevrilmiş, düşünceleri kendi durumlarını düzeltmeye çalışmaktan çok dünya işlerini düzeltmeye çalışmakla meşgul olur hale gelmiş insanlardır. Bunların durumu, abdesti güzel alacağım diye uğraşırken farz namazı kaçıran kimseye benzemektedir. Bu gibi problemlerin çözülmesi ancak, bu konuları konuşmak ve kalp inceliklerini anlatan kitapları mütalaa etmekle mümkün olabilir. Konuyu bir kere anlamak yetmez. Aksine bu işin ehliyle tekrar tekrar konuşmak, konuyu karşılıklı müzakere etmek ve onların ortamlarında bulunmakla olur. Allah (c.c): “Sen öğüt ver, şüphesiz ki öğüt, müminlere fayda sağlar”²⁴ buyurmaktadır.

Semure b. Cündeb²⁵ (r.a)’ın rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte, Peygamber (sav), İsrâ gecesinde, kendisine faiz yiyenlerin nasıl cezalandırıldığını şöyle haber vermektedir: “O gece bana iki kişi geldi ve beni mukaddes yerlere çıkardılar. İlerledik. Kandan bir nehre ulaştık. Bir adam nehrin içinde ayakta duruyor, başka bir adam da nehrin kenarında elinde bir

---

²² Bakara: 278.

²³ Bakara: 279.

²⁴ Zariyât: 55.

²⁵ Semure b. Cündüb el-Fezzarî (vefatı: m: 679): Cesur komutan bir sahabelidir. Medine’de yetişmiş Basra’ya yerleşmiştir. Aşırı hürriyetçidir.

taşla bekliyor, nehrin içindeki adam çıkmaya çalışıyor, tam çıkmak üzereyken diğer adam elindeki taşla vuruyor ve adam önceki yerine tekrar gidiyordu.

—Bu ne haldir? diye sorduğumda bana:

—Şu nehrin içinde gördüğün adam faiz yerdî”²⁶ dediler.

Şayet bir insan unutkanlıkla veya gafletle bu günahlardan herhangi birini işlerse, cehenneme girmekten de kurtulmayı dilerse bir an önce tevbe etmelidir.

---

²⁶ Buhârî, 12/385.

11. İSLÂM AHLÂKI

(KURÂN OKUMAK, TEMİZLİK, SADAKA, TEVBE, TAKVA, İMAN VE KÜFÜR VE ALLAH YOLUNDA CİHAD)

1-KURÂN-I KERİM TİLAVETİ:

Kurân-ı Kerim’i, manasını düşünerek, hükümleri hakkında araştırmada bulunarak çokça okumak, ona karşı uymamız gereken bir edeptir.

Kurân’ın hukukunu eda etmek:

Kurân-ı Kerim okurken onun hakkını vermek gerekir. Şöyle ki: Secde ayeti okunduğu zaman tilavet secdesi yapmak, rahmet veya dua ayetleri geldiğinde Allah’tan talepte bulunmak, korku ayetlerinde de Allah’a sığınmak gibi.

Ebü Hüreyre (ra) rivayet bir hadis-i şerifte peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Sizden biriniz; İncire ve zeytine yemin olsun (Tin Suresinin) okur da sonundaki şu ayete gelirse: “Allah, hüküm verenlerin en iyi hüküm vereni değil mi?” Şöyle desin: “Evet öyle Allah’ım ve ben buna şahidim.”

Yine biriniz: “Kıyamet gününe yemin olsun” (Kıyamet Suresi) okur da şu kısma gelirse: “Allah ölüleri diriltmeye kadir değil midir? Şöyle desin: “öyle” ve kim mürselat süresini okur da şu bölümüne ulaşırsa “Bu Kurân’dan başka hangi söze inanıyorlar?” Şöyle desin: “inandık Allah’ım”¹

Kurân okurken durak yerleri:

Kurân da mutlaka durulması gereken yer yoktur. Ancak manayı bozacak yerlerde durmamak lazım. Mesela şu kelimedeki durup “وقالت النصارى” Şöyle devam etmek: “المسيح ابن الله” gibi. Bilakis okuyucu böyle yapmaktan kaçınmalıdır. Eğer gerçekten bu manayı kasederek okursa küfre girer.

Okuyucunun Ses Durumu:

Kurân’ı hüzünlü bir sesle oku. Eğer yapabiliyorsan ağlayarak oku. Ağlayamıyorsan hiç olmazsa ağlamaya çalış.² Şayet Kurân okurken

¹ Ebü Davud, 887; Ahmed, 2/249; Beğavî, 3/104.

² Şüphesiz Kurân’ı Kerim’i hüzünlü bir şekilde veya ağlayarak okuyabilmek, okuyucunun huşu’ sahibi biri olduğunun işaretidir. Bu iki durum müellifin yararlı gördüğü şeylerdir.

hüzünlenemiyorsan bil ki bu durum, başına gelebilecek musibetlerin en büyüklerindedir.

Kurân Okumanın Âdâbı:

1. Manasını düşünerek okumak:

Kurân'ı Kerim-i anlamını düşünerek oku. Okuduğun yerlerde Allah (c.c)'in kullarını hangi vasıflarından dolayı övdüğünü ve hangi özelliklerinden dolayı da yediğini anlamaya çalış.

Allah'ın öfkesinden korunmak için yediği sıfatlardan kaçınmaya gayret et. Zira Allah (c.c), lehine olan konularda sana öğüt veriyor, aleyhine olan konular da kitabında sana deliller gönderiyor. Sana bunları, hayatında uygulayasin diye anlatıyor.

2. Kurân'ı, Yaşayarak Korumak

Kurân okuduğun zaman, sanki kendini onun içinde hissetmeye çalış. Okunuşunu ezberlediğin gibi yaşayarak onu korumaya gayret et. Şüphesiz hiçbir şey, kıyamet günü, ezberlenip te sonra unutulmuş Kurân ayeti kadar, şiddetli bir azaba sebep olamaz. Aynı şekilde ezberlenip sonra kendisiyle amel edilmeyen âyetlerde kıyamet günü kişinin aleyhinde şahitlik edecektir.

3. Kurân Okuyuş Pozisyonları:

Kurân'ı en güzel okuyuş şekli namazdaki durumdur. Namazın dışında ise, Kurân okuyacak kişi kibleye dönük olarak oturmalıdır. Eğer mushafa dokunmayacaksa abdestli olarak bulunmalıdır.

4. Kurân Okuyan Kimsenin Pozisyonu:

Kurân okuyan kimse okuma esnasında başı öne eğik bir şekilde ister oturur, isterse de ayakta durabilir. Bir yere yaslanamaz veya yatamaz kibirli insanların duruşu gibi de duramaz. Bu durumlar, yalnızken de toplum içerisindeyken de geçerlidir.

5. Euzü-Besmele Çekmek ve Açıktan Okumak:

Kurân'ı Kerim okumaya başlarken Euzü çekilmelidir. Kurân'ı açıktan okumak, boğazı açması³ ve uykuyu kaçırmaması bakımından daha faziletlidir. Peygamber (s.a.v): "Sizden biriniz geceleyin uyanırsa, Kurân'ı açıktan okusun. Çünkü melekler ve evin içindekiler onun okuyuşunu dinler ve ona dua ederler."⁴

6. Niyet:

---

³ Vesnen: Şiddetli balgam ve ağır uyku.

⁴ Bezzar, 1/342.

Kurân okurken salih bir niyet içinde olmaya çalışmak lazım. Peygamber (sav) bir karesinde değişik şekillerde Kurân okuyan üç sahabe gördü.

Bunlardan Ebû Bekir es-Sıddik (ra) Kurân'ı sessiz bir şekilde okuyordu. Peygamber (sav) ona bunun sebebini sorunca şöyle cevap verdi:

—Şüphesiz duyması gereken beni duymaktır.

Hazreti Ömer ise açıktan okuyordu.

Ona da sebebini sorunca şöyle cevap verdi: - Boğazımı açıyorum ve şeytani kovuyorum. Bilal-i Habeşi ise bazı süreleri gizli bazılarını da açıktan okuyordu. Ona da sebebini sordu ve şöyle dedi:

—İyiyle iyiyi buluşturmaya çalışıyorum. Bunun üzerine Peygamber (sav): “- Her biriniz iyisini ve doğrusunu yapıyorsunuz”⁵ buyurdular.

7.Kuran'a tutunmak:

Kurân, Allah'ın sağlam bir ipidir. Kim onu elinden bırakırsa dalalete düşmüş, kim de sınırsız sırat-ı mustekime hidayet edilmiş olur. O şefaati eden ve şefaati kabul edilen, sadık ve sıdkı tasdik edilendir. O göze bir nur ve bütün dertlere şifadır.

Şureyh⁶ (ra)'dan peygamber (sav)'in şöyle dediği rivayet edilmektedir: “Bir peygamberimiz yanımıza geldi ve bize şöyle dedi:-Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim de onun resulü olduğuma inanıyorsunuz değil mi? Orada bulunanlar:-Evet ey Allah'ın resulü dediler. Bunun üzerine Peygamber (sav):

—Şüphesiz şu Kurân Allah'ın kopmaz sağlam ap açık bir nuru, faydalı bir şifası, ona tutunan herkesi koruyucu, ona tabi olanları kurtarıcıdır. Ona uyan kimseler kınanacak kaymalara düşmez, düzeltilecek yanlışlara girmezler. Kurân'ın güzellikleri sayılamayacak kadar çoktur. Ona uyanlar şüpheli konularda yanlış⁷ düşmezler. Bütün bunlardan dolayı Kurân'ı okuyun. Muhakkak ki Allah, onu okuyan herkese her harf için on hasene verecektir. Ben size (الم)’in bir harf olduğunu söylemiyorum. Elif bir harftir, lâm bir harftir ve mim de bir harftir.”⁸

⁵ İbn Asakir, Ebû Hüreyre'den, “Kenzu'l-Ummâl”, 2/324.

⁶ Şureyh b. Haris b. Kays el-Kindî (vefatı: m: 697): Kâdı ve Fakihlerin meşhurlarındandır. Aslen Yemenlidir. Kûfe kadılığı yapmıştır. Hadis ilminde sikadır, uzun yaşamış ve Kûfe'de vefat etmiştir.

⁷ Yanlış düşmemek: Fitneye sebep olmamak ve fesat çıkarmamaktır.

⁸ Hâkim, 1/555; Beyhakî, “Şuab”, İbn Ebi Şeybe ve Muhammed b. Nasr ve İbnu'l-Enbarî, “el-Mesahif”. “Kenzu'l-Ummâl”, 1/526; Tirmizî'de 2908 aynı şekilde rivayet etmiştir. Darimî, 2/435.

Ebû Musâ el-Eşârî⁹ (ra) Peygamber (sav)'in şöyle dediğini rivayet etmektedir: “Kurân okuyan ve onunla amel eden müminin misali kokusu tadı da güzel olan portakal¹⁰ meyvesi gibidir. Kurân okumayan ve onunla amel etmeyen müminin misali de kokusu da olmayan fakat tadı güzel hurma gibidir. Kurân okuyan münafığın misali kokusu güzel fakat tadı acı olan reyhane (otu) gibidir. Kurân okumayan münafığın benzeri de kokusu güzel olmayan ve tadı da acı olan Ebû Cehil karpuzu¹¹ gibidir.”¹²

8.Kurân'ı hatmetmek:

Osman b. Affan¹³ (ra)'dan rivayet edildiği gibi Kurân'-ı Kerim'i haftada bir kere hatmetmek: “Cuma gecesi bakaradan Maide süresinin sonuna kadar okunur. Cumartesi gecesi Enam”dan Hud süresinin sonuna kadar, Pazar gecesi Yusuf süresinden Meryem süresinin sonuna kadar, pazartesi gecesi Tâhâ süresinden Kasas süresinin sonuna kadar, Salı gecesi Ankebut süresinden Sad süresinin sonuna kadar, Çarşamba gecesi Tenzilden Rahman süresinin sonuna kadar okunur. Perşembe gecesi de bitirilir. Gecenin veya gündüzün ilk vaktinde bitirilmesi uygundur.”

Allah'ım! İsimlerinin bütünüyle, senin kendine verdiğin isimlerine senden; Kurân'ın kalplerimize bahar getirmesini, kederlerimize şifa olmasını, hüznümüzün gitmesine vesile olmasını, gözlerimize fer, kıyamet günü önümüzü aydınlatan nur olmasını, içinde olanları bize öğretmeni, bizi Kurân'a zahirî ve batınî yönleriyle uyan ve iyi bir örnek mümin yapmanı, onu aleyhimize değil lehimize bir delil kılmanı diliyoruz.

Ey Allah'ım! Bizler nefsimize gelen bir kötülüğü defedecek, zarar veya fayda sağlayacak durumda değiliz. Sen bize istediğimizden daha fazla iyilik ver. Sakındığımızdan daha fazla kötülüğü güder. Şüphesiz sen dilediğini yok eder ve dilediğini korursun. Kitabın anası da senin yanındadır.

⁹ Ebû Muse el-Eş'arî, Abdullah b. Kays (m: 602-665): Kahtanlı bir sahabidir. Cesur vali ve fatihlerdendir. Yemen'de doğmuş, Habeşistan'a hicret etmiş ve Basra valiliği yapmıştır. 355 hadis rivayet etmiştir.

¹⁰ Etrücce: Limon cinsinden bir ağaç olup genellikle “Kübbat” olarak isimlendirilir.

¹¹ Hanzala: Hanzala ağacının meyvesidir. Bu ağaç dalları toprağa uzanan bir bitkidir. Deniz kıyılarında yetişir. Meyvesi tıpta kullanılmaktadır. Acılığı darb-ı mesel olup şöyle denmektedir: “Hanzaladan daha acı”

¹² Buhârî, 9/58; Müslim, 797; Ebû Davud, 8430; Tirmizî, 2869.

¹³ Osman b. Affan (m: 577-656): İki nur sahibidir. Raşit halifelerin üçüncüsüdür. Cennetle müjdelenen on sahabeden biridir. Mekke'de doğmuştur. Peygamber (sav)'in kızı Rukiye ile evlenmiştir. Şerefli ve zengin bir kimse olup Tebuk seferine katılan askerlerin yarısının teçhizatını kendisi karşılamıştır. Halifeliği zamanında Ermenistan, Kafkaslar, Horasan, Kirman, Sicistan ve Kıbrıs fethedilmiştir. Kurân-ı Kerim'i cemetmiş ve onu korumuştur. Kurân okurken şehid edilmiştir.

Peygamber (sav)'e, onun âl ve ashabına salât-ü selâm olsun.

2- TAHARET (TEMİZLİK):

Temizlik konusunda aceleci davran ve muhafaza et. Abdest bozar bozmaz hemen yeni abdest al. Muhyiddin b. Arabî Hazretleri şöyle demektedir:

—Bana bunu Musa b. Muhammed el-Kurazî Mekke'de anlattı. Ona da Ziya Abdulvehhap Bağdat'ta ribat¹⁴ için bir araya geldiklerinde anlatmış. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Bir kulum abdest bozar da yeniden abdest almazsa bana eziyet etmiş olur. Abdest alır da namaz kılmazsa gene bana eziyet etmiş olur. Namaz kılar da dua etmezse gene eziyet etmiş olur. Fakat dua eder de ben kabul etmezsem bu sefer ben ona eziyet etmiş olurum. Ben eziyet edici bir Rab değilim. Ben eziyet edici bir Rab değilim.

3-SADAKA:

Bu konuda şunlar söylenmiştir:

Elleriyle çok iyilik yapanların düşmanları az olur. Azalarıyla cömertlik yapanlara iyi haberler verilir. Cömert olan kimse saygı değer ve efendi olur. Cimri ise rezalet ve zillet içinde yaşar. Şairlerden biri şöyle demiş:

Kim söz ve davranışlarına dikkat ederse arkadaşları daim olur,
İhtiyaç sahibi arkadaşın yüzü solgundur,
Kardeşlik, ona kazandırdığın şeyle orantılıdır,
Kardeşinle mütevazi olarak ilgilenirsen, o zaman ağırlığın olur.

Şunu bil ki, her insanın sahip olduğu mal; yediği, içtiği ve sadaka olarak verdiği şeydir. “Ölmeden önce sahip olduklarından faydalanan, yoksa sen öldükten sonra o senin değildir.”

İnsanın biriktirdiği ve topladığı, onu sadaka olarak infak etmeye korktuğu şeyler ise onun değildir. Şu sözde denildiği gibi:

“Ey dünyanın döndüğünden habersiz adam,
Gafil olmaman için Allah seni uyarıyor.
Korumaya çalıştığın şey senin malın değildir,
Eğer o nu infak edersen o zaman senin olur.”

---

¹⁴ Ribat: Kale, ordunun barındığı yer, kışla.

İhya’da bazı kimselerin şöyle dediği anlatılır: “Namaz seni yolun yarısına ulaştırır, oruç ise mülkün kapısına yaklaştırır. Sadaka da seni oraya girdirir.”

Sadakanın faydaları:

Sadakanın çok faydaları vardır. Bazıları:

A-Belaları defeder: Peygamber (sav): “Sadaka belaları defeder”¹⁵ buyurmaktadır.

B-Sevap kazandırır: Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuşlardır:

“Kim temiz olan kazancından sadaka verirse, Allah’ta onun sadakasını sanki Allah’ın avucuna koymuş gibi güzel bir şekilde kabul eder ve sizden birinin eşek yavrusunu veya annesinden ayrı kalmış deve yavrusunu¹⁶ yetiştirdiği gibi yetiştirir. Bu durum tasadduk edilen bir lokmanın Uhud dağı büyüklüğüne erişinceye kadar devam eder.”¹⁷

C-Sevabı artırır:

Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “Sadaka veren erkekler ve sadaka veren kadınlar ve Allah’a güzel borç verenler, işte onlara (verdikleri) kat kat yapılır ve onlar için(ayrıca) şerefli bir mükâfat da vardır.”¹⁸

D-Rızkın anahtarındır:

Peygamber (sav): “Sadakayla Allah’tan rızık isteyin”¹⁹ buyurmaktadır.

E-Kıyamet günü onun gölgesinde gölgelenilir:

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmaktadır: “Bütün insanların hesabı görülünceye kadar herkes verdiği sadakanın gölgesinde gölgelenir.”²⁰

F-Sadakaya karşılık meleğin duasından faydalanılır: Peygamber (sav): “Kulların kendisinde sabaha erdiği hiçbir gün yoktur ki, onda iki melek nazil olmasın. Bunların biri: Ya Rab! Malını infak edene bedelini ver diye dua eder. Diğeri de: Ya Rab! İmsak edene (infak etmeyene) malının telefinin ver diye beddua eder.”²¹

G-Cehennemden korur:

---

¹⁵ Hatip rivayet etmiş ve zayıf olduğunu söylemiştir. “Feyzu’l-Kadir”, 4/236; Hadisin en meşhur rivayet şekli şudur: “Az sadaka çok belayı defeder”. Bu şekliyle hadisi Molla Karî, “Mevzuat” ında ‘558’ rivayet etmiştir. Aclunî, “Keşfu’l-Hafa”, 2/30.

¹⁶ Fel: Eşek yavrusu. Fasîl: Annesinden ayrı düşmüş deve veya inek yavrusudur.

¹⁷ Ahmed, 2/331.

¹⁸ Hadid: 18.

¹⁹ Deylemî, “Firdevs”. “Feyzu’l-Kadir”, 1/494.

²⁰ Hâkim, 1/416; Ahmed, 4/147; İbn Mace, 817; Beğavî, 6/136.

²¹ Buhârî, 3/241; Müslim, 1010.

Peygamber (sav): “Cehennem ateşinden yarım hurmayla da olsa korunun. Eğer bunu da bulamazsanız güzel bir kelimeyle korunun”²² buyurmuştur.

Sadakanın Şartları:

Sadakanın helal kazançtan olması şarttır. Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Helal bir kazançtan bir tek hurma sadaka veren herhangi bir kimsenin bu sadakasını Allah muhakkak sağ eliyle almıştır. Sonra sizden biriniz tayını veya dişi deve yavrusunu terbiye²³ edip büyüttüğü gibi bu bir tek hurmayı da dağ kadar oluncaya dek büyütür.”²⁴

Sadakanın hayırlı olanı:

Sadakanın en hayırlı olanı bol maldan verilenidir. Peygamber (sav): “Sadakanın en hayırlı olanı bol olan maldan verilenidir. Sadaka vermeye nafakası üzerine vacip olanlardan başka²⁵ buyurmuşlardır.

Sadakanın en faziletlisi ise sağlıklı iken verilir. Rasullullah (sav) bu konuda şöyle buyurmaktadır: “Sevabı çok olan sadaka senin sıhhatli, son derece mala düşkün, fakirlikten korkar, zenginlikten hoşlanır bulunduğu halde verdiği sadakadır. Can boğaza gelip bu malım filanıdır, şu malım da filanıdır, diyene ve bu da varislerin olana kadar (sadaka) geri bırakma.”²⁶

Aklına sadaka vermek geldiği anda seninle sadaka arasında dönüp duran cimrilik bastırmadan hemen sadakayı ver. Çünkü sadaka yetmiş şeytan²⁷ tarafından engellenmeden verilemez. Peygamber (sav): “Sadaka vermeye niyet ettiğinde onu hemen ver”²⁸ buyurmuşlardır.

Hayırlı bir iş yapmak ve sadaka:

İyi bir iş yapmak da sadaka sayılır. Kötülük yapmaktan vazgeçmek de böyledir.

Ebû Bürde,²⁹ o da babasından o da dedesinden şöyle bir hadis rivayet etmektedir: “Her müslümanın sadaka vermesi gerekir. Oradakiler:

—Ey Allah’ın Nebisi! Ya bulamayan kimse diye sorunca:

---

²² Buhârî, 10/375; Müslim, 1016.

²³ Eğitmek: Artırmak, eklemek ve fazlalaştırmak.

²⁴ Buhârî, 1/220; Müslim, 1014; Tirmizî; 661; Beğavî, 6/132.

²⁵ Buhârî, 3/234; Müslim, 1034; Beğavî, 6/178.

²⁶ Buhârî, 3/226; Müslim, 1032.

²⁷ Lihye: Çene kemiği. Lihyan: Ağzın yan tarafları.

²⁸ Ahmed, 2/173; Buhârî, “Tarihü'l-Kebir”, 1/2/156.

²⁹ Ebû Bürde (vefatı. m: 721): Asıl adı: Amir b. Ebi Musa Abdullah b. Kays el-Eş’arî. Kûfe kadılığı yapmıştır. Güzel ahlâk ve eser sahibidir.

—Çalışır, kazanır hem kendisi faydalanır hem de sadaka verir buyurdular.

—Bunu da yapma imkânı yoksa?

—Zor durumda olan birisine yardım eder.

—Buna da gücü yetmezse?

—İyilik yapsın, kötülük yapmaktan da sakınsın, bu da onun için sadaka kabul edilir.”³⁰

Vücudun bütün mafsalları için sadaka vermek gerekir. Bu konuda Peygamber (sav): “Her insanın her günün gündüzünde beden azalarındaki eklemlerin³¹ bahşettiği menfaatlere karşı Allah’a şükretmesi mühim bir sadakadır. İki (hasım) kimse arasında adaletle hükmetmesi sadakadır. Hayvanına binmek veya yükünü yüklemek isteyen kimseye yardım etmek de sadakadır. Güzel söz de sadakadır. Namaza gitmek için atılan her adım da sadakadır. Yoldan gelip geçenlere eza veren şeyleri gidermek de bir sadakadır”³² buyurmaktadır.

Allah (c.c), bizleri ve sizleri razı olacağı şeyleri yapmaya muvaffak kılsın. Onun rızasına muvafık bir şekilde sadaka vermeyi nasip eylesin. Nefsin cimriliğinden ve düşmanın şerrinden korusun.

Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed (sav)e, âl ve ashabına salât-ü selâm olsun.

Hamd, âlemlerin Rabbine mahsustur.

4- TEVBE

Tevbenin faydaları:

a)Tevbe günahları yok eder:

Abdullâh b. Abbâs (r.a) Peygamber (sav)’den şöyle rivayet etmektedir: “Kul tevbe ettiğinde Allah tevbesini kabul eder. Hafaza meleklerinin yazdığı kötü amellerine, azalarıyla işlemiş olduğu hata Kıyamet günü gökyüzünde iyi bir mevkiye gelebilmesine hep müsamaha ile bakar. Yaratılmışlardan hiç biri o adamın aleyhinde şahitlikte bulunmaz.”³³

b)Mümin, tevbeyle Allah’ın mağfiretine nail olur:

³⁰ Buhârî, 10/374; Müslim, 1508. (doğrusu 1008 olacak).

³¹ Sülemî: Çoğulu: Sülemeyât: Parmak kemiği ve benzeri bütün küçük kemiklerdir.

³² Buhârî, 5/226; Müslim, 1009.

³³ İbn Asakir ve Hakîm ve Tirmizî ve İsbehanî , “Terğib”. “Feyzu’l-Kadir”, 1/313.

Allah Teâlâ: “Ve ben, tevbe eden inanan ve yararlı iş yapan, sonra da yola gelen kimseye elbette kimseye çok bağışlayıcıyım”³⁴ buyurmaktadır.

c)Mümin, tevbeyle Allah’ın sevgisini kazanır:

Allah (c.c): “Şüphesiz Allah tevbe edenleri sever”³⁵ buyurmuştur. Bunun gerçekleşebilmesi için kulun tevbesine sadık kalması lazımdır. Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyurmaktadır: “Ey iman edenler! Allah’a yürekten tevbe edin! umulur ki Rabbiniz kötülüklerinizi örter...”³⁶

Tevbenin Şartları:

Tevbenin şartı üç tanedir:

- 1-Kalpte pişmanlık duymak,
- 2-Dille istiğfarda bulunmak,
- 3-Aynı günahı tekrar işlememeye vicdanında karar vermek.

Ancak günah olan şey bir farz ise, bunun tevbesi onu kaza etmek, kul hakkı ise onların rızasını almak ve onlardan helallik istemekle olur.

Şartlarını yerine getirerek tevbe eden kimse, günahlarından kurtulur ve anasından doğduğu gün gibi olur. Bu konuda Peygamber (sav): “Günahına tevbe eden kimse günah işlememiş gibi olur”³⁷ buyurmuşlardır.

Tevbenin kabul edildiğinin alâmetleri:

Bunlar dört tanedir:

- 1-Salih kimselerin arasına katılmak, kötü arkadaşlardan uzaklaşmak,
- 2-Günahlardan uzaklaşıp iyi şeylere yönelmek,
- 3-Tevbe eden kimsenin dünyadan kalbiyle yüz çevirmesi ve ahirete yönelmesi,
- 4-Allah’ın kendisine takdir ettiği rızkı kazandıracak işlerle meşgul olması.

Bir kimsede bu alâmetler varsa o kimse Allah’ın sevdiği kimselerden olmuş demektir.

Tevbe eden kimseye karşı insanların tutumu:

İnsanlar tevbe eden kimseye şu dört şekilde davranmalıdır:

- 1-Ona, Allah’ı sevdiğinden dolayı muhabbet beslemelidir,
- 2-Tevbesini devam ettirebilmesi için ona dua etmelidir,

---

³⁴ Tâhâ: 82.

³⁵ Bakara: 222.

³⁶ Tahrim: 8.

³⁷ İbn Mace, 2450.

- 3-Bulunduğu meclislerde zikir ve yardım konularını konuşmak,
- 4-Onu geçmiş günahlarından dolayı ayıplamamalıdır.

Tevbe eden kimseye Allah'ın ikramı:

Allah, tevbe eden kimseye şu dört ikramda bulunur:

- 1-Onu günahlarından arındırır, hiç günah işlememiş hale getirir.
- 2-Onu sever.
- 3-Şeytanın tuzaklarından korur.
- 4-Onu korkudan kurtarır.

Bu konuda Allah şöyle buyurmaktadır: “Rabbimiz Allah’tır” deyip, sonra doğru olanların üzerine melekler iner: “Korkmayın, üzülmeyin, size söz verilen cennetle sevinin!” (derler). Biz size dünyada da ahirette de dostuz.

Ve size orada canınızın çektiği her şey vardır. Orada size istediğiniz her şey var.”³⁸

İşte böyle... Allah'tan bize hakiki tevbeyi, günahlarla aramızda engel olan haşret duygusunu, vermesini bizi cennete götürecek iyilik yollarını göstermesini, dünya musibetlerine karşı koyabilecek sağlam inancı vermesini, ömrümüz boyunca göz ve kulaklarımızla günah işlememize engel olmasını, bize mirasçı olmasını bize zulmedenlerden intikamımızı alması, düşmanlarımıza karşı yardım etmesine, dinimize musibet vermemesini, dünya işlerini en büyük dert haline getirmemesini, bilgimizi açacak işleri karşımıza çıkarmamasını, bağışlanmayacak günahları bize musallat etmemesini diliyoruz.

Salât ve selam peygamber efendimiz (sav), âl ve ashabına olsun. Hamd, âlemlerin Rabb'ine mahsustur.

5.TAKVA

Takva, sözlükte “korumak” demektir. Dinde ise, yasaklanan şeylerden kaçınmak ve korunmak anlamlarına gelmektedir.

Takva Çeşitleri:

Takvanın en düşük derecesi, şirkten kaçınmaktır. En yüksek derecesi ise, Müslümanların, Allah'ın gizli ilimlerinde uğraştığı yerlerde dolaşabilmek, kendini Allah'ın kulluğuna adamaktır. Ulaşılması gereken hakiki takva ise, Allah'ın şu beyanında belirtilendir: “Ey iman edenler! Allah'tan, ona yaraşır

---

³⁸ Fussilet: 30.

biçimde korkun.”³⁹ Bu da Allah’ı itaat edip isyan etmemek, O’nu sürekli hatırlayıp unutmamak ve O’na şükredip nankörlükte bulunmamakla olur.

Takvanın çeşitli yönleri olduğu söylenir: Avam tabakasının takvası şirk koşmamak, havassın takvası isyana düşmemek, evliyanın takvası Allah’a fiilleriyle tevessülde bulunmak, enbiyanın takvası ise fiilleri Allah’a nispet etmek şeklindedir.

Takvanın Faydaları:

Takva en hayırlı elbisedir. Allah Teâlâ: “Takva (Allah’ın azabından korunma) elbisesi daha hayırlıdır”⁴⁰ buyurmaktadır. Takva elbisesini giyen kimse, Allah indinde kulların en üstünü durumuna gelir. Bu konuda Allah (c.c): “Allah yanında en üstün olanınız, en çok takva sahibi olanınızdır”⁴¹ buyurmuştur.

Takva sahibi kimseler Allah’ın dostu olurlar. Bir ayette: “O’nun velileri, ancak muttakilerdir (günahlardan korunan)”⁴² buyrulmaktadır. Aynı zamanda muttakiler Nebi (sav)’in ailesinden sayılır.

Enes b. Malik senediyle, Risale-i Kuşeyriyye de şöyle bir rivayet vardır: “Peygamber (sav)’e:

—Ey Allah’ın Resulü! Kim Muhammed (sav)’in ailesindedir diye sorulunca Peygamber(sav):

—“Bütün muttakiler”⁴³ buyurdular.

Aynı şekilde takva rızkın kolay kazanılması için bir sebeptir. Allah (c.c): “Kim Allah’tan korkarsa (Allah) ona bir çıkış (yolu) yaratır. Ve onu ummadığı yerden rızıklandırır.”⁴⁴

Allah (c.c) takva üzerine yardımlaşmayı emretmektedir. “İyilik ve takva üzerine yardımlaşın.”⁴⁵

Takvanın akıbeti hayırdır. Bu konuyla ilgili bir ayette: “Kendileri, geriye zayıf çocuklar bıraktıkları takdirde (halleri nice olur) diye korkanlar, (öksüzlerin hakkına dokunmaktan çekinip) titresinler. Allah’tan korksunlar ve doğru söz söylesinler”⁴⁶ buyrulmaktadır.

---

³⁹ Âl-i İmran: 102.

⁴⁰ Araf: 26.

⁴¹ Hucurât: 13.

⁴² Enfal: 34.

⁴³ Taberani, “Evsat”.

⁴⁴ Talâk: 2.

⁴⁵ Maide: 2.

⁴⁶ Nisa: 9.

Bu konuda şair de şöyle demektedir:

“Kişi takva elbisesini giymedikten sonra, giyinmiş olsa bile çıplak görünür;

Kulun en güzel hasleti Rabbine itaatidir,

Allah’a isyan eden kimsede hayır yoktur.”

Sehl b. Abdullâh⁴⁷ (r.a)’dan İmam Kuşeyrî⁴⁸ şöyle bir rivayette bulunmaktadır: “Allah’tan başka yardımcı, Peygamberden başka rehber, takvadan başka azık ve sabırdan daha güzel amel yoktur.”

Zencanî’den⁴⁹ de şöyle bir söz nakledilir: “Sermayesi takva olan kimsenin kazancını anlatmaktan diller aciz kalır.”

Emiru’l-Müminin Ali b. Ebû Talib (ra)’da şöyle demektedir: “Dünyada insanların efendisi cömertler, ahirette ise muttakilerdir.”

Takvalı olmada başarı ve kurtuluş vardır. Allah (c.c): “Allah, korunanları başarıyla kurtarır.”⁵⁰

Mukarrabin’in tavsiye ettiği, başarılı kimselerin kullandığı, zeki kimselerin takip ettiği ve akıllı kimselerin süslendiği ilk şey takva süsü ve başa gelen her türlü belaya şikâyet etmeksizin sabretmektir. Müslümanların amelleri, takva ile kabul edilecek hususiyet kazanır. Bir ayet-i kerimede: “Allah, sadece (azabından) korunanlardan kabul eder”⁵¹ buyrulmaktadır.

Mukarrebine tavsiye edilen ilk şey, başarılı kimselerin başvurduğu, şerefli kimselerin tuttuğu ilk yol ve akıllı kimselerin kendisiyle süslendiği şey, takva elbisesini giymek ve başlarına gelen bela ve musibetlere şikâyet etmeksizin sabretmektir.

Aklın gücünü takva bağıyla kuvvetlendir, temiz bir hayat yaşamak isteyen kimse ilim ve takvayla şeref ve değerini arttırsın.

Bu konuda şöyle denilmiştir: “Genç, ilimle takvayı birarada bulundurmasından daha iyi bir şeyi yanyana tutamaz”

Yine şöyle bir söz vardır: “Şeref istersen haramlardan sakın.”

Şair de şöyle demiştir:

---

⁴⁷ Kuşeyrî: Abdülkerim b. Hevzan el-Kuşeyrî en-Nisaburî (m: 986-1072): Zamanının Horasan şeyhi olup zahid, âlim ve müelliftir.

⁴⁸ Sehl b. Abdullah et-Tüsterî (m: 815-896): Matematik ve ihlâs ilimlerinde mütakellim, âlim ve sufilerden biridir. Aynı zamanda müelliftir.

⁴⁹ Ebû’l-Kasım b. Kâzım ez-Zencanî (m: 1809-1876): Zencanlı âlim, fadıl ve müelliftir. Irak’ta eğitim gördü. Her türlü fitneye karşı sert bir duruş sergilemiştir.

⁵⁰ Zümer: 61.

⁵¹ Maide: 27.

“Savaş şiddetlendiği zaman savaşta kendisini koruyan binici asıl kahraman değildir.

Asıl kahraman haramlardan elini ve ayağını koruyabilen kimsedir.”

Takva, kişiyi soydan daha iyi bir mertebeye ulaştırır. Şöyle denildiği gibi:

“Hayatı sana verene yemin olsun ki, insan ancak dininin çocuğudur.

Nesebe güvenerek takvayı terk etme.

İslâm Selman-ı Farisî’yi yüceltmış, küfür ise soylu Ebû Leheb’i alçaltmıştır.”

Ve yine şöyle denilmiştir: “Kendini beğenen, insanlarla geçinemez. Kendi nefesine zulmeden kimse başkalarına daha çok zulmeder. Dinini yıkan kimse şerefini de yok etmiş demektir.”

Şair şöyle demiştir:

“Kişi iman ve ihlâsa döndükten sonra Allah bütün günahları affeder.

İnsanların kalplerini kıran ve bunu devam ettiren kimseyi ise Allah zorlar.”

Bu konuda şöyle bir ifade vardır: “Akıl en önemli esas, takva da en sağlam elbisedir.”

Şair de şöyle demektedir:

“Haramlardan sakınmadıkça kişinin zarafeti tamam olmaz.

Rabbine isyandan kaçınan kimse ise insanlar arasında zarafetiyle anılır.”

Ben ise şöyle demiyorum: “İnsan fitratı tamamen değişmeyeceği için fitratından büsbütün soyutlan.”⁵²

Aksine şöyle diyorum: “Gayrete devam et, müşahedeyi koru, heva yollarından herhangi biri harekete geçtiğinde takvayla yolunu kes, takvayla yolunu kesmediğin her kötülük duygusunu güçlendirmiş olursun.”

Salihlerden biri şöyle bir nakilde bulunur: “Mekke yolunda tek başına yürüyen bir genç gördüm ve ona:

—Bir yol arkadaşın yok mu? Diye sordum.

—Evet, var dedi.

—Peki, nerede dedim?

—Önümde, arkamda, sağımda, solumda, üstümde dedi.

—Azığın yok mu diye sorduğumda,

---

⁵² Ardu'l-Vasa': Gayb alemleri.

—Evet, var dedi.

—Nerede dedim?

—İhlâs, tevhit, iman, tevekkül diye cevap verdi.

—Sana yoldaş olabilir miyim dedim.

—Yoldaş insanı Allah'ı anmaktan alıkoyar, ben ise göz açıp kapayacak kadar bir süre bile arkadaştan dolayı Allah'tan uzak kalmak istemiyorum dedi.

—Bu çöllerde tek başına korkmuyor musun? Dedim.

—Allah'la olan dostluğum benden her türlü korkuyu gideriyor, yırtıcıların arasında olsam bile korkmuyorum.

—Bir ihtiyacı var mı? Dedim.

—Evet, dedi. Beni görünce beni konuşturamam.

—Bana dua et, dedim.

—Allah gözünü her türlü günahtan korusun, kalbine de O'nun razı olacağı şeyleri düşünmeyi ilham etsin diye dua etti.

—Dostum, seninle nerede karşılaşabiliriz dedim.

—Dünyada benimle karşılaşmayı umma. Ahirette ise muttakilerin toplandığı yerde karşılaşabiliriz. Orada beni ararsan Allah'ın cemalini görebilmek için bekleyenlere sor dedi.

—Orayı nasıl anlayabilirim dedim.

—Gözü haramdan korumakla, her türlü günah ve yasaktan kaçınmakla ve hedeflediğin cennete gitmeyi istemekle dedi. Sonra bir çığlık attı ve gözden kayboluncaya kadar koşarak uzaklaştı.

İşte ey kardeşim, dikkatli olur, ayet-i kerime, hadis-i şerifler, takva hakkında sana ulaşan eser ve haberlere dikkatlice bakarsan takvanın çok önemli bir ayırım noktası olduğunu görürsün. Bundan dolayı bütün işlerinde takvayı gözetmen, gene bütün muamelelerinde takvalı olmaya çalışman gerekir. Davranışlarında takvayı hedeflemen, hudu ve inkisar, huşu ve Allah'a muhtaç anlayışı içinde olman gerekir.

Allah'ım, gözlerimizi rızan istikametinde kullanmayı, uzuvlarımızı sana kullukla meşgul etmeyi nasip eyle. Marifetinin nuruyla kalplerimizdeki zulmeti gider. Allah'ım, bizi hidayete ulaştır, cehaletten ve geri kalmışlıktan koru ve bizleri düşmanların şerlerinden muhafaza eyle. Allah'ım, uzuvlarımızla isyan edersen kalplerimizi birliğine itaat ettir ve gönüllerimizi zor zamanlarda sana yönelt. Allah'ım, kulluk bilinciyle ısrarla sana yalvarıyor, rububiyetine inanıyor, güç ve kuvvetimizden ziyade senin güç ve kuvvetine sığınıyor, günahlarımızı bağışlamanı diliyor, iki dünyada da akıbetimizi iyileştirmeni istiyor, bize, anne babamıza ve bütün Müslümanlara

merhamet etmeni umuyor, Hz. Muhammed (sav)’e, bütün nebi ve Resullere ve Allah’ın bütün Salih kullarına salât ve selâm etmeni istiyoruz. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur.

6- İMAN VE KÜFÜR:

Dini konularda sorulara cevap verme sadedinde soru sorarken küfrü gerektiren bir durum olsa ayrıca bunu engelleyecek zayıf bir delil de bulunsa, âlim kişi, mümine daha layık olacağı için bu zayıf delili tercih etmelidir. Ancak soruyu soran kişi niyetinin o zayıf delili tercih olduğunu beyan ederse o takdirde tevlin ona bir faydası olmaz.

Tahavî⁵³, Ebû Hanife ve talebelerinden (Allah Teâlâ onlara rahmet eylesin) şöyle rivayette bulunmuştur: “Mümin, inandığı şeyleri inkâr etmedikçe (ki onlarda ikrar ve tasdiktir) imandan çıkmaz.” Fakat küfre düştüğü sabit olunca (Allah korusun) İslâm dininden çıkar ve bütün amelleri boşa gider. Bu konuda Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “Eğer şirke girersen amelin boşa gider ve hüsrana uğrayanlardan olursun.”⁵⁴ Daha ne denebilir ki?

Bu durumda eşi kendisine haram olur,⁵⁵ tevbe etmesi gerekir, üç gün hapsedilir, şayet bu süreden önce şirkinden dönerse serbest bırakılır.

Şirke düşmeden önce hac vazifesini ifa etmiş ise şirkten dönünce tekrar hacca gitmesi, kıldığı son namazı kaza etmesi, nikâhını yenilemesi gerekir.

Tevbe etmediği takdirde, şirke düşen kişi öldürülür.

Allah inancımızı kaymaktan ve kaybolmaktan, dilimizi de hatadan ve sürçmekten korusun.

7- ALLAH YOLUNDA CİHAD ETMEK:

Cihad amellerin en faziletlisidir:

Allah yolunda cihad etmek, mülkü onunla korumak, onunla da dini korumaktır. Cihad, Allah indinde en faziletli ameldir.

İbn Mesud (r.a) şöyle rivayet etmektedir: “Resulullah (sav)’e: Ey Allah’ın Resülü! En faziletli amel hangisidir? Diye sordum. Peygamber (sav):

---

⁵³ Ahmed b. Muhammed el-Ezdî et-Tahavî (m: 853-933): Mısır’da Hanefî mezhebinin kendisine dayandığı bir fakihtir. Mısır’ın Taha şehrinde doğdu ve yetişti. Kahire’de vefat etti. Eserleri: Akide, Müşkilü’l-Âsâr ve diğerleri.

⁵⁴ Zümer: 65.

⁵⁵ Tebeyene minhu zevctuhu: Eşi ona haram olur.

- Vaktinde kılınan namazdır, buyurdu.
  - Sonra hangisi dedim.
  - Anne babaya iyiliktir buyurdular.
  - Sonra hangisidir dedim.
  - Allah yolunda cihad etmektir buyurdu ve sustu.
- Eğer soruları arttırsaydım O da ekleyecekti.”⁵⁶

Ebû Said el-Hudrî (r.a)’dan şöyle bir rivayet gelmiştir. Peygamber (sav)’e: Ey Allah’ın Resulü! İnsanların en faziletlisi hangisidir diye soruldu. Peygamber (sav) de: “Allah yolunda canı ve malı ile cihad eden mümindir ” buyurdular. Sahabe:

—Sonra kim diye sorunca:

—Vadedilen bir vadide (yalnızlığı seçmiş olan) bir mümindir ki o, Allah’tan korkar ve insanları kendi şerrinden rahat bırakır”⁵⁷ buyurdu.

Abdullâh b. Abbas (r.a) da şöyle bir rivayette bulunmaktadır: Peygamber (sav): “Mekke”nin fethinden sonra hicret yoktur. Ancak cihad ve niyet vardır. Cihad için çağrıldığınız zaman koşunuz”⁵⁸ buyurmuşlardır.

Cihad, kâr bakımından en büyük bir ticaret şeklidir. Bu konuda Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “Ey iman edenler! Sizi gayet acı bir azaptan kurtaracak, üstelik size çok kârlı bir ticaret sağlayacak bir iş bildireyim mi? Allah’a ve elçisine inanır, Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla mücadele edersiniz. Eğer bilirsiniz bunu yapmak sizin için çok hayırlıdır. Böyle yaparsanız sizin günahlarınızı affeder ve içinden ırmaklar akan cennetlere, özellikle adn cennetlerinde çok güzel saraylara yerleştirir. İşte en büyük başarı, en büyük mutluluk budur.”⁵⁹

Yalnız bu durum, cihadın ganimet için değil sadece ilay-ı kelimetullah için olması şartıyla gerçekleşebilir.

Cihadın Düzenlenmesi:

Cihad ancak genel bir komutan başkanlığında ve her bölüğün başında savaş tekniği bilen, cesur birer komutan olması durumunda tanzim edilmiş olur. Bu konuda Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “Düşmanlara karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet hazırlayın. Savaş atları yetiştirin ki, bu hazırlıkla Allah’ın düşmanlarını, sizin düşmanlarınızı ...”⁶⁰

⁵⁶ Daha önce geçti.

⁵⁷ Buhârî, 6/4; Müslim, 1888; Beğavî, 10/356.

⁵⁸ Buhârî, 6/28; Müslim, 1353; Tirmizî, 1590; Ebû Davud, 2480.

⁵⁹ Saff: 10.

⁶⁰ Enfal, 60.

Cihadın Farz Oluşu:

Cihad, bir takım insanlar onu yerine getirdiği zaman farz-ı kifaye olur ve diğer insanlardan sorumluluk kalkar. Ancak düşmanın hücumu esnasında farz-ı ayn olur.

Düşmanı muhasara altına aldığımızda onları islâma davet ederiz. Eğer kabul ederlerse onlara bir zarar verilemez. Aksi takdirde cizye vermeleri gerekir. Eğer cizye vermeyi kabul ederlerse herkesin sorumluluğu kendisine aittir. Bir şeye karşılık onlarla barış yapmak caizdir. Bu konuda Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “Eğer onlar barışa yanaşırlarsa sen de barış ve Allah’a güven.”⁶¹

Cihadın Mükâfatı Cennettir:

Cennet, kılıçların parıltıları altındadır. Muğire b. Şube⁶² (ra), Rabbimizin elçisi olan Peygamber (sav)’den şöyle rivayet etmektedir: “Bizden savaşta öldürülen kimseler cennetliktir.”⁶³ Ömer b. Hattab (ra)’da şöyle demektedir: “Bizden öldürülenler cennetlik, onlardan öldürülenler cehennemlik değil midir?” Peygamber (sav)’de: “Evet, öyledir” buyurdular.

Abdullâh b. Ebû Evfâ (ra) Peygamber (sav)’in şöyle dediğini kaydetmiştir: “Cennetin kılıçların gölgesi altında olduğunu biliniz.”⁶⁴ Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Kardeşleriniz Uhud savaşında musibete maruz kalınca, Allah (c.c) ruhlarını yeşil renkli kuşlar arasında yarattı, meyvelerinden yemeleri için onları cennet nehirlerinin kıyılarına götürdü, arşın gölgesinde altından kandillerin ışığından faydalandırdı, yedikleri ve içtikleri şeylerin tadını hissedip dinledikleri güzel sözlerden etkilenince şöyle dediler: Keşke kardeşlerimiz, cihaddan dolayı çektiğimiz mahrumiyete karşılık Rabbimizin bize nasıl ihsanda bulunduğunu bilselerdi.”

Bu konuda Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “Ben onlara sizinle ilgili haber ulaştırıyorum. Allah şöyle bildirdi: Allah yolunda öldürülenleri sakın ölü zannetme! Bilakis onlar hayatta olup Rablerinin katında yaşarlar, rızıklanırlar. Allah’ın lütfundan ihsan ettiği nimetlere kavuşmaktan dolayı sevinç içindedirler. Arkalarından henüz kendilerine ulaşmayan müstakbel

---

⁶¹ Enfal: 61.

⁶² Muğire b. Şube (m: 603-670): Vali, komutan ve dâhilerinden biridir. Kûfeli sekafi bir sahabidir. Taiif’te doğmuştur. Hendek savaşı yılında müslüman olmuştur. Kadisiye ve Şam’ın fetihlerine ve Hudeybiye ve Yemame’ye de katılmıştır. Önce Basra’da sonra da Kûfe’de valilik yaptı. Bağdat’ta vefat etmiştir. 136 hadis rivayet etmiştir. Basra divanını kuran ilk kişidir.

⁶³ Buhârî, 6/188.

⁶⁴ Buhârî, 6/9; Müslim, 1742; Ebû Davud, 2631.

şehitlere: “Kendilerine hiçbir korku olmayacağına ve üzüntü hissetmeyeceklerine dair de müjde vermek isterler.”⁶⁵

Peygamber (s.a.v) de şöyle buyurmaktadır: “Miraç gecesi iki kişi geldi ve beni götürüp bir ağaca çıkardılar. Orada beni kesinlikle daha önce daha güzelini görmediğim çok güzel bir eve girdirdiler ve bana: işte burası da şehitlerin evidir, dediler.”⁶⁶

Yine bu konuyla ilgili Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “Kim Allah’a ve Resulüne inanır, namazı kılar ve ramazan orucunu tutarsa o kimseyi cennete girdirmek Allah’a bir borç olur. İster Allah yolunda cihad etsin isterse doğduğu evde otursun” Sahabe:

—Ya Rasulallah! Bize cennet hakkında biraz müjde verir misiniz? Dediler. Peygamber (s.a.v): “Allah cennette, Allah yolunda cihat edenlere her iki derece arasında yer ile sema arası kadar genişlik bulunan yüz derece hazırlanmıştır. Allah’tan istediğiniz zaman Firdevs cennetini isteyiniz. Çünkü o, cennetin ortasıdır. Cennetin en üst kısmı oradan görünür. Onun üstüde Rahman’ın arşıdır, oradan da cennet ırmakları fişkirir.”⁶⁷

Yine bu konuyla ilgili olarak Enes bin Malik (r.a), Peygamber (s.a.v)’den şöyle bir hadis-i şerif rivayet etmektedir: “Ölüp te Allah katında büyük bir hayra malik olan hiçbir nefsi ne tekrar dünyaya dönmesi, ne de dünya ve dünyadaki her şeyin kendisinin olması sevindiremez, yalnız şehit müstesnadır. Çünkü o, şehit olmanın faziletinde görmekte olduğu şeylerden dolayı tekrar dönmeyi (yani dirilmeyi) ve dünyada yeniden şehit olmayı temenni eder. Allah yolunda onun ruhuna söylenen şey dünya ve içindekilerden daha hayırlıdır. Şehidin sesi, dünyadakilerden daha iyidir. Eğer cennet ehlinde bir kadın yeryüzüne teveccüh etse cennet ile yer arasını aydınlatır.

Aynı konuda Ebû Hüreyre (r.a) Peygamber (s.a.v)’den şöyle işittiğini rivayet etmektedir: “Muhammed’in nefsi elinde olan Allah’a yeminle söylüyorum müslümanlar üzerine meşakkat verecek olmasaydım Allah yolunda gaza eden hiçbir seriyyenin ardından ebediyen oturmazdım. Allah yolunda gaza edip öldürülmemi, sonra gaza edip öldürülmemi, sonra⁶⁸ gaza edip öldürülmemi ne kadar arzu ederdim! Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “Muhammed’in nefsi elinde olan Allah’a yemin ediyorum ki Allah yolunda açılan her bir yara⁶⁹ kıyamet gününde muhakkak yeni açıldığı

⁶⁵ Âl-i İmran: 169; Hâkim, 2/297; Ahmed, 1/266.

⁶⁶ Buhârî, Semure (ra)’dan, 12/385.

⁶⁷ Buhârî, Ebû Hüreyre’den, 6/9.

⁶⁸ Buhârî, 6/87; Müslim, 1876; Beğavî, 10/350.

⁶⁹ Keleme: Yaralamak.

andaki şekli üzere gelecektir. Rengi kan rengi fakat kokusu misk kokusu olur.⁷⁰

Abdurrahman b. Cübeyr (ra) da şöyle rivayet etmektedir: “Kulun Allah yolunda ayağının tozlanması dahi onu cehennem ateşinden koruyacaktır.”⁷¹ Allah'ım! Bizleri ilay-ı kelimtullah için cihad edenlerden eyle. Sözlerimizi anlamlandır, rahmet ve mağfiretle bizi bir araya getir.

---

⁷⁰ Buhârî, 1/297; Müslim, 1876; Beğavî, 10/365.

⁷¹ Bezzar, 2/263.

12. RUHİ (PSİKOLOJİK) RAHATSIZLIKLAR (TÛL-İ EMEL-KİBİR- HASED- GIYBET)

1. TÛL-İ EMEL:

Tûl-i emel, her türlü iyilik ve güzelliğin engeli; her türlü kötülük ve fitnenin de sebebidir.

Tûl-i emelden birçok hastalık ortaya çıkar. Bir kısmını zikredeceğiz...

İşleri erteleme:

Davud et-Taî¹ (Allah rahmet eylesin) şöyle demiştir: “Akıbetteki cezadan korkan kimseye uzak gelecek yaklaştırılır, ölmeyecekmiş gibi düşünen kimsenin (Tûl-i emel sahibi) ameli de kötü olur.” Bu kişinin tevbedeki gevşekliği artar, çünkü bu durum onu şeytanın zulüm kucağına alır ve amelinde düzelme fırsatı bulmadan da ecel yakalayır.

Çok mal toplama hırsı:

Tûl-i emel düşüncesi dünya meşgaleleriyle ahirete ait işleri unutturur ve insan şöyle düşünmeye başlar: Yaşlanınca fakir düşmekten korkuyorum, belki çalışıp kazanma gücüm olmaz, hastalık, güçsüzlük ve fakirlik ihtimaline karşı bir şeyler biriktirmem lazım böylece dünya malına karşı isteği ve hısı artar, rızık endişesine kapılır, kalbi bu işlerle meşgul olduğundan üzüntü ve kederi artar.

Ebû Zer el-Gıfarî (ra)’ın şöyle dediği rivayet edilir: Henüz idrak etmediğim güne ait üzüntü beni mahvetti.

—Ey Ebû Zer bu nasıl olur denildiğinde:

—Beklentilerim ecelimin önüne geçti dedi.

Ahireti unutturması:

Tûl-i emel düşüncesinden, kalpte kasvet ve ahireti unutma hastalığı meydana gelir. Çünkü çok uzun bir süre yaşayacakmış düşüncesi ölümü ve kabri unutturur.

---

¹ Davud b. Mücbir et-Taî (vefatı: m: 821): Basralıdır. Hadis ricalindendir. “el-Akl” isimli bir eseri vardır. Bağdat’ta yaşamış ve orada vefat etmiştir.

Muhyiddin b. Arabî hazretleri “Muhadaratu’l-Ebrar ve Müsameretül-Ahyâr” isimli eserinde şöyle demektedir: “Dikkat edin, dünya arkadan kovalamakta ahirette önden karşılamaktadır. Dikkatli olun sizler hesabı sorulmayan işler yaptığınız bir dünyada yaşıyorsunuz, fakat hesabı olup ameli olmayan bir dünyaya gideceksiniz. Şüphesiz Allah (c.c) dünyada sevdiği ve sevmediği herkesin rızkını verir, ahirette ise sadece sevdiklerine verir. Dünyanın ve ahiretin çocukları vardır, sizler ahiretin çocukları olmaya çalışın ve dünya ehli olmamaya gayret edin. Sizler hakkında en çok endişe ettiğim şeyler hevanıza uymak ve tûl-i emel’dir. Çünkü hevâya tâbi olmak kalbi haktan uzaklaştırır, tûl-i emel ise bütün himmetinizi dünyaya yöneltir bu durumdaki hiç kimsenin de ne dünyaya ne ahirete yönelik bir kârı olur.

Hz. Ali b. Ebû Talib (ra) da şöyle demektedir. “Hakkınızda en çok korktuğum şu iki şeydir: Tûl-i emel ve hevâ” ya tabi olmak. Dikkatli olun tûl-i emel ahireti unutturur, heva’ ya tabi olmak ise haktan uzaklaştırır. Şayet düşüncen ve en büyük derdin dünya işleri, Hayata ait meseleler, insanlarla günlük konuları konuşmak vb. şeyler olursa bil ki bu sebeple kalbin kasvetlenecektir. Kalbin incelik kazanması ve bu duruluğunu koruması ancak ölümü, kabri, sevabı, cezayı ve ahiretteki durumu hatıra getirmekle mümkündür.

Bunların olmaması durumunda kalp, saffetini ve inceliğini nasıl kazanabilir ki? Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “...Zira kitabı tanımalarının üzerinden kendilerince uzun zaman geçmesi sebebiyle, onlarda ülfet ve kanıksama meydana gelmiş, neticede kalpleri katılaştı...”²

Tûl-i emel düşüncesine kapılırsan kulluğun azalır, tevbe geciktirsin, günahların artar, hırsın şiddetlenir, kalbin katılaşıp, akıbeti düşünmede gaflete dalarsın ve –Allah korusun- nihayet ahiretini kaybedersin.

Hangi durum bundan daha kötü olabilir? Hangi afet bundan daha büyük olabilir? Bunların hepsi tûl-i emelden kaynaklanmaktadır. O halde tûl-i emelden kurtul, ölümün kendine yakın olduğunu düşün, yaşıtlarına ölümün gelişini hatırla ve Avf b. Abdullâh’ın şu sözlerini düşün: “Ölüm senin için ne kadar güzel şeydir! Onun gelişinden dolayı nice büyük sorumluluktan kurtulmuş oldun. Tamamlayamadığın ve idrak edemediğin ne kadar zaman var? Ecelin ne zaman geleceğini bilseydiniz tûl-i emel düşüncesine öfkelenir ve ondan uzaklaşırdınız.”

İnsan için üç zaman dilimi vardır:

İsa (a.s) şöyle buyurmuştur: “Dünya üç gündür: Dün, geçip gittiğinden dolayı onda bir şey yapma imkânın yoktur. Yarın, ona kavuşup

---

² Hadid: 16.

kavuşamayacağı belli değil. İçinde yaşadığın gün, onu değerlendirmeye bak.”

Ebû Zerr el-Gıfarî (ra) da şöyle demektedir: “Dünya üç saatten ibarettir: Geçmiş zaman, içinde yaşadığın zaman ve idrak edip edemeyeceğin gelecek zaman. Gerçekte biri hariç diğerlerinde bir şey yapma imkânına sahip değilsin.”

eş-Şeyh İmam Ebû Hamid el-Gazzalî³ (Rahmetullahi aleyh) şöyle demektedir: “Dünya hayatı üç nefesten ibarettir: Geçmiş nefes; onda bir şey yaptıysan yaptın, yapamadıysan yapamadın. İçinde bulunduğun nefes, bir de ulaşıp ulaşamayacağını bilemediğin nefestir. Durum böyle olunca son nefes gelip ölmeden önce kaç nefeslik bir ömür olduğu belli değildir. Aslında ne bir gün ne de bir saat, sahip olduğun zaman dilimi bir nefesten ibarettir. Öyleyse bu bir nefeslik zaman geçmeden kulluk yapmak ve tevbe etmek için acele et. Kim bilir belki de ikinci nefeste öleceksin. Bu sebeple bir nefeslik, bir saatlik ve bir günlük rızka çok önem verme. Evrad-ı ezkârı düşünsen, ciddiyetle onları yapsan ve tekrar etsen Allah’ın izniyle tûl-i emelden kurtulursun. O takdirde nefsinin kulluk için yarıştığını, tevbe için acele ettiğini, günahlardan kurtulduğunu, dünya ve ona ait isteklerden kurtulduğunu, hesabının ve sorumluluğunun hafıflediğini, kalbinin ahiret ve onun durumuyla dolu olduğunu göreceksin. Tûl-i emel, bir nefeslik süreden daha uzun olmamalıdır. Böyle olursa ahirete yönelir ve yardım görürsün, kalp kasvetin izale olur, rikkat ve saffetin gelişir, Allah (c.c)’a karşı havf ve haşyet hissedersin, ibadetlerinde istikamet üzere olusun, ahirete yönelik amellerinde vera” duygun kuvvetlenir, ahireti kazanmaya muvaffak olursun. Bunların hepsi, sana Allah’ın bir fazlı ve keremiyle gerçekleşir.”

2- KİBİR:

Kibir; rahata ulaşmak için bir gayrettir.⁴ Küçük görülen insanlara karşı kendini daha yüksekte görme durumudur.

- Bazıları kibri şöyle tarif etmiştir: Hakkı kabul etmemek ve insanları küçük görmektir.⁵

-Kibir insanları helâk eden günahların en büyüklerindedir.

---

³ Ebû Hamid el-Gazzalî et-Tûsî (m: 1058-1111): Huccetu’l-İslâm. Filozof mutasavvıftır. Horasan’da doğmuş ve orada vefat etmiştir. Yaklaşık 200 eseri vardır.

⁴ İstirvâh: Rahata ulaşmak için gayret etmek.

⁵ Bataru’l-Hak: Çirkin görmek ve karşılaşmak istememek. Ğamtu’n-Nas: İnsanları hakir ve aşağılık görmek.

-Kibir, ameli yiyen ve ona zara veren cüzî bir iş değildir. Aksine kibir, amellere kökten zarar veren, din ve inancı yiyen bir davranıştır. Bir insanda kibir hastalığı kuvvetlenmişse –Allah korusun- onu kontrol etmek mümkün değildir.

Kibirli insanların özellikleri:

Onlar insanların kendilerine saygı için ayağa kalkmalarından hoşlanırlar, birisiyle birlikte yürürken önde yürümek isterler, hasta ve malullerin yanında bulunmak istemezler, evinin ihtiyaçlarını karşılamak için kimseden bir şey almazlar, evlerine eşya taşımazlar, zengin ve eşraf hariç fakir ve sade⁶ insanlarla konuşmaya tenezzül etmezler, akraba ve dostlarının ihtiyaçlarını karşılamaya yanaşmazlar, en küçük bir ihtiyaçlarını gidermekle bile övünürler, hakkı söylemekten ve hatalarını itiraf etmekten çekinirler. Peki, kimin evveli atılan bir nutfe ve sonu çöpe atılacak bir şeydir? Bu ikisi arasında bulunan birinin kibre düşmemesi gerekir.

Kibir hata ve günahdır:

Kibir büyük bir günah, azim bir hatadır. İblisin halini görmüyor musun? Reislük ve meleklerin en âbidi durumunda idi. Hatta şöyle denirdi: Yerde ve gökte secde etmediği ve ibadette bulunmadığı yer yoktur. Kibir sebebiyle ne hale geldi? Allah tarafından lanetlenme, kovulma ve uzaklaştırılmaya maruz kaldı.”

Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “Meleklerle, Âdem’e secde edin dediğimizde bütün melekler secde etti. Sadece iblis büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.”⁷

Kibrin afetleri:

a)Hakkı engeller, Allah (c.c)’ın âyetlerini anlamaya ve kavramaya karşı kalbi köreltir. Allah (c.c) şöyle buyurur: “Dünyada haksız yere büyüklük taslayanları âyetlerimi gereği gibi anlamaktan uzaklaştırırım.”⁸

Başka bir âyet-i kerimede ise: “...İşte Allah, her kibirli ve zorbanın kalbini böylece mühürler.”⁹

b)Allah’ın öfke ve kızgınlığına sebep olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Şüphesiz Allah, büyüklük taslayanları sevmez.”¹⁰

---

⁶ Hasîf: Basit ve sıradan olan insan, halk arasında bahsi geçmeye değmeyen insan.

⁷ Bakara: 34.

⁸ Araf: 146.

⁹ Ğafir: 35.

¹⁰ Nahl: 23.

Musa (as)'ın şöyle dediği rivayet edilir: “Ey Rabbim! Yarattıklarından seni en çok öfkeliendiren kimlerdir?”

—Kalbinde kibir bulunan, konuşması kaba olan, gözünü hakka kapayan,¹¹ cimri ve kötü ahlâklı kimselerdir.”

c)Kibir, dünya ve ahirette hüsrana ve diğer insanlara ibret olacak¹² bir duruma düşmeye sebep olur. Şöyle anlatılır: “Her kim öyle bir hakkı olmadığı halde kibirlenirse Allah (c.c) onu hakkıyla zelil bir duruma düşürür.”

Hâtem-i Asam (r.a) şöyle demektedir: “Ölüm gelmeden önce şu üç şeyden sakın: Kibir, hırs ve hile yapmak.

Allah, kibirli insanın canını, akraba ve hizmetçilerinin en hakirleri tarafından aşağılanmadıkça¹³ almaz.

Hırslı kimsenin canını da bir lokma ekmeğe¹⁴ ve bir yudum suya muhtaç hale düşmeden almaz.

Hilekâr insanın canını da küçük ve büyük pisliği içinde kalmadığı müddetçe almaz.”

Kibrin sonu:

Kibrin sonu, dünyada zillete ve hakirliğe maruz kalmak, ahirette ise ateşe ve hüsrana düşmektir.

Abdullâh b. Abbâs (ra) tarikiyle “Camîu’s-Sağîr” isimli eserde rivayet edilen kudsî bir hadiste şöyle buyrulmaktadır: “Allah (c.c) şöyle buyurdu: Kibriya (büyüklük) benim elbisemdir. Her kim bu sıfatı huy edinir de bunda bana ortak olmaya çalışırsa ona azap ederim.”¹⁵

Ebû Hüreyre (ra)’ın rivayet ettiği başka bir hadis-i şerifte Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Allah (cc) şöyle buyurdu: Kibriya benim ridam, azamet benim izarımdır, her kim onlardan birinde bana ortak olmak isterse onu ateşe atarım.”¹⁶

Allah (c.c) izar ve rida kelimelerini büyüklük ve azamette tek olduğunu anlatmak için örnek vermiştir. Hiç kimsenin O’na o sıfatlarda ortak olması mümkün değildir.

---

¹¹ Safaka aynahu: Gözünü hakka kapamak.

¹² Nekâl: Diğer insanlar için ibret olmak.

¹³ Hevân: Zillet ve aşağılık.

¹⁴ Kesra: Çoğulu: keser ve keserâtıdır. Bölünmüş şeylerin parçalarıdır. Burada kast edilen şey ise küçük ekmeğin parçasıdır.

¹⁵ Hâkim, “Müstedrek”. “Feyzu’l-Kadir”, 4/484.

¹⁶ Müslim, 2620; Ahmed, 2/414; Ebû Davud, 4090.

İnsanın kibirden kurtulmaya çalışması, ona yaklaşımdan uzak durması gerekir. Akıllı bir insanın kibre düşmesi, ondan sakınarak kendini kurtarmaması ve bu konuda Allah (c.c)'dan yardım istememesi düşünülemez. Zira Allah (c.c) minnet ve keremiyle tevfik ve ismet sahibidir. Allah bizi kibirden korusun, merhametiyle bizleri rızıklandırsın, bizi kurtuluşa çağıran Nebi (sav)'in şefaatine nail eylesin.

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah (c.c)'a mahsustur.

3- HASED:

Hased, kıskanılan kişinin sahip olduğu şeylerin elinden gitmesini istemektir. Bu hased, cahillerden ve genel halktan ziyade âlim ve kurrânın birçoğunun müptelâ olduğu amansız bir hastalıktır.

Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Altı kısım insan, altı sebeple cehenneme girer: Arap, milliyetçilikten,¹⁷ yöneticileri tebasına eza etmesinden,¹⁸ aşiret reisleri¹⁹ (eyalet valileri) kibirden, tüccar hainlikten, kanaat önderleri²⁰ cehaletten, âlimler de kıskançlıktan.”²¹

Hased, zararı âlimleri cehenneme götüren bir belâdır. Ciddi bir şekilde kendisinden kaçınılması gerekir. Nitekim Allah (c.c): “...Ve hased ettiği zaman hasetçinin şerrinden”²² âyet-i kerimesi ile bizlere hâsîd kimselerin şerrinden Allah'a sığınmamızı emretmektedir.

Hasedin özellikleri:

a)Hased kulluğu ifsad eder. Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Hased, ateşin odunu yakması gibi iyilikleri yer bitirir.”²³

b)Hased insanı diğer kötülükleri işlemeye sürükler. Vehb b. Münebbih şöyle demektedir: “Hâsîd (kıskanç) in üç özelliği vardır: Görününce hemen

---

¹⁷ Asabiyet: Kişinin milletine ve cemaatine aşırı bağlı olması ve sürekli onların yardımına koşması, her şeyi onlara vermek istemesidir.

¹⁸ Dehhakîn: Farsça bir kelimedir. Yöneticilerin hata ve doğrularının toplamıdır. Müfredi: Dihkân'dır. Anlamı ise; Aşiret reisi demektir.

¹⁹ Resatîk: Aslı 'Rezadîk' olan Farsça bir kelimedir. Müfredi: Rızdâk'tır. O bir köydür. Ehl-i Resatîk ise, eyalet valileridir.

²⁰ Deylemî, şu lafızla: “Altı grup insan hesaba çekilmeden cehenneme girer.” “Kenzu'l-Ummâl”, cüz: 16, s: 87.

²¹ Felak: 6.

²² İbn Mace: 4210; Beyhakî, “Edeb”, 135.

²³ Vehb b. Münebbih el-Enbarî es-San'anî ez- Zimârî (m: 645-732): İnan asıllıdır. Tabiiinden olup Tarihi ve esatir âlimidir. San'a'da doğmuş ve vefat etmiştir. “Kıyasu'l-Enbiya” ve “Kıyasu'l-Ahyar” isimli eserleri vardır.

kaybolur, arkasını dönünce gıybet eder, birine bir musibet geldiğinde buna sevinir.”

c)Hased huzuru kaçırrır, kalbi kör eder, anlama kabiliyetini giderir. Süfyan-ı Sevri (ra) şöyle demektedir: “Sana az konuşmayı tavsiye ediyorum, böyle yaparsan vera (helal ve harama çok dikkat eden) sahibi olusun. Dünya malına karşı çok hırslı olma, yoksa onun bekçisi olusun. İnsanlara çok sövüp saymazsan²⁴ dillerinden korunmuş olursun. Hâsid (kıskanç) olmazsan anlayışlı olursun.”

Hâsid (kıskanç):

Denilmiştir ki: “Hâsid ilerleyemez. Çünkü hiçbir şey onu memnun etmez.” Yine şöyle bir söz vardır: “Hâsid ilerleyemez, hâsid hedefine ulaşamaz ve bütün gayretleri boşa gider.” Merhamet edilmeyecek bir düşman varsa o da hâsid kimsedir. Zira o bir nimetle karşılaşınca aptallaşır, birine bir musibet geldiğini görse buna sevinir, hâsidin eline yorgunluk, üzüntü ve hasretten başak bir şey geçmez. Çünkü hâsid kişinin aklı karışmış, üzüntüsü bitmez bir durumdadır. Üstüne üstlük bir de ona kalan sorumluluk ve günahdır.

Hasedi terk etmek:

Hasedi terk etmek ömrü uzatır. el-Asmaî²⁵ şöyle demektedir: “Yüz yirmi yaşında bir bedevî gördüm ve ona:

—“Ne kadar uzun yaşamışsın!” dedim.

—“Hasedi terk ettim ve bu kadar yaşadım dedi.”

Resulullah (sav)’in şefaatine sığınarak Allah (c.c)’tan bizleri bütün ruhî hastalıklardan kurtarmasını ve doğru yola hidayet etmesini istiyoruz.

Allah’ım! Ey kerim ve gafur Rabbim! Kabrin karanlıklarında rahmetinle bize dostluğunu hissettir, fazl ve ihsanıyla bizleri cennetin güzel odalarına ve köşklerine yerleştir ve yeniden dirileceğimiz günde bizi şefaate edecek ve şefaati kabul olacak olan Peygamber’e komşu eyle.

Peygamber (sav)’e, âl ve ashabına salât ve selâm olsun. Hamd, âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur.

---

²⁴ Ta’an: Düşmanlarına çok sayıp söven kimse. Ona örnek: İnsanlara çok kötü şeyler söyler. Yani onlara söver.

²⁵ Asmaî, Abdulmelik b. Kureyb (m: 740-831): Arap ravilerinden olup dil, şiir ve şehircilik ilimlerinde bilginidir. Dedesi Asma’ya nispet edilmiştir. Çok tavaf yapmıştır. Birçok kitap yazmıştır.

4-GIYBET:

Gıybet, müslüman kardeşini arkasından hoşlanmayacağı bir şeyle anmandır. Şüphesiz gıybet iyilikleri yok eden bir ateştir. İnsanların gıybetini yapan kimsenin durumu onları mancınkla²⁶ bir yere atan kimse gibidir. Böyle bir kimsenin durumu iyiliklerini kuzeye, güneye, doğuya ve batıya saçan kimse gibidir.

Hasan'a şöyle söylendiği rivayet edilir: Ey Ebû Said! Filan kimse senin gıybetini yaptı. Bunun üzerine Ebû Said o kimseye bir tabak hurma²⁷ ve şu haberi gönderdi:

—Bana iyiliklerini hediye ettiğinin haberi ulaştı, bundan dolayı seni ödüllendirmek istedim.

Abdullâh b. Mübarek²⁸ de şöyle demektedir: “Eğer herhangi bir kimseyi gıybet edecek olsaydım anne babamın gıybetini yapardım. Çünkü benim iyiliklerimi almaya en layık kimseler onlardır.”

Allah (c.c) da şu âyet-i kerimede gıybeti yasaklamaktadır: “...Bazınız bazınızı gıybet etmesin.

Sizden biriniz ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bundan tiksindiniz değil mi?”²⁹

Gıybet dinlemek:

Yapılan bir gıybeti dinlemek de gıybet edenlerden biri olmaktır, çünkü dinleyen konuşanın ortağıdır. Bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Yolların orta olanını araştır, yakın olanını buldun say;

Dilini kötü şeyleri konuşmaktan koruduğun gibi kötü şeyleri dinlemekten de sakın.

Dikkat et, kötü şeyleri dinlediğin zaman onu söyleyene ortak oluyorsun.”

Amelini korumada hırslı olan kişi, onu kaybetmekten sakınır ve amelini başkasına verme hususunda cimri davranır. Yanında bir kişinin gıybeti yapılırsa buna cevap verir, sessiz kalmaz. Şayet onu dinlemeyeceklerse kalkar ve o meclisi terk eder. İnsanlardan utanması onu, Allah'a karşı bir hakkı yerine getirmekten alıkoymaz. Zira Allah (c.c) kendisinden utanılması konusunda daha layıktır. Allah'ı razı etmek insanları

²⁶ Mancınık: Eski bir araçtır. Düşmanlara taş ve ateş atmak için kullanılmıştır.

²⁷ Ratab: Müfredi: Ratabadır. Hurmanın olgunlaşmamış halidir.

²⁸ İbn Mübarek: Abdullah b. Mübarek el-Hanzalî et-Temimî el-Mervezî (m: 736-797): Hâfız, Şeyhu'l-İslâm, mücahit ve tüccardır. Telif ve seyahat eserleri yazmıştır.

²⁹ Hucurât: 12.

razi etmekten daha önemlidir. Bu konuda Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “Eğer mümin iseler Allah’ı ve Resulünü razı etmek daha önemlidir.”³⁰

Allah’ım! Gözlerimizi san kullukta kullanmayı nasip eyle, bütün organlarımızı sana ibadetle meşgul et, kalplerimizdeki zulmeti marifetinin nuruyla gider.

Allah’ım! Bizi hidayete ulaştır, cehalet ve helâke götüren sebeplerden koru. Bizleri nefsin âfetlerinden muhafaza eyle, çünkü o, düşmanların en kötüsüdür.

Allah’ım! Duygularımızla hareket edecek olursak kalplerimizi birliğine itaat ettir, gönüllerimizi zorluk anında sana döndür, ibadet etmekle sana muhtaç olduğumuzu hissettir, Rububiyetine vakıf eyle, kendi güç ve kuvvetimize güvenmekten çok senin güç ve kuvvetine güvenmeyi nasip eyle, bizleri bağışla, her iki dünyada da akıbetimizi hayreyle, bizlere, anne babamıza ve bütün Müslümanlara merhamet eyle.

Hz. Muhammed (sav), diğer bütün peygamberler, sahabe ve tabiine Allah’ın bütün salih kullarına salât ve selâm olsun.

Hamd, âlemlerin Rabbine mahsustur.

---

³⁰ Tevbe: 62.

13.DUA VE İSTİĞFAR

1-DUA:

Fazl ve ihsanıyla sema kapılarını açan, ihtiyaçları karşılamak için kullarına dua etmeyi lütfeden Allah (c.c)'a hamd olsun.

Peygamberlerin efendisi Hz. Muhammed (sav)'e, muttaki ve seçkin olan âl ve ashabına, etbama, grubuna ve sonrakilerin hepsine salât ve selâm olsun.

Dua ibadetin ruhudur:

Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Dua ibadetin özüdür.”¹ Dua ibadetin en faziletlisi ve değerlisidir. Peygamber (sav): “İbadetin en faziletlisi duadır.”²

Allah (c.c) dua etmeyi bir emir olarak şöyle buyurmaktadır: “Bana dua edin.”³ Yapılan duaya cevap vereceğini ise şöyle ifade etmektedir: “Size cevap vereyim.”⁴

Bir başka ayet-i kerimede ise: “Kullarım beni senden soracak olursa, bilsinler ki ben pek yakınım. Bana dua edenin duasına icabet ederim”⁵ buyurmaktadır.

Başka bir ayet-i kerimede: “Rabbinize için için yalvararak başka nazarlardan uzak, gizlice dua edin”⁶ buyurmaktadır.

Peygamber (s.a.v) de Allah (c.c)'dan talepte bulunmayı şu şekilde ifade etmektedir: “Allah'ın Fazl-ı kereminden isteyin, çünkü Allah kendisinden istenmesinden hoşlanır. İbadetlerin en faziletlisi kurtuluş ummaktır.”⁷

---

¹ Tirmizî, 3368.

² Hâkim, 1/491; İbn Adî ve İbn Sa'd, “Tabakât”. “Feyzu'l-Kadir”, 2/44.

³ Ğafir: 60.

⁴ Ğafir: 60.

⁵ Bakara: 186.

⁶ A'raf: 55.

⁷ Tirmizî, 3566; İbn Ebi Dünya, “Ferec”, s: 3.

Dua ibadetın yarısıdır. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “Her türlü iyilik ibadetın yarısıdır, diğer yarısı ise duadır.”⁸

Kul ne zaman bütün hatalarına rağmen duayla bütün alacağını almış olur? Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “Şüphesiz kul dua konusunda şu üç hususta hata yapmamalıdır: Bağışlanmış günah, işlemiş olduğu bir amel ve yapmış olduğu bir iyilik.”⁹

Başka bir hadis-i şerifte Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “Kendisine bir dua kapısı açılan kimseye çok daha fazla icabet kapısı açılır.”¹⁰ Başka bir rivayette: “Cennet kapıları” başka bir rivayette ise: “Rahmet kapıları, Allah kendisinden bir şey istenmesini, afiyet istenmesinden daha çok sever.”¹¹

Ebû Zer el-Gıfarî (ra) şöyle buyurmaktadır: “Yapılan iyilikle birlikte yapılan dua yemekteki tuz gibidir.

Duanın Faydaları:

a.Allah (c.c)’ın rızasını kazandırır. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuşlardır: ” Dua etmeyen kimseye Allah gazaplanır.”¹²

Şöyle denilmiştir: “İnsanoğlundan hiçbir şey isteme, aksine kapıları kapanmayandan iste.

Allah, kendisinden bir şey istemediğinde, insan ise bir şey istediğinde kızar.”

b.Helaki önler. Peygamber (s.a.v): “Duada acizlik göstermeyin. Zira hiç kimse dua ettiği halde helak olmaz.”¹³ Buyurmaktadır.

c.Belanın geri çevrilmesini sağlar. Peygamber (s.a.v): “kaderden kurtulmak mümkün değildir. Bela gelirken dua ile karşılaşır ve kıyamete kadar birbiriyle mücadele ederler”¹⁴ buyurmuşlardır.

d.İhtiyaçların karşılanmasını temin eder. Bu konuda Peygamber (s.a.v) Sevban¹⁵ (ra)’ın rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurmuşlardır: “İnsan işlemiş

---

⁸ İbn Sarsarî, “Emalî”. “Kenzu’l-Ummâl”, 2/65.

⁹ Deylemî, Enes (ra)’dan, “Kenzu’l-Ummâl”, 2/70.

¹⁰ İbn Ebi Şeybe, “Kenzu’l-Ummâl”, 2/68.

¹¹ Hâkim, 1/498.

¹² İbn Mace, 3827.

¹³ Hâkim, 1/494; İbn Mace, 477; Taberanî, “Evsat”, ve Beyhakî, “Şuab”. “Feyzu’l-Kadir”, 1/556.

¹⁴ Bezzar, 3/29; Hâkim, 1/492.

¹⁵ Sevban b. Yüceddid: Peygamber (sav)’ın mevlâsıdır. Önce Şam sonra da Hims’a giymiş ve orada vefat etmiştir. (m: 674).

olduğu bir günahtan dolayı rızıktan mahrum edilir. Dua etmediği müddetçe bu ihtiyacı giderilmez, iyilik etmedikçe de ömrü uzamaz.”¹⁶

e.Rahat zamanda duaya devam etmek zor zamanda fayda sağlar. Peygamber (s.a.v): “Zor ve sıkıntılı zamanlarında, Allah’ın duasına cevap vermesini isteyen kimse, rahat zamanlarında çok dua etsin.”¹⁷

Duanın âdâbı:

Duanın âdâbı on tanedir:

Mübarek vakitlerde dua etmek.

Mübarek haller.

Kibleye dönmek

Duayı alçak sesle yapmak

Kafiyeli dua yapmak tekellüfe gitmemek.

Boyun bükerek (tazarru), ısrarlı, huşu içinde korku ve ümitli bir şekilde dua etmek. Peygamber (s.a.v): “Allah dua da ısrarlı olanı sever”¹⁸ buyurmaktadır.

Allah (c.c)’ adını anarak başlamak.

Kötülükleri gidermeyi hedeflemek.

9.Bütün kalbiyle duasının kabul olacağına inanmak. Bu konuda Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “Kabul edileceğine inanarak Allah’a dua edin. Şunu bilin ki Allah (c.c) gaflet içinde ve kibirli bir kalple yapılan duayı kabul etmez.”¹⁹

10.Nebi (s.a.v)’e salâvat getirmek. Peygamber (s.a.v): “Bana salâvat getirilinceye kadar yapılan her dua engellenir”²⁰ buyurmaktadır.

Dua etmek için mübarek vakitler:

Dua için uygun olan mübarek vakitler şunlardır: “Kadir gecesi, arefe günü, ramazan ayı, oruçlunun iftar ettiği zaman, Cuma gecesi, Cuma günü, gecenin başlangıcı, gece vakti ve seher vakti.”

Ebû Hüreyre (ra)’dan Peygamber (sav)’in şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Rabbimiz tebareke Teâlâ her gece gecenin üçte birlik kısmı kaldığında dünya semasına iner ve şöyle der: “Bana dua edenin duasını kabul

¹⁶ Hâkim, 1/393; İbn Ebi Şeybe ve Taberanî, “Kenzu’l-Ummâl”, 2/68.

¹⁷ Tirmizî, 3379; Hâkim, 1/544.

¹⁸ Hâkim, Tirmizî ve İbn Adî, “Feyzu21-Kadir”, 2/292.

¹⁹ Tirmizî, 3474.

²⁰ Deylemî, “Firdevs” ve Beyhakî, “Şuab”. “Kenzu’l-Ummâl”, 1/490.

ederim, benden isteyene istediğini veririm ve tevbe-istiğfarda bulunanı bağışlarım.”²¹

Gecenin ilk üçte birlik kısmında da aynı durum geçerlidir. Cabir b. Abdullâh (ra), Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: “Gecenin içinde öyle bir zaman dilimi vardır ki, insan dünya ve ahirete ait bir dileğini o zamana isabet ettirirse Allah o isteğini mutlaka yerine getirir.”²²

Dua etmek için mübarek durumlar:Ezan okunurken, ezan ve kamet arası, iki hayye²³ arası, şiddetli bir sıkıntıya maruz kalındığında, savaş esnasında, savaş bittikten sonra, farz namazlardan sonra, secdede, Kurân okuduktan sonra, hatimden sonra, zemzem suyu içince, Kabe-i müşerrefeyi görünce, Kâbe’ye varınca, horoz öttüğü zaman, Müslümanlarla bir araya gelince, zikir meclislerinde, imam namazda “Veladdallin” deyince, ölen kimsenin gözlerini kapatırken, yağmur yağarken ve hayvanları boğazlama esnasında gözlerini bağlarken.

Dua etmek için mübarek vakitler:

Tavaf için Mekke-i Mükerrreme, Beyt-i Muazzam (Kâbe), mültezemin yanı, zemzem suyunun olduğu yer, Safa ve Merve tepeleri, say yapılan yer, makam-ı İbrahim’in arkası, Arafat dağı, Müzdelife, Mina, şeytanların taşlandığı yer, Medine-i Münevvere, hücre-i şerif, mübarek eserler, diğer mescitler ve salih kimselerin mezarları.

Hangi Duanın Daha Etkili Olduğu Konusundaki Farklı Görüşler:

Müslümanlar çoğunlukla kabul edilecek duanın İsm-i Azam olduğunu benimsemişlerdir. Kişi hangi duayı yaparsa kabul edilme ihtimali daha fazladır? Bu konuda çeşitli görüşler vardır:

a)Yunus (as)’ın şu duası: “Sonra karanlıklar içinde şöyle yakarmıştı: Ya Rabbi! Sensin ilah, senden başka yoktur ilah. Sübhansın, bütün noksanlıklardan münezzehsin. Yücesin! Doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim.”²⁴ Rabbi ona şöyle cevap verdi: “Onun da duasını kabul buyurduk ve kendisini o sıkıntıdan kurtardık. İşte biz müminleri böyle kurtarız.”²⁵

Bu karanlıklar üçtür: Denizin karanlığı, balığın karnının karanlığı ve karnında olduğu balığında müptela olduğu gecenin karanlığı.

b)Şu dua olduğu da söylenmiştir: “Allah’ım! Hamdin sana mahsus olduğunu bilerek Senden istiyorum, Senden başka ilah yoktur, Senin ortağın

---

²¹ Bezzar, 4/44.

²² Müslim, 757.

²³ Hayla’atân: Müezzinin “Hayya ala’s-sala ve Hayya ala’l-Felah” demesi.

²⁴ Enbiya: 87.

²⁵ Enbiya: 88.

da yoktur, ya Hannân ve ya Mennân! Göklerin ve yerin yaratıcısı, ey Celâl ve İkrâm sahibi!”

c)Şu duadır diyenler de vardır: “Rahman ve Rahim, Hay ve Kayyum Allah’ım!”

d)Şudur da denilmiştir: “Kul ya Rabbi ya Rabbi dediği zaman Allah (c.c): “Buyur kulum, iste verilsin diye buyurur.”

e)Dua şu üç sûrededir diyenler de olmuştur: “Bakara, Âl-i İmran ve Tâhâ sûreleri.”

f)Asıl dua şu sözüdür: “Ey merhametlilerin en merhametlisi!” Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Allah (c.c), ey merhametlilerin en merhametlisi diye dua eden kimselere cevap vermesi için bir melek görevlendirmiştir. Kim bu duayı üç defa yaparsa melek o kimseye şöyle der: Muhakkak merhametlilerin en merhametlisi Allah sana yönelmiştir. Her ne isteyeceksen iste.”²⁶

En etkili duanın hangisi olduğu konusundaki ihtilafın en önemli faydası, insanların gayret etmiş olmaları ve bütün bu dualarla dua etmeleridir.

Duasının kabul edilme ihtimali fazla olan kimseler şunlardır: Günahkâr olsa bile zor durumda kalan insan, adaletli devlet adamı, salih kişi, anne babasına iyi davranan kimse, misafir, oruçluya iftar ettiren kimse, Allah (c.c)’ın her gece affettiği kimseler; bunlardan her biri duası kabul edilen kimsedir. Bir müslümanın müslüman kardeşine- zulüm ve sıla-ı rahimi kesmek hariç- arkasından yaptığı dua, dua ettim duam kabul olmadı demeyen kimse, mazlumun duası... Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Mazlumun bedduasından sakının. Zira o Allah’tan hakkını istemektedir. Allah (c.c)’da hak sahibine hakkını vermemezlik etmez.”²⁷

Başka bir hadiste ise: “Mazlumun bedduasından sakının. Çünkü onun bedduası insanı kederlendirir. Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: İzzet ve celâlime yemin erdim ki, sana geç olsa da mutlaka yardım ederim.”²⁸

Bir başka hadis-i şerifte Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Mazlumun bedduasından sakının. Çünkü onun bedduasıyla Allah arasında herhangi bir engel yoktur.”²⁹

Duanın şartları, yönleri, vakitleri ve sebepleri:

---

²⁶ Hâkim, 1/5441.

²⁷ Hatib el-Bağdadî ve Ebû Nuaym “Feyzu’l-Kadir”, 1/125.

²⁸ Taberanî, “Mecmau’z-Zevaid”, 10/152.

²⁹ Ebû Ya’lâ, “Feyzu’l-Kadir”, 1/157.

İbn Ataullah el-İskenderî (ra) şöyle demektedir: Duanın şartları, yönleri, vakitleri ve sebepleri vardır: “Şüphesiz duanın şartlarına riayet etmek duayı kuvvetlendirir, yönlerine riayet etmek onun değerini yükseltir, vakitlerini gözetmek başarılı kılar ve sebeplerine riayet etmek de muvaffak eder.”

Duanın Şartları:

Allah’a tam bir şekilde teslimiyet, Allah’tan utanmak, huşu” ve ümit içinde olmak.

Duanın Yönleri: Doğruluk ve helâl yemek.

Duanın Vakitleri: Seher vakitlerinde yalnız ve tek başına olduğu zamanlar.

Duanın Sebepleri: Peygamber (sav)’e salâvat getirmek.

Duanın Halleri: İbadet, yeme şekilleri, çalışmak ve dinlenmek, psikolojik durumlar, tabii arızalar ve dünyevî durumlar.

İbadet:

1-Ezan: Şunu bil ki ezanın çok yüksek bir değeri vardır ve onun değerini Hz. Ömer (ra) şu sözlerle ifade etmektedir: “Halifelik olmasaydı müezzin olurum.”

Ezanın birçok faidesi vardır: Şeytanı uzaklaştırır, onunla semanın kapıları açılır; Peygamber Efendimiz (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Müezzin ezan okumaya başlayınca semanın kapıları açılır, yapılan dualar kabul edilir, müezzin Allah’ın koruması altındadır, sesinin ulaştığı yere kadar günahlarını bağışlar.”³⁰

Başka bir hadis-i şerifte de: “Müezzin ezan okumaya başlayınca Allah (c.c) elini onun başının üstüne koyar, ezanı bitirinceye kadar bu durum devam eder, sesinin ulaştığı yere kadar günahlarını bağışlar, ezanı bitirince Allah (c.c) şöyle buyurur: Kulum doğru söyledi, hakka şahitlik yaptı, onu müjdele.”³¹

Ezan duyulunca müezzinin arkasından tekrar etmek lazım, sadece hayye ale’s-salah ve felahta “Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi’-l aliyyi’l-azim” denilir.

Bir de müezzinin sabah ezanı okurken “Namaz uykudan hayırlıdır” dediğinde: “Doğru söyledin, iyi ettin ve Rasulullah”da doğru söyledi” demek lazım.

³⁰ Hâkim, 1/546; Ebû Ya’lâ, “Feyzu’l-Kadir”, 1/445.

³¹ Hâkim, “Tarih-u Nisabur”da zayıf hadis olarak rivayet etmiştir. Deylemî, “Firdevs”, ve Ebû Nuaym ve Ebû Şeyh. “Feyzu’l-Kadir”, 1/250.

Ezan bitince Peygamber (sav)'in Buhârî'de rivayet edilen şu duayı yapmak lazım: “Ezan dinledikten sonra her kim şu duayı yaparsa kıyamet günü şefaati ona vacip olur: “Ey bu mükemmel davetin, kılınacak namazın Rabb’i olan Allah’ım! Muhammed (sav)’e şefaati ve fazilet ihsan eyle, O’na vadettiğin makam-ı Mahmûdu ver.”³²

2- Namaz: Namazda yapılacak bu dualarla ilgili rivayetler nafîle olan kısımlardır.

Rükûdaki tesbihattan sonra şöyle dua edebilir: “Allah’ım! Senin için rükû ettim, sana inandım, sana güvendim, yaptığım ve yapacağım günahları bağışla, açıktan ve gizli yaptığım günahları da, önde olan da son da olan da sensin ve senin gücün her şeye yeter.”

Secdedeki tesbihattan sonra: “Yüzüm kendisini yaratan ve şekillendiren Rabb’e secde etti, gözünü ve kulağını yaratan Rabb’e. Allah’ım! Bu duanın bana mükâfatını ver, günahımı affet. Ey Allah’ım! Kulun ve Resulün Davud(as)’ın duasını kabul ettiğin gibi benim duamı da kabul buyur.”

Sabah namazının sünneti ile farzı arasında şöyle dua et: “Allah’a hamd ederek, Allah’ı tespih ederim ve O’na tazim ederim.” Sonra Allah’a yüz defa istiğfarda bulun. Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Her kim sabaha girerken ve akşama girerken yüz kare(subhânallahi ve bihamdihi) Allah’a hamd ederek, Allah’ı tesbih ederim! Derse kıyamet gününde hiçbir kimse onun okuduğu bu duadan daha faziletli bir dua getiremez. Ancak onun söylediği bu dua kadar söylemiş olan veya ondan daha fazla söylemiş olan kimse müstesnadır.”³³

Şöyle diyen kimse hakkında da hadis varid olmuştur: “Ey diri ve kaim olan Allah’ım! Ey göklerin ve yerin yaratıcısı! Ey celâl ve ikram sahibi Allah’ım!

Senden başka ilah yoktur. Ey Allah’ım! Senden marifetinin nuruyla kalbimi diriltmeni istiyorum. Ey Allah! Ey Allah! Ey merhametlilerin en merhametlisi! Bunu kırk defa söyleyen kimsenin kalbi, bütün kalplerin öldüğü günde diri kalır.”

İhyâu Ulumiddin’de Abdullâh b. Abbas senediyle şöyle bir rivayet bulunmaktadır: “Beni Abbas (ra) Resulullah (sav)’e gönderdi, Peygamber (sav) teyzemin evindeydi. Gece kalkıp namaz kıldı. Sabah namazının iki rekatını kılınca şöyle dua etti: “Ey Allah’ım! Senden kalbimi hidayete

³² Buhârî, 2/77; Ebû Davud, 29; Tirmizî, 211; Nesâî, “Sünen”, 2/27; “El-Yevmu Velleyle”, 46.

³³ Müslim, 2691; Ebû Davud, 5091; Nesâî, “El-Yevmu Velleyle”, 573.

götürecek, dağınıklığımla giderecek, dağınık işlerimi düzeltecek, başıma gelen belaları defedecek, dinimi ıslah edecek, kendisiyle gaybımı koruyabileceğim, görüşümü yüceltecek, amelimi temizleyecek, yüzümü aydınlatacak, düşünceme ilham olacak, her türlü günahıtan korunabileceğim bir rahmet istiyorum.

Ey Allah'ım! Bana sadık bir iman, sonrasında küfre gitmeyecek bir yakın, huzurlu bir hayat, Peygamberlere dostluk, düşmana karşı da yardım, dünya ve ahirette ikramına ulaşabileceğim bir rahmet, ihtiyaç duyduğumda yardım ve şehitlerin mertebesini ver.

Allah'ım! Görüşümün zayıflığına ve amelimin azlığına rağmen ihtiyaçlarımı Sana arz ediyorum, rahmetine sığınıyorum. Ey bütün işlere gücü yeten, bütün gönüllere şifa veren, denizlerin arasını ayırdığın gibi benimle yakıcı ateşin arasını da ayırmanı Senden istiyorum.

Allah'ım! O hususta görüşüm ne kadar kısa olsa da, ümidim ne kadar az olsa da, niyetim ve hayalim o ufka ulaşmasa da, kullarından hiç birisine vaat etmemiş ve gene hiçbir kuluna vermemiş olsan da ben Senden en güzel hayrı istiyorum ve ey âlemlerin Rabbi bunu Senden talep ediyorum.

Allah'ım! Bizleri hidayete eren ve ona vesile olanlardan eyle, sapıtan ve başkalarını saptıranlardan eyleme. Veli kullarına dost eyle. Bizleri yarattıkların içinde Sana itaat edenleri seven, onlardan Sana muhalefet edenlere de düşmanlık edenlerden eyle.

Allah'ım! Ben bu duayı yapıyorum kabul edip etmemek Senin bileceğin bir durumdur. Bu benim elimden gelen gayrettir. Ve tevekkül edilecek sadece Sensin. Allah'tan geldik ve O'na döneceğiz. Sağlam iş ve kopmaz ip sahibi, gerçek güç ve kuvvet sahibi sadece Allah (c.c)'tır. Hesap gününde Senden güvende olmayı, sonsuzluk gününde sana en yakın olanlar, rükû ve secde edenler ve sözlerinde duranlarla beraber cenneti istiyorum. Şüphesiz Sen Rahim (çok acıyan), Vedud (mahlûkatını çok seven), istediğini yapabileceğisin.

Şeref elbisesini giyen ve onu giymeyi tavsiye eden, övgü ve cömertlikle tanınan Allah'ın şanı ne yücedir!

Kendisinden başka tesbih edilecek kimse olmayan Allah'ı tesbih ederim.

Fazl ve nimet sahibi, izzet ve kerem sahibi Allah'ı tesbih ederim.

Her şeyin O'nun ilmiyle anlaşılacağı Allah (c.c) ne yücedir!

Allah'ım! Nurunla kalbimi, kabrimi, kulağımı, gözümü, saçımı, etimi, kanımı, kemiklerimi, önümü, arkamı, sağımı, solumu, üstümü ve altımı nurlandır.

Allah'ım! Nurumu arttır, bana nur ver ve beni nurlandır.³⁴

Namazların farzından sonra Allah (c.c)'a üç defa tevbe istiğfarda bulunmak lazım. Sevban (ra)'dan şöyle bir rivayet vardır: “Peygamber (sav) namazı bitirince şöyle diyerek Allah'a istiğfarda bulunurdu: Ey Allah'ım! Selâm Sensin ve selâm sendendir. Ey kerem ve celâl sahibi Allah'ım! Senin şanın ne yücedir! Her biri otuz üç kere olmak üzere Allah'ı tespih eder, O'na hamd eder ve lâ ilâhe illallah derdi.

Buhârî'de Ebû Hüreyre (ra)'dan şöyle bir hadis-i şerif rivayet edilmektedir: “Fakirler Resulullah (sav)'e geldiler de, ya Rasulallah çok mal sahipleri yüksek yüksek dereceleri ve devamlı nimetleri alıp gittiler, dediler. Rasulallah (sav): “Bu nasıl olur?” buyurdu. Cevaben:

—Bizim namazımız gibi namaz kılarlar, bizim orucumuz gibi oruç tutarlar, onlar zengin oldukları için hacca gider, umre yapar ve sadaka verirler de biz bunları yapamayız dediler.

Bunun üzerine Peygamber (sav):

“-Size bir şey öğreteyim mi ki onu yapmakla sizi geçmiş olanlara yetişesiniz, sizden sonraya kalanlar geçesiniz, sizin yaptığımız gibi yapanlar müstesna hiçbir kimse de sizden daha faziletli olmasın?” buyurdu.

“Her namazdan sonra otuz üç kere tesbih, tekbir ve tahmid edersiniz” buyurdu.

Ravî diyor ki, biz aramızda ihtilafa düştük. Bazı kimseler: Otuz üç kere tesbih, otuz üç kere tahmid ve otuz üç kere tekbir ederiz dediler. Bunun üzerine durumu Peygamber (sav)'e arz ettiğimizde şöyle buyurdular: “Her biri otuz üç olacak şekilde Sübhenallah, elhamdülillah ve Allah'u Ekber dersiniz.”³⁵

Bir rivayette de: “Yüzüncü seferde de “Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir. Ortağı yoktur, mülk O'nundur, hamd O'na mahsustur, O'nun gücü her şeye yeter.”

Başka bir rivayette ise: “Yüzüncü defadan sonra: Allah'tan başka ilah yoktur, O tektir, ortağı yoktur, mülk O'nundur ve hamd O'na mahsustur, O'nun her şeye gücü yeter denir.”

Muaz b. Cebel (ra)'da, Peygamberimizin onun elini tutarak şöyle dediğini rivayet etmektedir: “Ey Muaz! Allah'a yemin ederim ben seni seviyorum.” Sonra şöyle devam etti: “Sana şunu tavsiye ediyorum: Her namazdan sonra şöyle demeyi sakın terk etme: Ey Allah'ım! Seni zikretmem,

³⁴ Tirmizî, 3415.

³⁵ Buhârî, “Sahih”, 2/270; Müslim, 595; Ebû Davud, 1504.

Sana şükretmem ve Sana en güzel bir şekilde ibadet edebilmem için bana yardım et.”³⁶

Enes b. Malik (ra) şöyle rivayet etmektedir: “Peygamber (sav) namazını bitirince eliyle yüzünü mesh eder ve şöyle derdi: Rahman ve Rahim Allah’tan başka ilah olmadığına şahadet ederim. Allah’ım! Her türlü keder ve üzüntüyü benden gider.”³⁷

Ebû Bekir es-Sıddık (ra)’dan şöyle rivayet edilmektedir: Rasullullah(sav) her namazın ardından şöyle derdi: “Allah’ım! Küfre düşmekten, fakirlikten ve kabir azabından sana sığınırım.”³⁸

Sabah ve akşam namazından sonra ise: Her kim cehennemden kurtulmak için dua ederse cehennemden kurtulur. Ebû Davud’un sünesinde, sahabi b. Haris et-Temimi (ra), kendisine söylemesi için ısrar edilince şöyle demektedir: “Akşam namazını kılınca şöyle de: Allah’ım beni cehennem ateşinden koru. Bunu yedi defa söyler ve o gece ölürsen cehennemden kurtulanlar listesine kaydedilirsin.”³⁹

Ümmü seleme⁴⁰ (ra)’dan da şöyle bir hadis-i şerif rivayet edilmektedir: “Rasullullah (sav) sabah namazını kılınca şöyle derdi: Allah’ım! Senden faydalı ilim, kabul edilecek amel ve helal rızık istiyorum.”⁴¹

Yeme-içme âdâbı:

1-Yeme:

Yemekten önce ve sonra elleri yıkamak gerekir. Peygamber (sav) bu konuda şöyle buyurmaktadır: “Sizden biriniz yemek yediği zaman elini yemeğin yağından⁴² ve kokusundan⁴³ temizlemek için yıkasın.”

Başka bir hadiste ise Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Şeytan yemek kaplarını silip süpürmede çok titizdir. Yiyeceklerinizden onu uzaklaştırın. Ellerinde yemek kalıntıları olan biri bu şekilde yatar da başına bir musibet gelirse kendinden başak hiç kimseyi suçlamasın.”⁴⁴

---

³⁶ Ebû Davud, 1522; Nesâî, 3/53; “El-Yevmu Velleyle”, 109.

³⁷ İbn Sinnî, 1100.

³⁸ Ahmed, 5/36.

³⁹ Ebû Davud, 5079; İbn Mace, 2346.

⁴⁰ Ümmü Seleme: Hind binti Sehl el-Kureşiyye (m: 596-681): Peygamber (sav)’in eşlerinden biridir. Kadınların en iyilerindedir.

⁴¹ Ahmed, 6/294; İbn Mace, 925; Nesâî, “El-Yevmu Velleyle”, 102.

⁴² Vedru’l-Lahmi: Etin yağ ve kokusu.

⁴³ İbn Adî, “Feyzu’l-Kadir”, 1/298.

⁴⁴ El-Ğamru: Su ıslaklığı veya yemek kalıntısı.

Yemek sofrasına oturulduğu zaman bir kölenin efendisinin sofrasına oturduğu gibi oturulması lazım. Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Kölenin yemesi gibi ye ve kölenin sofrasında oturuşu gibi otur.”⁴⁵

Yemeğe başlarken besmeleyle başlamak gerekir. Peygamber (sav): “Sizden biriniz yemek yiyeceği zaman Allah’ın adını ansın. Şayet yemeğe başlarken besmele çekmeyi unutursa hatırladığı anda şöyle desin: Hem başı hem de sonu için besmele derim”⁴⁶ buyurmaktadır.

Yemeği sağ elle yemek lazım. Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Sizden biriniz yemek yiyeceği zaman sağ eliyle yesin, bir şey içeceği zaman da sağ eliyle içsin. Zira şeytan sol eliyle yer ve içer.”⁴⁷

Herkes yemeği kendi önünden yemelidir. Peygamber (sav): “Yemeğin bereketi orta kısmındadır, bu sebeple siz yemeğin kenarından yiyin, orta yerinden yemeyin”⁴⁸ buyurmuşlardır.

Yemek esnasında diğer insanların hoşlanmayacağı söz ve davranışlardan uzak durmak, insanları rahatsız etmeyecek şekilde çiğnemek, lokmayı iyice çiğnemden yutmamak, aç gözlü ve oburca yememek ve yemeğe kusur bulmamak gerekir.

Ebû Hüreyre (ra)’dan şöyle rivayet edilmektedir: “Rasulullah (sav) hiçbir zaman hiçbir yemeği beğenmezlik etmedi. Bir şeyi yemeğe iştihası olduğu zaman onu yer, yemek istemediği zaman ise bırakırdı.”⁴⁹

Lokmanın bir kısmını yiyip diğer kısmını tabağa koymamak, tırnaklarla dişlerin arasını temizlememek, diğer insanlardan daha önce ve daha çok yemek için acele etmemek, acıkmadan yemek yememek ve iyice doymadan da sofradan kalkmak gerekir.

Yemeği soğutarak yemek iyidir. Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Yemeği soğuk yiyiniz. Çünkü sıcak yemekte bereket yoktur.”⁵⁰

Peygamber (sav) yemekten sonra parmakların yalanmasıyla ilgili olarak şöyle buyurmaktadır: “Sizden biriniz yemek yediği (ve elini yıkamak

---

⁴⁵ Buhârî,3852; Tirmizî, 1860.

⁴⁶ Ahmed, “Zühd”,5; Beğavî, “Şerhu’s-Sünne”, 11/287.

⁴⁷ Ebû Davud, 3767; Tirmizî, 1859; Hâkim, 4/108; İbn Hibban, 11/1341.

⁴⁸ Tirmizî, 1806; Ebû Davud, 3772; İbn Mace, 3277; İbn Hibban, 1346; Hâkim, 4/16.

⁴⁹ Buhârî, 9/477; Müslim, 2064; Beğavî, 11/290.

⁵⁰ Hâkim, 4/118.

mümkün olmadığı) zaman yemek yediği parmaklarını yalamadıkça elini bir bezle silmesin.”⁵¹

Başka bir rivayette ise: “Herhangi biriniz yemek yediği zaman (yemekte) kullandığı parmaklarını yalasın. Çünkü yemek yiyen kimse bereketin, o parmakların hangisinde bulunduğunu bilmez”⁵² buyurmuşlardır.

Yemekten sonra yüce Allah (c.c)’a şu ifadelerle en güzel bir şekilde hamd etmek gerekir: “Çok güzel ve en bereketli hamd Allah’a mahsustur. Aynı şekilde hamd, her şeyin kendisine emanet edilebileceği ve O’na müstağni kalınamayacağı Allah’a mahsustur.”⁵³ Bir önce yediğin şeyleri hazmetmeden tekrar yemek yeme. Çünkü üst üste yenilen yemek sıtma hastalıđına⁵⁴ neden olur. Doyduktan sonra da yemeye devam etme. Yenilen şeyler hazmedilmemden uyuma. Yemeği giyinik olarak ye. Birlikte yemek yediğin kimseleri teşvik edici ol. Onları dikkatle inceleme. Onlardan önce sofradan kalkma.

Birlikte yemek yediğin kimseler sen kalktıktan sonra utanacaklarsa onlardan önce yemekten kalkma. Yemekten sonra dua et. Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Sizden biriniz yemek yiyeceği zaman şöyle desin: Allah’ım! Onu bereketlendir ve bize ondan daha hayırlısını ver. Süt ićeceđi zaman da şöyle desin: Allah’ım! Onu bereketli kıl ve arttır. Çünkü süt hariç hiçbir yiyecek ve ićecek onun kadar bereketlenmez.”⁵⁵

2-İçme âdâbı:

Suyu yemekle birlikte iç, besmeleyle başla ve sonunda Allah’a hamd et. Su, çok yavaş içilmelidir, çünkü birden içmek ciğerlere zarar verir.

İçilecek şeyler üç defada içilmelidir ve her defasında kap ağızdan uzaklaştırılarak nefes alınmalıdır.

Buhârî’de Enem b. Malik (ra)’dan Peygamberimizin iki ya da üç nefeste genellikle de üç nefeste içtiği rivayet edilmektedir. Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Kabı ağızından uzaklaştır sonra nefes al.”⁵⁶

Bir kabın içerisinde düşmüş bir sinek görürsen onu çıkarmadan önce iyice suya daldır sonra çıkart. Peygamber (sav): “Sizden birinizin kabına sinek

⁵¹ Buhârî, 9/499; Müslim, 2031; Ebû Davud, 3847; Beğavî, 11/315.

⁵² Müslim, 2035; Tirmizî, 1802; Ahmed, 2/341.

⁵³ Buhârî, 9/501; Tirmizî, “Şemail”, 1/290.

⁵⁴ Berda: Sıtma hastalığı.

⁵⁵ Ebû Davud, 3730; Nesâî, “El-Yevmu Velleyle”, 288.

⁵⁶ Buhârî, 10/81; Müslim, 2028.

düşerse onu iyice batırsın sonra çıkartıp atsin. Çünkü kanatlarından birinde zehir diğerinde ise onun panzehiri vardır.”⁵⁷

Çalışmak ve Dinlenmek

1-Oturmak – Kalkmak:

Uykudan uyanınca Peygamber (sav)’in dediği gibi şöyle de: “Öldükten sonra bizi tekrar dirilten Allah’a hamd olsun, dönüş O’na olacaktır. Sabahladık, mülkün bütünü ve hamd Allah’a mahsustur.”⁵⁸

İbn Abbas (ra) Peygamber (sav)’in gece teheccüd namazına durduğu zaman şu duayı okuduğunu rivayet etmektedir: “Allah’ım! Yalnız Sana hamd olsun. Gökleri ve yeri ayakta tutan Sensin. Hamd sana mahsustur. Göklerin, yerin ve içindekilerin sahibi sensin. Hamd sana mahsustur. Hak sensin. Hak olan senin sözüdür. Sana kavuşmak haktır. Cennet haktır. Kıyamet gününün geleceği haktır.

Allah’ım! Kendimi sana teslim ettim. Sana inandım. Sana güvendim. Sana yöneldim. Düşmanıma karşı gücümü senden aldım. Her işimde seni hakem tayin ettim. Evvelden yaptığım, sonra yapacağım, gizlediğim ve açığa vurduğum bütün günahlarımı mağfiret et. Önde olan da sonda olan da sensin. Senden başka hak bir ma’bud ve ilah yoktur.”⁵⁹

Burada Süfyan-ı Sevrî, Abdülkerim Ebû Ubeyde’nin şu ifadeyi eklediğini bildirmektedir: “Allah’tan başka hakiki güç ve kuvvet sahibi yoktur.”

Sabahleyin uyandığın zaman Peygamber (sav) “in şu emrine uyarak şöyle de: “Sabah uyandığınız zaman şöyle dua edin: Allah’ım! Senin verdiğin güçle sabahlar, akşamlar, yaşar ve ölürüz. Ve dönüş sanadır.”⁶⁰ Sonra yüce Allah’ın, Âl-i İmran sûresindeki şu sözlerini oku: “Muhakkak göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip sürelerinin uzayıp kılmasında düşünen insanlar için birçok dersler vardır. Onlar ki Allah’ı bazan ayakta divan durarak, bazan oturarak, bazan da yanları üzere zikreder, göklerin ve yerin yaratılışı hakkında düşünürler ve derler ki: “Ey yüce Rabbimiz! Sen bunları gayesiz, boşuna yaratmadın. Seni bu gibi noksanlardan tenzih ederiz. Sen bizi o ataş azabından koru!”⁶¹ Sonra sûreyi sonuna kadar

⁵⁷ Ebû Davud, 3722; Tirmizî, 1888; İbn Mace, 3427; Malik, “Muvatta”, 1675.

⁵⁸ Buhârî, 10/213; Ahmed, 2/398; İbn Mace, 3505.

⁵⁹ Müslim, 769; Ebû Davud, 771; Tirmizî, 3414.

⁶⁰ Tirmizî, 3388; Ebû Davud, 5068; İbn Mace, 3868; İbn Hibban, 2354; Nesâî, “El-Yevmu Velleyle”, 8 ve 569.

⁶¹ Bakara: 164 verilmiş doğrusu: Âl-i İmran: 190-91 olacak. (Mütercimler).

oku. Sonra şöyle dua et: “Allah’ım! Senden bu gün ve sonrasında hayır istiyorum. Bu günün ve sonrasında şerrinden de sana sığınırım.”⁶²

2- Evden Ayrılma ve Tekrar Dönüş:

Evden çıktığın zaman Peygamber (sav)’in yaptığı şu duayı yap: “Allah’ın ismiyle, Allah’a tevekkül ettim. Allah’ım! Şaşmaktan ve şaşkınlıktan, aşağılamaktan ve aşağılanmaktan, zulmetmekten ve zulme uğramaktan ve birine yanlış yapmaktan ve bana yanlış yapılmasından sana sığınırım.”⁶³

Eve girerken şöyle dua et: “Allah’ın ismiyle, Allah’ın selâmı üzerine olsun.”⁶⁴ Eve besmele çekerek girmek, şeytanın o evden ümidini kesmesine, selâm vermek de eve ve ev halkına bereket gelmesine vesile olur.

Def-i hâcete girerken Euzü besmele çek ve şöyle dua et: “Allah’ım! Her türlü kötü ve kötülüklerden sana sığınırım.”⁶⁵ Sonra sol ayağınla girerek ihtiyaç giderme esnasında sağa sola dönmeden, ön ve arak taraf kıbleye gelmeyecek şekilde, sırtını bir yere yaslamadan başını önüne eğerek mahcup bir şekilde otur. Tuvalette fazla kalma. Temizlikte en iyisi hem silinmek hem de su ile yıkamaktır. Suyu israf etme, cimrilik de yapma. Orada konuşma. Hapşırırsan elhamdülillah deme, aksırana da yerhamukellah deme ve ezan okunursa müezzinin söylediklerini tekrar etme.

Def-i hâcetten çıkarken sağ ayağınla çık ve şöyle dua et: “Allah’ım! Bağışlamana sığınırım, benden bana eziyet veren şeyi gideren ve afiyet veren Allah’a hamd olsun. Bana verdiği nimetlerin zevkini tattıran, onunla beni güçlendiren ve eziyet veren kısmını benden gideren Allah’a hamd olsun.”⁶⁶

Mescide şu sözlerle dua ederek ve sağ ayağınla gir: “Kovulmuş olan şeytanın şerrinden yüce olan, cömert davranan, güçlü saltanatı olan Allah’a sığınırım.”⁶⁷ Allah’a hamd olsun.

Allah’ım! Muhammed (sav)’e, âl ve ashabına salât-ü selâm olsun. Allah’ım! Günahlarımı bağışla. Allah’ım! Bana rahmet kapılarını aç.”⁶⁸

---

⁶² Ebû Davud, 5084.

⁶³ Tirmizî, 2423; Ebû Davud, 5094; İbn Mace, 3884; Nesâî, 8/268.

⁶⁴ Şu ayet-i kerimeye uyarak böyle söylenir: “ Evlerinize girdiğiniz zaman Allah katından kutlu, feyizli bir iyi dilek temennisi olarak birbirinize selam verin!” Nur: 61. Tirmizî’nin rivayet ettiği hadis, 2699.

⁶⁵ Buhârî, 1/212; Müslim, 375; Ebû Davud, 4.

⁶⁶ Ebû Davud, 30; Tirmizî, 7; İbn Mace, 300.

⁶⁷ Ebû Davud, 466.

⁶⁸ Müslim, 713; Ebû Davud, 465; Nesâî, 2/35.

Mescitten çıkarken de duadaki “Rahmet” kelimesi yerine “Fadlike” kelimesi söylenerek aynı dua yapılır.

3-Yolculuk:

Müslim, Menasik bölümünde Abdullâh b. Ömer (ra)’dan⁶⁹ Peygamber (sav)’in yolculuğa çıkarken devesine bineceği zaman üç defa tekbir getirerek şöyle dua ettiğini rivayet etmektedir: “Bunları bizim hizmetimize veren Allah yüceler yücesidir, her türlü eksiklikten münezzehtir. O lütfetmeseydi biz buna güç yetiremezdik. Muhakkak ki biz sonunda Rabbimize döneceğiz.”

Allah’ım! Bu yolculuğumuzda senden iyilik, takva ve razı olacağın işler yapabilmemizi istiyoruz.

Allah’ım! Bu yolculuğumuzu bize kolaylaştır, onun uzaklığını dür.

Allah’ım! Yolculuk esnasında benim sahibim, ailem hakkında dayanağım sensin.

Allah’ım! Ben seferin meşakkatlerinden, mal ve aile hakkında hüznün verici akıbetler görmekten, kötü dönüşten sana sığınırım.”⁷⁰

Resulullah (sav) seferden döndüğü zaman da bu duayı okur buna şunları da ilave ederdi: “Seferden selâmetle dönenleriz, Allah’a tevbe edenleriz, ibadette ihlâs sahipleriyiz, secde edenleriz, Rabbimize hamd edicileriz.”

4-Uyku:

Uyumak istediğin zaman Peygamber (sav) “in yaptığı gibi şöyle dua et: “Bizi doyuran, suya kandıran, (her türlü ihtiyacımızda) bize yetişen, bizi barındıran Allah’a hamd olsun. Kifayet edicisi ve barındırıcısı olmayan nice kimseler vardır.”⁷¹

Yatağa uzandığın zaman sağ avucunu sağ yanağına koy, kıbleye yönelerek şöyle de: “Rabbim! Senin isminle yatarım ve senin isminle kalkarım. Allah’ım! Eğer canımı alırsan nefsimi acı ve ona merhamet et. Eğer onu hayatta bırakacak isen, sen onun hayatını salih kullarını muhafaza ettiğin himayenle muhafaza eyle.”⁷²

---

⁶⁹ Abdullah b.Ömer b. Hattab (m:613-692): Şerefli bir sahabelidir. Babasıyla birlikte Medine’ye hicret etmiştir. Mekke’nin fethine katılmıştır. Mekke’de doğmuş ve orada vefat etmiştir. Altmış konuda fetva vermiştir. Afrika’ya yapılan iki gazaya katılmıştır. Mekke’de vefat eden son sahabelidir. Hadis kitaplarında ona ait 2630 hadis bulunmaktadır.

⁷⁰ Müslim, 1342; Nesâî, “El-Yevmu Velleyle”, 548.

⁷¹ Müslim, 2715; Ebû Davud, 5053; Tirmizî, 3396.

⁷² Buhârî, 11/17; Müslim, 2714; Ebû Davud, 5050; Tirmizî, 3398.

“Allah’ım! Kendimi sana teslim ettim. İşimi sana ısmarladım. Sırtımı sana dayadım. Çünkü ümidim de sendedir, korkum da sendedir. Senden sığınacak varsa oda sensin. Senden kurtulacak yer varsa yine sensin. İndirdiğin kitabına ve gönderdiğin peygamberlerin iman ettim.”⁷³

Allah’ım! Kullarını tekrar dirilteceğin günde beni azabından koru.

İstedığı gibi hükmetme gücüne sahip, şaşkıncı bir şekilde her şeyin iç yüzünü bilen, idaresinde istediği gibi karar verme imkânına sahip olan, yaşatan ve öldüren, her şeye gücü yeten Allah’a hamd olsun.

Allah’ım! Gazabından, kötü akıbetten ve şeytanın şerrinden ve ortaklığından sana sığınırım.

Temizliğe çok özen göster, çünkü temiz bir şekilde geceleyen kimsenin saçlarının arasında geceleyen ve sabaha kadar onun için Allah’ı zikreden ve sevabını ona yazan bir melek bulunur.

Allah’ı zikretmeden uyuma, bakara suresinden ilk dört ayet, beşinci olarak da “Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında...” Âyeti olmak üzere toplam beş ayeti, ayete’l-kürsîyi, Âmene’r- Resulü’yü, “Şüphesiz Rabbimiz Allah’tır” ayetini “De ki, Allah’a dua edin” ayetini, haşr suresinin ilk kısmını, Kafırun, ihlâs, muavazateyn surelerini oku. Sonra avuçlarını birleştirerek onlara üfle, başından ve yüzünden başlayarak yetişebildiğin kadar bütün vücudunu meshet.

Her kim uyuyacağı zaman kehf sûresinin son beş ayetini okur ve şöyle dua ederse: “Allah’ım! Beni en çok hoşlandığın saatte uyandır, beni sana en çok yaklaştıracak ameli yapmaya muvaffak eyle, beni senden uzaklaştıracak şeylerden uzaklaştır, senden istiyorum bana ihsanda bulun, istiğfarda bulunuyorum beni mağfiret et, sana dua ediyorum duamı kabul eyle. Allah’ım! Beni mekrinden kimse koruyamaz, senden başka kimse gerçek dost olamaz, örttüğün kötülükleri kimse ifşa edemez, seni anmayı bana unutturma, beni gafillerden etme” o kimse uyanabilecek en güzel zamanda uyanır.

Her kim otuz üçer kere Sübhenallah, elhamdülillah, Allahü Ekber derse o kimseden her türlü meşakkat ve sıkıntı gider.

Gece her uyandığında Allah’ı zikret, Rabbine dua et, zira bu zamanlarda yapılan dualar kabul edilir. Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Kim geceleyin uyanır ve: Allah’tan başka ilah yoktur, O tektir, ortağı yoktur, mülk O’nundur ve hamd O’na mahsustur, O’nun gücü her şeye yeter, O’nun şanı ne yücedir, hamd O’na mahsustur, Allah’tan başka ilah yoktur, Allah en büyüktür, Allah’tan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur;

⁷³ Buhârî, 11/97; Müslim, 2710; Ebû Davud, 5046.

sonra da: Allah'ım! Beni bağışla der ve dua ederse duası kabul edilir. Şayet abdest alır ve namaz kılarsa kıldığı namaz kabul edilir.”⁷⁴

Gece ilahî tecellilerin gerçekleştiğı bir zaman dilimidir. Müslim, Cabir (ra)'dan şöyle rivayet etmektedir: “Peygamber (sav)'den işittim, şöyle buyuruyordu: “Gece içinde öyle bir saat vardır ki, müslüman olan herhangi bir kimse, dünya ve ahiret hususlarında Allah'tan bir hayır isterken duasını ona denk düşürürse, Allah muhakkak istediğini kendisine verir.”⁷⁵

Ebû Davud ve Tirmizî'nin süneninde Amr b. Anbese (ra)'den Peygamberimizin şöyle dediğı rivayet edilmektedir: “Rabbin kula en yakın olduğı zaman gecenin son kısmıdır. Eğer gece vakti o saatte Allah'ı zikreden kimselerden olabilirsen bunu yap.”⁷⁶

Özel Haller

1-Sevinç ve Nimet:

Başına sevinilecek bir hal geldiğinde Allah'a hamd et, bir nimetle karşılaşınca da Allah'a şükret. Çünkü şükür nimetin koruyucusudur. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Eğer şükrederseniz nimetimi arttırırım.”⁷⁷

Değişik şekillerde hamd et: “Nimetleriyle iyilikleri çoğaltan Allah'a hamd olsun, her hal-ü kârda Allah'a hamd olsun.”

2-Hafıza:

Kuvvetli bir hafızaya sahip olmak istersen Kurân-ı Kerim veya Mushafı ele alırken ya da herhangi bir şeyi okumaya başlarken şöyle de: “Allah'ın adıyla, Allah'ın şanı ne yücedir, Allah'tan başka ilah yoktur, Allah en büyüktür, âli ve azim olan Allah'tan başka güç ve kuvvet sahibi yoktur, sonsuza kadar ve uzun zamanlar boyunca yazılmış ve yazılacak bütün harfler sayısınca Peygamber (sav)'e, âl ve ashabına salât ve selâm olsun.”

Şöyle denilmiştir: “Hiçbir şeyi unutmamak istersen bir şeyi okumak istediğinde şöyle de: “Allah'ım! Bana hikmet kapılarını aç, rahmetini bana genişlet, ey celâl ve ikram sahibi Allah'ım!”

Yine şöyle denilmiştir: “Hafıza gücüne sahip olmak istersen her farz namazın ardından şöyle dua et: Tek, bir ve Hak olan Allah'a inandım, O'nun ortağı yoktur, O'nun dışındaki her şeyi inkâr ediyorum.”

İbn Şihab'ın “Fevâid” isimli eserinde hafıza gücüyle ilgili şu bilgiler bulunmaktadır: “Günde on defa şu ayet okunur: “Biz çözümü ihtiva eden

⁷⁴ Buhârî, 3/33; Tirmizî, 3411; Ebû Davud, 5060.

⁷⁵ Müslim, 757.

⁷⁶ Ebû Davud, 875; Tirmizî, 3574; Hadisin lafzı Tirmizî'ye aittir.

⁷⁷ İbrahim: 7.

hükümü Süleyman'a bildirdik. Bununla beraber her birine bir hüküm ve bir ilim verdik. Dağları ve kuşları Davud'un emrine verdik. Onunla beraber tespih ve ibadet ederlerdi. Biz dilediğimiz her şeyi yapma kudretine sahibiz.”⁷⁸

3-Gam ve Sıkıntı anı:

Gam ve kederli olduğun zaman Peygamber (sav)'nin yaptığı gibi şöyle dua et: “Hakim ve kerim olan Allah (c.c)'den başka ibadete layık hiçbir ilah yoktur. Azamet ve vakar sahibi Allah hariç ibadete layık hiçbir ilah yoktur. Göklerin, yerin ve Kerim arşın Rabb'i hariç ibadete layık hiçbir ilah yoktur.”⁷⁹

Enes b. Malik (ra)'dan da, sıkıntı anında Peygamberimizin kendinse şöyle tavsiyede bulunduğu rivayet edilmiştir: “Ey Hayy ve Kayyum Allah'ım! Rahmetinle Senden yardım diliyorum.”⁸⁰

Ebû Bekre (ra)⁸¹ da Peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: “Gam ve sıkıntıya düşen kimseler şöyle dua etsinler: Ey kendisinden başka ilah olmayan Allah'ım! Rahmetinle beni göz açıp kapayıncaya kadar nefsimle baş başa bırakmamamı ve bütün işlerimi iyileştirmeni istiyorum.”⁸²

Esma binti Umeys⁸³ (ra)'dan da şöyle rivayet edilmiştir: “Peygamber (sav) bana şöyle buyurdu: Sıkıntı anında söyleyeceğin birkaç kelime sana öğreteyim mi? Allah, Allah, ey Rabbim! Hiçbir şeyi ben O'na ortak koşmam.”⁸⁴

Tirmizî, Sad (ra)'dan şöyle rivayet etmektedir: Peygamber (sav) şöyle buyurdu: “Yunus (as)'ın balığın karnındaki yapmış olduğu şu duayı hangi müslüman yaparsa duası mutlaka kabul edilir: Ya Rabbi! Sensin ilah, Senden başka ilah yoktur. Bütün noksanlıklardan münezzehsin, yücesin! Doğrusu kendime zulmettim, yazık ettim. Affını bekliyorum Rabbim!”⁸⁵

İbni Sinnî, Ebû Musâ el-Eşarî (ra)'dan Peygamberimizin şöyle dediğini rivayet etmektedir: “Kendisine gam ve hüzn dokunan şu sözlerle dua etsin:

---

⁷⁸ Enbiya: 79.

⁷⁹ Buhârî, 11/123; Müslim, 2730; Tirmizî, 4331; İbn Mace, 3883.

⁸⁰ Tirmizî, 3522; Hâkim, 5091; İbn Ebi Dünya, “Ferec”, s: 14.

⁸¹ Ebû Bekre: Nafi' b. Haris es-Sakafi. 672 yılında vefat eden şerefli bir sahabelidir.

⁸² Ebû Davud, 5090; Nesâî, “Eyevmu Vellyletu”, 651; İbn Hibban, 2370.

⁸³ Esma binti Umeys el-Hus'amî (vefatı: m: 661): Şerefli bir bayan sahabelidir. Eşi Cafer b. Ebû Talip'le birlikte Habeşistan'a hicret etmiştir. Sonra Ebû Bekir es-Sıddıkla daha sonra da Hz. Ali (ra)' la evlenmiştir.

⁸⁴ Ebû Davud, 1525; Ahmed, 6/39; İbn Mace, 3882; Nesâî, “El-Yevmu Velleyle”, 647.

⁸⁵ Tirmizî, 2500.

Ben Senin kulunum, kulunun ve ümmetinin çocuğuyum. Perçemim Senin elindedir. Sen istediğin şeyi yapabilirsin, yaptığın şeylerde de adaletli davranırsın. Kendini isimlendirdiğin, kitabında bildirdiğin, yarattıklarından herhangi birine öğrettiğin, kendisiyle gayb ilimlerini etkin altına aldığı isimlerinle Kurân'ı gönlümün nuru, kalbimin baharı, hüznümün gidericisi ve üzüntümü yok edici kılmanı istiyorum.”⁸⁶

4-Kızgınlık ve Öfke Hali:

Öfkelenildiğin zaman abdest alırsan öfken yatıştır. Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Öfke şeytandır, şeytan ise ateşten yaratılmıştır, ateş de ancak suyla söner. Bu nedenle sizden biriniz öfkelenildiğinde abdest alsın.”⁸⁷

Hz. Aişe⁸⁸ (ra) bu konuda Peygamberimizin kendisine şöyle dediğini söylemektedir: “Öfkeli olduğum bir sırada Peygamber (sav) yanıma geldi, burun mafsalımdan tutarak ovdu, sonra: Ey Aişeciğim,⁸⁹ şöyle söyle buyurdu: Ey Allah'ım! Günahlarımı bağışla, kalbimden öfkeyi gider ve beni şeytandan koru.”⁹⁰

Öfkelenildiğin zaman hemen onu yutmaya çalış. Allah (c.c) bu konuda şöyle buyurmaktadır: “...öfkelendiklerinde öfkelerini yutarlar...”⁹¹ Peygamber (sav)'de şöyle buyurmuşlardır: “Öfkelenildiği şeyi yapma imkânına sahip olduğu halde öfkesini yutan kimseyi Allah, kıyamet günü dilediği iri gözlü huriyi seçmek üzere bütün mahlûkatının huzuruna davet eder.”⁹²

Sana kötülük yapanı affet. Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “...Öfkelerini yutarlar, insanları affederler...” İnsanlara iyilikte bulun, zira Allah iyilik yapanları sever.

5-Belâ ve İyilik Anı:

Musibete maruz kaldığın zaman sabret, Allah'a hamd et ve istirca"⁹³ da bulun. Yani: “İnnâ lillah ve innâ ileyhi râci'ün” de. Bu konuda Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “Sabırlılar o kimselerdir ki başlarına musibet geldiğinde: “Biz Allah'a aidiz ve vakti geldiğinde O'na döneceğiz” derler.

⁸⁶ İbn Sînnî, “El-Yevmu Velleyle”, 334.

⁸⁷ Ahmed, 4/226; Ebû Davud, 4784.

⁸⁸ Aişe (m: 603-698): Hz. Ebû Bekir'in kızı, Peygamber (sav)'in zevcelerinden ve mü'minlerin annesidir. (m: 620).

⁸⁹ Uveys: Aişe ismimden türetilmiş, sevgi ifadesi olarak kullanılan bir kalıptır.

⁹⁰ İbn Sînnî, 457.

⁹¹ Al-i İmran: 134.

⁹² Tirmizî, 2022; Ebû Davud, 4777; İbn Mace, 4176.

⁹³ İstercea: “İnnâ lillâhi ve İnnâ ileyhi râciun” demek.

İşte Rableri tarafından bol mağfiret rahmete mazhar olanlar onlardır. Doğru yolu bulanlar da ancak onlardır.”⁹⁴

Peygamber (sav) de şöyle buyurmaktadır: “Sizden biriniz musibete maruz kaldığı zaman şöyle desin: Biz Allah’a aidiz ve vakti geldiğinde elbette O’na döneceğiz. Allah’ım! Başıma gelen musibetlere katlanıyorum, onlara karşı bana dayanma gücü ver bana ondan daha hayırlısını ihsan et.”⁹⁵

Tabiatla İlgili Olaylar:

1-Ay:

Hilali görünce üç defa tekbir getirerek, Peygamber (sav)’in hilali gördüğü zaman söylediği şu sözleri söyle: “Allah’ım! Bu ayı yümn-ü bereket, iman, selamet, islamla üzerimize doğdur. Ey hilal! Senin ve benim Rabbim Allah’tır.”⁹⁶

2-Rüzgâr:

Rüzgâr esmeye başlayınca Allah’tan hayırlı olmasını iste ve şerrinden Allah’a sığın. Hz. Aişe (ra)’dan Peygamber (sav)’in şöyle dediği rivayet edilmektedir: “Allah’ım! Senden bu rüzgârın hayrını ve onda bulunan hayrı ve onunla gönderilen hayrı dilerim. Onun şerrinden, onda bulunan şerden ve onunla gönderilen şerden sana sığırım.”⁹⁷

Abdullâh b. Abbas (ra), rüzgâr estiği zaman Peygamber (sav)’in diz üstü çökerek şöyle dua ettiğini rivayet etmektedir: “Allah’ım! Onu azap değil, rahmet yap. Allah’ım! Onu bereketli rüzgârlar eyle, şerli rüzgâr eyleme.”⁹⁸

3-Gök gürültüsü:

Gök gürlemesini duyduğun zaman şöyle dua et: “Üç defa: Gök gürültüsünün O’na has hamd ile meleklerin ise O’ndan korkarak tespih ettiği Allah her türlü eksiklikten münezzehtir.”⁹⁹

Abdullâh b. Ömer (ra) şöyle demiştir: Her kim bu duayı yaparsa gök gürültüsünün şerrinden korunur.

Yine İbn Ömer (ra)’ dan Peygamber (sav)’in gök gürültüsü ve yıldırım sesi duyduğunda şöyle dua ettiği rivayet edilmiştir: “Allah’ım! Bizi öfkenle öldürme, azabınla helâk ve ölmeden önce bizi affet.”¹⁰⁰

---

⁹⁴ Bakara: 156.

⁹⁵ Ebû Davud, 3119; Nesâî, “El-Yevmu Velleyle”, 1070.

⁹⁶ Tirmizî, 3447.

⁹⁷ Müslim, 899.

⁹⁸ Şafîî, “Ümm”, 1/253.

⁹⁹ Buhârî, “Edebü’l-Müfred”, 724.

¹⁰⁰ Tirmizî, 3446; Buhârî, “Edeb”, 724.

4-Yağmur:

Yağmur yağmadığı zaman (kuraklıkta), zulmü giderip tevbe ettikten şu şekilde yağmur duası yap: “Allah’ım! Bize bol faydalı yağmur ver. Allah’ım! Bize yağmur ver ve bizleri ümitsizliğe düşenlerden eyleme.”

Yağmur çok yağıp zararından korkulduğunda ve bu durumun değişmesi istendiğinde şu şekilde dua et: “Allah’ım! Etrafımıza (yağsın), üzerimize değil, Allah’ım! Tepelere, dağlara¹⁰¹ bayırlara ve ağaçlıklara yağdır.”

Dünya’ya Ait Haller:

1-Yeni elbise giymek:

Yeni bir elbise giyince Allah (c.c)’a hamd et, o elbisenin senin için hayırlara vesile olmasını iste ve şerrinden Allah’a sığın. Nebi (sav) yeni bir giyecek; sarık, gömlek, cübbe vb. kıyafetler giyer ve sonra şöyle duada bulunurdu: “Allah’ım! Bana bunu giydirdiğin için sana hamd olsun. Senden onun ve onunla yapılan şeylerin hayrını istiyorum, onun ve onunla yapılacak şeylerin şerrinden de sana sığınıyorum.”¹⁰²

İbn Ömer (ra)’ın Peygamber (sav)’den şöyle duyduğu rivayet edilmektedir: “Her kim yeni bir elbise giyer ve şöyle derse: Bana bunu giydiren, onunla avretimi örten, hayatımı onunla güzelleştiren, sonra kendisini yaratana yönelir- yani Allah’tan gelen her şeyi tasdik ederse- o kimse Allah’ın korumasına girer, O’nun gözetiminde olur, ölse de yaşasa da Allah yolunda olur.”¹⁰³

Elbise çıkarıldığı zaman Enes b. Malik (ra)’ın Peygamber (sav)’den işittiği şu dua okunursa iyi olur: “Müslüman bir kişi, kendisini, cinlerin ve insanların görmesinden koruyan elbisesini çıkaracağı zaman şöyle dua etmesi gerekir: Kendisinden başka ilah olmayan Allah’ın adıyla”¹⁰⁴

Gene bu kişinin Peygamber (sav)’in kendisinden Allah’a sığındığı ve diğer insanlara da sığınmalarını emrettiği şu beş şeyden Allah’a sığınması gerekir: “Allah’ım! Cimrilik, korkaklık, yaşlanıp da başkalarına muhtaç olacak duruma düşmekten, Deccal”ın ve kabrin fitnesinden sana sığınırım.”¹⁰⁵

Başka bir hadis-i şerifte ise şöyle buyrulmaktadır: “Allah’ım! Tembellik ve korkaklıktan, günahattan ve borçlanmaktan, cehennem fitnesinden

¹⁰¹ Ez-Zurâb: Zarb’ın çoğulu olup tepe ve dağlar demektir.

¹⁰² Tirmizî, Libas babında, 1767; Ebû Davud, 4020.

¹⁰³ Tirmizî, 3555; İbn Mace, 3557; Hâkim, 4/193.

¹⁰⁴ İbn Sinnî, 274.

¹⁰⁵ Buhârî, 11/154; Tirmizî, 3562; Nesâî, 8/266.

ve kabir azabından, zenginliğin, kabrin, Mesih Deccal'ın fitnesinden sana sığınırım.

Allah'ım! Hatalarımı yağmur ve kar suyu ile temizle, beyaz bir elbisenin kirden temizlenmesi gibi kalbimi kötülüklerden temizle, hatalarla benim aramı gökyüzü ile yeryüzü mesafesi kadar uzaklaştır.”¹⁰⁶

2-Hasta Ziyareti:

Hasta ziyaretinde bulunduğu Peygamber (sav)'in bir hastayı ziyaret ettiği veya bir hastanın O'nun yanına geldiği zaman yaptığı gibi şöyle dua et: “Ey insanların Rabbi! Şu hastalığı gider. Şifa ihsan et. Ancak Sen şifa vericisin. Senin şifandan başka hiçbir şifa yoktur. Ona öyle bir şifa ver ki, üzerinde hastalıktan hiçbir iz kalmasın.”¹⁰⁷

Bir belaya müptela olmuş birini görünce Peygamber (sav)'in yaptığı gibi şöyle dua et: “Her kim belaya maruz kalmış birini görür ve şöyle derse: “Beni senin müptela olduğun şu beladan koruyan ve yarattıklarının birçoğundan üstün kılan Allah'a hamd olsun.” Allah'ın izniyle o belaya maruz kalmaz.”¹⁰⁸

3-Toplumda Gürültü Çıkarmak:

Bir meclisten ayrılacağı zaman orada işlene kötülüklerden kurtulmanın yolu, Ebû Hüreyre (ra)'ın, Peygamber (sav)'in bir böyle bir meclisten ayrılacağı zaman yapmış olduğu şu duayı yapmaktır: “Allah'ım! Şanın ne yücedir ve Sana hamd ederim, Senden başka ilah olmadığına şahitlik eder ve Sana tevbe ve istiğfarda bulunurum. Ancak böyle yaparsa o mecliste meydana gelen kötülükler bağışlanmış olur.”¹⁰⁹

İzzet ve Kudret Rabbi olan senin Rabbin, onların bütün iddialarından münezzehtir, yücedir.

Selâm bütün peygamberleredir.

Bütün hamdler âlemlerin Rabbi Allah'adır.

Duayla İlgili Şiirler:

1-Muhammed b. Nâfi' rüyasında Ebû Nüvas'¹¹⁰ ölümünden sonra gördü ve ona: Allah sana nasıl muamelede bulundu diye sordu.

¹⁰⁶ Buhârî, 11/151; Müslim, 589.

¹⁰⁷ Buhârî, 10/176; Müslim, 2191.

¹⁰⁸ Tirmizî, 3428.

¹⁰⁹ Tirmizî, 3429; Ebû Davud, 4858; Hâkim, 4/241; Nesâî, “El-Yevmu Velleyle”, 397.

¹¹⁰ Ebû Nuvâs: el-Hasan b. Hânî (m: 763-814): Şair. Ehvaz'da doğmuş ve Basra'da yetmişmiştir. Abbasî halifeleri döneminde yaşamıştır.

-O da şöyle cevap verdi: Ölmeden önce hastayken, yastığının altında bulunan beyitleri okuduğumdan dolayı Allah beni bağışladı.

-Ben de ailesine: Ölmeden önce şiir okurmuydu diye sordum.

- Ailesi: Bilmiyoruz, ancak divitle kâğıtlara ve kitaplara yazılmış, ne olduğunu bilmediğimiz bir takım dualar yapardı.

Muhammed b. Nâfi: Hemen odasına girdim, yastığımı kaldırdım ve üzerinde şunların yazılı olduğu bir kâğıt parçası buldum:

“Ey Rabbim! Günahlarım gözümde büyüdükçe büyüdü,

Bununla birlikte biliyorum ki, Senin affın daha çoktur.

Şayet sadece iyiler mağfiretine ümit bağlayabilecekse,

Günahkârlar kime güvenip dua edecekler?

Rabbim, emrettiğin gibi sana yalvarıp yakarıyorum,

Ellerimi boş çevirirsen bana kim merhamet edebilir?

Müslüman olmaktan ve senin güzel affından başka

Beni sana yaklaştıracak başka neyim olabilir ki?

Rabbimiz, iyiliğiyle dünyadakilere eğitir,

Nimetleri ise onlara devamlı ulaştır,

Sen O'na isyan edersen ama sana nimetlerini gönderir,

Haketmediğin halde nimet verir,

O daima yücedir, isyanlara rağmen cömertliğiyle seni kabul eder,

Zifiri karanlık çöktüğünde, kurtuluş yolu kapandığında,

Ümitler yok olduğunda,

Sen farketmeden ve beklemediğin anda

Rahatlık ve ferah lutuflarını sana gönderir,

Ey mevcudatın yaratıcısı, senin kapın dışındaki bir kapıya giden tam cahildir,

Senin zikrin dışında başka bir şeyle rahatlamak isteyen,

Senden başkasına ümit bağlayan kişi, geçici gölgede gölgelenmektedir.

Senin rızan dışında yapılan ameller- mürâi yapsa da- batıl bir ameldir,

Sen razı olursan her iş kolaydır,

Sen yaparsan her iş tam ve kusursuz olur,

Ben efendisinden kaçan, çok suçlu kötü bir köleyim,

Günahlar belimi büktü, sayfalarım kusurlarla doldu,

Senin kusurları affetmen çok kapsamlıdır.

İşte kapına geldim, hüsn-i zannım beni affedersin,
Amelim, pişmanlığım ve akan gözyaşlarımdır,
Kulunun geçmiş günahlarını bağışla,
Razı olacağın başarıyı bana nasip et,
Bunu nasip et, sen her şeyin en iyisini yaparsın,
Herkes biliyor ki sen affedicisin.

2-Asmaî'nin şöyle dediği rivayet edilmektedir:

Yemen yollarında yürürken, yolda bir gencin durup Rabbine şöyle yalvardığını gördüm:

“Ey bütün varlığı yaratan ve onlara kefil olan,
Cömertliğin onlara rızıklarını yağmur gibi yağdırdı.
Ey iyiliği ve cömertliği bol olan,
Ve onların bütün ihtiyaçlarına yetecek kadar bol imkân sahibi!
Ey gizli saklı her şeyi bilen,
Ve vadi her yerde geçerli, hükmünde âdil olan!
Ey büyük Allah'ım, sıfatlarında oldukça çok,
Sıfatların, seni övmek isteyenin istediği kadar bol oldu.
Günahlar sen istediğin takdirde bağışlanabilir,
Senin hilminle âsinin tevbesinin kabulü de mümkündür.
Sen iyiliğinle bütün âlemlerin mürebbîsisin,
Onlara olan iyilik kasdın mutlaka ulaşır.

3-Ebû Hattab b. Dîhye¹¹¹ şöyle demektedir: Bana İmam es-Süheylî¹¹² bazı beyitler okudu ve şöyle dedi: Her kim Allah'tan isteklerini bu beyitlerle isterse ihtiyaçları mutlaka karşılanır. O beyitler de işte şunlardır:

“Ey vicdanlarda olanları bilen ve duyan,
Sen kendisinden istenilen her şeyi vermeye muktedirsin.
Ey bütün sıkıntılarda kendisine dönülen,
Ey her türlü zorluğun kendisine iletildiği Rabbim!
Ey rızık hazineleri “bereketli ol” emrine bağlı olan,

---

¹¹¹ Ebû'l-Hattab: Ömer b. Hasan- İbn Dîhye el-Kelbî (m: 1150-1236): Endülüslü Edebiyatçı, Tarihçi ve Hadis hafızıdır. Müellif tir. Daniye'de kadılık yapmış sonra Mısır'a gitmiştir.

¹¹² Abdurrahman el-Hüs'amî es-Süheylî (m: 1114-1175): Hafız, dil ve siyer âlimi ve şâirdir. Malka'da doğmuş, Malka'nın bir köyü olan Süheyl'e nisbet edilmiştir.

Şüphesiz ki bütün hayırlar senin yanında toplanmıştır.
Senin kapında niçin hileye başvurayım ki?
Sen reddedersen başka kimin kapısını çalabilirim?
Kime dua eder ve kimin ismine tutunabilirim?
Bu fakir kuluna senin fazlın yasaklandıktan sonra ...
Hâşâ senin cömertliğinden isyankâr bile ümidini kesmez,
Kaldı ki fazlın daha bol ve iyiliklerin daha geniştir.”

Umumî Bir Dua:

Ey hayy ve kayyum, ey Musa ve Harun (as)’ın Rabbi, ey İbrahim (as)’ın Rabbi ve Muhammed (sav)’ın Rabbi, beni anlayışlı kıl, ey merhametlilerin en merhametlisi Allah’ım, beni rahmetinle, ilimle, hikmetle ve akılla rızıklandır.

Allah’ım! Ey gözlerin görmediği, hiçbir şüphenin kendisine karışmadığı, tarifçilerin vasfedemediği, zamanın ve olayların kendisinde bir değişiklik yapamadığı, dağların taşıdıklarını bilen, denizlerin ağırlığını bilen, yağmur damlalarının sayılarını bilen, ağaçların yaprak sayılarını bilen, gecenin üstünü örttüğü ve gündüzün aydınlattığı ne kadar şey varsa onları da bilen, hiçbir semanın ve hiçbir yerin kendisinden gizlenemediği, engebeli-engebesiz bütün dağları, derin-sığ bütün denizleri bilen Rabbim! Her şeyi senden istiyorum.

Allah’ım! İşlerimin sonunu hayırlı kılmanı, günlerimin en hayırlısının seninle karşılaşacağım gün olmasını istiyorum. Çünkü senin gücün her şeye yeter.

Allah’ım! Bana düşman olana sen de düşman ol, bana hile yapana sen de hile yap, beni yok etmek isteyen sen de helâk et, bana kötülük yapmak isteyen engeli ol ve beni ateşle yakmak isteyen kimsenin kötülük ateşini söndür, beni üzme isteyen kimsenin kötülüğünden beni koru, beni koruma zırhının içine al, koruyucu örtünle beni setret, ey her türlü tehlikeden beni koruyan Rabbim, dünya ve ahirete ait işlerin tasalandıranlarından beni koru.

Ey refik ve şefik olan Allah’ım! Sözlerimin ve davranışlarımın doğru olmasını sağla, her türlü zorluğu benden gider, güç yetiremeyeceğim şeylerle beni sorumlu tutma, sen gerçekten benim Rabbimsin, ey delilleri var eden, en sağlam rükün, rahmeti her yerde ve şu benim bulunduğum yerde de bulunan, hiçbir yerin kendisinden uzak olmadığı Allah’ım! Uyuklamayan gözlerinle beni koru, yenilmeyen gücünle beni muhafaza et.

Bütün kalbimle senden başka ilah olmadığına inanıyorum, sana bel bağladığım müddetçe helâk olmayacağımı umuyorum, üzerimde olan gücünle bana merhamet et, ey bütün güçlülere tercih edilen, her şeyi hakkıyla bilen ve

halim olan, sen benim de bütün ihtiyaçlarımı bilirsin, kurtarılmama gücü yetensin ve bu sana çok kolaydır.

Ey cömertlerin en cömerdi, iyilikseverlerin en iyisi, hesapları en hızlı görebilen, âlemlerin Rabbi, bana ve bütün ümmet-i Muhammed (sav)'e merhamet et, şüphesiz senin gücün her şeye yeter.

Allah'ım! Bizden öncekilerin dualarını kabul ettiğin gibi bizim dualarımızı da kabul buyur, en kısa zamanda bizleri her türlü sıkıntıdan kurtar.

Ey merhametlilerin en merhametlisi, bütün bunları cömert, ikram sahibi, semadaki yüceliğin ve her şeye gücü yeten olduğun için senden istiyoruz.

Peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (sav)'e, âl ve ashabına salât ve selâm olsun.

Hamd âlemlerin Rabbine mahsustur.

2-İSTİĞFAR:

İstiğfar, günahlara keffaret olacak en önemli etkenlerden biridir. Bu hususta Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: “Eğer onlar kendilerine zulmettikleri vakit sana gelip de Allah'tan af dileseler, sen de Resul olarak onların affedilmesini isteseydin, elbette Allah'ı tevbeleri kabul eden, pek merhametli bulacaklardı.”¹¹³

Ebu'd-Derdâ (ra) Peygamber (sav)'den şöyle rivayet etmektedir: “İstiğfarı ne kadar çok yapabiliyorsanız yapın. Zira Allah indinde O'ndan daha kurtarıcı ve Allah'a daha sevimli bir şey yoktur.”¹¹⁴

İstiğfarın Faydaları:

a)Azabın ortadan kalkmasını sağlar: Allah (c.c) şöyle buyurmaktadır: Hâlbuki sen onların aralarında bulunduğun müddetçe Allah onları azaba uğratmaz; eğer onlar istiğfar ederlerse Allah bu takdirde de onlara azap etmez.”¹¹⁵

b)Sıkıntıları giderir ve hüzünleri yok eder: Bu konuda Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Her kim çok istiğfar ederse Allah (azze ve celle) ona her türlü sıkıntıdan çıkış yolu gösterir, her türlü zorluk içinde bir kurtuluş yolu var eder ve onu hiç ummadığı yerden rızıklandırır.”¹¹⁶

¹¹³ Nisa: 64.

¹¹⁴ Hakîm et-Tirmizî zayıf senetle “Feyzu'l-Kadir” de rivayet etmiştir. 3/28.

¹¹⁵ Enfâl: 33.

¹¹⁶ İbn Mace, 3819; Ebû Davud, 1518; Ahmed, 1/248; Hâkim, 2/262.

Peygamber (sav) çok istiğfarda bulunur ve şöyle derdi: “Muhakkak kalbimi kaplardı da¹¹⁷ ben de günde yüz defa tevbe istiğfarda bulunurdum.”¹¹⁸ Bunu Peygamber (sav) geçmiş ve gelecek günahları Allah tarafından bağışlanmış olduğu halde yapardı.

c) Kalbin pasını temizler:

Enes (ra) Peygamber (sav)’den bu konuda şöyle bir hadis-i şerif rivayet etmektedir: “Muhakkak kalp demirin pas tutması gibi pas tutar, bu pasın cilası ise istiğfardır.”¹¹⁹

d) Günahların bağışlanmasına sebeptir: Enes (ra)’dan şöyle bir hadis rivayet edilmektedir: “Her kul veya topluluk günde yetmiş defa istiğfarda bulunursa mutlaka onların yetmiş günahı bağışlanır, ancak bir gün gecede yetmişten fazla günah işleyen kul veya toplum hüsranda kalır.”¹²⁰

İstiğfar Çeşitleri:

İstiğfarın birçok türü vardır, bunların en faziletlisi ise seyyidu’l-istiğfar duasıdır. O da Şeddad b. Evs’in¹²¹ rivayet etmiş olduğu şu hadis-i şeriftir: “Allah’ım! Sen benim Rabbimsin; Senden başka ilah yoktur. Beni Sen yarattın; ben senin kulunum ve gücüm yettiğince ahd ve vad üzerinde sabitim, işlediklerimin şerrinden sana sığınırım. Üzerimdeki nimetlerini itiraf eder; günahlarımı da ikrar ederim. Beni bağışla. Zira günahları bağışlayan ancak sensin.

Her kim bu duaya inanarak gündüz okursa ve o gün akşam olmadan ölürse cennet ehlinden olur. Her kim de ona inanarak geceleyin okur da sabah olmadan ölürse o kimse de cennet ehlinden olur.”¹²²

Peygamber (sav) istiğfarda şöyle derdi: “Allah’ım! Günahımı, bilgisizliğimi, her işimde israfımı ve benden daha iyi bildiğin bütün kusurlarımı mağfîret eyle.

Allah’ım! Ciddi halimi, latifemi, hatamı ve bilerek işlediğim günahlarımı affeyle. İtiraf ederim ki bu kusurların hepsi bende vardır.

Allah’ım! Evvelden yaptığım, sonradan yapacağım, gizlediğim, açığa vurduğum ve benden daha iyi bildiğin bütün günahlarımı mağfîret eyle. Öne

¹¹⁷ Ğanne alâ kalbihi: Şehvetin kalbi kaplaması.

¹¹⁸ Müslim, 2702; Ebû Davud, 1515.

¹¹⁹ Hakîm et-Tirmizî ve İbn Adî, “Kenzu’l-Ummâl”, 1/476.

¹²⁰ Beyhakî, “Şuab” ve zayıf isnadla “Feyzu’l-Kadir”, 5/489.

¹²¹ Şeddad b. Evs el-Hazrecî el-Ensarî (vefat, m: 677): Hz. Ömer(ra)’ın Hıms’a vali tayin ettiği yöneticilik yapan sahabelerdendir. Fasih konuşan bir hatiptir. Kudüs’de vefat etmiştir. 50 hadis rivayet etmiştir.

¹²² Buhârî, 11/83; Nesâî, 8/279; Tirmizî, 3390.

geçiren ancak sensin. Geriye bırakan da ancak sensin ve sen her şeye kadirsin.”¹²³

Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Her kim şöyle derse: “Allah’ım! Şanın ne yücedir! Ben kendime zulmettim, kötülük yaptım. Beni bağışla. Zira sensen başka günahları bağışlayacak kimse yoktur.” O kimsenin günahları karınca yuvası kadar olsa bile bağışlanır.”¹²⁴

Bir Bedevinin, Kâbe’nin örtüsüne tutunarak şu şekilde istiğfarda bulunduğu duyulmuştur: “Şüphesiz istiğfarda bulunmakla beraber günaha devam etmek bir alçaklıktır, affını bütün genişliğiyle bilmeme rağmen istiğfarı terk etmek acizliktir, benden zengin olduğun için nice nimetine muhtacım ve sana sığınmama gerekirken seni öfkeliendiren nice isyan içindeyim.

Ey vadinde vefalı, vaadinde de affedici olan! Günahlarımın büyüklüğüne rağmen beni affına dâhil et. Ey merhametlilerin en merhametlisi!”¹²⁵

Ebû Abdullâh el-Verrâk’dan¹²⁶ şöyle bir söz aktarılmaktadır: “Her kim: Allah’ım! Tevbe edip de sonra tekrar işlediğim günahlardan dolayı istiğfar ediyorum, yapacağıma dair sana söz verdiğim fakat sözümde durmadığım şeylerden de sana istiğfar ediyorum, sırf senin rızan için yapacağım dediğim ama sonra riya karıştırdığım işlerden de istiğfar ediyorum, senin bana nimet olarak verdiğin fakat benim onlarla sana isyan ettiğim nimetlerden dolayı da istiğfar ediyorum, ey gayb ve şahadet âlemini bilen Rabbim; gecenin karanlığında ve gündüzün aydınlığında işlemiş olduğum günahlardan da istiğfar ediyorum, kalabalık ve تنها yerlerde, gizli ve açık olarak işlediğim günahlardan istiğfar ediyorum derse, yağmur damlaları ya da deniz köpükleri kadar da olsa günahları bağışlanır.”

---

¹²³ Buhârî, 11/165; Müslim, 2719.

¹²⁴ Kaynağı bulunamamıştır.

¹²⁵ Nevevî, “Ezkâr”, s: 622.

¹²⁶ Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah el-Kirmanî el-Verrâk (vefatı, m: 940): Dil ve Gramer âlimidir. Saleb’ten ders almıştır. Müelliftir.

14. BİRDEN ONA KADAR OLAN YAYGIN HİKMETLER

Hikmetiyle mahlûkatı var eden ve kudretiyle kâinatı yaratan Allah'a hamd olsun.

Adalet ve hikmet sahibi Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik ederim.

Hikmetlerle donatılan Hz. Muhammed (sav)'in de Allah'ın Resulü olduğuna şahitlik ederim.

Salât ve selâm tahir ve tayyip olan Hz. Muhammed (sav), ashabı ve O'na tabi olanların üzerine olsun.

Bundan sonra...

Bu risalede, değişik kitaplarda bulunan fakat unutulmuş bir takım çok kıymetli hadis ve sözleri topladım. Onlarda: Basiretli olanlar için panzehir¹, araştırmacılar için faydalı şeyler ve düşünenler için de bahçelerdir.

Bu risaleyi on bahçe halinde tertip ettim ve onu "Birden ona kadar yaygın hikmetler" şeklinde isimlendirdim.

Her türlü yardımı Allah'tan istiyor ve muhterem Habibi (sav)'e: Her şeyi kabul makamında bulunup çözmesi, bir mesul olarak o konuda bana yardım etmesi, bu işleri sırf O'nun rızası için yapmamı sağlaması, bütün cömertliği ile çalışmalarımı kabul etmesi, müslümanlardan onu araştırıp inceleme yapanlara faydalı olması için tevessül ediyorum.

Bütün bunları, bu istediklerimi yapmaya gücünün yettiğine inandığım, isteğime cevap verebileceğın de güvendiğim, peygamberlerin evveli ve âhiri olan Hz. Muhammed (sav) hürmetine Allah'tan istiyorum.

Her türlü muvaffakiyet Allah'tandır...

BİRİNCİ BAHÇE

Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: "Besmele ile başlamayan her iş neticeye ulaşamaz."²

¹ Tiryak: Zehirlenmelere karşı kullanılan ilaç.

² Rehavî, "Erbain el-Buldaniyye"; Hatîb, "Tarih"; "Feyzu'l-Kadir", 5/34.

Buhârî'deki bir hadis-i şerifte de şöyle buyrulmaktadır: “Müslüman, elinden ve dilinden diğer müslümanların güvende olduğu kimsedir. Muhacir ise Allah'ın yasakladığı şeylerden sakınan kişidir.”³

Başka bir hadiste Peygamber (sav): “Her doğan ancak fitrat üzere doğar. Dili dönünceye kadar da böyle devam eder. Bundan sonra anne-babası onu Yahudi, Hristiyan veya Mecusî yapar”⁴ buyurmaktadır.

Ebû Hüreyre (ra)'ın rivayet ettiği bir hadis-i şerifte Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Yüce Allah rahmetini yüz parça yaptı da doksan dokuz parçasını kendi yanında tuttu, bir parçasını yeryüzüne indirdi.

İşte bu bir parça rahmet sebebiyle bütün mahlûkat birbirlerine merhamet ederler. Hatta at yavrusuna isabet eder endişesi ile ayağını yavrusundan uzak tutar.”⁵

Bu konuda bir şair de şöyle demektedir:

“Yaptıklarınla azık yükünü tamamla,
Çünkü kabirde kişinin yanında olacaklar ancak yaptıklarıdır.
Eğer bir şeyle meşgul olacaksan,
Sakın Allah'ın razı olacağından başka şeyle meşgul olma.
Öldükten sonra kabirde insanın arkadaş olacağı şey,
Yaptıklarından başka bir şey değildir.
Dikkat et, insan akrabalarının yanında bir misafirdir,
Yanlarında bir müddet kalır, sonra yoluna devam eder.”

Şöyle denilmiştir: “Akıl bir cevherdir, öfke onu yok eder; din bir cevherdir, kıskançlık onu yok eder; hayâ bir cevherdir, tama”(aşırı istek) onu yok eder; salih amel bir cevherdir, gıybet onu yok eder.”

İbn Abbas (ra) da şöyle demiştir: “Allah (c.c) akılı yaratınca ona: Dur dedi. Akıl durdu. Yürü dedi. Akıl da yürüdü. Bunun üzerine Allah (c.c): İzzetim ve celâlim hakkı için senden daha iyi bir şey yaratmadım, mahlûkat içerisinde hiçbir şeyi kendime senden daha yakın tutmadım. Seninle alır, seninle verir ve seninle cezalandırırım. Bir şey yapmasa da Allah akıllı kimseyi diğer mahlûkata göre daha yakın kabul etti.

Allah (c.c) cehaleti yaratınca da ona yürü dedi. O durdu. Dur dedi. O yürüdü. Bunun üzerine Allah (c.c): İzzetim ve celâlim hakkı için beni senden

³ Buhârî, 1/50; Ebû Davud, 2481; Nesâî, 8/105.

⁴ Ebû Ya'lâ, Taberanî, Beyhakî, “Sünen”. “Kenzu'l-Ummâl”, 1/261; Buhârî'de de hadise şahit vardır, 11/432; Müslim, 2658; Ahmed, 3/353.

⁵ Buhârî, 10/362; Müslim, 2752.

başka bu kadar öfkelenmeyen başka bir varlık yaratmadım buyurdu. İnsanlar içerisinde de hiç kimseye seninle amel eden kimseye kızdığım kadar kızmadım. İnsanlar içinde hiç kimseye kötülük yapmasa bile cahile öfkelenmediği kadar öfkelenmemiştir.”

Yine İbn Abbas (ra) Peygamber (sav)’den şöyle bir hadis rivayet etmektedir: “Her şeyin bir aracı vardır, müminin aracı akıldır. Her şeyin bir taşıyıcısı vardır, müminin taşıyıcısı akıldır. Her şeyin bir desteği vardır, müminin desteği akıldır.

Her milletin bir amacı vardır, müminin amacı akıldır. Her toplumun bir çobanı vardır, âbidlerin çobanı ise akıldır. Her tüccarın bir sermayesi vardır, çalışanların sermayesi ise akıldır. Her evin bir kıymeti vardır, sıddıkların evinin kıymeti ise akıldır. Her harabenin bir imaresi vardır, ahiretin imaresi ise akıllardır.”⁶

Hz. Ali (kerrmellahu vechehu) şöyle demiştir: “Allah (c.c) aklı dürülmüş bir nurdan yarattı ve ilmi nefsi, anlayışı ruhu, zühdü başı, hayâyı yüzü, hikmeti dişleri, hayrı kulağı, acımayı kalbi, merhameti gönlü ve sabrı karnı yaptı.

Sonra akla konuş denildi o da: Her şeyin, yüceliği karşısında boyun eğdiği Allah’a hamd olsun dedi. Bunun üzerine Allah (c.c): “İzzetim ve celâlim üzerine yemin olsun ki, senden daha şerefli hiçbir şey yaratmadım ve seni sevdiğilerimin dışında hiç kimsenin kalbine yerleştirmedim” buyurdu.

Şöyle denilmiştir: “Nice günah vardır, insanı zillete ve inkisara sürükler, nice iyilik de vardır, kişiyi şeref ve büyüklüğe götürür.”

Yine şöyle denilmiştir: “İtaat koruyucudur, kanaat zenginliktir, kanaat eden kimse aciz, tama eden kimse ise zelil olur.”

Şöyle bir ifade de vardır: “Selâmet birliktedir.”

Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Ey Fatıma! Sana tavsiyede bulunduğum şu duayı dinleyip söylemekten sen engelleyen şey nedir? Ya Hayyu ya Kayyum, rahmetinle senden yardım istiyorum. Beni göz açıp kapayıncaya kadar da olsa nefsimle baş başa bırakma ve bütün işlerimi iyileştir.”⁷

Utbetü’l-Gulem rüyada görüldü ve şöyle diyordu: “Cennete şu sözlerden dolayı girdim: Ey dalaletle düşenleri hidayete erdiren, ey günahkârlara merhamet eden, ey tökezleyip düşenlerin sığınakları! Kullarımdan büyük günah sahibi olanlara ve bütün müslümanlara merhamet et. Bizleri salihler, şehitler, nebilerden kendilerine nimet verdiklerin ve hayırlı

⁶ İbn Muhber; İhyâ, 1/90; Aklın faziletiyle ilgili bütün hadisler zayıftır.

⁷ İbn Adî ve Beyhâkî, “Şuab”. “Kenzu’l-Ummâl”, 2/239.

rızıkla rızıklandığı kimselerle beraber haşret. Ey âlemlerin Rabbi! Bu duamızı kabul eyle.”

Şeyh Muhyiddin-i Arabî (rahimehullah) şöyle demektedir: “Fatıha sûresini okuduğun zaman besmele- hamd ve sûrenin bütünü bir nefeste ara vermeksizin oku.”

Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Kabir ya Cennet bahçelerinden bir bahçe veya Cehennem çukurlarından bir çukurdur.”⁸

Allah’ım! Yalnızlığımızda bize dost ol, gurbete düştüğümüzde bize merhamet et, kabirlerimizi Cennet bahçelerinden bir bahçe yap. Rahmet Peygamberi Nebi’nin hürmetine bunları senden istiyoruz.

Hz. Muhammed (sav)’e, âl ve ashabına salât ve selâm olsun.

Hamd, âlemlerin Rabbi Allah’a mahsustur.

İKİNCİ BAHÇE

Buhârî’de Ebû Hüreyre (ra) Peygamber (sav)’den şöyle bir hadisi-i şerif rivayet etmektedir: “Mümin bir yılan deliğinden iki defe ısırılmaz.”⁹

Yine Ebû Hüreyre (ra)’dan Peygamberimizin şöyle dediği rivayet edilmektedir: “Ancak şu iki kimseye gıpta edilebilir: Allah’ın kendisine Kurân öğrenme imkânı verdiği kimse ki, öğrendiği bu Kurân’ı gece ve gündüz okur.

Komşusu da onun okuyuşunu duyunca: Keşke bana da filana verilen verilseydi de ben de onun gibi amel etseydim denilen kimsedir.

İkincisi de kendisine mal verilen ve onu Allah yolunda harcayan kimsedir. Onu gören biri: Keşke bana da filan kimseye verilen şey verilseydi de ben de onun gibi amel edebilseydim.”¹⁰

İbn Mesud (ra)’dan Peygamber (sav)’in şöyle dediği rivayet edilmektedir: “İki (haslet sahibinden) başkasına gıpta edilmez: Bunlardan biri, Allah kendisine mal ihsan etmiş, bir de onu, bu malı hak yolunda sarf etmeye muvaffak kılmıştır. Diğer, Allah kendisine hikmet vermiş o da bu hikmetle hükmeder ve bunu öğretir durur.”¹¹

---

⁸ Tirmizî, 2462.

⁹ Buhârî, 10/439; Müslim, 2998; Ebû Davud, 4862.

¹⁰ Buhârî, 9/65.

¹¹ Buhârî, 1/151; Müslim, 816; İbn Mace, 4208; Ahmed, 1/144.

Sehl b. Sad (ra) da Peygamberimizden şöyle rivayette bulunmaktadır: “İki çenesinin arasını ve apış arasını bana garanti eden kimseye Cenneti garanti ederim.”¹²

Hız. Aişe (ra) şöyle bir hadis-i şerif rivayet etmektedir: “Resulullah (sav) iki şey arasında muhayyer kaldığı zaman tercih edeceği şey günah olmadığı müddetçe, O muhakkak en kolay olanını alırdı. Eğer günahı gerektiren bir şey olursa, kendisi ondan halkın en uzak duranı olurdu. Resulullah, Aziz ve Celil olan Allah’a karşı hüürnetsizlik hali olması müstesna, kendisi için kin tutup intikam almamıştır.”¹³

Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Şu iki haslet bir müminde bir arada bulunmaz: Cimrilik ve su-i zanda bulunmak.”¹⁴

Başka bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmaktadır: “Muhakkak sende Allah’ın ve Resulünün sevdiği iki haslet vardır: Hilm ve teenni.”¹⁵

Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “İki konu vardır ki, bunların cezasında acele edilir: Zulüm ve ana-babaya isyan etmek.”¹⁶

Ebü Hüreyre (ra)’ın rivayet ettiği bir hadiste Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Dile hafif, terazide ağır ve Rahman olan Allah’a sevgili iki kelime vardır: Subhanallahı ve bihamdihi (Allah’ı her türlü noksanlıktan tenzih eder ve O’nun Hamdi ile kendisine hamd ederim.)

Subhenallahı’l-Azım (Azamet sahibi Allah’ı her türlü noksanlıktan tenzih ederim.”¹⁷

Muaz b. Cebel (ra) şöyle demektedir: “Dünyada şu iki şeyden daha hayırlısı yoktur: Aç bir mideyi doyuran ekmek parçası ve üzgün birini teselli eden bir kelime.”

Şöyle bir ifade vardır: “Akıllı kimse şu iki şeyden sakınır: Düşmanın hilesi (tuzağı) ve dostun hasedi.”

Şu iki şey güzel ahlâkın belirtisidir denilmiştir: “Övölmekten hoşlanmamak ve zor durumda müsamahalı olabilmek.”

İki şey iki şeye yakındır denilmiştir: “Sabır zafere, mahrumiyet sıkıntıya düşmeye.”

---

¹² Buhârî, 11/264; Tirmizî, 4210; Ahmed, 5/333.

¹³ Buhârî, 6/419; Müslim, 2327; Ebü Davud, 4785.

¹⁴ Tirmizî, 1963; Buhârî, “Edebü’l-Müfred”, 283; Beyhakî, “Âdâb”, 100.

¹⁵ Müslim, 17; Tirmizî, 5225.

¹⁶ Hâkim, “Birr”. “Feyzu’l-Kadir”, 3/192.

¹⁷ Buhârî, 11/175; Müslim, 2694; Tirmizî, 3463.

Şu iki şeyde “Kişinin ilerlemesi ve gerilemesinde” hile olmaz denilmiştir.

İki şey iyiliğin alametidir: “Öfke anında halim olmak, gücü yettiği halde affedebilmek.”

İki şeye sahip olduktan sonra diğer şeyler için tasalanma: “Geçinmene yetecek kadar para ve ahiretine yetecek kadar da din.”

Şu iki şey yorulmadan elde edilen gelirdir: “Zarif bir şekilde yaratılış ve çirkinlikten korunmuş olma.”

İki şey vardır insan onunla süslenir: “İnsanların arasında olmak ve kibri terk etmek.”

Şu iki şey hüzne sebep olur: “Cimrilerin yapacağı cömertliğe tama” etmek (göz dikmek) ve âdi kimselerle şakalaşmak.”

Şu iki şeyde hiçbir fayda yoktur: “Küfürlü konuşmak ve kötü iş yapmak.”

Şu iki şey hikmetin belirtisidir: “Düşündükten sonra konuşmak ve araştırdıktan sonra işe koyulmak.”

Şu iki şey insanların arasında iyiliğin devam etmesini sağlar: “Büyüklerle saygı ve küçüklerle sevgi göstermek.”

Şu iki şey elde edilmelidir: “Adaletli olmak ve fazileti kazanmak.”

Şöyle denilmiştir: “Bütün zamanların iki yemeği vardır: Tatlı ve acı. Bütün zamanlarda da yapılacak iki iş vardır: Kolay ve zor.”

Şu iki şey yaşlı erkeklere zarar verir: “Becerikli aşçı ve güzel kadın.”

Bir şiirde şöyle denmiştir:

“Gözlerin kendisi için ağlayacağı iki şey vardır,
Gençliğin elden gitmesi ve dostlardan ayrılmak.”

Bir başka şiirde de şöyle denilmektedir:

“İki şey vardır ki, aslan olsalar bile başlarına bela gelir,
Ormanda üzüntü ve kederinden ölürlər.

Gençliğin yerini hiçbir şey tutamaz,

Aile ve çocuktan ayrı kalsa bile.”

ÜÇÜNCÜ BAHÇE

Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Çocuklarınızı şu üç hasletle terbiye ediniz: Peygamber sevgisi, aile sevgisi ve Kurân okuma yeteneği.

Şüphesiz ezberlenen Kurân sahibini, Allah'ın gölgesinden başka gölgenin bulunmadığı günde onu Allah'ın gölgesinde gölgelendirir”¹⁸

Ebû Hüreyre (ra)'ın rivayet etmiş olduğu bir hadiste Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Allah Teâlâ sizin lehinize üç şeyden razı olur ve yine sizin lehinize üç şeyi de çirkin görür: Sizin lehinize, kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayarak O'na ibadet etmenizden, hepinizin toptan Allah'ın ipine sımsıkı yapışmanızdan ve fırka fırka olup birbirlerinizden ayrılmamanızdan razı olur. Yine sizin lehinize dedi kodudan (kıl-u kalden), çok fazla soru sormaktan ve malî zayı etmenizden memnun olmaz.”¹⁹

Bir başka hadis-i şerifte ise Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Üç haslet kimde bulunursa o kimse bu hasletlerle imanın tadını tatmış olur: Allah ve Resulü kendisine başkalarından daha sevimli olması, sevdiklerini yalnız Allah için sevmesi, Allah kendisini küfürden kurtardıktan sonra, yine küfre dönmekten ateşe, atılmaktan hoşlanmadığı gibi hoşlanmaması.”²⁰

Kitab-ı Müsamere'de İbn Abbas (ra) Peygamber (sav)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: “Şu üç şey kaybolmadıkça²¹ bir kulun kalbine dünya sevgisi yerleşmez: Ondan ayrılmayan dünya meşguliyeti, bir türlü zenginliğe götürmeyen fakirlik illeti, dünyada ve ahirette dahi elde edilemeyecek bir emel. İstenilen ve elde edilebilen iki şey vardır: Ahirete talip olan kimsenin peşine dünya düşer ve o kimseye rızkı tastamam verilir, dünyaya talip olan kimseye de ahiret takılır ve ölünceye kadar istediklerini elde edemez. Dikkat edin said kişi: Nimetleri sürekli olan, azabı devam etmeyip tükenen, kendisine şu anda verilen nimetlerden daha güzel nimetlerin verileceği yer olan, infakının karşılığını alacağı ebedi hayatı tercih eder ve seçer. O, dünya malını ve aldatıcı şeyleri topladığında şaki ve bedbaht olacağını bilir.”²²

İbn Abbas (ra) Peygamber (sav)'den şöyle rivayet etmektedir: “Şu üç şeyde şifa vardır: Hacamat yaptırmakta, bal şerbetinde ve ateşle dağlamakta. Sonraları ateşle dağlamayı yasakladı.”²³

Başka bir hadiste Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Şu üç haslet kimde bulunursa Allah o kimseyi himayesine alır ve onu Cennetine koyar: Güçsüzlere acımak, anne-babaya şefkatli olmak ve kölelere iyi davranmak.”²⁴

¹⁸ Zayıf hadistir. Ebû Nasr eş-Şirazî, İbn Neccar ve Deylemî, “Firdevs”. “Feyzu'l-Kadir”, 1/226.

¹⁹ Müslim, 1715; Ahmed, 2/367; Beğavî, 1/203.

²⁰ Buhârî, 1/57; Müslim, 43; Tirmizî,2926; Nesâî, 8/96; İbn Mace, 4033.

²¹ İltate minhe: Uzaklaşmak, ayrılmak.

²² İlk kısmını Deylemî'de rivayet etmiştir. “Kenzu'l-Ummâl”, 3/231.

²³ Buhârî, 10/116.

Bir başka hadiste şöyle buyrulmaktadır: “Münafığın alameti üçtür: Konuştuğu zaman yalan söyler, söz verince sözünde durmaz, emanete ihanet eder.”²⁵

Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Allah Teâlâ şöyle buyurur: Ben, biri diğerine ihanet etmediği müddetçe iki ortağın üçüncüsü olurum. Fakat biri diğerine ihanet ederse aralarından çekilirim.”²⁶

Bir başka hadiste şöyle buyrulmaktadır: “Helâke sürükleyici üç şey kurtuluşa götürecektir üç şey vardır: Kurtuluşa götürecektir üç şey: Gizli ve açık yerlerde Allah’tan korkmak, öfkeli ve sakin anlarda adaletli olmak ve insanlara insafı davranmak. Helâke sürükleyen şeyler: Aşırı cimrilik, hevaya uymak ve insanın kendini beğenmesi.”²⁷

Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Kıyamet günü şu üç kimsenin hasmı benim: Bir iyilikte bulunup da geri dönen, hür bir insanı köle olarak satan ve gelirini yiyen, birini işçi olarak kiralayıp işini yaptırıp ücretini ödemeyen kimselerdir.”²⁸

Enes (ra) Peygamber (sav)’den şöyle rivayet etmektedir: “İnsanlardan, buluğa ermeden²⁹ üç çocuğu vefat eden hiç kimse yoktur ki, Allah onlara olan rahmetinden dolayı onları Cennete girdirmesin.”³⁰

Ebû Said el-Hudrî (ra)’da, kadınların Peygamber (sav)’e gelerek: “Bize de nasihat etmek için bir gün ayırsanız dediklerini, Peygamber (sav)’in de onlara şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir: “İçinizden hiçbir kadın yoktur ki, evladından üç tanesini kendinden evvel ahirete yollasın da bu çocukları kendisi için Cehenneme karşı birer siper olmasınlar. Bunun üzerine bir kadın:

—İki tanesi de öyle değil mi? Dedi. Peygamber (sav):

—İki tanesi de öyledir buyurdular.”³¹

Bir başka hadis-i şerifte Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Şu üç grup insana iki ecir vardır:

—Ehl-i kitaptan olup da hem kendi peygamberine hem de Hz. Muhammed (sav)’e inanan kimse.

---

²⁴ Tirmizî, Cabir (ra)’den rivayet etmiştir.

²⁵ Buhârî, 1/83; Müslim, 59; Tirmizî, 2633.

²⁶ Ebû Davud, 3383.

²⁷ Bezzâr, 1/60; Ebû Nuaym, “Hilye”, 2/343; Taberanî, “Evsat” Ve Beyhakî. “Mecmau’z-Zevaid”, 1/9; “Feyzu’l-Kadir”, 3/309.

²⁸ Buhârî, 4/346.

²⁹ el-Hınsu: Ergenlik ve reşit çağına ulaşmak.

³⁰ Buhârî, 3/95; Nesâî, 4/24.

³¹ Buhârî, 1/175; Müslim, 2633.

—Hem Allah’ın hem de efendisinin hakkını eda eden bir köle.

—Bir cariyesi olup da onu terbiye eden, eğiten, azad edip onu evlendiren kimse.”³²

Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Üç şey vardır ki, müslümanın kalbi onlarda cimrilik yapmaz: Allah için yapılan işler, yöneticilere öğütte bulunmak ve müslüman topluma gerekli olan şeylerde gayret etmek.”³³

Bir başka hadis-i şerifte de şöyle buyrulmaktadır: “Dua eden kişiye şu üç şeyden biri vardır: Ya istediği verilir, ya duası bekletilir daha sonra daha güzel bir mükâfat verilir ya da günahlarına keffaret olur.”³⁴

Ebû Hüreyre (ra)’ın Peygamber (sav)’den rivayet etmiş olduğu bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmaktadır: “İnsan ölünce şu üç şey hariç kendisinden amelleri kesilir: Sadaka-i cariyeye, faydalanılan ilim ve kendisine dua eden hayırlı bir evlat.”³⁵

Bir hadisi-i şerifinde Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Ölüyü üç şey takip eder, kabre kadar gider de ikisi tekrara geri döner, biri orada onunla beraber kalır: Ölüyü ailesi, malı ve ameli takip eder. Ailesi ve malı geriye döner, onunla sadece ameli kalır.”³⁶

Cebrail (as)’ın Âdem (as)’a gelerek şöyle dediği rivayet edilir:

—Sana üç şey getirdim, bunlardan bir tanesini tercih et. Âdem (as):

—Nedir onlar diye sorunca Cebrail (as):

—Hayâ, akıl ve din diye cevap verdi. Âdem (as):

—Akıllı seçtim dedi. Bunun üzerine Cebrail (as) hayâ ve dine: Siz geri dönün, çünkü akıl tercih edildi deyinca hayâ ve din:

—Bize, akıl nerede ise orada olmamız emredildi dediler.

Ömer b. Hattab (ra)’ın şöyle dediği rivayet edilir: “İlim üç şey için öğrenilmez ve üç şey için de terk edilmez: Onunla tartışmak, gösteriş yapmak ve övünmek için öğrenilmez. Utanmak, ihtiyaç hissetmemek ve cehalete razı olmak düşüncesiyle de terk edilmez.”

İbn Abbas (ra)’dan Peygamber (sav)’in şöyle dediği rivayet edilmektedir: “Cahiliye döneminde olan fakat, müslümanlara daha çok yakışan üç haslet vardır:

³² Abdurrezzak yakın lafızla, “Musannaf”. “Kenzu’l-Ummâl”, 15/833.

³³ Tirmizî, 2659; İbn Mace, 232; Ahmed, 5/183; Beğavî, 1/236.

³⁴ Malik, “Muvatta”, 504.

³⁵ Müslim, 1631; Ebû Davud, 2880; Tirmizî, 1376; Nesâî, 6/251; Beğavî, 1/300.

³⁶ Buhârî, 11/315; Müslim, 2960; Tirmizî, 2380.

Birincisi: Evlerine bir misafir geldiğinde ona ikramda bulunmak için adeta yarışlardı.

İkincisi: Birisinin eşi yaşlanınca zor durumda kalmasından korkar ve onu boşamazdı.

Üçüncüsü: Komşularından biri borçlanır veya bir musibete maruz kalırsa borcunu ödeyinceye ve o sıkıntıdan kurtuluncaya kadar ona yardım için gayret ederlerdi.”

Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Üç kişi yürüyüp giderken kendilerini yağmur yakaladı. Bunlar hemen bir dağdaki bir mağaraya sığındılar. Bunlar mağaraya girince mağaranın ağzı, üzerine dağdan büyük bir taş düşüp, kendileri içeride iken mağaranın kapısını kapattı. Bunun üzerine birbirlerine: Hayatınızda sırf Allah rızası için işlediğiniz bir takım iyi amelleri düşünüp bakınız da onları zikrederek Allah’a dua ediniz. Allah’ın sizin üzerinizdeki o kayayı açması umulur! Dediler. Bunlardan birisi:

—Ya Allah! Bilirsin ki benim, yaşlı ihtiyar anamla babam, bir karım ve birkaç küçük çocuğum vardı. Ben her gün onlar için koyunları otlatırdım. Koyunları onların yanına sürüp getirdiğim zaman sütlerini sağar, evvelâ anababamdan başlayarak çocuklarımdan önce onlara süt içirirdim. Şu da sence muhakkak ki günlerden bir gün ağaçlar beni uzağa götürmüştü de akşam oluncaya kadar gelememiştim. Geldiğimde de anamla babamı uyur halde bulmuştum. Her gün sağmakta olduğum gibi sütleri sağdım ve süt bakracını getirdim. Onları uykularından uyandırmak istemeyerek başuçlarında durdum. Anam ve babamdan önce çocuklara içirmeyi de istemiyordum. Hâlbuki çocuklar ayağımın dibinde açlıktan mütemadiyen ağlıyorlardı. Ta fecir doğuncaya kadar benim halim böyle süt bakracı ile dikilmek, çocukların hali de ağlaşmak olmuştu. Hiç şüphe yok sen pekiyi bilmektesin ki ben ana babama yaptığım bu derin hizmeti yalnız senin rızan için yapmışım. Bu amelim kabul gördü ise lütfet şu kayayı bir parça arala da oradan gökyüzünü görelim! Diye dua etti. Bunun üzerine Allah taştan bir delik açtı ve kendileri o delikten gökyüzünü gördüler.

Onlardan bir diğeri:

—Ya Allah! Benim amcamın bir kızı vardı. Ben onu, erkeklerin kadınları sevmekte oldukları sevginin en fazlası ile sevmişim. Ben ondan nefisini talep ettim. O, ben kendisine yüz dinar getirinceye kadar benim muhabbetimi kabul etmedi. Ben bu parayı kazanmak için çok yoruldu. Nihayet yüz dinarı toplayıp amcamın kızına getirdim. İki bacağına arasına oturduğum zaman kız bana: Ey Allah’ın kulu! Allah’tan kork. Allah’ın koyduğu bekâret mührünü yalnız haklı yolla, nikâh yolu ile olmaktan başka bir suretle sakın açma! Dedi. Bunun üzerine ben kızın üstünden kalktım,

bırakıp çekildim. Sen pek iyi bilmektesin ki, benim o haram işi yapmayışım sırf senin rızanı ve muhabbetini kazanmak içindi. Binaenaleyh lütfet de bizim için kayadan bir delik aç dedi. Bunun üzerine Allah biraz daha açtı.

Şimdi bunlardan üçüncüsü de:

—Ya Allah! Ben bir ölçek pirinç mukabilinde bir işçi kiralamıştım. İşçi işini bitirdiği zaman: Bana hakkımı ver dedi. Ben de ona üç sa’ olan ölçeğini arz eyledim. Fakat o adam bunu istemedi, bırakıp gitti. Ben o ücret pirincini ekip biçmekte devam ettim. Nihayet ondan bir takım sığırlar ve çobanlarını satın alıp topladım. Bir müddet sonra o işçi geldi ve: Allah’tan kork, benim hakkımda bana zulmetme dedi. Ben: Şu sığırların ve çobanların yanına git ve onları al (onlar senindir) dedim. Bunun üzerine işçi: Allah’tan kork, benimle alay etme dedi. Ben: Hayır seninle alay etmiyorum. Şu sığırları ve çobanlarını al dedim. Bunun üzerine malı alıp götürdü. Şüphesiz sen biliyorsun ki ben bu malı işçiye ancak senin rızan için verdim. Binaenaleyh lütfet de bizim için deliğin kalanını da aç diye dua etti. Allah onlar için mağaranın kalan deliğini de açtı.”³⁷

Davud (as)’ın şöyle dediği anlatılır: “Yavrucuğum, bir insanın muttaki olmasının üç belirtisi vardır: İstedliğini elde edemeyince güzel bir şekilde tevekkül etmesi, elde ettiği zaman da güzel bir şekilde razı olması, elden kaçırdığı fırsatlar için de sabretmesidir.”

Süfyan b. Uyeyne şöyle demektedir: “Zühd üç harften ibarettir: Z, H ve D. Z: Zinayı terk etmek, H: Nefsin isteklerini terk etmek, D:Dünyayı terk etmek.”

Ariflerden bazıları da şöyle demişlerdir: “Yaratılış üç şey üzerine bina edilmiştir: Birinci kısım melekler gibi akli olup da şehveti olmayanlar, ikinci kısım hayvanlar gibi şehveti olup akli olmayanlar, üçüncü kısım da insanlardır ki hem akılları hem de şehvetleri olanlardır.”

Kimin akli şehvetini mağlup ederse o kimse melekler gibi ya da daha üstün, kimin de şehveti aklını mağlup ederse onlar da hayvanlar gibi ya da daha kötü olur. Allah (c.c) insanı nefsiyle yaptığı mücadelesinden dolayı şerefli kılmıştır. İnsan nefsiyle mücadele eder ve onu mağlup etmeyi başarırsa bu başarısından dolayı meleklerden daha üstün duruma gelir ve melekler onun seviyesine ulaşamazlar.

Şöyle denilmiştir: “Tevekkülün alameti üçtür: Bir şey istememek, kimseyi reddetmemek ve engel olmamak.”

³⁷ Buhârî, 10/338; Müslim, 2743; Beğavî, 13/7.

el-Bâcî³⁸ şöyle demektedir: “İbadetin (kulluğun) aslı üç şeydedir: Allah’ın hükümlerinden hiçbirine itiraz etmemen, O’ndan hiçbir şeyi saklamaya çalışmaman, O’ndan başkasından bir şey istediğinde seni duyamayacağını bilmendir.”

Yine şöyle denilmiştir: “İbadetin üç mertebesi vardır: En yüksek, orta ve alçak (düşük); En üst derecesi: Kulun, Allah’a kulluk bilinciyle, O’nun emrine uyarak ve sırf Allah rızası için kulluk yapmasıdır. Orta derecesi: Kulluğu ahiret için yapmasıdır. En düşüğü de: İnsanın kulluğu karşılığında dünyalık bir şey elde etmek ve dünya sıkıntılarından kurtulmak için yapmasıdır. Durumları farklı da olsa insan bu üç mertebede riyadan emin olamaz”

Vehb b. Münebbih’in de şöyle güzel bir sözü vardır: “Şu üç şey kimde bulunursa iyiliği yakalar: Gönül zenginliği, zorluklara karşı sabırlı olma ve güzel söz söyleme.”

Şöyle bir söz vardır: “Üç şey alçaklığın alametidir: Dilencilik yapmak, hamamların kapılarında (girip çıkanlara bakmak için) oturmak ve hacamatçıların aynalarına bakmak.”

Yine şöyle denilmiştir: “Üç şey vardır ki tırnak üzerine yazılınsalar da orayı bile genişletirler ve onlarda dünya ve ahirete ait hayırlar vardır: Uyumlu olup aykırı olmamak, alçak gönüllü olup kibirli olmamak ve vera” sahibi olup dünya malı için çok hırslı olmamak.”

Zü’n-Nûn da şöyle demiştir: “Şu üç şey ihlâsın alametindedir: Halkın övmesini de yermesini de bir görmek, yapılan iyilik ve amellerin ahirette verilecek karşılığını unutmak.”

Bir zaman Şakik ez-Zahid’e³⁹ bir adam gelerek ona bana nasihatte bulun deyince Şakik ona şöyle dedi: “Üç şeye dikkat et: Allah’a kulluk yap ki sana sevap versin, Allah düşmanlarıyla mücadele edersen yardım görürsün ve vadinde durursan mutlaka faydasını görürsün.”

Kettânî şöyle diyor: “Şu üç şey bir müridin hikmet ehlinde olduğunun alametlerindedir: Mecbur kalınca uyumak, ihtiyaç hissedince yemek ve zaruret olursa konuşmak.”

---

³⁸ el-Bâcî Süleyman b. Halef et-Tecibî (m: 1012-1081): Malikî mezhebinin büyük fıkıhçılarından. Hadis âlimi ve müelliftir. Endülüs’ün Bâce şehrinde doğmuş ve kâdılık yapmıştır.

³⁹ Şakik b. İbrahim el-Belhî ez-Zahit (v: m: 810): Horasanlı mutasavvıf ve zahittir. Tasavvuf konusunda fikir beyan eden ilk kişi olup mücahitlerin büyüklerindedir. Maveraunnehir’de yapılan Kevlan savaşına katılmıştır.

Ebû Bekr el-Verrâk da şöyle demektedir: “Şu üç şey bir mürid için âfettir: Evlenmek, başkalarına ait sözleri yazmak (sekreterlik) ve seyahat etmek.”

Ebû Cafer el-Hayrî⁴⁰ Muhammed b. el-Fadl’e⁴¹ bir mektup yazarak şunu sordu:

—Bir insanın şakî olmasının alameti nedir? O da şöyle dedi:

—Şu üç şeydir: İlim öğrenip de onunla amel etmemek, amel edip de ihlâslı olamamak ve salih kimselerin sohbetine katılıp da onlara hürmet göstermemek.”

Sırrî es-Sekatî⁴²’nin de şöyle dediği rivayet edilir: “Tasavvuf şu üç mânânın ortak adıdır: Vera, nuru marifet nurunu söndürmemek, kitap ve sünnete ters batınî ilimleri konuşmamak ve keramet yoluyla Allah’ın yasakladığı şeylerin sınırını zorlamamak.”

Şakik ez-Zâhid de şöyle demektedir: “Kişinin muttaki olup olmadığı şu üç şeyle anlaşılır: Bir şeyi kabul edişinde, reddedişinde ve konuşmasında.”

Şöyle güzel bir söz vardır: “Her kim üç defa şöyle derse: “Allah’ım, ümmet-i Muhammed’i muhafaza eyle; Allah’ım, ümmet-i Muhammed’e merhamet eyle; Allah’ım, ümmet-i Muhammedi affet; Allah’ım, ümmet-i Muhammed’i ıslah eyle; Allah’ım, ümmet-i Muhammed’in sıkıntılarını gider” abdallar⁴³ sınıfına kaydedilir.”

Kubeysa b. Muharik (ra) Peygamber (sav)’e: Ey Allah’ın Resulü! Yaşım ilerledi ve yapmak istediğim birçok şeyi yapamaz hale geldim. Binaenaleyh bana Allah’ın beni mükâfatlandıracağı birkaç kelime öğretsen de onlarla dua etsem demişti de Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardı: “Dünyalık işler için şöyle dua et: Sabah namazından sonra üç defa: Subhanallahi ve bihamdihi subhanallahilazim. Lâ havle velâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azim de. Eğer böyle yaparsan gamdan, cüzzamdan, abraş (bir tür deri hastalığı)’tan ve felçten korunursun. Ahirete yönelik de şöyle yalvar:

---

⁴⁰ Ebû Cafer Ahmed b. Hamdan el-Hayrî (vefat, m: 923): Nisaburludur. Nisaburda bir yerleşim yeri olan Hayre’ye nisbet edilmiştir. Hafız ve iyi bir zahittir. Hadis ilminde “Sahih” isimli bir eser telif etmiştir.

⁴¹ Ebû Abdullah Muhammed b. Fadl el-Belhî (vefat, m: 931): Meşhur bir mutasavvıftır. Horasan şeyhlerinin büyüklerinden olup Semerkand’da vefat etmiştir.

⁴² Sırrî: Sırrî b. El-Muğlis es-Sakatî (m: 769-867): Tasavvufun büyüklerindedir. Bağdat’ta sofilerin durumu hakkında fikir beyan eden ilk kişidir. Zamanının Bağdat imamıdır.

⁴³ Abdal: Salih kimseler topluluğudur. Topluluk olarak dünyada sürekli bulunurlar. Onlardan biri vefat ederse Allah yerine başkasını yaratır.

Allah'ım, bana katından hidayet ver, fazl-ı kereminden bana lütfet, rahmetinle beni kuşat ve üzerime bereketini yağdır.

Sonra Resulullah (sav) şöyle devam etti: Kul bunları söyler ve kıyamet günü bunları yaparak gelirse Allah (c.c) ona, Cennette dilediğinden girebileceği dört kapı açar.”⁴⁴

DÖRDÜNCÜ BAHÇE

Buhârî'de şöyle bir rivayet vardır: Abdulkays'dan bir takım insanlar Resulullah'ın yanına geldiler ve: Ey Allah'ın Resülü, Bizler Rabia'dan bir cemaatiz. Haram aylardan başka zamanlarda sana gelemiyoruz. Binaenaleyh bize bir şey emir buyur ki biz de onu arkamızda kalanlara emredelim ve biz de onu tuttuğumuz takdirde o yüzden Cennete girelim.” Dediler.

Resulullah (sav): “Size dört şeyi emrediyorum ve dört şeyden de nehyediyorum: Kendisine hiçbir şeyi ortak koşmayarak Allah'a inanın. Sonra şöyle açıklamada bulundu: Allah'tan başka ilah olmadığına ve benim de O'nun Resülü olduğuma şahitlik etmektir. Namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin, ganimetlerin de beşte birini bana verin.

Sizi şu dört şeyden de nehyediyorum: Dubba'dan (bir çeşit su kabı), hantem'den (bu da su kabı), makir ve nakir'den de (bunlar da su kabıdır) nehyediyorum.”⁴⁵

Zeyyad'ın mevlâsı Kuz'a, Ebû Said el-Hudrî'nin Peygamber (sav)'den duyduğu şu dört şeyi anlattığını ve çok hoşuna gittiğini rivayet etmektedir: “Kadın, yanında kocası veya mahremi olmadan iki günden fazla olan yolculuk yapamaz. Şu iki günde oruç tutamaz: Ramazan ve kurban bayramı günleri. İki namazdan sonra namaz kılınmaz: Güneş doğuncaya kadar sabah namazından sonra ve güneş batıncaya kadar ikindi namazından sonra. Şu üç mescid hariç mescitlere ziyaret kasdıyla yolculuk yapılmaz: Mescid-i Haram, Mescid-i Aksa ve benim mescidim. (Mescid-i Nebi).”⁴⁶

Peygamber (sav) bir hadisi-i şerifinde şöyle buyurmuşlardır: “Dört şey her kimde bulunursa o kimse halis münafık olur. Eğer kendisinde bunlardan bir haslet varsa onu terk edinceye kadar onda nifaktan bir haslet var demektir: Söz söylediği zaman yalan söyler, kendisine bir şey emanet edildiği zaman ihanet eder, söz verdiği zaman sözünden döner ve husumet ettiği zaman da haktan ayrılır.”⁴⁷

⁴⁴ İbn Sînnî, “Kenzu'l-Ummâl”, 2/192.

⁴⁵ Buhârî, 8/67; Müslim, 18; Nesâî, 8/306.

⁴⁶ Buhârî, 2/50; Müslim, 827; Nesâî, 1/277.

⁴⁷ Buhârî, 1/84; Müslim, 85; Ebû Davud, 4688; Tirmizî, 2634; Nesâî, 8/116.

Başka bir hadiste Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Şu dört şey cennet hazinelerindedir: Sadakayı gizlice vermek, musibeti gizlemek, sila-i rahimde bulunmak ve “Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh” demek.”⁴⁸

Başka bir rivayette: “Hastalığı, sadakayı, fakirliği ve musibeti gizlemek.” Buyrulmuştur.

Bir başka hadis-i şerifte Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Dört şey şakîliğin alametidir: Göz kuruluğu (ağlayamamak), kalp katılığı, hırs ve tûl-i emel.”⁴⁹

Başka bir hadiste: “Kendisiyle herhangi bir işe başlanıldığında zararın dokunamayacağı dört söz vardır: Sübhenallah, elhamdülillah, lâ ilâhe illallah ve Allah”u Ekber.”⁵⁰

Yine Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Şu dört şey Peygamberlerin sünnetindedir: Koku sürünmek, nikâh, misvak kullanmak ve hayâ.”⁵¹

Rasulullah (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Dört grup insan vardır ki, bunların duası makbuldür: Adaletli idareci, kardeşinin arkasından ona dua eden kişi, mazlumun duası ve anne-babasına dua eden insanın duası.”⁵²

Bir başka hadis-i şerifte şöyle buyrulmaktadır: “Şu dört grup insanı cennete girdirmemeyi ve onun nimetlerini ona tattırmamayı Allah (c.c) üzerine borç almıştır: İçki müptelası, faiz yiyen, haksız yere yetim malı yiyen ve anne-baba hukukunu çiğneyen.”⁵³

Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Kıyamet günü şu dört kişinin yüzüne dahi bakılmaz: Âsi, dedi-koducu, içki müptelası ve kaderi inkâr eden kişi.”⁵⁴

Başka bir hadis-i şerifte de şöyle buyrulmaktadır: “Dört şey dört yerde kabul edilmez: Hainlikle, hırsızlıkla, aldatmakla veya yetim malı yemekle elde edilen nafaka; hacda, umrede, cihadda ve sadaka olarak.”⁵⁵

Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Dört grup insan vardır bunlara ecirleri iki misli verilir: Peygamber (sav)’in eşleri, ehl-i kitaptan müslüman

---

⁴⁸ Hatîp el-Bağdadî Hz. Ali (ra)’dan. “Feyzu’l-Kadir”, 1/472.

⁴⁹ Ebû Nuaym, “Hilye”, 6/175; Bezzâr, 4/73.

⁵⁰ İbn Mace, 3811.

⁵¹ Tirmizî, 1080; Ahmed, 5/421; Beğavî, 9/5.

⁵² Ebû Nuaym, “Hilye”. “Kenzu’l-Ummâl”, 2/97.

⁵³ Hâkim, 2/37.

⁵⁴ Taberanî, “el-Kebir” ve İbn Adî, “Feyzu’l-Kadir”, 1/470; “Mecmau’z-Zevaid”, 7/206.

⁵⁵ İbn Adî ve Said b. Mansur, “Sünen”. “Feyzu’l-Kadir”, 1/468.

olanlar, bir cariyesi bulunup da onu azad eden ve evlendiren kimse ve hem Allah'ın hem de efendisinin hakkını ifa eden köle.”⁵⁶

Başka bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmaktadır: “Dört grup insan vardır ki, bunların sevapları öldükten sonra da devam eder: Allah yolunda cihad ederken ölen kimse, bir kimseye ilim öğreten kimse – o kişi o ilimle amel ettiği müddetçe- Bir sadaka veren kimse – sadaka devam ettiği müddetçe-, ve kendisine dua edecek hayırlı bir evlat bırakan kimse.”⁵⁷

Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur: “Arş hazinelerinden indirilmiş dört şey vardır: Ümmü'l-Kitâb (Kurân-ı Kerim), âyete'l-kürsî, Bakara sûresinin son ayetleri ve Kevser sûresi.”⁵⁸

Başka bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmaktadır: “Dört şey dört şeye doymaz: Göz bakmaya, yeryüzü yağmura, eşler birbirlerine ve âlim ilme.”⁵⁹

Ali b. Ebû Talib (ra)'ın şöyle dediği rivayet edilmektedir: “İslamın kıvamı dört rükünle sağlanır: İman, adalet, sabır ve cihad.”

Âlimler bu dört esası yorumlamış ve şöyle demişlerdir:

1-Yakîn (İman): Bunun da iki anlamı vardır: 1- Sadece Allah için amel yapıp dünyada karşılığını beklememek ve diğer insanları memnun etme düşüncesinde olmamak. 2- Allah'ın vadine yani yarattıklarının rızkını vereceğine inanmak.

2-Adalet: Bunun da iki anlamı vardır: 1- Eğer birinin bir hakkı varsa istemeden onu sahibine vermek 2- Kendisinin bir başkasında hakkı varsa talep ederken şefkatli olmak.

3-Sabır: Bu da iki kısımdır: 1- Allah'ın farz kıldığı şeyleri yerine getirirken sabırlı olmak. 2- Allah'ın yasaklarından sakınırken sabırlı olmak.

4-Cihad: Bu da iki kısımdır: 1- Düşman olan şeytana karşı gafil olmamak. Çünkü sen ona karşı gafil olsan da o asla sana karşı gafil olmaz. Zira o koyunun üzerine atlamaya hazır bekleyen kurt gibidir.

Kendisine gafil olan her koçu hemen yakalar. 2- Âdemoğlunun en fitnesi mal elde etmektir. Sana zararının dokunmamamsı için mala karşı çok hırslı olmamaya çalış.

---

⁵⁶ Taberanî. “Mecmau'z-Zevaid”, 4/260.

⁵⁷ Ahmed, “Müsned”, 5/261; Taberanî “Mecmau'z-Zevaid” deki şekliyle, 3/137.

⁵⁸ Taberanî ve Ebû Şeyh ve Ziya el-Makdisî, “Feyzu'l-Kadir”, 1/469.

⁵⁹ Ebû Nuaym, “Hilye”, 2/281; Taberanî, “Mecmau'z-Zevaid”, 1/135; İbn Cevzî bu hadisi mevzu hadis saymıştır.

Muhammed b. Fadl (rahmetullah) şöyle demiştir: “İslamdan uzaklaşma şu dört şeyle olur: Bildikleri şeyleri yapmamak, bilmedikleri şeyleri yapmak, bilmedikleri şeyleri öğrenmemek ve insanları öğrenmekten men etmek.”

Zu'n-Nûn-ı Mısırî de şöyle demektedir: “Söz söyleme şu dört sebeple olmalıdır: Allah sevgisi, öfkeyi azaltmak, Kurân-ı Kerim’e uymayı sağlamak ve değişmekten korkutmak.”

Ataullah el-İskenderî de şöyle demektedir: “Kulluk şu dört haslet için yapılır: Verilen sözleri yerine getirmek, sözünü tutmak, yaratılmış olmaya razı olduğunu göstermek ve kaybedilen şeylere sabretmek.”

Abdullâh b. Hubek şöyle demektedir: “Şu dörtten daha fazla dikkat edilecek şey yoktur: “Gözün, dilin, kalbin ve hevan. Gözüne dikkat et helal olmayan şeylere bakmasın. Diline dikkat ette Allah’ın bildiği ve kalbinde olanı hilafına olan şeyleri söylemesin. Kalbine dikkat et onda hiçbir müslüman hakkında gıll-u gış olmasın. Hevana dikkat et seni hiçbir kötülüğe götürmesin. Şayet bu dört hasleti elde edemezsen artık tozu toprağı başına savur, zira şakî olmuşsun demektir.”

Şöyle denilmiştir: “Belâ ve musibet şu dört şeydedir: Kullukta tembellik yapmak ve ertelemek, tevbeyle geciktirmek ve terk etmek, ölümü ve sonrasını düşünmemekle kalbin kasavetlenmesi ve dünya malı toplama hırsı ile ahirete hazırlık için vakit bulamamak.”

Başka bir sözde de şöyle denilmiştir: “Şu dört şeyi güzelleştiren onlardan daha güzel olan şu dört şeyden başkası değildir: İlmin süsü edep, edebin süsü hilm, hilmin süsü rıfk, rıfkın süsü de takvadır.”

Bazıları da şöyle demiştir: “İyi bir komşu olabilmek ancak şu dört şeyle gerçekleşir: Kendisinde olanı komşusuyla paylaşmak, komşusunda olan şeylere göz dikmemek, komşusunun maruz kaldığı sıkıntıyı gidermek ve komşudan gelen eziyetlere sabretmek.”

Sehl b. Sad de şöyle demektedir: “Hiç kimse şu dört şeye karşı sabırlı olamadığı müddetçe sağlam bir kulluk bir kulluk yapmış olamaz: Açlık, açlıkta kalmak, fakirlik ve zillet.”

Bezzâzî⁶⁰ (rahimehullah), İmam Buhârî’den naklettiği menkıbelerde şöyle demektedir: “Kişi dördün yanında şu dördü, dört gibi dördü, dörtte dördü, dördün üzerine dördü ve dörtten dolayı dördü öğrenmedikçe iyi bir konuşmacı (nasih) olamaz.

---

⁶⁰ Bezzâzî- Muhammed b. Muhammed el-Kerdî el-Berikanî el-Havarizmî eş-Şehir Bezzâz (vefat, m: 1424): Hanefî fıkıhçısıdır. Aslen Havarizm’in Kerder şehrinde doğmuştur. “Câmiu’l-Veciz” ve “Âdâbu’l-Kuda” isimli eserleri telif etmiştir.

Bu dörtlemeler başka dörtlemeler olmadığı sürece tamam olmaz. Bu dördü bir araya gelirse diğer dört onun için kolaylaşır. Fakat başka dörtle imtihana tabi tutulur. Onlara sabrederse Allah (c.c) onu dünyada iken dörtle mükâfatlandırır. Ahiret de dört şeyle ödüllendirir:

1-Dört şeyle dört şeyi kazanmak:

Kazanılan dört şey şunlardır: Peygamber (sav)'in tercihleri; getirdiği yasalar; sahabenin seçkinleri, imkânları ve durumları; diğer âlimler ve hayatları.

O dört şeyle elde dört şey de şunlardır: O insanların isimleri, künyeleri, yaşadıkları yerler ve zamanlar.

2-Dört şeyi dört şeyle birlikte yapmak:

Yapılacak dört şey şunlardır: Konuşmaya başlarken Allah'a hamd etmek, yolculuğa çıkarken dua etmek, Kurân okumaya başlarken besmele çekmek ve namaza başlarken tekbir almak.

Onlarla kazanılacak dört şey de şunlardır: Kaynaklar, gönderilen mektuplar, durum ve vaziyetler, parça ve bölümler.

3-Dördün dörtle beraber olması gereken yerler:

Birlikte olması gereken dört şunlardır: Küçüklüğünde, ergenliğinde, gençliğinde ve yaşlılığında.

Yanında olması gereken dört şey de şunlardır: Meşguliyet anında, boş vaktinde, fakirliğinde ve zengin olduğu zaman.

4-Dördün üzerine dördü yapmak:

Üzerine olacak dört şey şunlardır: Dağlar, denizler, çöller ve şehirler.

Kazanılacak dört şey: Taşlar, çömlerler, deriler, kemerler ve köprülerdir.

5-Dört şey dört şey içindir:

İlk dört şey şunlardır: Üstünde olanlar, daha aşağıda olan şeyler, misli olan şeyler ve babası tarafından yazıldığını bildiği kitaplar.

Kendisi için olan dört şey: Allah için ve O'nun rızası için olan şeyler, Allah (c.c)'in kitabına muvafık ameller yapmak, isteyenlere yapılan duyurular ve babasının ölümünden sonra onun adını yaşatmak.

6-Bu dörtlemeler şu dörtle beraber olmadan tamam olmaz:

Çalışarak şu dört şey elde edilebilir: Kitap bilgisi, dil, sarf ve nahiv.

Bunlarla beraber Allah vergisiyle elde edilen dört şey şunlardır: Sağlık, kudret, hırs ve hafıza.

7-Bu sayılanlar tamamlanınca dört şeyi elde eder ve dört şeye de müptelâ olursun:

Elde edilen dört şey şunlardır: Aile, çocuk, mal ve vatan.

Müptelâ olunacak dört şey ise şunlardır: Düşmanların sevinmesi, dostların kınaması, cahillerin kınaması ve âlimlerin kıskanması.

8-Bunlara sabredince Allah dünyada dört ve ahirette de dört ödül verir:

Allah'ın dünyada ikramda bulunacağı dört şey şunlardır. Kanaatkâr olma şerefi, heybetli görünüş, ilim zevki ve sonsuz hayat.

Ahirette vereceği dört şey de şudur: Müslüman kardeşlerinden istediğine şefaathetme hakkı, Allah'ın kendi gölgesinden başka gölgenin bulunmadığı yerde o kimseyi arşının gölgesinde gölgelendirmesi, ona havz-ı kevserden içirmesi ve o kimseyi en yüksek derecedeki Peygamberlere komşu yapmasıdır.

Şöyle denilmiştir: Hükema şu dört kitaptan şu dört cümleyi seçmişlerdir: Tevrat'tan: "Kanaat eden doyuma ulaşır." Zebur'dan: "Susan selâmette olur." İncil'den: "Fedakârlıkta bulunan kurtuluşa erer." Kurân-Kerim'den de: "Kim Allah'a gönülden sınımsız bağlanırsa muhakkak ki o doğru yola konulmuştur."⁶¹

Şöyle bir olay anlatılmaktadır: Bir zaman Iraklı, Hintli, Rum ve Sudanlı dört hekim tabip Kısra'nın yanında bir araya gelmişti. Kısra onlara şöyle dedi: Her biriniz bana kullanınca hastalıktan koruyan bir ilaç tarifi yapın.

Iraklı hekim şöyle dedi: Her gün aç karına birkaç yudum sıcak su içmelisin.

Rum hekim ise: Her gün bir miktar tere otunu kuru olarak yemelisin.

Hintli hekim de: Kâbillilerce siyah helile bitkisinden günde üç tane yemelisin.

En gençleri ve en iyi hekim olduğu halde Sudanlı hekim sessiz kaldı. Bunun üzerine Kısra:

—Niçin konuşmuyorsun diye sordu. Sudanlı hekim şöyle dedi:

—Efendim, sıcak su böbrek yağını eritir ve mideyi genişletir. Tere otu ise safrayı yakar. Siyah helile bitkisi de sevdayı (bedenin dört ana unsurundan biri) yakar.

Sonra sözüne şöyle devam etti:

---

⁶¹ Âl-i İmran: 101.

—Sizin kullanınca hastalıktan korunabileceğiniz ilaç şudur: Acıkmadan yememek, yediğinizde de iyice doymadan sofradan kalkmaktır. Eğer böyle yaparsanız ölüm hariç herhangi bir hastalığa yakalanmazsınız.

Diğer bütün hekimler onun bu tavsiyesini tasdik etti.

Ebû Mutî el-Belhî (r.a)'nin Hatem el-Esamm'e şöyle dediği rivayet edilir: Bana çölleri herhangi bir azığın olmadan geçip gittiğin haberi geldi.

Esamm, bunun üzerine şöyle dedi: Bilakis ben o çölleri azıklı bir şekilde geçiyorum.

—Azığın nedir?

—Azığım dört şeydir.

—Nedir onlar? Esamm:

—Dünyayı bütünüyle Allah'ın memleketi bilirim, bütün mahlûkatı Allah'ın aile fertleri olarak kabul ederim, bütün rızık ve sebeplerin Allah'tan olduğunu bilirim ve Allah'ın takdirinin bütün mahlûkat için geçerli olduğunu kabul ederim.

Ebû Mutî bunun üzerine şöyle dedi:

—Ey Hatem, senin azığın ne güzel azıkmış! Sen bu azıkla değil dünya çölleri ahiret çölleri bile geçip gidebilirsin.

BEŞİNCİ BAHÇE

Talha b. Abdullâh⁶² şöyle rivayet etmektedir: “Necidli saçlı bir adam Peygamber (sav)’e gelerek sesini duyamayacağımız ve ne dediğini anlayamayacağımız bir şekilde bir şeyler söyledi. Peygamber (sav) de şöyle buyurdu:

—Bir gece ve gündüzde beş vakit namaz kılarırsın.

—Bundan başka bir şey yapmam gerekir mi? Peygamber (sav):

—Hayır, ancak nafîle istersen kılabilirsin dedi. Sonra şöyle devam etti:

—Ramazan orucunu tutarsın. Adam:

—Bundan başkası da olacak mı? Peygamber (sav):

—Hayır, ancak istersen nafîle tutabilirsin dedi. Rasulullah sonra zekâtı de söyledi. O adam yine:

—Üzerimde bundan başkası da olacak mı diye sordu. Rasulullah (sav):

---

⁶² Talha b. Abdullah (m: 646-716): Zühre oğullarındandır. Cömertliğinden dolayı “Talha en-Nedâ” şeklinde lakaplandırılmıştır. Medine kadılığı yapmış vve orada vefat etmiştir.

—Hayır, ancak kendiliğinden vermen müstesnadır buyurdu. Bunun üzerine Necidli zat:

—Vallahi bunun üzerine ne arttırırım, ne de bundan eksiltirim diyerek arkasını dönüp gitti. Bunun üzerine Rasulullah (sav):

—Eğer doğru söylüyorsa felah bulmuştur buyurdu.”⁶³

Cabir b. Abdullâh (ra) şöyle dedi: Rasulullah (sav) şöyle buyurdu: “Benden önce hiçbir kimseye verilmeyen beş şey (hep birden) bana verilmiştir: Her Peygamber hassaten kendi kavmine gönderilirken ben kırmızı siyah bütün insanlara gönderildim. Ganîmetler bana helal kılındı, hâlbuki benden önce kimseye helal edilmemiştir. Yeryüzü bana bir Tayyibe, temizlik sebebi ve mescid kılındı. Onun için namaz vakti gelip çatmış her kim olursa olsun bulunduğu yerde namazı kılsın. Önümdeki bir aylık yola kadar (düşmanlarımın kalbine) korku (salmak) ile mansur oldum ve bana şefaât verildi.”⁶⁴

Ebû Hüreyre (ra)’dan Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Şu beş şey fitrattandır: Sünnet olmak, eteği tıraş etmek, tırnakları kesmek, koltuk altı kıllarını gidermek ve bıyıkları kısaltmak.”⁶⁵

Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Gaybın anahtarı beştir, onları Allah’tan başka kimse bilemez: Hiç kimse yarın ne olacağını bilemez, anne karnındaki de ne olduğunu kimse bilemez, hiç kimse yarın ne kazanacağını, nerede öleceğini ve yağmurun ne zaman yağacağını kimse bilemez.”⁶⁶

Başka bir hadis-i şerifte Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Beş şey gelmeden önce şu beş şeyin kıymetini bil: Ölmeden önce hayatın, hastalıktan önce sağlığın, meşguliyetten önce boş vaktin, yaşlılıktan önce gençliğin ve fakirlikten önce zenginliğin.”⁶⁷

Yine Peygamber (sav) şöyle buyurmaktadır: “Şu beş kişinin duası geri çevrilmez: Vatanına dönünceye kadar hacca giden kimsenin, savaştan dönene kadar gazinin, zulümden kurtuluncaya kadar mazlumun, iyileşinceye kadar hastanın ve bir kimsenin müslüman kardeşine arkasından yaptığı dua.”⁶⁸

⁶³ Buhârî, 1/97; Müslim, 11; Ebû Davud, 391; Nesâî, 4/121.

⁶⁴ Buhârî, 1/369; Müslim, 521; Nesâî, 1/210.

⁶⁵ Buhârî, 10/282; Müslim, 287.

⁶⁶ Buhârî, 2/435; Ahmed, 2/24.

⁶⁷ Hâkim, 4/306; Ebû Nuaym, 4/148; Beğavî, 14/224.

⁶⁸ Beyhakî ve Hâkim, “Feyzül-Kadir”, 3/460.

Hiz. AiŒe (ra) Peygamber (sav)'in Œöyle dediğini rivayet etmektedir: “BeŒ hayvan vardır ki haremde de harem dıŒında da öldürülebilir: Karga, çaylak, akrep, fare ve azgın köpek.”⁶⁹

Havas Œöyle demektedir: “Kalp hastalıklarının ilacı beŒtir: Tefekkür ederek Kurân okumak, mideyi boş bırakmak, gece kalkıp namaz kılmak, seher vakti nafîle namaz kılmak ve salih kimselerin meclisinde bulunmak.”

Bu konuda bir Œair de Œöyle demektedir:

“KatılaŒtıđı esnada kalbinin ilacı beŒtir,
Onlarda ısrar et ki hayır ve zafer kazanabilesin.
Mideyi boş bırakmak ve düşünerek Kurân okumak,
Aynı zamanda seher vakti tazarru ile ağlamak.
Yine gecenin ortasında kalkıp namaz kılmak,
Eğer bir mecliste bulunacaksan bu, hayır ve ilim ehli olsun.”

Bir sözde de Œöyle denilmiŒtir: “Müminin önünü kesen Œu beŒ Œeydir: Gaflet karanlığı, Œüphe bulutları, fitne rüzgârı, haram dumanı ve heva ateŒi.”

Yine Œöyle denilmiŒtir: “BeŒ Œey Œakîlik alametidir: Kalpte katılık, gözde kuruluk (ağlayamamak), hayâ azlığı, dünyaya rağbet etmek ve tûl-i emel.”

Nadî Œöyle demektedir: “Yalan beŒ kısımdır: Kendisini veya baŒka birisini tehlikeden kurtarmak için yalan söylemek vaciptir. Hiçbir menfaat olmadan yalan söylemek haramdır. SavaŒta müslümanları gayrete getirmek ve savaŒı kazandırmak için kâfirlere karŒı yalan söylemek menduptur. KiŒinin karısına güzel olduğunu söylemesi için söylenen yalan mekruhtur. İnsanların arasını ıslah etmek için yalan söylemek mubahtır.”

Bidat beŒ çeŒittir: Fırak-ı dalleye karŒı cevap olması için deliller tespit etmek ve kitap ve sünneti anlamak için nahiv kuralları koymak vacip bidattır. İslâmın ilk dönemlerinde olmayan cihad, eğitim ve her türlü ihsan metotları ortaya koymak için olan bidat menduptur. Mescitleri süslemek gibi bidatler mekruhtur. Helal maldan olsa bile yiyecek, içecek ve giyeceklerin lezzet çeŒitlerini arttırmak mubah bidattır. Peygamber (sav)'den kapalı bir Œekilde de olsa öğrenilmiŒ itikat esaslarının hilafına inanç esasları belirlemek için ortaya konanlar ise haram bidatlerdir.”

Bir sözde Œöyle denilmiŒtir: “Hayvanlardan beŒ tanesi cennete girecektir: Ashab-ı Kehf'in köpeği, İsmail (sa)'a gönderilen koç, Salih (as)'in devesi, Uzeyr (as)'in eŒeđi ve Nebi(as)'ın Burak'ı.”

⁶⁹ Buhârî, 4/30; Müslim, 1198; Tirmizî, 837.

el-Alâî⁷⁰ şöyle demektedir: Hz. İsa (as), İblis (lanetullahi aleyhi) beş tane eşeği sürerken görüp bu durumu ona sorduğunu nakletmektedir. İblis şöyle cevap verdi:

—Onları satarak ticaret yapıyorum. İsa (as) peki, onlar nedir diye sorunca İblis:

—Zulm, kibir, hased, hıyanet ve hiledir.”

Cevri sultanlar yapar, kibri liderler gösterir ki onlar ekâbirdir, hasedi fakirler, hıyaneti tüccarlar ve hileyi de kadımlar yapar.

Nisaburî şöyle demektedir: “Dünya şu beş şeyle süslenmiş bir bahçedir: Âlimlerin ilmi, yöneticilerin adaleti, âbidlerin ibadeti, tüccarların güvenilirliği ve ahlâkçıların nasihati.”

İblis beş bayrak getirdi ve şu beş şeyin önüne dikti. İlmin yanına hasedi, adaletin yanına zulmü, ibadetin yanına rıyayı, emanetin yanına hıyaneti ve nasihatın yanına da aldatma ile kandırmayı.”

ALTINCI BAHÇE

Peygamber (sav) şöyle buyurmuşlardır: “Bana şu altı hususta garanti verin ben de size cenneti garanti edeyim: Konuştuğunuz zaman doğruyu söyleyin, söz verdiğinizde yerine getirin, size bir şey emanet edildiğinde emaneti sahibine verin, ırzınızı koruyun, gözlerinizi haramdan sakının ve ellerinizi harama uzatmayın.”⁷¹

Başka bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur: “Siz bana altı hususta söz verin ben de size cenneti söz vereyim: Miras paylaşırken birbirinize zulmetmeyin, insanlara insafli davranın, savaş esnasında düşmandan kaçmayın, ganimet paylaşımında aşırılık yapmayın ve gücünüz yettiği halde zalimlik yapma imkânına sahipken bile mazluma insafli davranın.”⁷²

Hz. Aişe (ra) Peygamber (sav)’den şöyle rivayet etmektedir: “Şu altı kişiye ben lanet ederim, Allah lanet eder ve bütün Nebilerin onlara bedduası makbuldür:

Allah’ın kitabına ekleme yapan, Allah’ın kaderini yalanlayan, ümmetime sulta kurarak zorbalık yapan, Allah’ın zelil kıldığını aziz, aziz

⁷⁰ el-Alâî- Halil b. Keykeleğî el-A’lâî ed-Dimaşkî (m: 1295-1359): Araştırmacı muhaddistir. Şam’da doğmuş ve eğitimini orada almıştır. Kudüs’te hocalık yapmış ve orada vefat etmiştir. Şafii fıkhıyla ilgili olarak “el-Mecmû’l –Müzehheb fi Kavaidi’l-Mezheb” isimli eseri telif etmiştir.

⁷¹ Ahmed, 5/323; İbn Hibban, 57; Hâkim, 4/359; Beyhakî, “Sünen”, 6/288.

⁷² Taberanî, “el-Kebir”, “Mecmau’z-Zevaid”, 4/139.

kıldığını da zelil gören, ehl-i beytime Allah'ın haram kıldığı saygısızlığı helal sayan ve sünnetimi terk edenler.”⁷³

Zeyd b. Vehb, Ebû Zer el-Gifarî'nin Peygamber (sav)'e şöyle bir soru sorduğunu rivayet etmektedir: “Ey Allah'ın Resulü! Bize Hz. Musa (as)'ın sahifelerinde nelerin olduğunu haber verir misin?”

Peygamber (sav) şöyle buyurdu:

—O sahifelerde şu altı kelime vardı: Cehenneme inandığı halde gülebilen insanın durumuna hayret ederim. Ölümün varlığına inandığı halde şımaran insana hayret ederim. Hesabını vereceğine inandığı halde günah işleyen kimseye hayret ederim. Kadere inandığı halde tasalanan kimseye hayret ederim. Dünyayı ve içindekileri gördüğü halde dünyayla yetinen kimseye hayret ederim. Cennetin varlığına inandığı halde iyilik yapmayan kimseye hayret ederim. Allah'tan başka ilah yoktur, Hz. Muhammed (sav) O'nun Resulüdür.”⁷⁴

Müseferât'ta bu kıymetli altı hasleti ihtiva eden bir hadis-i Nebevî mevcuttur.

Muhyiddin-i Arabî (rahimehullah) şöyle demektedir: Bize Haşimî hadisini, Ebû Zer el-Gifarî'nin Peygamber (sav)'in bir adama şu tavsiyede bulunduğu hadisini rivayet etti: “Şehvete ilgini azalt ki, fakirlikten korunasin, günahları azalt ki hesap sana kolay gelsin, üzerine farz olmayan şeylerle meşgul olma. Öyle şeyler ki kendine zorunlu hale getirdiğin bu şeylerin kaybindan bir sorumluluğun olmaz. Senden uzaklaşan bu şeylere kavuşacak da değilsin. Geçip giden bu şeylerin arkasından yakalamak için koşma. Bunun yerine yok olmayacak bir mülk ve kendisinden ayrılmanın söz konusu olmayacağı bir menzile ulaşmak için gayret et.”⁷⁵

Bir sözde de şöyle denilmiştir: “Akıl bir sultandır ve altı tane askeri vardır: Tecrübe, ayırt etme kabiliyeti (temyiz), düşünme, anlayış, hafıza ve gönül rahatlığı.”

Risale-i Kuşeyrî'de şöyle bir olay anlatılır: İbrahim b. Ethem⁷⁶ tavaf yapan bir kişiye şöyle dedi: Şu altı engeli geçmeden salih kimselerin derecesine ulaşamayacağımı bilirim:

1-Nimet kapısını kapatıp şiddet kapısını açmalısın.

2-Şan-ı şeref kapısını kapatıp zillet kapısını açmalısın.

⁷³ Tirmizî, 2155; İbn Hibban, 42; Hâkim, 1/36.

⁷⁴ İbn Asakir, “Kenzu'l-Ummâl”, 15/937.

⁷⁵ Beyhakî, “Feyzu'l-Kadir”, 2/72.

⁷⁶ İbrahim b. Ethem et-Temimî el-Belhî (vefat, m: 778): Zahittir. Tarlalarda çalışarak geçimini sağladı. Rumlarla yapılan savaşa katılmıştır.

- 3-Rahat kapısını kapatıp gayret kapısını açmalısın.
- 4-Uyku kapısını kapatıp uyanıklık kapısını açmalısın.
- 5-Zenginlik kapısını kapatıp fakirlik kapısını açmalısın.
- 6-Tûl-i emel kapısını kapatıp ölüme hazırlık kapısını açmalısın.

Bir sözde de şöyle denilmiştir: “Allah (cc) bu ümmete şu altı şeyi vermekle büyük bir ikramda bulunmuştur:

- 1-Onları zayıf olarak yaratmış ki büyülenmesinler.
- 2-Onları kısa boylu yaratmış ki yiyecek ve giyecek sıkıntıları az olsun.
- 3-Ömürlerini kısa yapmış ki günahları az olsun.
- 4-Onları fakir yaratmış ki ahirette hesapları az olsun.
- 5-Onları son ümmet yapmış ki kabir hayatları kısa olsun.
- 6-Ümmetler arasında kusurları ortaya çıkmasın.”

YEDİNCİ BAHÇE

Ebû Hureyre (ra) Peygamber (sav)’den şöyle rivayet etmektedir: “Yedi sınıf insan vardır ki Allah onları, arşın gölgesinden başka gölge olmayan kıyamet gününde kendi gölgesi altında barındıracaktır:

- 1-Âdil Yönetici.
- 2-Rabbine ibadet ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç.
- 3-Gönlü mescitlere bağlı olan kimse.
- 4-Birbirini Allah için seven ve bu muhabbetle birleşip, bu sevgi ile ayrılan iki kişi.
- 5-Güzel ve içtimaî mevkiî yüksek bir kadın tarafından davet edilip de kadın kendisini ona arz ettiğinde: Ben Allah’tan korkarım diyen kişi.
- 6-Sağ elinin verdiği sol eli duymayacak derecede gizli sadaka veren kimse.”⁷⁷

Bera (ra)’ın rivayet ettiği hadis-i şerifte de şöyle buyrulmaktadır: “Rasulullah (sav) bize yedi şeyi işlememizi emretti. Yedi şeyden de nehyetti. Rasulullah (sav) bize hastayı ziyaret etmeyi, cenaze arkasından gitmeyi, aksırana dua etmeyi, yemini yahut yemin edenin yeminini kabul etmeyi, zulme uğrayana yardım etmeyi, davete icabet etmeyi, selâmı çok söyleyip yaymayı emretti. Bizleri yüzüklerden yahut altın yüzük takmaktan, gümüş kaptan içmekten, eğer ve semerlerin üstüne, binicinin altına ipekten yapılmış

---

⁷⁷ Buhârî, 2/119; Müslim, 1031; Tirmizî, 2392; Nesâî, 8/222; Beyhakî, “Sünen”, 4/190 ve 8/162; Tayalîsî, 323; Ahmed, 2/439.

altlıklar koymaktan, kassıyy (yahut kısıy) harîr, istebrak, dibâc denilen ipekli ve lüks kumaşları kullanmaktan nehyetti.”⁷⁸

Bir sözde şöyle denilmiştir: “Güzel ahlaka ait özellikler Allah(cc)’ın şu sözünde yedi şey olarak bulunmaktadır: “Af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir.”⁷⁹

Cebrail (as)’ın Nebi (sav)’e gelerek şöyle dediği rivayet edilir: Ey Muhammed! Sana dünya ve ahiretle ilgili bütün güzel ahlakı getirdim.

Bunun üzerine Peygamber (sav): Onlar nedir? Diye sordu. Cebrail (as): “Sen af ve musafaha yolunu tut, iyiliği emret, cahillere aldırış etme” ayetini okudu ve bu da şöyle olur dedi: Sana zulmedenı affetmen, bir şey vermeyene vermen, irtibatı kesenle irtibatı sürdürmen, kötülük yapana iyilik yapman, gıybetini yapana Allah’ın onu bağışlaması için istiğfarda bulunman, seni aldatana nasihat etmen ve öfkeliendiren kimseye karşı da müsamahalı olmandır.”⁸⁰

Dünyada mutlu bir şekilde yaşayabilmek ve şehid olarak ölebilmek için şu yedi şeyi yapmak lazımdır: “Her şeye başlarken “besmele” ve bitirdikten sonra da “elhamdülillah” demek, hoşlanılmayan bir şey görünce “lâ havle velâ kuvvete illâ billâh”,saygıyı gerektiren bir şey görünce de “lâ ilâhe illallah” demek; bir musibetle karşılaşınca “Biz Allah’a aidiz ve O’na döneceğiz”, günah işleyince “esteğfirullah” , herhangi bir şey yapacağı zaman da “inşallah” demek.”

Hakîm şöyle demektedir: “Saadet şu yedi şeyde toplanmıştır: Suret güzelliği, sağlıklı vücut, uzun ömür, maddi durumun iyi olması, iyi bir şekilde anılmak, dost ve düşmanlara karşı emniyet içerisinde olmak.”

Bir başka sözde de şöyle denilmiştir: “Akıllı kimselerin şu yedi grup insanla istişare etmemesi lazım: Cahil, düşman, kıskanç, mürâi (gösterişi seven), korkak, cimri ve hevasının peşinde koşan. Çünkü cahil yanlış yaptırır, düşman helâk olmanı ister, kıskanç elindeki imkânların yok olmasını ister, mürâi insanların beğenisini bekler, korkağın huyu kaçmaktır, cimri dünyalık mal toplamaya hırslı olur ve gözü ondan başka hiçbir şeyi görmez, hevasına düşkün kimse ise hevasının esiridir ve onun isteklerinin dışında hiçbir şey yapamaz.”

Başka bir sözde ise şöyle denilmiştir: “Şu yedi şey insanların elde etmeleri için teşvik edilecekleri yüksek faziletlerdir: Sağlıklı olmak, hacca

⁷⁸ Buhârî, 11/15; Müslim, 2066; Tirmizî, 2810; Nesâî, 8/201.

⁷⁹ A’raf: 199.

⁸⁰ Suyutî, “Dürrü’l-Mensur”, 3/153; İbn Ebi’d-Dünya, “Mekarimu’l-Ahlâk” ve İbn Merdeveyh ve diğerleri.

görmek, hacı tamamlayıp geri dönmek, evlenmek, çocuk sahibi olmak, ramazan ayını idrak edebilmek ve bayramlara kavuşabilmek.”

SEKİZİNCİ BAHÇE

Hatem el-Esamm'ın hocası Şakik el-Belhî (ra)'a şöyle dediği rivayet edilmektedir:

—Ne kadar zamandır sohbetime katılıyorsun? Hatem:

—Otuz üç senedir. Şakik:

—Bu süre zarfında benden ne öğrendin? Hatem:

—Sekiz mesele öğrendim. Şakik:

—İnnâ lillahi ve innâ ileyhi raciun, bütün ömrümü seninle geçirmeme rağmen benden ancak sekiz şey öğrendin öyle mi? Hatem:

—Efendim, yalan söylemeyi sevmem ama gerçekten başka bir şey öğrenmedim. Şakik:

—Öyleyse şu sekiz meseleyi söyle de öğrenelim bakalım.

Hatem bu sekiz meseleyi şöyle sıraladı:

1-Mahlûkata bakınca her birinin sevdiği bir şeyi olduğunu, sevdiklerinin kendileriyle kabre kadar gittiğini ve kabirde ondan ayrıldıklarını gördüm. Bu nedenle ben hasenatımı sevgili edindim de kabre girince o da benimle birlikte kabre girdi.

Bunun üzerine Şakik:

—Çok iyi ey Hatem, peki ikinci mesele nedir? Hatem şöyle cevapladı:

2-Allah (cc)'ın şu sözüne bakınca “Ama kim Rabbinin divanında durmaktan korkarsa ve nefsinin heva ve hevese uymaktan dizginlerse onun varacağı yer de olsa olsa meva cennetidir.”⁸¹ Bu sözün hak olduğuna inandım ve nefsimi hevaya kaptırmamak için uğraştım. Böylece Allah'a itaati tam anlamıyla yakalayabildim.

3-Mahlûkata bakınca her birinin bazı şeylere değer ve kıymet verdiğini gördüm. Sonra Allah'ın şu sözüne baktım “Sizin elinizdekiler tükenir, ama Allah'ın elinde olanlar bakidir.”⁸² Bunun üzerine bana değerli ve kıymetli görünen her şeyi Allah'ın koruması altında bakileşmesi için onları Allah yolunda değerlendirmeye çalıştım.

4-İnsanlara baktım ve her birinin mal, hesap, şeref ve soy-sopa değer verdiğini gördüm. Dikkatlice bakınca bunların kayda değer bir şey olmadığını

---

⁸¹ Naziat: 40.

⁸² Nahl: 96.

anladım. Sonra Allah (cc)'in şu sözüne baktım: “Muhakkak ki Allah indinde en değerliniz O’ndan en çok sakınanınızdır.”⁸³ Allah indinde değerli bir insan olabilmek için muttaki olmaya çalıştım.

5-İnsanlara baktım, bazılarının bazılarını karaladığı, bir kısmının diğer bir kısmını lanetlediğini ve bunların da sebebinin hased olduğunu gördüm. Sonra Allah’ın şu sözüne baktım: “Hâlbuki bu dünya hayatında onların maişetlerini aralarında taksim eden, biziz...”⁸⁴ Bu sebeple hasedi terk ettim ve insanları da sakındırdım. Kısmetin Allah (cc)’in yanında olduğunu anladım ve insanlara düşmanlık yapmaktan vazgeçtim.

6-Yine insanlara bakınca onların bir kısmının bir kısmına karşı saldırganlık yaptığını, birbiriyle savaştıklarını gördüm ve Allah(cc)’in şu sözüne baktım: “Şeytan sizin için apaçık bir düşmandır, binaenaleyh siz de onu düşman bilin.”⁸⁵ Bu sebeple onu düşman bildim, ondan sakınmak için mücadele ettim, çünkü Allah onun açık bir düşman olduğunu bildirmektedir. Onun dışında insanlara düşmanlık yapmaktan vazgeçtim.

7-İnsanlara baktım, her birinin çok mal biriktirmek için uğraştığını ve bunun için zillete maruz kaldıklarını, onu elde edebilmek için harama girdiklerini gördüm. Sonra Allah(cc)’in şu sözüne baktım: “Yeryüzünde kımıldayan hiçbir canlı yoktur ki onun rızıkı Allah’a ait olmasın.”⁸⁶

Allah (cc)’in bana takdir ettiği şeylerle meşgul oldum ve malayani şeyleri de terk ettim.

8-İnsanlara baktım ve her birinin gene kendisi gibi bir varlığa güvenip bel bağladığını gördüm. Sonra Allah(cc)’in şu sözüne baktım: “Her kim Allah’a tevekkül ederse Allah ona yeter.”⁸⁷ Ben de Allah(cc)’a tevekkül ettim ve O bana kâfi geldi.

Bunun üzerine Şakik el-Belhî şöyle dedi:

—Allah seni muvaffak kılsın ey Hatem. Ben Tevrat, İncil, Zebur ve Kurân’a baktım ve onlardaki hayır ve iyiliklerin bu sekiz meseleyle ilgili olduğunu gördüm. Her kim bunları yaparsa dört kitaba göre amel etmiş olur.

---

⁸³ Hucurât: 13.

⁸⁴ Zuhruf: 32.

⁸⁵ Fâtır: 6.

⁸⁶ Hûd: 6.

⁸⁷ Talâk: 3.

DOKUZUNCU BAHÇE

es-Semerkindî, Muhammed b. Fadl'dan o da İbn Ömer (ra)'dan kendisine büyük günahlar hakkında soru sorduğunu onun da şöyle cevap verdiğini nakletmektedir: “Büyük günahlar dokuz tanedir: Allah’a şirk koşmak, mümin birini kasıtlı olarak öldürmek, savaştan kaçmak, namuslu bir kadına iftira etmek, yetim malı yemek, faiz yemek, anne-babaya isyan etmek, sihir ve Allah’ın haram kıldığı şeyleri helal saymak.”

Cahız⁸⁸ şöyle demektedir: “Dokuz şey vardır ki şu dokuz şeyle birlikte değerlendirilir: Sağırlıkla ciddiyetsizlik, uzun boylulukla ahmaklık, kısa boylulukla gururlu olmak, orta boylu olmakla akıllılık, şaşılıkla güzellik ve şıklık, dilsizlikle anlayışlı olmak, körlükle güçlü hafızaya sahip olmak, tek gözlü olmakla tahammülü zor olmak ve gençlikle canlı ve aktif olmak.”

ONUNCU BAHÇE

Hakîm şöyle demektedir: “Şeytanın insanı hangi kapılardan gelerek kandırmaya çalıştığını araştırdığımda şu on kapıdan geldiğini gördüm:

1-Hırs ve su-i zan kapısı: Bu kapıdan gelince onu güvenilirlik ve kanaatle karşıladım ve Allah (cc)’ın şu sözüyle bu durumu takviye ettim: “Yeryüzünde kimıldayan hiçbir canlı yoktur ki onun rızkı Allah’a ait olmasın.”⁸⁹

2-Hayat ve tûl-i emel kapısı: Bu kapıdan gelince onu ölümün ansızın gelmesiyle korkmamakla karşıladım ve şu ayetle de destekledim: “Ve hiç kimse nerede öleceğini bilemez.”⁹⁰

3-Rahat ve nimet istemeye düşkünlük kapısı: Bu kapıda da onu nimetin zevali ve kötü bir hesapla karşılaşma düşüncesi ile karşıladım ve bunu Allah(cc)’ın şu sözüyle destekledim: “Bırak onları, yesin içsinler, zevklerine düşsünler.”⁹¹

4-Kendini beğenme kapısı: Bu kapıdan gelince de minnet ve kötü akıbet düşüncesiyle karşıladım ve bunu şu ayet-i kerimeyle takviye ettim: “Artık onlardan kimi bedbaht, kimi mutludur.”⁹² Ben ise hangi gruptan olacağımı bilemiyorum.

---

⁸⁸ Câhiz: Amr b. Bahr (m: 780-869): Büyük edebiyatçı, Mu'tezile mezhebinde kendi Adîla anılan grubun başkanıdır. Basra'da doğmuş ve orada vefat etmiştir. “el-Beyân ve't-Tebyin”, “el-Buhalâ” ve “el-Hayevân” gibi eserler telif etmiştir.

⁸⁹ Hûd: 6.

⁹⁰ Lokman: 34.

⁹¹ Hicr: 3.

⁹² Hûd: 105.

5-Müslüman kardeşlerini hafife alma ve onlara saygısızlık kapısı. Bu kapıda da onu kardeşlerimin hukukuna saygı anlayışı ile karşıladım ve şu âyetle destekledim: “İzzet, Allah’ın, Resultün ve müminlerindir.”⁹³

6-Hased kapısı: Bu kapıda da onu adalet ve Allah’ın kulları arasındaki taksimata razı olmakla karşıladım. Allah(cc)’in şu sözüyle de takviye ettim: “Hâlbuki bu dünya hayatında onların maişetlerini aralarında taksim eden biziz.”⁹⁴

7-Rîya ve insanları medhetme kapısı: Bu kapıda ihlâsla karşılayarak şu ayet-i kerime destekledim: “Artık kim rabbine âhirette kavuşacağını umuyorsa, makbul ve güzel işler işlesin ve sakın Rabbine ibadetinde hiçbir şeyi O’na ortak koşmasın.”⁹⁵

8-Cimrilik kapısı: Bu kapıda onu, insanların elindekilerin yok olacağını ve Allah(cc)’in elindekilerin baki kalacağı düşüncesiyle karşıladım ve bu durumu şu ayet-i kerimeyle takviye ettim: “Sizin elinizdekiler fani, Allah’ın elindekiler ise bakidir.”⁹⁶

9-Kibir kapısı: Burada da onu mütevazılıkla karşıladım ve Allah(cc)’in şu sözüyle destekledim: “Biz sizi bir erkek ve bir kadından yarattık. Birbirinizi tanıyıp sahip çıkmamız için milletlere, sülalelere ayırdık. Şunu unutmayın ki Allah’ın nazarında en değerli, en üstün olanınız takvada en ileri olanıdır.”⁹⁷

10-Tama (hırs) kapısı: Bu kapıda da onu insanlara bel bağlamamak ve Allah’a güvenmek düşüncesiyle karşıladım. Bu fikri de şu ayet-i kerime ile destekledim: “Kim Allah’a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona sıkıntıdan çıkış kapıları açar. Onu hiç ummadığı yerlerden rızıklandırır.”⁹⁸

Böylece bu on yerde şeytanı hezimete uğrattım.

İbrahim b. Ethem (ra)’ın insanların bir arada bulunduğu bir esnada Basra çarşısına uğradığı ve insanların ona: “Ey Ebû İshak, Bize ne oldu ki dualarımız kabul olmuyor?” diye sordukları onun da: “Kalbiniz şu on şeyle ölmüş de ondan” dediği rivayet edilmektedir:

1-Allah’ı bildiğiniz halde hakkına riayet etmiyorsunuz.

2-Peygamberi sevdiğinizi iddia ediyorsunuz, fakat sünnetine uymuyorsunuz.

---

⁹³ Münâfîkin: 8.

⁹⁴ Zuhruf: 32.

⁹⁵ Kehf: 110.

⁹⁶ Nahl: 96.

⁹⁷ Hucurât: 13.

⁹⁸ Talâk: 2.

3- Kurân okuyorsunuz, fakat onunla amel etmiyorsunuz.

4-Allah'ın nimetlerini yiyorsunuz, fakat şükürünü eda etmiyorsunuz.

5-Şeytanın düşmanınız olduğunu söylüyor, fakat ona muhalefet etmiyorsunuz.

6-Cennetin hak olduğunu söylüyor, ancak onun için amel etmiyorsunuz.

7-Cehennem haktır diyorsunuz fakat ondan korkmuyorsunuz.

8-Ölüm haktır diyor, fakat ona hazırlanmıyorsunuz.

9-Uykudan kalkar kalkamaz insanların kusurlarıyla meşgul olmaya başlıyor, ancak kendi kusurlarınızla meşgul oluyorsunuz.

10-Ölülerinizi defnediyor fakat ondan ibret almıyorsunuz.

Bir sözde şöyle denilmektedir: “Allah'ın kuluna acıdığına göstergesi şu on şeydedir: Ona hidayet nasip etmesi, onu muvaffak kılması, onu koruması, ihtiyaçlarını karşılaması, düşmanlarından intikamını alması, ilerini zorlanmadan yapmasını sağlaması, kullarının kalplerine o kimseyi sevme duygusunu atması, o kişinin himmetiyle, haliyle ve sözüyle kalpleri uyandırması.”

Bir başka sözde de şöyle denilmiştir: “Kulun Rabbine olan sevgisinin göstergesi şu on şeydir: Emirlerine uymak ve nehiyelerinden sakınmak, O'nu çok zikretmek, azabına boyun eğmek, dostlarını sevmek ve onların sohbetlerinde ve hizmetlerinde bulunmak, Rabbine güvenmek, bütün işlerinde Allah'a tevekkül etmek, Allah'ın Rububiyetinin yanında kendi tedbir ve seçiminin olmadığını bilmek, Celalî ve Cemalî hükümlerine razı olmak, O'nu hakkıyla tanımaya çalışmak ve en güzel vakitlerinin O'nun huzurunda geçirdiği vakitler olduğunu bilmek.”

Başka bir sözde ise şöyle denilmektedir: “Şu on şey kulun Rabbine ulaşmasına engeldir: Dünya sevgisi, makam sevgisi, mal sevgisi, rızık endişesi, fakirlik korkusu, halkın teftişine çok önem vermek, uyumlu kimselere su-i zanda bulunmak, hususî bir takım özelliği olan kimselerin varlığını inkâr etmek, nefesine olan şefkatinden dolayı nefsinin hevasına uymasına engel olamamak.”

Yine şöyle denilmiştir: “Şu on kişiye kabirde hesap sorulmayacaktır: Peygamberler, sıddıklar, şehitler, mücahitler, her gün yatarken veya yatmadan önce veya kendilerine herhangi bir haber ulaştığı zaman Tebareke (Mülk) ya da Secde sûrelerini okumayı alışkanlık haline getirenler, ölüm anında ihlâs sûresini okuyan kimseler, karın hastalığı olanlar, taun veya zamanında çaresi olmayan bir hastalıktan dolayı ölen, Cuma günü veya gecesinde ölen kimseler ve çocukken ölenler.”

Başka bir sözde de şöyle denilmektedir: “Allah’ın yarattığı çok güçlü on şey vardır: Dağlar, dağları delen demir, demiri eriten ateş, ateşi söndüren su, suyu taşıyan bulutlar, bulutları dağıtan rüzgâr, rüzgârın sakındığı insan, insanı yere çalan sarhoşluk, sarhoşluğu yok eden uyku ve uykuya mani olan keder, üzüntü.”

Allah (cc)’ın yarattığı en şiddetli şey endişedir. Allah’ım, endişeden ve hüzünden sana sığınırız.

Şu on şey kıyametin büyük alametleridir: “Deccal’in çıkması, duhanın çıkması, Yecüc ve Mecüc’ün çıkması, büyük bir ateşin çıkması, dabbetü’l arzım çıkması, İsa (as)’ın dünyaya tekrar gelmesi, güneşin batıdan doğması, Kurân’ın satırlardan kaldırılmasından sonra gönüllerden de kaldırılması, Ka’be’nin yıkılması ve dünya da bazı yerlerin yere batması.”

Muhammed b. Hasan⁹⁹ şöyle demektedir: Bana Ma’rûf el-Kerhi¹⁰⁰ (rahmetullahı aleyh) şöyle dedi: “Sana beş tanesi de ahiretle ilgili on tane kelime öğretmemi ister misin? Her kim onlarla Allah (cc)’a dua ederse Allah’ı yanında hisseder.

—Bana onları yaz dedim,

—Hayır dedi, fakat onları bana Bekr b. Huney’in arz ettiği bende sana arz edeceğim:

—Dini meselelerde Allah bana yeter, dünyaya ait meselerde Allah bana yeter, beni endişelendiren karşı kerim olan Allah bana yeter.

Bana karşı azgınlık yapan kimselere halim ve kavi olan Allah bana yeter, bana tuzak kuranlara karşı şedit olan Allah bana yeter, ölüm anında ve kabirde rahim olan Allah bana yeter, hesap anında kerim olan Allah bana yeter, mizanda latif olan Allah bana yeter, sıratı kadir olan Allah bana yeter; Allah bana yeter, O’ndan başka ilah yoktur. Ben yalnız Allah’a dayanırım. Çünkü o büyük Arş’in, muazzam hükümlerinin sahibidir.”

Sonuç olarak;

Bu eseri tamamlama imkânı lütfeden Allah (cc)’a hamd olsun, insanların en hayırlısına da (sav) salât-u selam olsun, şerefli âl ve ashabına ve onlara tabi olanlara da selam olsun.

Yazmış olduğum bu kitabı okuma ve inceleme imkânı bulanların insaflı olmasını, hataları düzeltmelerini, yanlışların üstünü örtmeleri-ki kerem

⁹⁹ Muhammed b. Hassan ed-Dabbî (vefat, m: 845): Edebiyatçı ve şâirdir. Halife Me’mun’un çocuklarını eğitmiştir. Cezire, Kinnesrin, Mevsil, Ermenistan ve Rıkka’da yöneticilik yaptı.

¹⁰⁰ Ma’ruf b. Feyruz el-Kerhî (vefat, m: 815): Mutasavvif ve zahittir. Bağdat’ın Kerh beldesinde doğmuştur. İnsanların kendisine saygı duyduğu Salih bir kimse idi.

ehline yakışan budur-ve ayıp ve kusurlarımıza da mûsamaha ile bakmalarını ümit ediyorum.

Hem kendime hem de o kimselere Allah'ın rızasını ve güzel bir sona kavuşmayı dilerim.

Kerim olan Allah'tan ister, büyük peygamberini de bu konuda vesile kabul ederek bu eserin sırf Allah rızası için olmasını, kerem ve minnetiyle onu kabul buyurmasını dilerim.

Allah (cc)'ın velim ve yardımcım olmasını isterim. Çünkü o bana yeter ve o ne güzel vekildir!

Hz. Muhammed (sav)'e, âl ve ashabına binlerce salât-u selam olsun.

Her türlü eksiklikten münezzehe olan Rabbi'nin şanı ne yücedir, peygamberlere de selam olsun ve hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

Bu eser, hicri 1328¹⁰¹ yılının Ramazan ayının yedinci günü Perşembe günü tamamlandı. Duaların en temizine ve tahiyatın en güzeline layık olan hicret sahibi Peygamber (sav)'e, veraya ve Rabbinin affına çok muhtaç Mahmûd Hamdî b. Muhammed el-Mer'aşî ed-Dimaşkî'nin (Allah (cc) onu, anne-babasını, hocalarını ve bütün müslümanları mağfîret etsin, âmin.) eliyle tamamlamak nasip oldu.

---

¹⁰¹ Miladî: 1909.

15. KAYNAKÇA

- Şeyh Mahmûd el-Mer'âşî'nin Bu Eserde Başvurduğu Kaynaklar Şunlardır
- 1-İhyâu Ulûmiddîn, Ebû Hamid el-Gazzalî
  - 2-et-Terğib ve't-Terhib, Zekiyüddîn el-Münzirî
  - 3-et-Tenvir fî İskati'd-Tedvîr, İbn Atâullah el-İskenderî
  - 4-Camiu's- Sahîh, Muhammed b. İsmail el-Buhârî
  - 5-Camiu's-Sağîr, Süfyan b. Saîd es-Sevrî
  - 6-er-Risaletü'l-Kuşeyriyye fî İlmi't-Tasavvuf, Abdülkerim b. Hevâzin el-Kuşeyrî
  - 7-Şerhu'l-Hediyye li İbn İmâd, Abdulganî en-Nablûsî
  - 8-Fethu'r-Rahimi'r-Rahmân bi Şerh li Ümeyye İmam b. Verdî el-Müsemmât Nasihatü'l-İhvân, Mesûd b. Hasen el-Konevî.
  - 9-Muhâdaratü'l-Ebrâr ve Mûsâmeratü'l-Ahyâr fî'l-Edebiyât ve'n-Nevâdir ve'l- Ahbâr, Muhyiddin b. Arabî.
  - 10-el-Menâkibu'l- Kerderiyye fi Sireti'l-İmâm el-Azam Ebî Hanife en-Nu'man, Muhammed b. Muhammed el-Bezzazî el-Kerderî .
  - 11-Minhacü'l-Âbidin, Ebû Hamid el-Gazzalî .

TAHKİK VE YAYINA HAZIRLANIŞ SÜRECİNDE YARARLANILAN ESERLER FİHRİSTİ

- 1-İhyâu Ulûmiddin, Ebû Hamid el-Gazzalî, Kahire, 1957 m.
- 2-Edebü'l-Müfred, Muhammed b. İsmail el-Buhârî. tahkik: Muhammed Fuad Abdulbakî. Kahire. 1375 h.
- 3-el-Alâm, Hayruddîn ez- Zirikli (ez-Zerkelî). 6.baskı, Lübnan, 1984 m.
- 4-el-Emalî, İbn Sasrî.
- 5-et-Tacu'l-Camî li'l-Usûl fî Ehâdisi'r-Resul, Mansur Ali Nasif. 1352 h.
- 6-Târihu Nisâbûr, Muhammed b. Abdullâh ed-Dabbî et-Tıhmanî en-Nisaburî Ma'rûf bi İbn Hâkim.

- 7-et- Terğîb ve't-Terhîb, Zekiyüddin el-Münzirî. Mısır. 1324 h.
- 8-Camiu's-Sahih, Muhammed b. İsmail el-Buhârî. Kahire. 1387 h.
- 9-Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakatu'l-Asfiya, Ahmed el-İsfahânî. Kahire. 1938 m.
- 10-er-Ravdul-Mitâr fî Haberi'l-Aktâr, Muhammed Abdulmünim el-Himyerî. tahkik: Dr. İhsan Abbas. 2.baskı. 1980 m.
- 11-Sünenü Ebî Davûd, Ebû Davud Süleyman b. el-Eşas es-Sicistanî el-Ezdfî. Mısır.
- 12-es-Sünenü'l-Kübrâ, Ebû Bekr Ahmed el-Beyhakî. Haydarabat. 1344 h.
- 13-Şerhu'l-Kâmus, el-Müsemma Tâcu'l-Arûs, ez-Zebidî. Kahire. 1307 h.
- 14-Firdevsu'l-Ahbâr bi Me'suri'l-Hitâb, el-Muhrac alâ Kitabi's-Şihâb, Şireveyh b. Şehrudar ed- Deylemî el-Hemazânî.
- 15- el-Kâmil fi Marifeti'd-Duafâ ve'l-Metrukîne mine'r-Ruvât, Abdullâh b. Adî el-Cürcanî.
- 16-Kenzu'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâl ve'l-Efâl, Alauddîn Ali el-Hindî. Haydarabat. 1313 h.
- 17-Lisanu'l-Arab, İbn Manzûr, Mısır, 1300 h.
- 18-Mecelletü'l-Hakâik, Abdulkâdir el-İskenderânî, Sayı: 2, Kısım:5.
- 19-el-Muhît, el-Fîruzâbâdî.
- 20-el-Müstedrek ale's-Sahihayn fi'l-Hadis, Muhammed b. Abdillâh. Hakim en-Nisaburî şeklinde meşhur olmuştur. Haydarabat. 1342 h.
- 21-el-Müsned, el-İmam Ahmed b. Hanbel. Mısır, 1952 m.
- 22-Mu'cemu'l-Buldân, Yâkût el-Hamevî. Beyrut. 1957 m.
- 23-el-Mu'cemu'l-Kebîr, Süleymân b. Ahmed et-Teberânî. tahkik: Hamdi es-Selfî. Bağdat. 1979 m.
- 24-el-Mu'cemu'l-Müfehres li-Elfazi'l-Kurâni'l-Kerîm, Muhammed Fuad Abdulkakî. Kahire. 1378 h.
- 25-Mu'cemü'l-Müellifîn, Ömer Rızâ Kakhâle. Şam. 1960 m.
- 26-Mekârimu'l-Ahlâk ve Meâlîhâ ve Mahmûdu Taraikihâ ve Marzîhâ, Muhammed es- Samirî el-Harâitî, Kahire, 1350 h.
- 27-el-Menâkıbu'l-Kerderiyye fî Sireti'l-İmam el-Azam Ebî Hanîfe en-Nu'man, Muhammed b. Muhammed el-Bezzazî el-Kerderî. Haydarabat. 1321 h.
- 28-Müntehabâtü't-Tevârih li Dimaşk, Muhammed Edîb el-Husaynî. Şam. 1927 m.
- 29-Nevâdirü'l-Usûl, Muhammed b. Ali et-Tirmizî. Kostantiniyye. 1294 h.

UKDE KİTAPLIĞI:

YAŞAR ALPARSLAN – SERDAR YAKAR’IN EDİTÖRLÜĞÜNDE ÇIKAN YAYINLARIMIZ

MARAŞ TARİHİ SERİSİ:

1. Dulkadir Beyliği Araştırmaları I (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN, Mehmet KARATAŞ, Serdar YAKAR*
2. Dulkadir Beyliği Araştırmaları II (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN, Mehmet KARATAŞ, Serdar YAKAR*
3. İstiklâl Savaşında Maraş (2008) / *Yaşar ALPARSLAN – Serdar YAKAR*
4. Maraş Tarihi ve Coğrafyası (2008) / *Besim ATALAY*
5. Maraş Yollarında (2008) / *Hasan Reşit TANKUT*
6. Aşiretlerin İskanları (2008) / *Bekir Sami BAYAZIT*
7. Maraş Emîrleri (2008) / *Editörler: İlyas GÖKHAN / Selim KAYA*
8. Maraş’ta Misyoner Faâliyetleri ve Misyoner Okulları (2008) / *Mustafa ÇABUK*
9. Zeytun ve Çevresindeki Ermeni İsyancıları (2008) / *A. Latif DİNÇASLAN*
10. İlkçağdan Dulkadirliilere Kadar Maraş (2008) / *Yrd. Doç. Dr. İlyas GÖKHAN, Yrd. Doç. Dr. Selim KAYA*
11. Dulkadir Eyâletinin Kuruluşu ve Gelişmesi (2009) / *Dr. İsmail ALTINÖZ*
12. İlâveli Esmârü’t-tevârîh Maa Zeyl (2009) / *Mehmed Şemî Efendi, Hazırlayan: Dr. Mehmet KARATAŞ*
13. 100. Yılında 1909 Maraş’ta Ermeni Olayları (2009) / *Yrd. Doç. Dr. Nejla GÜNAY*
14. Seyâhatnâme, Şehir Târîhi ve Coğrafya Kitaplarına Göre Maraş (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
15. Maraş’ta Saçaklızâdeler ve Eski Maraş Âlimleri (2009) / *Osman SANDALOĞLU, Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*
16. Yakın Çağda Kahramanmaraş (2009) / *Prof. Dr. Ahmet EYİCİL*

17. Eshab-ı Kehf Vukûu Şuyûu (2010) / *Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*
18. Elbistan ve Maraş'ta Dulkadir Oğulları Hükûmeti (2011) / *Arifi Paşa, Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*

MARAŞ KÜLTÜR VE EDEBİYATI SERİSİ:

1. Âşık Durdu Mehmet Yoksul (Âşık Mahfuzî) Hayatı ve Şiirleri (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
2. Âşık Mustafa Zülkadiroğlu Hayatı ve Şiirleri (2008) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
3. Muhammet Kâmil Ağdaş (Bahçeci Hoca) Hayatı ve Şiirleri (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
4. Maraş Merkez Ağzı (2008) / *Mine KILIÇ*
5. Mevlid / *Mar'aşî Kurâ-zâde Nâdiri* (2009) / *Hazırlayan Gülcan Tanıdır ALICI*
6. Maraş'ta Divanından Parça Kalmış Halk Şairleri (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
7. Türk Edebiyatında Maraşlılar (2009) / *Yaşar ALPARSLAN, Yard. Doç. Dr. Lütfi ALICI, Serdar YAKAR*
8. Maraş Bibliyografyası (2009) / *Cavit POLAT*
9. Büyük Hiciv Şâiri Âşık Mısdılı (Mustafa Hartlap'ın) Hayatı ve Şiirleri (2009) / *Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN*
10. Maraş Ağzı Köroğlu (2009) / *Hacı Ali ÖZTURAN*
11. Maraş Merkez Ağzı Kelimeler Deyimler (2009) / *Hacı Ali ÖZTURAN*
12. Muhtelif Cönklerden Maraş Halk Şâirlerine Âit Şiirler (2009) / *Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR*
13. Tertibü'l-Ulûm (2009) / *Saçaklızâde (Eş-Şeyh Muhammed B. Ebî Bekr El Mer'aşî) - Çeviri: Doç. Dr. Zekeriya PAK - Yrd. Doç. Dr. M. Akif ÖZDOĞAN*
14. Divan-ı Hâfız-ı Mar'aşî (2010) / *Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Lütfi ALICI*
15. Kahramanmaraş'ta Çocuk Oyunları (2010) / *Hacı Ali ÖZTURAN*
16. Halîlî-i Mar'aşî Divançe ve Etvâr-ı Seb'a (2010) / *Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Lütfi ALICI*
17. Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi (2010) / *Kemalettin KOÇ*

18. Eski Maraş'ta Örf'ler, Âdet'ler ve İctimâi Hayat (2010) / Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN - Hacı Ali ÖZTURAN
19. Mîzânüŝŝerîat ve Bürhânütterîkat (2010) / Muhammet Hilmi Efendi, Hazırlayan: Yaşar ALPARSLAN
20. Lutfiyye-i Vehbî (2011) / Sünbülzâde Vehbî, Hazırlayan: Gülcan Tanıdır ALICI
21. Nazmü'l-Fünûn (2011) / Yemli hazâde Mustafa Kâmil, Çeviri: Doç. Dr. M.Akif ÖZDOĞAN – Uzm. Ahmet TEMİZKAN – Abdullah DİNÇ
22. Nasihatnâme-i Vehbî (2011) / Sünbülzâde Vehbî, Hazırlayan: Yrd. Doç. Dr. Lütfi ALICI
23. Eski Maraş'ta Alim Çıkarmış Aileler (2011) / Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR
24. Dîvân (2011) / Sünbül-zâde Vehbî, Hazırlayan: Ahmet YENİKALE
25. Őevk-engîz (2011) / Sünbül-zâde Vehbî, Hazırlayan: Ahmet YENİKALE

KAHRAMANMARAŞ VALİLİĞİNCE YAYINLANAN ESERİMİZ

1. Maraş Meşhurları (2009) / Hazırlayanlar: Yaşar ALPARSLAN - Serdar YAKAR